T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

HUKUKSAL BOYUTU İTİBARİYLE KÜLTÜR: KÜLTÜR HUKUKU

Yüksek Lisans Tezi

İlknur ATASOY

Ankara-2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

HUKUKSAL BOYUTU İTİBARİYLE KÜLTÜR: KÜLTÜR HUKUKU

Yüksek Lisans Tezi

İlknur ATASOY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN

Ankara-2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı: **İmza**

Prof.Dr. Anıl ÇEÇEN

Doç. Dr. Bülent ALGAN

Dr. Öğretim Üyesi Deniz ACARAY

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER

ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belgeyle, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Tezi Hazırlayan Öğrencinin Adı ve Soyadı:

İlknur ATASOY

İmza

İçindekiler

GİRİŞ 6
BİRİNCİ BÖLÜM 7
KÜLTÜRE DAİR TEMEL KAVRAMLAR 7
A.Kültürün Tanımları 7
B.Kültür ve Medeniyet 10
C.Kültürel Haklar 12
D.Kültür Endüstrisi- Endüstrileri 16
E.Kültür Ekonomisi 22
F.Kültür Politikası 27
G.TEORİK AÇIDAN KÜLTÜR 36
İKİNCİ BÖLÜM 39
HUKUK VE KÜLTÜR 39
A.Hukukun Doğuşu ve Gelişimi 39
B. Kültürel Ortamın Yarattığı Hukuk 42
C.Hukukun Yarattığı Kültür 43
D.Karşılıklı Etkileşim 44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 46
ULUSLARARASI KÜLTÜREL ALAN: KÜLTÜR ALANINDA BAŞLICA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE ÖRGÜTLENMELER 46
A. UNESCO ve Kültür 46
1. Kültür Alanında Antlaşmalar Sistemi 46
2. UNESCO'nun Bilim, Eğitim ve Kültür Alanlarında Uyguladığı Programlar 50
B. Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi (ICCROM) ve Kültür 53
C. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ve Kültür 53
D. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Kültür 54
E. Özel Hukuk Kurallarının Yeknesaklaştırılması Uluslararası Örgütü (UNIDROIT) ve Kültür 55
F. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Kültür 56
1. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Kültür Alanındaki Çalışmaları 56
2. İslam Kültür, Sanatı ve Tarihi Araştırma Enstitüsü (IRCICA) 63

4. Enformasyon ve Kültür Daimi Komitesi (Standing Committee For Information And Cultural Affairs – COMIAC) ve Kültür 66
5. Diğer Kuruluşlar 67
G. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ve Kültür 67
H. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi 68
İ. Avrupa Konseyi ve Kültür 70
1. Avrupa Konseyi'nin Örgütlenişi 70
2. Avrupa Konseyi Sözleşmeler Düzeninde Kültür 70
3. Avrupa Konseyi'nin Kültür Alanında Girişim ve Programları 77
4. Türkiye ve Avrupa Konseyi 82
J. Avrupa Birliği'nde Kültür 83
1. Avrupa Birliği'nin Kültürü Ele Alışı 83
2. Avrupa Birliği Hukuku'nda Kültür Mevzuatı 85
3. Avrupa Birliği'nde Kültür ve Mimari 97
4. AB'de Görsel İşitsel Politika 101
5. AB ve Kütüphaneler 106
6. Kültür Alanında Faaliyet Gösteren AB Kurumları 112
K. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(WIPO) 119
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 121
TÜRKİYE'DE KÜLTÜR HUKUKU 121
A. Hukuk Literatüründe Yeni Bir Kavram: Kültür Hukuku 121
1. Kültür Hukukunun Özellikleri 122
2. Kültür Hukuku'nun Kaynakları 124
3. 1982 Anayasası'nda Kültür 125
B. Kültür Alanında İdari Yapılanma 129
1. Genel Olarak 129
2. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Örgütlenişi ve Görevleri 134
C. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR HUKUKUNUN BİLEŞENLERİ 136
1. Sanat Hukuku 137
2. Kültür Varlıkları Hukuku 143
3. Sinema Hukuku 154
4. Kültür ve Medya İlişkisi- Medya Hukuku 163
5. Şehir Planlaması, İmar ve Mimari Hukuku 173
6. Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku 188

7. Kültür Alanında Teşvikler 193
8. Devletin Kültür Alanında Yürüttüğü Faaliyetlerin Kamu Hizmeti Niteliği 195
SONUÇ 197
KAYNAKÇA 201
ÖZET 222
ABSTRACT 223

KISALTMALAR

AB **:** Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

CSO: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

DOBGM Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

DTGM Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü

EACEA : Eğitim, Görsel- İşitsel Medya ve Kültür Alanları Yürütme Ajansı

ECCIA: Avrupa Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Birliği

EDUC AB Bölgeler Komitesi Eğitim Gençlik, Kültür ve Araştırma Komisyonu

ELIA: Avrupa Sanat Enstitüleri Birliği

EFAP: Avrupa Mimari Politikalar Forumu

ESKHS: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

EURIMAGES: Avrupa Sinema Destek Fonu

EUYO: Avrupa Birliği Gençlik Orkestrası

EUROSTATT: Avrupa İstatistik Kurumu

GATT.: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

ICCROM: Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyon Çalışmaları Uluslararası Merkezi

ICOM Uluslararası Müzeler Konseyi

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

IRCICA, İslam Tarih Kültür Sanat Araştırma Merkezi

ISESCO: İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İİT**:** İslam İşbirliği Teşkilatı

KTB: Kültür ve Turizm Bakanlığı

KYE: Kültürel Ve Yaratıcı Endüstriler

KYS: Kültürel ve Yaratıcı Sektörler

KDV: Katma Değer Vergisi

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TDIK: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi

TURKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

TRT Türkiye Radyo ve Televizyonu Genel Müdürlüğü

UTE: Avrupa Tiyatroları Birliği

RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

UIU: İslam Üniversiteleri Birliği

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

GİRİŞ

Kültür,birtakım değerlerle yaşam tarzlarını ihtiva eden geniş bir tanım alanıdır. İnançlar, yaşam tarzları, kültür varlıkları, performans sanatları, müzeler, festivaller, bayramlar, kitap, gazete ve dergi gibi basılı materyaller, edebiyat, kütüphaneler, filmler, televizyon ve radyo yayıncılığı, şehir planlaması ve mimari, somut olmayan kültürel miras gibi birbirinden farklı alanları kapsayan geniş bir kültürel alandan bahsedilebilir. Bütün bu alanlar hep birlikte insanların ve toplulukların bakış açılarını ve yaşam biçimlerini şekillendirir. Kültüre dair farklı politikalar ise hukuk kuralları aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu nedenle geniş kültür alanı, hukuki düzlemde de bütün olarak ele alınmayı hak etmektedir.

Kültür alanında, iç hukukumuzda geniş bir mevzuatın uygulayıcısı olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yanı sıra kültürle ilgili faaliyet gösteren birçok idari yapı bulunmaktadır. Yine kültürle ilgili çok sayıda uluslararası anlaşma ile ülkemizin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır.

Kültür alanının en iyi şekilde düzenlenmesi için kültürle ilgili mevcut hukuki sistemin bütüncül bir bakış açısıyla analizi gereklidir ve bu da Kültür Hukuku'nun uğraş alanı olabilir.

Bu çalışmada gerek iç hukukumuzda, gerekse uluslararası alanda mevcut kültür hukuku kuralları ve mekanizmaları genel hatlarıyla ele alınarak kültür hukuku perspektifinden bir değerlendirme yapılmaktadır.

Kültür ve medeniyetin korunması ve geliştirilmesi ve bu ülkedeyaşayan bireylerin bilgi düzeylerini artırmak ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek için yapılabilecek düzenlemeleri saptamak amacıyla, kültür alanında mevcut ulusal ve uluslararası kurumsal ve hukuksal düzenlerin araştırılması gerekmektedir. Böylece konuya geniş bir perspektiften bakmak ve belirli bir hukuk dalı olarak konuyu ele almak elzem görünmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRE DAİR TEMEL KAVRAMLAR

A.KültürünTanımları

Kültür, felsefe, psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi farklı bilim dalları tarafından kullanılan disiplinlerarası bir kavramdır.

Kroeber ve Kluckhohn, "Culture - A Critical Review of Concepts and Definitions" eserinde kültürün 164 tanımına yer vermişlerdir. Ancak insanların yarattığı, değerler, fikirler ürünler ile yaşam biçimlerinin kültürü oluşturduğu genel olarak benimsenmekte, kültür belirli bir toplumun yaşam biçimi, öğrenilen, paylaşılan nesilden nesile aktarılan fikir ve geleneklerin toplamı olarak tanımlanmaktadır[1].

Yine Nermi Uygur da yukarıdaki tanıma paralel şekilde kültürü, insanlartarafından ortaya konulan, içerisinde insanın olduğu bütün gerçeklik olarak tarif eder.Buna göre teknik, bilim, ekonomigibi insanın ürettiğişeyler birer kültürdür. Ona göre insanların arasındaki etkileşimler, her türlü yapıp yaratma alışkanlıkları bütün "maddi" ve "manevi" yapıt ve ürünler kültürü meydana getirir. Uygur'da insan da bir kültür varlığıdır ve onu hayvandan farklı kılan en önemli hususiyeti kültürlülüğüdür[2].

Kültürün, insan topluluklarının tercihlerini yansıttığı söylenebilir. Bu tercihler de genel olarak inanç sistemleriyle birlikte o toplumun etnik ve dinsel yapıları ve etik değerler ile şekillenir[3]. Bu bağlamda kültür, farklı toplumlarda yaşayan insanların neden farklı davranış kalıplarına sahip olduklarını da açıklar.

Kültür iki açıdan ele alınmaktadır. Birincisinde kültür, büyüme, yetişme anlamındadır; bu bağlamda kültürlü adam, yetişmiş adamdır. İkinci olarak, kült

[1]Michael HARALAMBOS, Sociology: Themes and Perspective, Harper Collins Publishers, London, 2000, s. 884
[2] Nermi UYGUR, Kültür Kuramı, YKY Yayınları, İstanbul, 2013, s.18-19
[3]Jan-Erik LANE, Svante ERSSON, 'Culture and Politics: A Comparative Approach', England: Ashgate, 2005, s. 40.

kelimesi tören demektir. Gelişmiş bir kültürde; doğum, delikanlılık veya evlenme gibi hayatın önemli olayları için törenler yapılır[4]. Törenler toplumsal kültürün en önemli unsurlarındandır.

Toplumdan topluma farklılık gösteren kültürün tüm toplumlar için ortak olan özellikleri de vardır. Buna göre kültür[5]:

i. Öğrenilir,

ii. Tarihi ve süreklidir,

iii. Sosyaldir,

iv. İdeal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemidir,

v. Değişir,

vi. Bütünleştiricidir.

BM'nin 1982 Kültür Politikalarına İlişkin Mexico City Deklarasyonu'nda da, kültür, toplumların ya da grupların maddi manevi, entelektüel, duygusal ayırt edici karakteristik özelliklerinin toplamı olarak ifade edilmiş; bunun sanat ve edebiyatın yanı sıra, yaşam biçimleri, değer sistemleri gelenek ve inançları da kapsadığı belirtilmiştir[6].

Kültür çalışmaları, kapsamının genişliği ile paralel olarak disiplinlerarası bir alana sahiptir ve bu alandaki çalışmalar; ekonomi, mimarlık,sanat, siyaset bilimi, sosyoloji, tarih, edebiyat gibi farklı disiplinlerle ilgili de olabilmektedir. Kültürün çok boyutlu, pek çok farklı disiplin tarafından ele alınan bir kavram olması, kültürle ilgili yapılan pek çok tanımın, farklı bakış açılarını yansıtması sonucunu doğurmaktadır. Ancak kültürün çoğunlukla, insanın toplumun bir üyesi olarak kazandığı ve davranışlarını belirleyen, yönlendiren gelenek, fikir, inanış, din, dil

[4]John TOMLINSON, Kültürel Emperyalizm, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s.32
[5]Zeki ASLANTÜRK, Tayfun AMMAN, Sosyoloji- Kavramlar Kuramlar Süreçler Teoriler, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s. 238
[6]Mexico City Declaration on Cultural Policies, 1982

hukuk, sanat ve sanatsal normlar, yeme alışkanlıkları, el sanatlarının vs. toplamı olarak tanımlanması yönünde bir eğilim vardır[7].

Çoğu tanımda, kültür tarihsel boyutu itibariyle ele alınarak, toplumsal birikim, miras ya da gelenek olarak ifade edilir. Nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi unsurlar bu anlamda anahtar rol oynamaktadır. Toplumsal hayatta yer alan ve nesilden nesile aktarılan uygulamalar, fikir ve inanışlar, alışkanlıklar, değerler, teknik süreçler o toplumda yaşayan insanların hayatlarını şekillendirir[8]. Bu anlamda, kültür yaşayan, yaşatılan, bugünü ve yarını etkilemekte olan bir uygulamadır. Onu yalnızca geçmişle beraber ele almak, kültürün insanlar ve toplum üzerindeki etkisini yadsımaktır.

Kültürün kavramsallaştırılmasında kurallar farklı bir boyutu teşkil eder. Toplumda ortak olarak paylaşılan değerler, kurallara uyulmadığında uygulanan yaptırımlar, yaşam biçimleri hep o toplumsal çevrede şekillenir. Bu unsurlar sayesinde toplum kendisini diğer toplumlardan ayıran özellikler geliştirir[9]. Kuralların daha caydırıcı ve etkin uygulandığı toplumlar ile adaletsiz biçimde uygulandığı toplumlar arasındaki fark buna örnek olarak verilebilir.

Her kültür, toplum olarak yaşayan insanların ilişkileriyle etkileşimlerini belirleyen modeller bütünü olarak, alt bütünlere de ayrılır[10]. Akdeniz kültürü, doğu kültürü, din kültürü, iktisadi kültür ya da hukuk kültürü gibi. Bu ise kültürü farklı açılardan değerlendirme fırsatı sunar.

Atatürk'ün *"Varlığımızın temeli kültürdür"*, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültür olacaktır*" sözleri, kültüre ne denli önem verdiğini göstermektedir[11]. Atatürk, kültürü, "*okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mâna çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmek"* olaraktanımlamıştır. Yükselen ve genişleyen insan zekâsının, sınırsız kavrayış gücüne sahip olabilmesinde kültürün temel

[7] LANE ve ERSSON, s.21
[8] KROEBER ve KLUCKHOHN, s.89-94
[9] KROEBER ve KLUCKHOHN s. 95-99
[10] Mehmet YÜKSEL, "Modern Toplumda Hukuk Kültürü", Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, 2013, Cilt 3, s.3239-3264, s.3240
[11] Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 37, Ankara 1990, s.3

olduğuna işaret etmiştir.Bu anlamda, kültürü, örf adetler, yaşam biçimi, maddi ve manevi toplumsal birikim, sanatsal ifadelerden ziyade, insan zekâsının geliştirilmesi açısından temel bir unsur olarak görmüştür.

"Kültürlü insan" ifadesi, bir kişinin sahip olduğu entelektüel birikimi ifade eder. Kişi bu birikime okuyarak, görerek, gezerek vs. sahip olur. Bir de "toplumsal kültür" vardır ki bu da o toplumu oluşturan bireylerdeki ortak, sanatsal, edebi ifade biçimleri, yaşam ve davranış biçimleri, değer yargıları olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda odak noktası "insan" ya da "toplum" olan farklı kültür anlayışları bulunmaktadır.

Evrende soran ve eleştiren bir varlık, tüm doğal varlıkların üstünde kişilik ve onur sahibi olan insan, içinde bulunduğu toplumsal kültür tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle o toplumda geçerli olan, insanların bakış açılarını doğrudan doğruya etkileyen, sanatsal ifade biçimleri, kültürel etkinlikler, medya ve eğitim gibi unsurlar bu çerçeveden değerlendirilmelidir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişim de kültür üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğundan kültür çalışmaları kapsamında ele alınmalıdır.

B.Kültür ve Medeniyet

Ziya Gökalp, kültür sözcüğünün yerine kullandığı harsı, halkın örf adet ve uygulamalarından, yazılı ve sözlü edebiyatından, dilinden, dininden, ahlakından, musikisinden, estetik ve ekonomik ürünlerinin toplamı olarak ifade ettikten sonra, harsın milli, medeniyetin beynelmilel olduğunu, örneğin Avrupalı ülkeler ile Amerika'nın ortak bir batı medeniyetini oluşturduğunu, İngiliz, Alman, Fransız kültürlerinin bu kapsamda yer aldığını belirtir[12].Tek bir ulus ya da ülke de bir medeniyeti oluşturabilir. Bunlar arasında örneğin, Çin Medeniyeti ya da Japon

[12] Ziya GÖKALP, Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.25
[12] Samuel P. HUNTINGTON, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, OkuyanUs Yayınları, İstanbul, 2011, s. 50
[12] Ziya GÖKALP, Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.25

Medeniyeti tek bir ulusun da medeniyet olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Burada anlatılmak istenen, yerel nitelikte bir kültürün, evrensel bir değere sahip olması olsa gerektir.

Kültür ile medeniyet arasında yakın bir ilişki vardır. Her medeniyet geniş anlamda bir kültürel varlıktır. Milletler, bölgeler, etnik ya da dini gruplar farklı heterojenlik düzeylerinde belirli kültürlere sahiptir. Örneğin, biri güneyde diğeri kuzeyde bulunan iki İtalyan köyünde farklı külürler olmakla birlikte, Alman köylerinden kendilerini ayıran ortak bir İtalyan kültürünü paylaşırlar[13].Ancak her iki kültür de batı medeniyetinin bir parçasıdır. Bu anlamda medeniyet, farklı kültürleri de içine alan bir şemsiye gibi düşünülebilir. Toynbee, "A Study of History" eserinde, tarihte etkisi olan 26 medeniyet bulunduğunu, bunlardan Mısır, And, Çin, Sümer, Minoa, Maya, Hint, Suriye, Hitit,Helen, Babil, Meksika, Arap, Sparta,Yukatan ve Osmanlı medeniyetleridahil16 medeniyetin tarihe karışmış olduğunu, Hristiyan Yakındoğu, Hindu, Hristiyan Rus, Uzakdoğu, Japon Polinezya, Çin, Eskimo ve Göçebe medeniyetlerinin ise yaşamakta olduğunu ifade etmiştir[14]. Bu ifade tam olarak gerçeği yansıtmasa da eleştirel değere sahiptir.Şöyle ki; bir medeniyeti diğerinden ayırt eden özellikler o toplumun dini, tarihi, dili ve geleneklerini içine alan kültürel değerleri ve ifade biçimleridir. Bu farklılıklar asırlarla ifade edilen süreç içinde üretilir[15]. Bu süreçte kültürel pratiklerin değeri büyüktür. Medeniyetler yaşayan varlıklardır. Kültürlerini koruyamayan, geliştiremeyen, ayırt edici özelliklerini geleceğe taşıyamayan medeniyetler ölür. Bu bağlamda kültür, toplumsal pratiklerin zaman içerisinde değişmesiyle, değişir, gelişir, yozlaşır ya da silinir. Topluma ve hayata değer katan iş ve fikirleri geliştirebilen toplumlar, medeniyet olma yolunda ilerleyebilir.Uygarlıkların büyük çapta kültür ve sanatın katkıları ile gerçekleştikleri unutulmamalıdır[16]. Başka bir deyişle kültürel çalışmalar medeniyetin ihyasında anahtar role sahiptir.

[13] Samuel P. HUNTINGTON, a.g.e., s. 50
[14] Arnold J. TOYNBEE, A Study of History, New York, NewYork University Press, 1939, c.4, s.1-2. Aktaran Ahmet DAVUTOĞLU, "Kültürlerarası Etkileşim ve Medeniyetlerin Ben İdraki", Medeniyet Tasavvuru Dergisi, Ankara, 2014, Sayı:1, s. 10.
[15] Samuel P. HUNTİNGTON, a.g.e. , s.
[16] Anıl ÇEÇEN, Kültür ve Politika, 2. Basım, Gündoğan Yay , Ankara, 1996,s.60

C.Kültürel Haklar

Kültürel hakların insan hakları olarak ortaya çıkışı, aslında tüm insanların kültürün taşıyıcısı olmasının sonucu olarak, düşünen, fikir sahibi olan, bilgi sahibi olan kültürlü olabilen, kültürünü geliştirebilen ve ifade edebilen, kültür ürünü ortaya çıkarabilen varlıklar olmasından ileri gelir. Aklın sahibi olan insan için, sahip olduğu bu yetiyi geliştirme, değerlendirme, bilgi ve fikir sahibi olma, cahil kalmama, kültürünü geliştirme bir haktır. Kültürün pek çok tanımı olmakla beraber, esas olarak insanın kültürlü olmasından- yani ilim, irfan sahibi olması ya da toplumların ya da toplulukların kültürlerinden bahsedilir. Bu durumda insanların ya da toplumların-toplulukların kültürü vardır.

Kültürel haklar, kültür dünyasıylave sorunlarıyla ilgili tüm insan haklarından oluşmaktadır[17]. Öğretide "genel ve özel kültürel haklar" olarak ayrıma tabi tutulan kültürel haklardan, konuşma, yazma, eğitim,yayın ve kültürel örgütlenme hakları gibi haklar,"genel kültürel haklar" olup, kendileri kültürel hak olmayan ancak kültürü yakından ilgilendiren haklardır [18] . Kültürü istemek hakkı, kültürüne saygı gösterilmesini isteme hakkı (kültürel özerklik),kültürel etkinliklere katılma hakkıve bilimsel,edebi, sanatsalçalışmaların korunmasını isteme hakkı benzeri haklar ise "özel kültürel haklar" arasında sayılmaktadır[19].

"Kültürel haklar" ikinci kuşak haklardandır ve Jellinek'in sınıflandırmasına göre pozitif statü haklarındandır. Türk Öğretisinde "isteme hakları" olarak ifade edilen bu haklar, devlete bu hakların kullanılabilmesi için bir takım yükümlülükler getirmekte, bireye de devletten bir takım taleplerde bulunabilme yetkisini vermektedir. İsteme hakları bireyleri yararlanıcı konuma sokan istemler olup[20], birey kendisine devlet tarafından sağlanan olanaklar ölçüsünde bu haklardan yararlanabilecektir.

[17]Anıl ÇEÇEN, "Kültürel Haklar",İnsan Hakları Yıllığı, 1985/1986, s. 133.
[18] Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, Savaş Yayınları, Ankara 2000, s.213-267
[19] Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, s.s.213-267
[20] Tekin AKILLIOĞLU, İnsan Hakları, İmaj Yayınları,2. Bası, Ankara, 2010, s. 159

Kültürel haklar yarım yüzyıldan fazla bir süredir, uluslararası hukuk metinlerinde yer bulmaktadır. "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" (İHEB), "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" (ESKHS), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" (AİHS), "Avrupa Kültür Sözleşmesi" (AKS) gibi uluslararası sözleşmelerde kültürel haklar yer almıştır.

İHEB'in 22. Maddesine göre, herkesin insan onuruyla kişiliğinin gelişmesi için vazgeçilmez mahiyettekültürel,toplumsalve ekonomik haklarının yerine getirilmesi hakkına sahip olduğu belirtilerek, kültürel haklar, ekeonomik ve toplumsal haklardan ayrı bir hak alanı olarak insan onuru ve kişiliğinin özgür gelişiminde bir yeri olduğu belirtilmiş olmaktadır. Yine İHEB'in 27. Maddesi"kültürel haklar" başlığını taşır. Buna göre, "*herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir*" denilmiş, maddenin 2. fıkrasında ise, "*herkesin kendi yaratısı olan yazın,bilimve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına*" hakkı olduğu belirtilerektelif hakları kültürel haklar kapsamında ele alınmıştır.

"Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi"nin (ESKHS)"*kültürel haklar*" başlığınıtaşıyan 15. Maddesinde, kültürel hayata katılma hakkı,bilimsel ilerleme ve uygulamalardan yararlanma hakkı,kendi ürettiği edebi,bilimsel ya da sanatsal mahsuldenkaynaklanan maddi manevi menfaatlerin korunması hakları temel haklar olarak ifade edilmekle, bu hakların kullanılmasına yönelik olarak alınacak tedbirlerin kültürün ve bilimin korunması, geliştirilmesinde gerekli olan tedbirleri kapsayacağı belirtilmiştir. Takip eden fıkralarda, taraf devletlerin, bilimsel araştırmayla yaratıcı faaliyetler için ihtiyaç duyulan özgürlüğe saygı göstermekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. İşbu fıkrada kültürel hakların bilimsel, sanatsal ve edebi veçhelerinden bahsedilmektedir. Bilim ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması suretiyle kültürel hakların tam olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir. Her iki sözleşmede de bilim, kültür ve sanatın birlikte ele alınması önemli bir husustur. Kültür ve sanatta ilerlemeyle bilimsel - düşünsel alanda ilerleme sürekli olarak birbirini etkilemekte ve tetiklemektedir. Yine yaratıcılığın geliştirilmesi de bu bağlamda ele alınmalıdır.

Kültürel haklar konusunda bu iki ana sözleşmede yer alan hükümler, kültürel hakların kapsamı konusunda bilgi vermektedir. Bu bağlamda, kültürel yaşama katılma hakkı, bilimsel ilerleme ve uygulamalardan yararlanma hakkı, telif hakkı, bu hakların kullanılabilmesi için uygun mekanizmaları oluşturmasını devletten talep etme hakkı kültürel haklar kapsamındadır.

Kültür, insana fiziksel yeteneklerini aşan gücü veren, maddi ürün ve değerüretmesinive böylece amaçlarını gerçekleştirmesini, yaşamında gönenç oluşturmasınısağlayan, yararlılık ve işlevsellik açısından ele alınması gereken insan yapıtıbir araçtır[21]. Cehaletten kurtulma, kültüre sahip olma, yaşam boyu eğitim, herkes için haktır. Kültürel hakların anılan sözleşmelerde kabulü de buna dayanmaktadır.

BM Örgütü, bilim, kültür ve eğitimin önemi nedeniyle 1945 yılında bu konularda faaliyette bulunmak üzere UNESCO'yu kurmuştur. UNESCO'nun kuruluş gayesi, eğitim, kültür, bilim, iletişim ve enformasyon aracılığıyla, küresel çapta barış tesisine, fakirliğin kaldırılmasına, sürdürülebilir kalınma ile paylaşılan ortak değerlere dayalı bir diyalog ortamı oluşturmak olarak ifade edilmiştir.

Kültürel haklar, 90'lı yıllardan itibaren azınlık hakları çerçevesinde sıkça ele alınmaya başlanmıştır."1995 Avrupa Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi"nde ve "1993 Ulusal Veya Etnik, Dinsel Veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri"de azınlıklar ve kültürel hakları vurgulanmıştır. Kültürel hakların, benzer bir kavram olan "kültürel kimlik hakları" ile karıştırılmaması gerekir[22]. Kültürel hakların kültürel yaşam için gerekli "üst haklar" olduğu söylenebilir[23]. Nitekim, kültürel hakların İHEB ve ESKHS gibi genel sözleşmelerde, azınlıkların kültürel kimlik haklarının ayrı sözleşmelerde düzenlenmesi bunu ispatlamaktadır.

[21] Bronislav MALİNOSKİ, İnsan ve Kültür, Verso Yayıncılık, Ankara, 1990. s.66
[22]Bülent ALGAN, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 30.
[23]Mithat SANCAR, "Dil Özgürlüğü ve Kültürel Kimlik Hakkı", Anayasa ve Uyum Yasaları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2003, 366-375, s. 370.

Kültürel haklar ister azınlık, ister çoğunluk olsun herkes için tanınan temel haklardır [24] . Kültürel hakların özünde insanın maddi ve manevi varlığını geliştirebilmesi, fikri ve düşünsel zenginliğe sahip olabilmesi için gerekli bilgi birikimini edinebilmesi yatar. Bu nedenle bir gruba aidiyetin ötesinde haklardır.

İnsanaesas özelliğini veren, benliği, düşünceleri, fikirleri ve hayata bakışıdır. Bilgi sahibi ya da kültüre erişimi olamayan kişinin, fikirlerinin, düşüncelerinin gelişememesi, her türlü olumsuz etkiye açık olması olasıdır. Kültürel hakların kullanılamaması, sadece bu hakları kullanamayan kişiler için değil, toplum için hatta insanlık için bir tehdittir.

İçinde bulunduğumuz çağda, insanlar mutsuz, bilimsel ve teknolojik açıdan insanların imkânları daha iyiye gitmiş olmasına rağmen suç oranları artmış, hırsızlık, saygısızlık, hoşgörüsüzlük, nezaketsizlik artmış ise bunun birinci nedeni kültürel haklardan gerektiği gibi yararlanamamadır. 'İsteme Hakları'ndan biri olarak, devletin bu hakların kullanılması için uygun idari, hukuki, yargısal vs. mekanizmaları oluşturması zorunluluğu vardır.

Bu bağlamda kültürel haklar, kültür politikasının ve kültür hukukunun temelini oluşturur. Her insan için maddi ve manevi yönden kendini geliştirme, kendini gerçekleştirme, düşünme, kendini ifade etme ve kültürel yaşama katılma temel bir hak olarak görülmeli; toplumun dezavantajlı kesimleri, avantajlı kesimleri ile eşit düzeyde bu haklardan yararlanabilmelidir. Kültürel Haklar, devlet politikalarında ve işleyiş mekanizmalarında merkezi bir konuma getirilmelidir.

[24]Bülent ALGAN, a.g.e., s. 29

D.Kültür Endüstrisi- Endüstrileri

"Kültür endüstrisi" kavramını ilk defa Theodor Adorno ve Max Horkheimer 1940'larda ortaya atmıştır. Theodor Adorno kültür endüstrilerini olumsuz bir kavram olarak ifade etmiştir. Ona göre, kitle iletişim araçlarını elinde tutan azınlık, toplumu yönlendirme erkine sahip olmakta; yukarıdan aşağıya bir dayatma ile kültürü biçimlendirmektedir. Bireylerin, kültür endüstrilerinde tüketici olarak yer aldığını belirten Adorno, kültürel alanda mevcut rasyonel merkezileşmenin yaratıcılığı azalttığını, bundan kaçmak suretiyle özgün ve verimli olunmasının mümkün olduğunu ifade eder. Kültürün giderek piyasa koşullarında ele alınan bir üretim alanı haline geldiğini belirtir. Dolayısıyla, ekonomik güç belirli odakların elinde olduğu sürece kültür, bağımsız bir üretim ile tüketim alanı olmaktan çıkıp, kültür endüstrisini idare eden sermaye sahipleri tarafından şekillendirilen bir sektör durumuna gelmektedir. Kültür ürünleri meta halinde kültür endüstrisinin arzu ettiği şekilde üretilip dağıtılır. Bu şekilde pasifleşen kültürel üretim ile tüketim, tek-tipleşmiş bir kültür geliştirir. Adorno'ya göre, bu şekilde, popüler kültür standarda dönüşerek özgünlüğünü yitirir. Adorno, popüler kültür- gerçek kültür (yüksek kültür) ayrımı yaparak, yüksek kültürün, insanı özgürleştirip birey haline getirirken ve kültür endüstrisine karşı uyanık hale getirirken, popüler kültürün insanları sömürerek yabancılaştırdığını; onları tercih hakkı bulunmayan pasif tüketicileredönüştürdüğünü ifade eder [25].

Adorno, kültür endüstrisinin eğlence müessesesi olmasını, reklamla ve tekrarlarla eğlencenin kitlelerin dimağındaki yüksek faziletlerin yerini almasını, bireyselliğin yanılsamaya dönüşmesini, vasatın kahramanlaştırılmasını, kâr elde etmenin öneminin zihinlere aktarılmasını, sanat ve edebiyatın meta haline getirilmesini, uyumun şuurun yerini almasını, statükoculuğu, tüketici ihtiyaçlarının kültür endüstrisince oluşturulmasını ve yönlendirilmesini, sürekli vaatlerle tüketicinin aldatılmasını, kültür endüstrisinin pornografikliğini ve iffetliliğini, aşkın maceraya indirgenmesini, yapay hazların hakim hale getirilmesini, kültürün kendilik

[25]Theodor W. ADORNO, Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi, İletişim Yay., İstanbul, 2007.

ve eleştiri unsurlarını yitirmesini, müşterilerin kasten ve tepeden bütünleştirilmesi ve edilgenleştirilmesini, cinselliğin özellikle sinemada seri üretimini eleştirir[26].

Throsby'e göre, Adorno'yla Max Horkheimer'ın kültürün acımasızca metalaştırılmasına ilişkin çizdikleri iç karartıcı tablo, özellikle 1980 ve 1990'lı yıllarda yerini, kültürel yaratıcı ekonominin zenginlik yaratma potansiyeli ile politika yapıcıların işbirliğine bırakmıştır. Kültür endüstrileri deyimi (çoğul), kültür endüstrisi (çoğul) deyimi ile küçük ama önemli bir değişiklikle yer değiştirmiştir. Tanımlama ile ilgili görüş ayrılıkları akademisyenler arasında devam etmekle birlikte, kültürel değer ve kültür endüstrileri kavramlarının şüphesiz, yeni politik amaçlarla ele alındığı söylenebilir[27].

Dünyada 1990'lardan itibaren, kültür endüstrileri/ yaratıcı endüstriler istihdam sağlayan, ekonomik kalkınmaya destek olan özellikleriyle ele alınmaktadır. Son yıllarda ülkemizde de kültür politikası çalışmaları yapılmaktadır. Ülkemizde bu çerçevede devletin kültür hayatındaki rolünün, düzenleyici ve altyapı hazırlayıcı nitelikte olması yönünde görüşler mevcuttur. Bu bağlamda devletin, sanat ve kültür faaliyetlerinde bir aktör, bir sunucu olarak bulunmaması; kültürün üretimi ve dağıtımı için gerekli altyapı ve olanakları, ülke çapında kültür erişiminitedarik etmesi savunulmaktadır[28].

Kültür Endüstrileri yaklaşık elli yıldır giderek büyümektedir. Peki kültür endüstrileri denildiğinde neler kastedilmektedir? Konu ile ilgili öncü kuruluş olan "Britanya Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı"(DCMS) sınıflandırmasına göre, tasarım, reklamcılık, el sanatları, mimarlık, sanat ve antika pazarları, film, moda, video, video oyun sektörü, müzik, gösteri sanatları, yayıncılık, radyo, televizyon ve yazılım ve bilgisayar hizmetleri sektörleri,kültür endüstrileri kapsamına dahil edilmiştir.Son on yıldır zikredilen "geleneksel" endüstrilere, iletişim teknolojileri ile

[26]Akt. : Nebi ÖZDEMİR, "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi", Millî Folklor, Sayı: 84, Yıl: 21,2009, s. 74-75.
[27]David THROSBY, "Modelling the Cultural Industries", International Journal of Cultural Policy, 2008, 14:3, (217-232), s.230
[28]Serhan ADA, Bilgi Üniversitesi 'Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu, İstanbul, 2011.

mobil iletişim hizmetleri, mühendislik gibi daha "teknoloji yoğun" endüstriler de katılmıştır.

"Yaratıcı Endüstriler" ve Kültür Endüstrileri kavramların kullanımı farklı ülkelerde, araştırmacılar, politikacılar ve siyaset bilimcileri arasında farklılıklar göstermektedir. Örneğin Britanya'da, "kültür endüstrileri" kavramı 1980'lerde kullanımdaydı. "Yaratıcı Endüstriler" kavramı daha sonra kullanılmaya başlanmıştır. (Kreatif) Yaratıcı Endüstriler kavramı Avustralya'da başlıca hükümet politikası olarak 1994 yılında, "Yaratıcı Millet" deyimiyle öne çıktı. Burada amaç, sanatı yeni iletişim teknolojileriyle harmanlama düşüncesi idi. Ardından Britanya'da Kültür, Medya ve Spor Bakanlığının 1997'de Yaratıcı Endüstriler Çalışma Grubu (Creative Industries Task Force) kurmasıyla genel kabul görmüştür. Diğer yerlerde ise kültür endüstrileri kavramı daha yaygın biçimde kullanılmıştır. UNESCO, kültür endüstrilerini, somut olmayan ve kültürel ürünlerin yaratılması üretilmesi ve ticarileştirilmesi olarak ele almıştır. Bu ürünler Fikri Mülkiyet Hukuku uyarınca korunurlar ve mal ve hizmet olabilirler. Öte yandan UNESCO kültür endüstrilerini kültürel çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi boyutu itibariyle de ele alır[29].Ayrıca, UNESCO, "Kültür İstatistikleri için UNESCO Çerçeve Belgesi"nde, kültür endüstrileri faaliyetleri ve uygulamalarını altı ana başlıkta ele alır. Bunlar[30];

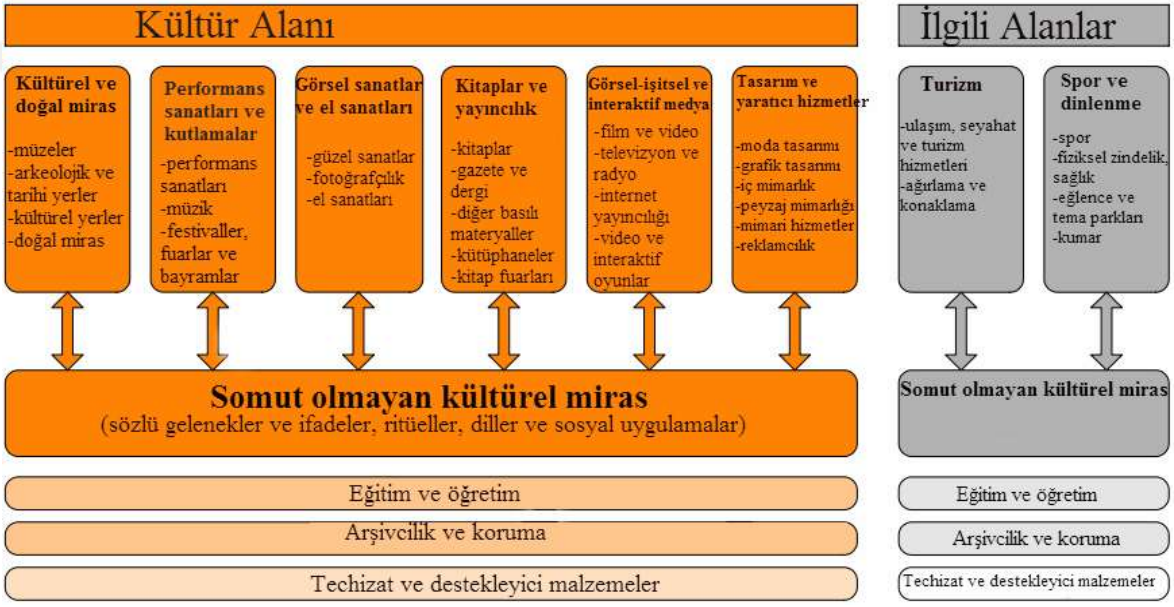
i. Kültür ve Tabiat Varlıkları Mirası
ii. Performans ve Kutlama
iii. Görsel Sanatlar ve El sanatları
iv. Kitap ve Yayıncılık
v. Görsel, İşitsel ve İnteraktif Medya
vi. Somut Olmayan Kültür Mirası

olarak ifade edilmiştir. Anılan belgede bir de kültür döngüsünde yukarıda sayılan tüm alanlara uygulanması nedeniyle kültürün üretiminde ve aktarılmasında geçişli alanlar[31]olarak adlandırılan bir alan kapsamında eğitim ve öğretim, arşivcilik ve

[29] David THROSBY, "Modelling the Cultural Industries", s. 218.
[30]THE 2009 UNESCO FRAMEWORK FOR CULTURAL STATISTICS, s.23
[31] UNESCO belgesinde "transversal domain" şeklinde ifade edilen kavramı, daha anlaşılır olacağını düşündüğümüz için, "geçişli alan" şeklinde çevirdik.

koruma, teçhizat ve destekleyici malzemeler sayılmıştır. İlgili alanlar ise turizm ile spor ve eğlence olarak belirtilmiştir. Anılan belgede bu alanlar, kültür ekonomisi alanında istatistikî çalışmalara da esas oluşturmak üzere aşağıdaki şekilde şematize edilmiştir[32].

Tablo1. Kültür Endüstrileri (UNESCO)

Throsby ise kültür endüstrileri ile ilgili toplam 6 model olduğunu ileri sürmüş, bu modelleri de aşağıdaki şekilde şematize etmiştir[33].

[32]THE 2009 UNESCO FRAMEWORK FOR CULTURAL STATISTICS (FCS), s.24.
[33] David THROSBY, Modelling..,"s. 222.

Tablo 2. Kültür Endüstrileri Modelleri

1.Britanya Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı Modeli	**2.Sembolik Metinler Modeli**	**3.İçiçe Halkalar Modeli**
Reklamcılık Mimari Tasarım Sanat ve Antika Pazarı Film ve video El sanatları Moda Yayıncılık Müzik Televizyon ve Radyo Gösteri Sanatları Video ve bilgisayar oyunları Yazılım	**Çekirdek Kültür Endüstrileri** Film Mimari Televizyon ve Radyo Reklamcılık Müzik İnternet Yayıncılık Video ve Bilgisayar Oyunları **Çevredeki Kültür Endüstrileri** Kreatif Sanatlar **Sınır Kültür Endüstrileri** Elektronik Ürünler Moda Spor Yazılım	**Çekirdek Yaratıcı Sanatlar** Yazılı Eserler Müzik Görsel Sanatlar Gösteri Sanatları **Diğer Çekirdek Kültür End.** Müzeler ve Kütüphaneler Film **Daha Geniş Kültür Endüstrileri** Kültür Mirası Yayıncılık Ses Kaydı Video ve Bilgisayar Oyunları Televizyon ve Radyo **İlgili Endüstriler** Reklamcılık, Mimari Tasarım, Moda
WIPO Fikri Haklar Modeli	**UNESCO İstatistik Enstitüsü Modeli**	**ABD Modeli**[34]
Çekirdek Fikri Hak Endüstrileri Reklamcılık Müzik Meslek Birlikleri Görsel ve Grafik Sanatlar Yazılım Gösteri Sanatları Film, Video Televizyon, Radyo Yayıncılık **Karşılıklı Bağımlı Fikri Hak Endüstrileri** Boş Kayıt Materyalleri Kağıt Elektronik Fotokopi Müzik Enstrumanları Fotoğraf Teçhizatları **Kısmi Fikri Hak Endüstrileri** Mimari Giyim, Ayakkabı Tasarım Moda Ev Gereçleri Oyuncaklar	**Çekirdek Kültürel Alanlarda Endüstriler** Müzeler, Kütüphaneler Galeriler, Festivaller Gösteri Sanatları Görsel Sanatlar, El sanatları Yayıncılık Film ve Video Tasarım Medya Televizyon ve Radyo Fotoğrafçılık **Kültür Alanına Genişleyen Alanlar** Müzik aletleri Ses Sistemleri Mimari Reklamcılık Baskı aletleri Yazılım Görsel İşitsel Donanım	Reklamcılık Mimari Tasarım Yayıncılık Film Sanat Okulları ve Hizmetleri Televizyon ve Radyo Müzeler Müzik Gösteri Sanatları Hayvanat Bahçeleri Görsel Sanatlar

Kültür endüstrisi kavramı, günümüzde girdisi kültürel içerikler ve insanın düşünsel faaliyetleri olan ürünlerin sistematik olarak tek çatı altında toplanarak, ekonomik bazda değerlendirmeye tabi tutulduğu "kültürel (ve yaratıcı) endüstriler" kavramına evrilmiştir. Bu kavram ile ekonomik getirisinin ötesinde, ülkelere kendi kültürlerini geliştirme, yayma gibi olanaklar da sunan ciddi bir sektöre işaret edilmektedir.

Adorno ve Max Horkheimer'ın "kültür endüstrisi" kavramını ilk defa ortaya attığı 1940'lardan sonra uzun yol kat edilse de, ifadeleri günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Hatta bugün, kültür endüstrilerinin etkisi geçmişte olduğundan çok daha fazladır diyebiliriz. Dünyada geçerli ekonomik sistem kapitalizm ise, öteki sektörlerde olduğu gibi, kültür sektörlerinin de sermaye sahiplerinin elinde olması normal karşılanabilecek bir durumdur. Ancak, kültür endüstrilerini- sektörlerini- kültür politikalarının ve hukukunun kapsamına almak suretiyle, bunların kültürel değişim üzerindeki olumsuz etkilerini yumuşatmak ya da gidermek mümkün olabilir. Devlet tarafından uygulanabilecek program ve projelerle ve idari- hukuki düzenlemelerle bu konuda hem kültür endüstrilerinde olumlu gelişmenin sağlanması hem de kişilerin ve toplumun olumlu yönde kültürel ve ekonomik anlamda gelişmesi sağlanabilir.

Kültür Endüstrileri, geniş kapsamlı, önemli bir ekonomik alan ve "yumuşak güç" kaynağı olarak gelişmiş ülkelerde gerek kültür politikalarında gerekse hukuki ve idari yapılanmalarda önemle ele alınmaktadır.

E.Kültür Ekonomisi

Genel anlamda paylaşılan değerler, gelenekler, yaşam biçimleri olarak tanımlanan kültür, fonksiyonel anlamda sanatsal- kültürel faaliyetler uygulamalar olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda, giderek daha fazla büyüyen bir kültür sektörünü ele almak gerekir. Ekonomik açıdan bakıldığında kültürel ürünler, kültürel mallar ya da hizmetler olarak ifade edilmekte, söz konusu mal ve hizmetlerin tüketimiyle, sosyo-kültürel açıdan etkilenen bireylerden oluşan toplumda değişim gerçekleşmektedir. Kültürel ürünlere, sanatsal çalışmalar, müzik, yazılı eserler, filmler, televizyon programları vb. örnek verilebilir. Bunların ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir[35].

i. Kültür ürünlerinde girdi insan yaratıcılığıdır.
ii. Kültür ürününü kullanan ya da tüketen kişiye sembolik mesajların taşınması için aracı olurlar.
iii. En azından potansiyel olarak söz konusu ürünün yaratıcısı kişi ya da gruplar açısından telif hakkı doğururlar.

Bazı gelişmiş ülkelerde, kültür sektörü, madencilik, otomotiv gibi yerleşik endüstrilerden daha fazla önem arz etmekte, ihracat gelirlerinde önemli bir paya sahip olmaktadır. Buna uygun olarak gelişmekte olan ülkelerde de, kültür sektörü ekonomik kalkınmadaki rolü açısından ele alınmaktadır[36].

Kültür ekonomisinin, ekonomininbir alt sektörü olarakkültürel mal ve hizmetlerin üretimiyle ilgili bölümünü temsil ettiği söylenmektedir[37]. Bu çerçevede edebiyat, güzel sanat eserleri, sanatın icrası, bunların yeniden üretimi; dergi, kitap, gazete, radyo,televizyon, film, reklamcılıkgibi sanat türleri ile bağlantılı aktivitelerle

[35] THROSBY 2008, s.219
[36] BARROWCLOUGH, KOZUL-WRİGHT, "Creative Industries and Developing Countries:Voice, Choice and Economic Growth", Routledge , 2008, s. 20
[37] A. C. PRATT, "Cultural Economy", International Encylopedia of Human Geography, Elsevier, 2009, c.2, 407-410

basım yayın işlerine ilişkin süreçler, müze, tiyatro, kütüphane, gece kulüpleri ve galeriler bu kapsamda sayılmaktadır[38].

Son çeyrek asırda kültür ekonomisi dijital teknoloji ürünleri, turizm ve medyagibi farklı endüstrileri dönüştürme gücü nedeniyle belirginleşmeye de başlamıştır[39].

UNESCO, kültürü ekonomik boyutu ile ele aldığı "Kültürel İstatistik 2009" Raporunda "kültür döngüsü" kavramını ortaya atmıştır. Buna göre, kültür ekonomisi döngüsü 5 aşamada gerçekleşmektedir[40]. Bunlar:

i. Oluşum: Fikrin, içeriğin ya da ürünün meydana getirilmesi, yazılması; yeni bir ürün ortaya çıkarılması (yazar, ressam, yapımcı, müzisyen vs.)
ii. Üretim: Bazı kültür ürünlerinin, özel alet, altyapı ve süreçlerle yeniden üretilmesi; örneğin bir televizyon programı yapılması, yazılı eserin- kitap vs. basımı…
iii. Dağıtım: Genellikle topluca üretilmiş kültür ürünlerinin tüketici ile buluşturulması. Filmin dağıtılması, kitabın satışa çıkarılması..
iv. Sergi/İletim/Yayın akışı: Kültürel etkinliğin canlı ya da aracısız biçimde seyirci-tüketiciye sunulduğu yeri ya da tüketildiği yeri ifade eder. Festival organizasyonu, tiyatro, müze gibi… İletim, bilgi ve becerinin, bazen herhangi bir ticari işlem olmaksızın iletimini de kapsar. Somut olmayan kültürel mirasın nesilden nesile iletimi de böyledir.
v. Tüketim/Katılım: Seyirci ya da katılımcıların bir kültürel faaliyete katılmaları, bir kültür ürününü tüketmeleri; Örneğin, kitap okumak, radyo dinlemek, sanat galerisinde dolaşmak, radyo dinlemek gibi…

Dolayısıyla kültür, ekonomik bir değer olarak belirli süreçlerden geçerek, fikir ve/ve ya sanat ürünü olarak ürüne dönüştürülmekte ve tüketicilere sunulmaktadır.

[38]A.C. PRATT, "The Cultural Industries Production System: A Case Study of Employment Change in Britain, 1984-91", Environment and Planning, 1997, 29 (11). s. 1953-1974
[39] Nebi ÖZDEMİR, "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile..", s.75.
[40]"THE 2009 UNESCO FRAMEWORK FOR CULTURAL STATISTICS" (FCS), s.19-21.

1980'li yıllardan itibaren, kültürün ekonomik ve sosyal alanlarda dönüşümde oynadığı role ilişkin algı biçimi değiştirmiştir. Kültür sektörlerinin kalkınmadaki etkisi uzmanlarca değerlendirilmeye başlanmıştır. Kültürün kalkınmada bir araç olarak, ekonomik büyümeyi desteklediği ve turizm, el sanatları vs. gibi ürünlerin üretimiyle geliri artırdığı, ayrıca, kültürün, insanların davranışlarını, ekonomik sürece katılımını, ekonomik ve sosyal refahını etkilediği belirtilmektedir[41].

İnsanın zihinsel ve fikri çalışmalarının sonucu olan ve genel olarak bilgi ya da düşüncenin yansıması olarak somut bir ürüne dönüşen kültürel ürünlerin üretildiği sektörler "kültür endüstrileri" olarak, günümüzde dünyada yoksulluğun azaltılmasında, toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesinde, anahtar sektörler olarak değer görmektedir. Kültür sektörlerinin ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında etkisi aşağıdaki şekilde sayılabilir[42]:

i. Kültür ürünleri, sürdürülebilir yerel gelişmenin sağlanması için uygundur. Bunların kültür endüstrilerine katkı sağlamasıyla sosyal ve kültürel canlanma gerçekleştirilebilir.
ii. Kültür, kadınlara ve gençlere üretime katılmasını ve böylece, kadın- erkek eşitliğinin, sosyal farkındalığın yaşama geçmesini sağlar.
iii. Kültür politikaları, toplumda dezavantajlı grupların korunmasına hizmet eder. Kadınlar, toplumda kültüre ilişkin bilginin sahibi ve koruyucusu olarak, kültürel değerlerin aktarılmasını sağlarlar[43].
iv. Pek çok kültür endüstrisi, küçük işletme ya da aile işletmesidir. Bunlar yerel bazlı gelişmede anahtar rol oynamaktadır.

Yukarıda sayılan etkilerin gerçekleşmesiyle, kültür ekonomisi, işsizliğin önlenmesi ve istihdam olanaklarının gelişmesi açısından da önemli bir yere sahip olacaktır. Ekonomik döngüde üretim ve yeniden üretim süreçlerinde kültür ürünlerinin yer alması ekonomik gelişme kadar sosyal ve kültürel gelişmeyi de tetikleyecektir. Kadınların, gençlerin ve dezavantajlı grupların bu süreçlerde yer

[41] İbid.,, s.11
[42] İbid., s.11,12
[43] UNESCO, 1995

alması bireylerde özgüveni geliştirecek, böylece toplumsal barışın sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Kültür bir ekonomik değere dönüştürüldüğünde ekonomide önemli bir bileşen olabilir. Bugün dünyada giderek artan biçimde kültür ekonomisi ile ilgili değerlendirmeler, istatistikî çalışmalar yapıldığını ve bu çalışmalar sonucunda elde edilen verilere bakıldığında kültür ekonomisinin payının hiç de azımsanamayacak boyutlarda olduğunu ifade etmek gerekir. Britanya'da kültür endüstrileri yılda 71.4Milyar Pound (Yaklaşık 91.2 milyar Euro) ve saatte 8 Milyon Pound ekonomiye gelir getirmektedir[44]. Alman Kültür Ekonomisi'nde ise 249.000 işletmede 1 milyonun üzerinde çalışan sayısı bulunmakta olup; kültürel ve yaratıcı endüstrilerin 2013 yılında ekonomiye katkısı 145 Milyar Euro olarak belirtilmektedir[45].

Deutscher Kulturrat[46], "Arbeitsmarkt Kultur"- (Kültür İş Piyasası) çalışmasında kültürle ilgili mesleklerin ekonomik ve sosyal durumunu araştırmıştır. Kültür Endüstrileri ile Yaratıcı Endüstriler, kültür alanında kamusal işveren ve karma sektör işverenler olarak belirtilmiş, Kültürel- Yaratıcı Endüstriler açısından, mimari, tasarım, radyo, televizyon yayıncılığı ile basın, sinema, sanat, müzik ve kitap alanında olmak üzere işverenler sınıflandırılmıştır. Kültür alanında kamu ise, tiyatrolar, kütüphaneler, müzeler ve müzik okulları olarak sınıflandırılmıştır[47]. Alman Federal İş Kurumu tarafından yapılan çalışmada da, kültür iş piyasasına ilişkin alfabetik listede 105 tane meslek yer almıştır[48]. Bu anlamda kültür ekonomisi istihdam açısından önemli bir yere sahiptir.

Ülkemizde TÜİK verilerine göre, kültür sektörleri bağlamında yaklaşık 33 bin işletme faaliyet göstermekte, bu sektörlerde ortalama 9.5 milyon kişi

---

[44] UK's Creative Industries; https://www.gov.uk/government/news/creative-industries-worth-8million-an-hour-to-uk-economy, Erişim Tarihi: 07.07.2018

[45] Monitoring zu ausgewählten wirtschaftlichen Eckdaten der Kultur- und Kreativwirtschaft 2013; http://www.kultur-kreativ-wirtschaft.de/KuK/Redaktion/PDF/monitoring-wirtschaftliche-eckdaten-kuk-2013-langfassung,property=pdf,bereich=kuk,sprache=de,rwb=true.pdf, s.149.

[46] Deutscher Kulturrat e. V, Almanya'da Kültür alanında faaliyet gösteren bağımsız bir kuruluştur. Politik &Kultur adında bir gazete çıkarmaktadır. http://www.kulturrat.de/index.php , Erişim Tarihi: 02.03.2018

[47] SCHULZ, ZİMMERMANN, HUFNAGEL, Arbeitsmarkt Kultur, Deutscher Kulturrat, 2013, s. 80-111

[48] Bundesagentur für Arbeit, Klassifikation der Berufe 2010, Band 1: Systematischer und Alphabetischer Teilmit Erläuterungen, 2011, Nürnberg.

çalışmaktadır. Ancak TÜİK verilerinden sektörün ekonomik büyüklüğü ile ilgili yeterli bilgi edinilememektedir. Bu alanda TAVAK Vakfı'nın yaptığı bir araştırma kültür ekonomisinin milli ekonomideki yeri ölçümlenmiştir. Çalışmada, 11 büyk sektörde 47 alt-sektör tespit edilmiş ve bu bağlamda Türkiye'de 2013'te 46 Milyar ABD doları büyüklüğünde bir kültür ekonomisi oluştuğu belirtilmiştir[49]. Türkiye'nin kültür ekonomisinin ciddi bir potansiyele sahip olduğu açıktır. Ancak, bu konuda TÜİK verilerinin pek de yeterli niteliklere sahip olmadığı açıktır[50]. Bu alanda yapılan çalışmalar, sektörün değerlendirilmesi açısından yetersiz kalmaktadır. Bu alanda dünyadaki istatistikî çalışmaların takip edilerek, ülkemize uygun düşen bir modelin benimsenmesi önemlidir.

Kültür ekonomisi ve kültür endüstrileri, toplumu/toplumları dönüştürücü özellikleri göz önüne alınarak, piyasa koşullarına terk edilmemelidir. Çünkü acımasız piyasa koşulları, kültürü, değerleri, iyiliği değil, kârlılığı birinci plana almayı öncelemektedir. Bu bağlamda devletin toplumun iyiliği için takip etmesi gereken politikalar olmalıdır. Örneğin, ülkemizde korsan yayıncılık yaygındır. İnsanlar korsan yayınlara rağbet gösterdiğine göre, kitap fiyatlarını pahalı bulmaktadırlar; kitap onlar için yeterince erişilebilir değildir. Bu durumda, devlet, kitaptan aldığı %8'lik KDV'yi almayabilir. Ayrıca, yayınevleri ve kitap satışı yapan yerler için bir takım teşviklerde bulunabilir.

İşte "kültür hukuku" bağlamında kültür endüstrilerinin de ele alınması,bir taraftan, kültüre erişimin kolaylaştırılması için devlet tarafından oluşturulabilecek hukuki mekanizmaların daha iyi araştırılmasına; diğer yandan ülkede faaliyet gösteren mevcut kültür endüstrilerinin küresel rekabet ortamı da göz önüne alınarak, geliştirilmesinin sağlanmasına hizmet edecektir.

[49] Kültür ekonomisinin Türkiye'deki boyutu; http://www.milliyet.com.tr/kultur-ekonomisinin-turkiye-deki/gundem/ydetay/1861890/default.htm, Erişim Tarihi: 10.09.2017
[50] Nebi ÖZDEMİR, "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile..", s.80.

F.Kültür Politikası

Bir ülkede, politik kurumlar sistemin bir parçası olan kültürün etkisinden bağımsız düşünülemezler. Tüm kurum ve kuruluşlar, o toplumda egemen olan tercihler, inançlar ve değerler doğrultusunda oluşturulurlar ve bu bağlamda bir ülkede geçerli sistemin ve mevcut kurumların, o ülkenin kültürel yapısından doğrudan etkilendiğini söylemek mümkündür. Öte yandan mevcut sistem ve bu sistemde meydana gelen değişiklikler de kültürü etkiler. Bu bağlamda denilebilir ki kültür ve politika sürekli olarak birbirini etkilemektedirler. Etkili kültür politikalarıyla toplumsal gelişme sağlanması, gelişen toplumda daha iyi şartların oluşturulması, bu şartlarda yetişen politika yapıcıların daha iyi politikalar geliştirmesi döngüsü kültür ve politika ilişkisinin temelini teşkil etmelidir.

Politika ile kültür arasındaki bağlantı Eagleton tarafından "*politika kültürün itaatkâr hizmetçisi değildir; kültür politikanın ürünüdür*" olarak ifade edilmiştir. Bu anlamda, kültür politikası, toplumsal kültürün geliştirilmesi, korunması gibi konularda politik karar alma mekanizmasını ifade etmektedir[51].Miller ve Yúdice aynı şekilde, kültür politikası faaliyetlerinin amacını;kültür ve politika arasındaki münasebetinaçığaçıkarılması ve kültürün hangiaçılarıyla yönetilebilir olduğunun anlaşılması olarak belirtmektedir. Ayrıca, bu alanda yapılan çalışmalar, kültürün finanse edilmesi, kültür yönetimi, kültürde önceliklerin belirlenmesi konularını da içermektedir[52] .

"Kültür politikası" ifadesi, ilk olarak 1969 yılında UNESCO toplantılarında ortaya atılmıştır. Bu kavram esas olarak 1948 İnsan Hakları Bildirgesi'nin 27. maddesindeki "kültür hakkı" kavramsallaştırmasına dayandırılmıştır. UNESCO, "Kültür politikası" kavramını, devletçetatbiki yapılan kültürel faaliyetler için temel teşkil eden ilkeler, mali,idari,uygulama ve prosedürler toplamıolarak ifade etmektedir.

[51] Terry EAGLETON, Kültür Yorumları , Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s.75.
[52] MİLLER, YUDİCE, Cultural Policy, London,2002, Sage.Moles, A. (1983), s.4.

Belirli bir plan dâhilinde yürütülen kültür politikaları ile toplumsal kurumlarda ve yapıda meydana gelebilecek sosyal ve kültürel değişmelerin daha önceden tahmin edilerek sistemli bir şekilde gelişimine zemin hazırlanması söz konusudur.

Günümüz ve geleceğin kültür yapısının belirlenmesinde rol oynayan kültür politikaları bilimsel çalışmalar ışığındatespit edilerek, toplumun maddi ve manevi değerlerine dayandırılmalıdır[53]. Toplum gerçeklerini hesaba katmak yanlış kültür politikaları sonucu oluşabilecek sakıncaları bertaraf eder.

Kültür politikası, 1980'lerden sonra sanatın icrasını, hayat tarzlarının anlamlandırılmasını ve günlük yaratıcı deneyimleri kapsar hale gelmiştir. Kültürel sektörlerde devlet tarafından belirlenen kanunlar çerçevesinde faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, kültür politikası kültürel sektörlerde gerçekleşen tüm etkinliklerin desteklenip dizayn edilmesi amacıyla devletin tatbik ettiği politikalardır[54].

Kültür üretiminin yeni formlarda gerçekleşmesi kültür politikasının alanını genişletmiştir. Bilgi- iletişim teknolojilerinin baş döndürücü hızla gelişmesi, kültürün üretimi, aktarımı şekillerini ve hızını da etkilemiştir. Bu durum, ekonomik bir alanı ifade eden kültür sektörünün- kültür endüstrilerinin -ve yaratıcı endüstrilerin kültür politikalarının alanına dâhil edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, kültür ekonomisi- kültür sektörü oluşmaya başlamış; kültürün ekonomik bir alan ifade etmesi, kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler kavramlarını da beraberinde getirmiştir. Adorno'ya göre kültür artık üretilebilen, kitleleri kontrol etmek için kullanılan bir araç haline gelmiş, kültür endüstrisi de bu metalaşmadan doğmuştur. Adorno, kitle iletişim araçlarıyla, bireylerin pasifize edilerek, bilinçlerinin, onlar farkında olmadan kontrol altına alındığını öne sürer. Horkheimer ve Adorno'nun "*Aydınlanmanın Diyalektiği*"

[53] Erman ARTUN, "Halk Kültürlerinin Gelecek Kuşaklara Taşınması" , Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/49.php, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

[54]Oliver BENNETT, "Intellectuals, romantics and cultural policy", International Journal of Cultural Policy, Sayı: 12 Cilt: 2, (117-134), s.123

kitaplarının bir bölümü "Kültür Endüstrisi: Kitlelerin Aldatılışı Olarak Aydınlanma" başlığını taşır. Bu kitap, kültürün ekonomikleşmesine karşı çıkış konusunda da temel bir eserdir. Ancak bu kavram daha sonra kültür endüstrisinden 'yaratıcı ve kültürel endüstriler'e geçişle farklı bir alanı ifade etmeye başlamıştır. Günümüzde ise tüm Avrupa'da kültürel ve yaratıcı endüstriler kültür politikası bağlamında olumlu anlamda ekonomik gelişmenin tetikleyicisi olarak ele alınmaktadır[55]. Batı ülkelerinde 1980'lerden sonra politikacılar için giderek daha hızlı büyüyen kültür endüstrilerine, kültür politikalarında yer vermek kaçınılmaz hale gelmiştir[56]. Dolayısıyla, kültürel- yaratıcı endüstriler, hiç şüphesiz kültür politikalarının önemli bir bileşenidir.

Öte yandan, bilgi iletişim teknolojilerinde gerçekleşen gelişme, kültür alışverişinde de önemli bir artışı beraberinde getirmiştir. Gelişmiş kültür endüstrilerine sahip ülkelerin ürünleri, dünyanın her yerine ihraç edilmektedir. Bu bağlamda, kültür endüstrileri gelişmiş olan ülkelerin, daha az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kültürlerini etki altına almasına izin vermek kültürel zenginliği ve çeşitliliği yaralayacak bir durumdur. Çeçen, sınırlar ötesine taşan büyük ülke kültürleri ile ilgili olarak, kültür emperyalizmi kavramını gündeme getirmiştir. Buna göre, "Zengin emperyalist kaynaklar tarafından beslenen emperyalist ülkeler en yeni teknoloji ürünleri ile dünya piyasalarına sürülmekte, ucuz ve çeşitli görünümleri ile ulusal kültürleri kendilerine tutsak etmektedirler."[57] Bu nedenle bazı ülkeler ve uluslararası kuruluşlar "kültür politikaları" geliştirmektedir.

Sanat kültür politikaları açısından önemli bir konumda bulunmakta ve kültür politikalarının değerlendirilmesinde önde gelen ölçütlerden olarak değerlendirilmektedir. Toplumların yaratıcı gücünün dışa vurulması ve ürün vermesiyle oluşan sanat ile kültür yakından ilgilidir ve sanatsal anlamıyla kültür tüm sanat olguları ve olaylarını kapsamı içine alır. Üretilen ve yaşayan tüm sanatsal değerler içinden çıktıkları toplumun kültürünün bir parçasıdırlar. Bu bağlamda sanat

[55] PİERGİOVANNİ, CARREE, SANTARELLİ, "Creative İndustries, New Business Formation and Regional Economic Growth" ,Small Bus Econ, Springers, 2012, Sayı:39,(539–560),s.540
[56] HESMONDHALGH, PRATT, "Cultural industries and cultural policy", International Journal of Cultural Policy, 2005, Sayı 1, Cilt 11, ss. 1-13
[57] Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara 2000, s.

da devletin kültür politikası içerisinde yer alması gereken bir konudur. Devletin sanatı, sanatçıyı desteklemesi, sanat kurumlarının yapılanma biçimi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Son yıllarda, kültür endüstrileri fikrine yönelik ilgide özellikle politika oluşturma - akademik çalışma döngüsünde çok büyük bir artış gerçekleşmiştir. Hükümetlerin ve bazı uluslararası kuruluşların raporlarında bu artış açıkça görülmektedir. Farklı disiplinlerden akademisyenlerin de kültürel ve yaratıcı endüstrilerle ilgili pek çok makale, dergi, ve kitap yazmaları bunun kanıtı olmaktadır. Bu disiplinler arasında, ekonomi, tarih, ekonomi ve kültür coğrafyası, sanat idaresi, medya çalışmaları işletmeile sosyoloji bulunmaktadır[58].

Kültür politikası ile ilgili olarak literatürde dört ana kültürel politika modeli belirtilmektedir[59]. Devletin sanatı finanse etme biçimleri olarak ifade edilen kültür politikası modelleri bağlamında Zimmer ve Toepler, yaptıkları karşılaştırmalı kültür politikaları araştırmasında, Batıda kültür politikasınıntemelde üç model çerçevesinde incelenebileceğini belirtmişler; bunları da Kıta Avrupası, Kuzey Avrupa ve Anglo-Sakson modelleri olarak ifade etmişlerdir[60].Arostequi ve Ulldemolins'e göre bu modellere Akdeniz modeli de buna dahildir[61]. Bu modellerin özellikleri şu şekilde özetlenebilir[62]:

i. Kıta Avrupası Modeli: Merkezi yönetimin etkin olduğu bu modelde merkezi yönetim tarafından hazırlanan kültür politikası tüm yönetim birimleri için bağlayıcıdır. Bu modelin en iyi örneği Fransa'dır.
ii. Kuzey Avrupa Ülkeleri Modeli: İskandinav ülkelerinin yer aldığı bu modelde, kültürel faaliyetlerde devlet başrolü oynasa da, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde hiyerarşik bir üstünlüğü yoktur.

[58] HESMONDHALGH, PRATT, Andy , "Cultural industries and Cultural Policy",s.1
[59] ULLDEMOLINS, AROSTEGUI, "The governance of national cultural organisations: comparative study of performance contracts with the main cultural organisations in England, France and Catalonia (Spain)" International Journal of Cultural Policy, Vol. 19, No. 2, 2013, S. 249–269
[60] Akt. Sacit Hadi AKDEDE, "Dünyada Kültür Politikaları I" İktisat ve Toplum Dergisi, 2013, sayı 30, s.79
[61] Sacit Hadi AKDEDE, "Dünyada Kültür Politikaları I" İktisat ve Toplum Dergisi, 2013, sayı 30, s.79.
[62] Ibid. s.79.

Merkezi hükümetten bağımsız olarak yerel yönetimler kültürel aktiviteler gerçekleştirir ve çok amaçlı kültür merkezlerini etkin şekilde kullanır.

iii. Anglo-Sakson Modeli: Devletin çok az karıştığı bu modelde, kültürel faaliyetler ve hizmetler kâr amacı gütmeyen çok sayıda kültürel kurum aracılığıyla gerçekleştirilir. Hukukî açıdan dernek ve ya vakıf statüsünde bulunan söz konusu kurumlar, faaliyetlerini gerçekleştirmek için özel sektörden ya da devlet kurumları olan Sanat Konseyi'nden (Art Council) kaynak temin ederler. Devletin sanatı destekleme rolü daha azdır. Büyük Britanya en önemli örneğidir.

iv. Akdeniz Ülkeleri Modeli: Esas olarak kıta Avrupası modeline benzemekle beraber, çok net tanımlamalar, yazılı kurallar ve açık kriterler bulunmamaktadır. İspanya,İtalya ve Türkiye bu modele örnek olarak gösterilmektedir.

Modeller teori farklılığından ötesinde sanatın finansman biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır[63].

Kültür Politikasının bir bölümünü oluşturan "kültür endüstrileri politikası" sektörel ve ekonomik bir perspektif geliştirilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca, kültür hukuku alanını ilgilendiren hukuki ve idari kurumlar, kültür endüstrilerinin gelişiminden önce geliştirilmişlerdir. Bu nedenle günümüz ihtiyaçları için yetersiz kalmaktadırlar. Uygun bir politika geliştirmek için mevcut durumun analizine, bunun için de kültür sektörüyle ilgili istatistikî çalışmalara ihtiyaç vardır[64].

Öte yandan uluslararası ticarette de kültürel ürünlerin yeri oldukça artmıştır. Bu durum, fikri mülkiyet haklarının konuya dâhil olmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Fikri Mülkiyet Hukuku kültür politikasının ve kültür hukukunun önemli bir bileşeni olmaktadır.

Son yıllarda, kültürün ve kültür politikalarının insanların ve toplumların bakış açıları, hayatı algılayış biçimleri üzerindeki etkileri giderek daha fazla değerlendirilmeye başlanmıştır. Kültürün inşası süreci, kültür politikalarının

[63] Sacit Hadi AKDEDE, "Dünyada Kültür Politikaları",s.79
[64]THE 2009 UNESCO FRAMEWORK FOR CULTURAL STATISTICS (FCS), s.11

uygulanması ile ilgilidir. Çeçen, insan gücünün ve düşüncesinin üst düzeylerde geliştirilebilmesi için kültüre düşen önemli işlevler bulunduğunu ifade eder[65]. McGuigan ise, toplumsal ilişkilerin ve kültürel pratiklerin düzenleyici mekanizmalar tarafından kurulduğunu ve bu anlamda "düzenleme" kavramının kültür politikaları analizinde önemli bir yeri olduğunu dile getirir[66].

Basın yayın araçları, kültür üretiminin en önemli bir parçasını oluşturur[67]. Medya aracılığıyla sunulan kültür ürünleri, insanların yaşam alanlarına veevlerine kadar girmektedir; aynı ileti içinde, farklı şahıslara çokça ve farklı mesajlar iletilebilmektedir[68]. Medyanın kültürel anlamda olumlu etkilerini savunan görüşler bir yana, medyanın etkisi, kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen değerleri, davranış kalıplarını bozucu ve yok edici etkileri olabilmektedir[69]. Bu etkilerin gerçekleşmemesi kültür politikalarının amaçlarından biri olmalıdır.

Devletin kültür alanında düzenleme yapmaması ya da herhangi bir politika uygulamaması, bu boşluğun doldurulmayacağı anlamına da gelmemektedir. Medya ve kitle iletişim araçlarının kültürün dönüştürülmesindeki etkisi bugün dünyada genel kabul gören bir gerçektir. Gerek yurt içindeki kültür endüstrilerinde hâkim sermaye sahipleri ve medya kuruluşları tarafından, gerekse ithal kültür ürünleri vasıtasıyla gün be gün televizyon, sinema izleyen ve öteki kültür ürünlerini tüketen milyonlarca kişinin bakış açıları ve öncelikleri değiştirilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile sayısı çoğalan televizyon kanalları ve yapımlar medyanın da gücünün artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla medyanın bu rolünün göz önüne alınmaması, bu alanın piyasa koşullarında faaliyet gösteren ve önceliklerinin kamu yararını gerçekleştirmek olmadığı aşikâr olan aktörlerin inisiyatifine bırakılması, içinden çıkılması mümkün olmayan toplumsal sorunlara yol açabilir. Ne yazık ki, ülkemizde medyanın kültürel boyutu, kültür politikalarında yer almayan bir husustur.

---

[65] Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, s.190
[66] J. MCGUIGAN, "Rethinking Cultural Policy", Open University Press, England ,2004, s.17
[67] SCANNELL, SCHLESINGER, SPARKS (Ed.), Culture and the Power, London, Sage, s.13
[68] Ali ARSLAN, "Medya'nın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri", İnsan Bilimleri Dergisi, 2004, Sayı 1, s.10
[69] Ali ARSLAN, a.g.m., s.10

Gençlerde ve çocuklarda yaratıcılığın geliştirilmesi çalışmaları, günümüzde hemen hemen tüm gelişmiş batı ülkelerinde kültür çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmekte olan faaliyetlerdir. Sanat ve kültürün eğitimde bir bileşen olarak kullanılması da bu bağlamda ele alınmaktadır. Örneğin İngiltere Sanat Konseyi kültürel eğitim için 2013-2014 yıllarında 5.349.998 £ (yaklaşık 19 milyon TL) tutarında yatırım yapmıştır[70]. Diğer bir örnek de Britanya Müzesi'nin okullarla ve öğrencilerle işbirliği yapmasıdır. Britanya Müzesi, yaş gruplarına göre, farklı kültürlere göre ya da derslere göre farklı programlarla eğitimi desteklemektedir[71]. İngiltere'de Britanya Müzesi'nde okullardan çocuklar ve gençler, sınıflarıyla ve öğretmenleriyle beraber Afrika, Eski Mısır, Eski Yunan, Eski Mezopotamya, Eski Roma ve Roma Britanyası, Anglo Saksonlar ve Vikingler, Kuzey Amerika, Çin, Ortaçağ Dünyası, Orta Doğu ve İslam Dünyası, Tarih Öncesi Britanya, Tudor kültürleri gibi konularda müze içerisinde o kültürler için tahsis edilmiş sınıflarda hem ders yapmakta; hem de o kültürlere ait eserleri incelemektedirler. Müzede öğretmenler için derslerde yardımcı olmak üzere hazırlanmış içerikler ve multimedya materyaller de yer almaktadır. Çocukları ve gençlerin kültürlerinin artırılmasına hizmet eden bu etkinlik, onlarda yaratıcı düşüncenin gelişmesinde ve görerek ve hissederek dünya kültürleri ile ilgili bakış açısı kazanmalarında da etkili olmaktadır. Bu bağlamda müzelerin eğitim sistemi içerisinde etkin şekilde kullanılması ülkemizde de düşünülmesi ve kültür politikaları içerisinde yer verilmesi gereken bir husustur.

Sanayi toplumundan "bilgi toplumu"na geçiş sürecinin yaşandığı günümüzde bilgi en önemli değer haline gelmiştir.Bilgi toplumunun en önemli özelliği, üretimde fiziksel güce oranla bilgiden daha fazla yararlanılması, gerek gündelik yaşamda gereksebilginin işlenmesinde bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanılmasıdır[72].Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecini yaşayan

[70] Arts Council Web Sayfası http://www.artscouncil.org.uk/media/uploads/Create_Stats_Figures_Education.pdf, Erişim Tarihi:10.03.2019

[71] British Museum, School Sessions; http://www.britishmuseum.org/learning/schools_and_teachers/sessions.aspx, 10.03.2019

[72]TONTA,KÜÇÜK, "Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler", 12-13 Mayıs 2005, "Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum Uluslararası Sempozyumu Bildirisi", Cilt:19, Sayı:4, (ss.449,464), s.450

gelişmiş ülkeler, bilimsel bilginin yaygınlaştırılması ve bilgiye erişimin kolaylaştırılması, genç nesillerin eğitiminde multimedya içeriklerin daha yaygın kullanılması gibi politikalar izlemiş; tüm vatandaşların, kütüphanelere ve dijital içeriklere ulaşmalarının sağlanması için çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Kültür politikaları bağlamında ele alınan sayısal kütüphane çalışmalarının dünyada 1990'lı yıllarda başladığı biliniyor. Ülkemiz bu çalışmalarda oldukça gerilerde yer almaktadır. Bilgiye erişimin kolaylaştırılması için gerekli idari hukuki, mali ve teknolojik altyapının geliştirilmesi, özellikle genç nesillerin yetiştirilmesinde ve bilgi temelli toplumun oluşturulmasında, kültür politikalarında yer verilmesi gereken önemli bir husustur.

Kültür endüstrisi güçlü olan ülkelerden zayıf olan ülkelere doğru yaşanan kültür ürünleri akışı ise tüm dünyada kültürün homojenleşmesine neden olabilecek bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tehditin farkına varan AB, izlediği görsel ve işitsel politikalarda, kendi kültürel ve yaratıcı endüstrilerini koruma altına almak amacıyla, 80'li yılların sonu ile 90'lı yılların başından itibaren, (kendisinden daha ileri konumda bulunan ABD kültürel ürünlerine) öteki ülkelerin programlarının, Avrupa kanallarında gösterimine kota uygulamaya başlamıştır.

Ülkemizde kültür politikaları ile ilgili yetkili ve görevli kamu otoritesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Ülkemizde, 2013 yılına kadar bir kültür politikası belgesi bulunmamakta idi. 1986 yılında başlatılan, Avrupa Konseyi'nin "Ulusal Kültür Politikası Gözden Geçirme Programı"na ülkemizin de katılması bu alanda çalışmaların başlatılmasına vesile olmuştur. Söz konusu Programa 2007 yılında katılmayı taahhüt eden ülkemiz, 2013 yılında söz konusu Kültür Politikası Ulusal Raporunu Avrupa Konseyi'ne teslim etmiştir. Altı ana bölümden oluşan Kültür Politikası Ulusal Raporunun[73] esasında bir politika belgesi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu belge bir politika belgesinden ziyade faaliyet raporudur. Şöyle ki, raporda daha çok mevcut durum analizi, idari yapılanma, istatistikî veriler, kamu ve özel sektörden bilgiler, mevzuat gibi konular yer almış, bir politika belgesinde

[73] Cultural Policy In Turkey – National Report "http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Reviews/CDCPP-Bu-2013-19-Turkeynational_en.pdf",Erişim Tarihi:12.12.2018

olması konular yer almamıştır. Başka bir deyişle, önümüzdeki yıllarda, hangi politikalar benimsenerek, hangi hedeflere ulaşılmasının planlandığı, bu hedeflere erişebilmek için hangi eylemler gerçekleştirileceği, eylemlerin gerçekleştirilmesinde ne kadarlık bir bütçeye gereksinim duyulduğu gibi hususlar söz konusu belgede yoktur.

Ülkemizde genel anlamda en önemli politika belgesi, kalkınma planlarıdır. Kalkınma planlarında bütün sektörler ele alınarak kalkınma hedefleri ve sektörü geliştirecek politika ve stratejiler saptanmaktadır[74]. 2 Temmuz 2013 tarihinde kabul edilen 10. Kalkınma Planı'nda "Kültür ve Sanat" başlığında ilk olarak durum analizi yapılmış, ülkemizin kültür ve sanat alanında izleyeceği politikalar bu belgede amaç olaraksayılmıştır. Ancak bu politikaların uygulanmasına yönelik bir yol haritası çizilmesi, idari ve hukuki mekanizmaların kurularak işletilmesi, plan ve projelerin hayata geçirilmesi gerekliliği vardır. Bu politikaların hangi kurumların hangi birimlerince, hangi plan ve projeler bağlamında, kağıt üzerindeki bir temenniden öteye götürüleceği, somutlaştırılacağı söz konusu belgede yer almamaktadır.

"*Anlaşılması kolay, çözmesi zor bir problem, uygulama yoksa politika bir hiçtir.*"[75] Bu bağlamda anılan politikaların uygulanmasında hukuki düzenlemeler önem arz etmektedir. Örneğin plandaki "şehir mimarisinin ve peyzajın insan üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, yapılacak kentsel tasarımların, imar planlarının, toplu konutlar ve kamu binalarının peyzaja, şehrin dokusuna, estetiğine ve kimliğine katkı sağlamasına özen gösterilmesi ve kentsel dönüşüm uygulamalarının kültürel kimliğe ve yapıya uygunluğunun gözetilmesi" hükmünün İmar Kanunu'nda yapılacak düzenlemelerle sağlanması düşünülebilir. Bu bağlamda politik tercihlerin ürünü olarak hukuk kurallarının bu alanda işlevsel olarak ele alınması gerekmektedir.

[74] Denizer ŞANLI, "Planlama Yetkisinin Analizi", Ankara Barosu Dergisi, 2009, Sayı 3, (s. 47-58), s.48

[75] HESMONDHALGH, PRATT, "Cultural industries and Cultural Policy"", International Journal of Cultural Policy, Cilt 11, Sayı 1, 2005, s.11

G.TEORİK AÇIDAN KÜLTÜR

Kültür, gerek çok çeşitli bakış açılarını içeren karmaşık bir bütünü ifade etmesi, gerekse maddi ve manevi değerler bütününü içeren soyut bir kavram olması dolayısıyla sınırları net olarak çizilemeyen bir kavramdır. Kültürün daha kolay anlaşılabilmesi için,ne olduğu, neleri kapsadığı ve işlevleri ve kökenleri teorik çalışmaların konusunu oluşturmuştur. Bu bağlamda ortaya atılmış kültür teorileri mevcuttur.

Malinowski'nin işlevsel teorisi uyarınca, kültür insanların temel ihtiyaçlarının giderilmesine hizmet eden bir araç olarak, eğitim, aile, din gibikurumlar halinde örgütlenmiş, nesneler, eylemler ve düşünceler sistemidir[76].Buna göre ihtiyaçların giderilmesi için örgütlenme kültür için temel bir olgu olmaktadır.

Kültürel görecelilik teorisi destekçilerinden olan Benedict, *Kültür Örüntüleri*adlı eserinde, kültürel çeşitliliğe dikkat çekerek kültürel farklılıkların fiziksel ve çevresel koşullar tarafından oluşturulduğunu ve farklılıklara odaklanmak yerine, kültürel bütünleşmenin gerekli olduğunu vurgulamaktadır [77] .Benedict, evrendeki bilgeliğin kaynağının farklılıklara gösterilen hoşgörü olduğunu belirtmekle, hiçbir kültürün bir diğerine karşı üstünlüğünün bulunmadığını savunur.

T.S. Eliot ise*Kültür Üzerine Düşünceler*adlı eserinde kültürün esas olarak yaşam tarzını ifade ettiğini ve bireyler, topluluklar ve toplumlar açısından farklı boyutlarda incelenmesi gerektiğini, bu üç boyutun sürekli olarak birbirini etkilediğini ifade etmektedir [78] .Hakikaten, aynı toplumda yer alan bireylerin kültürleri, bulundukları coğrafi yere, aldıkları eğitime vs. göre farklılaşmaktadır. Oysa bir toplumda farklı özelliklere sahip kişilerin ortak bir paydada buluştuğu maddi ve manevi değerler ve uygulamalar toplumsal kültürü oluşturur. Eliot, din ve kültürün aslında aynı şeyin farklı bakış açılarıyla ifade edilişleri olduğunu, dinin de doğumdan

[76] Bronislaw MALINOWSKI, Bilimsel Bir Kültür Teorisi, Çev. Hüseyin Portakal, Kabalcı Yay., İstanbul, 1992.
[77] Ruth BENEDICT, Kültür Örüntüleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
[78] T.S. ELIOT, Notes Towards the Definition of Culture, Faber, London, 1962, s.21 vd.

ölüme, sabahtan akşama dek yaşam biçimini etkilediğini ve buna da kültür dendiğini savunur[79].

Radcliffe-Brown'ın yapısalcı fonksiyonalizminde manevi, geleneksel değerler ile ekonomik uygulamaların sosyal yapının işleyişinde bireyler arası ilişkileri düzenleyici rolü üzerinde durularak, kültürün uyumlaştırıcı ve düzenleyici bir mekanizma olarak bireyleri birleştirici role sahip olduğu vurgulanmaktadır[80].

Goodenough etnobiliminde insan aklının kurallar sistemi ile kültürü ürettiğini, kültürün öğrenme sürecinin sonucu olan bilgi olduğunu ifade etmektedir. Goodenough dil ve kültürün paralel olduğundan hareketle kültüre dair incelemelerini dilbilim ve farklı dillerin ayırdedici özellikleri üzerinden yapmıştır[81].Bu yaklaşım Sapir ve Whorf'un farklı dillerin farklı düşünme biçimlerini ürettiğini ileri süren dilbilimsel görelilik hipotezinden köken alır[82]. Dil, düşüncelerin, maddi ve manevi değerlerin aktarımında, bireysel ve toplumsal düşünce biçimlerinin oluşturulmasında önemli bir işlevi yerine getirir. Dil kavramlar aracılığıyla doğrudan hayatı anlamlandırma ve bakış açılarını etkilediğinden kültür ile yakın bir bağa sahiptir.

Geertz ise yorumlayıcı kültür teorisinde, kültürün paylaşılan semboller ve anlamlar sistemi olduğunu, sembolik eylemlerin anlaşılabilmesi için çözümlenmesi gerektiğini belirtmektedir [83] . İnsanların düşünme biçimlerini içinde bulunduğu kültürel ortamda mevcut semboller aracılığıyla oluşturduğu bu anlayışta ifade edilmektedir.

Kültürün konusu tek tek insanlar ile insanların oluşturduğu toplumdur. Kişi hayatı kavrayıp yorumlayacağı, eylemlerini şekillendireceği anlam haritasını ve ölçüleri içinde doğduğu kültürden alır[84]. Toplum, bireyleri hayata bakış ve yaşam biçimlerini böyle şekillendirirken, aslında onu oluşturan bireylerin toplamı olarak

[79] Ibıd. s.29,31
[80] Adam KUPER(Ed), Social Antropology of Radcliffe –Brown,Routledge, London,2004, s.161.
[81] Karen RISAGER, "Language and Culture,Global Flows and Local Complexity", ICE, Clevedon, 2006, s.45
[82] Ronald W. CASSON, "Cognitive Anthropology" , Psychologic Al Antropology, London, Praeger,61-69 (Aktaran Serpil ALTUNTEK, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt 23, Sayı 2,(ss45-60), s.47.
[83] Ibıd.,s.49
[84] Nevzat KÖSOĞLU, Küreselleşme ve Milli Hayat, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006, s.8.

bireylerden ayrı bir varlık değildir. Kültür cemiyeti oluşturan kişileri, onları birbirine bağlayan haberleşme ve dil süreçlerini, inançlarını, sanatlarını, hukuk ve yönetim kurumlarını, törelerini, üretim ve tüketim sistemini kapsar[85]. Yine kültür toplumlara ve insanlara olan etkileri dolayısıyla bilimsel ve teorik çalışmaların konusunu oluşturmuştur. Sosyal antropolojinin uğraş alanı kapsamında bulunan bazı kültür teorilerine, tez çalışmasının sınırlılıkları dolayısıyla kısaca değinilmiştir.

[85] Bozkurt GÜVENÇ, Kültürün ABC'si, YKY Yayınları, İstanbul,2013, s.14-15.

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK VE KÜLTÜR

A.Hukukun Doğuşu ve Gelişimi

İnsanların toplum halinde uyum içinde bir düzende yaşaması gerekliliği hukuk düzeninin ortaya çıkmasını sağlamıştır[86]. Ünlü bir Latin özdeyişine göre, "nerede toplum varsa orada hukuk vardır" (ubi societas, ibi jus)[87].Her toplumda, insan ilişkileriyle hayat bulan gruplar, kurumlar, örgütler, değerler ve kurallar, insan ilişkilerini düzenleyen kurallar sistemini meydana getirir. Toplumsal hayatı düzenleyen sistemahlak kuralları, din kuralları, görgü kuralları, gelenek ve görenekler ile hukuk kurallarından oluşur[88].Tarihsel süreçte devletin ortaya çıkışıyla resmi hukuk kuralları ve mekanizmaları belirginlik kazanmıştır [89] . Örneğinhırsızlığın,insan öldürmenin kötü olması gibi genelleşmiş ahlaki inançların ve soyut ilkelerin,normlar halinde somutlaşarak devlet gücüyle desteklenmesi hukuk kurallarının oluşmasında etkili olmuştur[90].

Tarihsel anlamda hukukun kökeni konusunda açık dökümanlar bulunmasa da, tarihte gelişmiş bazı toplumların arkalarında bıraktıkları tabletlerde, papirüslerde mevcut metinler bu konuda fikir vermektedir[91]. Bilinen en eski hukuk metinleri, M.Ö. 2400 yıllarına ait olan Sümer kent devleti Lagaş'ın hükümdarının adıyla anılan "Urukagina Yasaları", M.Ö 1800 civarından Babil Kralı Hammurabi'nin kanunları, M.Ö. 5. Yüzyılda Roma'da "On İki Levha Kanunu", Antik Yunan zamanından Drakon ve Solon Yasaları olarak sayılabilir[92].

---

[86] Anıl ÇEÇEN, Adalet Kavramı, Gündoğan Yayınları, Ankara,1993, s.11
[87] Rene DAVID, French Law, 1972,s.71 (Aktaran: Adnan GÜRİZ, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001, s. 2.)
[88] CANSEL, ÖZEL, YÜKSEL, Hukuk Başlangıcı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.28
[89]Ibid.s.29.
[90]Ibıd., s.30.
[91]Ibid., s.50.
[92] Ibid., s.50.

Orta Çağ'da, Avrupa'da, feodal düzenin, aristokrasinin ve kilise ve ruhbanlığın hakimiyeti söz konusudur. Hiç kuşkusuz, Avrupa'da Orta Çağ'da ekonomik, siyasal, kültürel hayatta ortaya çıkan gerileme hukuk alanında da yaşanmıştır[93]. Aynı dönemde İslam dünyasında ise, şer'i hukukun uygulandığı söylenebilir. Coğrafi keşiflerin gerçekleştiği yeni çağdaise burjuvazi sınıfının oluşması ve mutlak monarşilerin güçlenmesiyle, feodal düzen ortadan kalkmış, yeni hukuk kodlarına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Rönesans ve Reform hareketleri, modern hukuk sistemlerinin temellerinin atıldığı bir süreci başlatmıştır.

Hukukun kökenine dair dair farklı teoriler mevcuttur. İlk Çağ'da ortaya çıkan tabii hukuk yaklaşımında, tabii hukuk tabiattan kaynaklanan hukuk olarak değerlendirilmekte, geçerlilikkriteri olan adalet ise tabiata uygunlukla tanımlanmaktaydı[94]. Pozitif hukuka ise adil olduğu ölçüde itaat edilir denilmekteydi. Orta Çağ'da tabii hukukun temsilcileri Aziz Augustinus ile Thomas Aquinas hukukun tanrısalirade kaynaklı olduğunu savunur. Yeni Çağ'da ise bu akımın en önemli düşünürü Hugo Grotius ise hukukun kaynağı olarak tüm insanları yöneten ve her insanın vicdanında hayat bulan tabii aklı işaret eder. Grotius, insan aklının tabiatı gereği iyi ve kötüyü ayırt edebildiğini ve hukukun insan aklının bir gereği olduğunu savunur[95].Yeni Çağ tabii hukuk anlayışı laikbir özellik göstermektedir ve rasyonalist tabii hukuk anlayışı olarak da anılmaktadır.

Tarihçi Hukuk Okulu'na göre, hukuk halkın ruhundan doğar; tarihin seyri boyunca halkın ihtiyaç ve isteklerinde ve kültüründeki değişmelerden ve gelişmelerden etkilenerekdeğişir ve gelişir[96]. Bu akımın kurucusu Friedrich Karl von Savigny'e göre hukuk kuralları halkın hukuki şuurunda yer alan prensiplerin, kollektivitede yer alan geleneklerin tespitinden başka bir şey değildir[97]. Hukuk gelenek ve uygulamalardan beslenir. Hukuk kurallarının uygulandığı topluma göre farklılıklar arz etmesi bunu ispatlar niteliktedir.

[93]Ibid.s.57.
[94] Kemal GÖZLER, "Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı", Muhafazakar Düşünce Dergisi, Yıl:4, Sayı 15, 2008, (ss.77-90), s.78
[95]Adnan GÜRİZ, Hukuk Felsefesi, A.Ü.Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1985, s.189-193
[96] Ibıd. s.6
[97] İlhan AKBULUT, Türk Hukuk Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul,2018, 23.

Hukuki pozitivizme göre ise hukuk kuralları beşeri iradeden kaynaklanır ve yalnızca kanun koyucu tarafından usulüne uygun şekilde kabul edilen kurallar hukuk olarak kabul edilir. Pozitivist teoride hukukun kendiliğinden oluştuğunu savunan tabii hukuk anlayışı reddedilerek, değerlerin yokluğu savunulur [98] . Hukuksal pozitivizmde yaptırım ve etkililik hukukun özüdür [99] . Bununla birlikte hukukun hukuka kaynaklık eden sosyo-ekonomik ilişkilerin göz ardı edilmesi, adalet kavramı karşısında kayıtsız kalınması bu akıma yöneltilen eleştirilerdir.

Duguit ve Durkheim gibi düşünürlerce temsil edilen hukukun kaynağının sosyal olgu olduğunu savunanakıma göre, hukuk kuralları toplumsal dayanışmanın sağlanması için oluşturulurlar [100] . Duguit' bir kuralın "hukuk kuralı" olarak değerlendirilmesi için devletçe kabul edilmiş olma zorunlululuğu bulunmadığını ifade eder.Onda, toplumu meydana getiren bireyin vicdanında yatan adalet duygusuna uygun olan her kural hukuk kuralıdır[101].Bu anlayışa göre hukuk kaynağını toplum üyeleri arasında çok yönlü ve sürekli olarak gerçekleşen ilişkiler nedeniyle toplum yaşamının örgütlenmesinden almaktadır.

İnsanoğlunun birlikte yaşama eğiliminin sonucu olarak tarihsel süreçte toplumsal ve bireysel ilişkilerde örf, adet ve ahlak kuralları uygulanmıştır. Toplumsal kültürden beslenen ve yazılı olmayan bu kurallara, devlet aygıtının giderek gelişmesiyle yazılı hukuk kuralları da eklenmiştir. Toplumsal yaşamın ve insan ilişkilerinin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmesi ve karmaşıklaşması ile hukuk kuralları da ayrıntılı düzenlemeler olarak modern hukuk sistemlerinde yerini almıştır.

[98] Kemal GÖZLER, Hukuka Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa,1998,s.191
[99] Niyazi ÖKTEM, Fenomenoloji ve Hukuk, İstanbul,1982,s.81.
[100] Niyazi ÖKTEM, "Hukuksal Pozitivizm Akımı", İÜHFM, C.43, S.1-4, İstanbul, 1979, s.279.
[101] Z. Fahri FINDIKOĞLU, Hukuk Sosyolojisi, İstanbul, 1958, s.41.

B. Kültürel Ortamın Yarattığı Hukuk

Şekli bakımdan devlet egemenliğinin belli biçimde tezahürü ve beşerî iradenin mahsulü olan hukuk düzenleri, toplumsal olgu olarak, maddî kaynağını ait olduğu ulus veya halkın vicdanında bulduğundan bir halkın hukuku, temel olarak tıpkı dil, yaşam tarzı sanatvs. gibi, o halkın ruhunun bir ürünüdür[102].

En geniş anlamda toplumun yaşam biçimi ve tüm değerleri olarak ifade edilen kültür, bütün sosyal sistemlere, geleneklere ve alışkanlıklara kaynaklık ettiğinden, hukuka da kaynaklık etmektedir. Bu anlamda hukuk bir kültür fenomeni olarak kabul edilebilir[103]. Toplumsal düzeni sağlamak amacıyla uygulananhukuk kuralları, sadece yasalarla açıklanamaz. Hiçbir kanun, bir topluluğun kültür yapısını yok sayarak oluşturulamaz[104]. Bu bağlamda değerler, kavramlar, kurallar, kurumlar bütünü olarak hukuk, bünyesinde şekillendiği sosyo-kültürel yapının ve zihniyet dünyasının derin izlerini taşır[105]. Dolayısıyla, farklı kültürlere sahip toplumlarda, hukuk kuralları da farklılaşmaktadır. Örneğin ülkemizde 1950'lerden itibaren köyden kente göçün yoğunlaşması nedeniyle kentlerde gecekondulaşma olgusunu ortaya çıkarmıştır. Hazine arazileri üzerindeki bu yapıların devletçe vergilendirilebilmesi, yol, su, elektrik gibi hizmetlerden faydalanabilemesi için 1950'lerden itibaren gecekondulaşmaya ve imar affına yönelik pek çok yasa çıkarılmıştır. Böylece hukuki düzenlemelere aykırı keyfi yapılaşma kültürel bir olgu olmanın ötesine geçerek hukuki düzenlemelere konu olmuştur.

Bunun dışında ülkemizde bazı bölgelerde özellikle düğünlerde silahla havaya ateş etme kültürel bir uygulama olmuştur. Ancak bu davranışın zaman zaman ölümlere yol açması kamuoyunda tepkilere yol açmıştır. Bunun üzerine Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle, *'Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması'* bu tür bir davranış yasada suç olarak düzenlenmiştir.

---

[102]Zeki HAFIZOĞULLARI, Bir Kültür Ürünü olarak Hukuk Düzeni, 4. Uluslararası Türk kültürü Kongresi'nde sunulan tebliği (4-7 Kasım 1997, Ankara- Türkiye).
[103]Anıl ÇEÇEN, Kültür ve Politika, 2. Basım, Gündoğan Yay , Ankara, 1996, s.49.
[104] Mehmet Şükrü NAR, "Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları", TBB Dergisi, 2013, Sayı: 108, (ss.273-290) s. 289.
[105]Erol CANSEL, Çağlar ÖZEL, Mehmet YÜKSEL, a.g.e., s.65.

C.Hukukun Yarattığı Kültür

Kültür bir toplumda zamanla kazanılan –yerleşen yaşam biçimleri düşünce yapısı, değerler sistemi iken, hukuk o toplumda geçerli olan kurallardır. İnsanlar içinde bulundukları toplumun kültüründen etkilenirken, geçerli olan kurallar da belirli bir ölçüde o toplumda gelecekteki kültürün şekillenmesine hizmet eder. Hukukkültürü nasıl etkileyebilir? Toplumsal kültürün şekillenmesinde etkili olan faktörlerin hukuk kurallarıyla düzenlenmesi kültürü etkiler. Kültür her şeyi kapsadığından, aslında hukuk kurallarınca düzenlenen her konu kültürü etkiler. Ancak, eğitim sistemi, sinema, yayıncılık, medya, sanat, dil ve edebiyat, kütüphanecilik, şehircilik gibi alanlarda yapılan düzenlemeler kültürel değişimde doğrudan etkili olabilmektedir.

Cumhuriyetin ilk döneminde hayata geçirilen yeni bir anlayışla düzenlenen pek çok kanun ile bir kültür devrimi amaçlamıştır. Bunun için gerçekleştirilen hukuki düzenlemeler hukukun kültürel değişimde ne kadar etkili olduğunun kanıtı mahiyetindedir.

Cumhuriyetin kuruluşunda, kültür ve medeniyetin gelişmesinde laik bir düzeni esas alan eğitim sistemi kurulması amaçlanmış, bu bağlamda Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) en önemli adım olmuştur[106]. 2 Eylül 1925 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ve binalarının eğitim kurumu olarak değerlendirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'na devri muassır medeniyet seviyesine çıkma hedefine yönelik olarak alınmış bir tedbir niteliğindeydi. Eğitim politikaları milli, laik ve çağdaş esaslar çerçevesinde yeniden düzenlenmişti[107].

1928'de yeni Türk alfabesinin kabulü ile kültürün ve dilin millileşmesi yolunda adımlar atılmış, yeni harfleri öğretmek ve okur yazar sayısını artırmak gayesiyle Millet Mektepleri açılmıştır[108].

[106] Fatma ACUN(Ed.), Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi, Siyasal Yayınevi, Ankara,2016,s.223
[107] Bülent DAVER, Türkiye Cumhuriyeti'nde Laiklik, Ankara, 1955, s.133.
[108] Fatma ACUN, a.g.e, s.223.

1932'de kurulan Halkevleri'ndekültür, eğitimve sanat faaliyetlerine ağırlık verilerek, Cumhuriyet Halk Fırkasının 1931 yılı programında yer alan ilkelerin halka yayılması istenmiş, dil ve edebiyat, temsil sanatları, güzel sanatlar, kütüphane ve yayın, spor, müze ve sergiler, köycülük gibi konularda öğretmenlerin, bilim adamlarının katıldığı eğitimler, kurslar, seminerler düzenlenmiştir[109].

Türk Dili Tetkik Cemiyeti 1932 yılında kurulmuş, Türkçenin kültür ve bilim dili olmasını temin etmek amacıyla 1932-1945 yılları arasında, Arapça ve Farsça olan bilimsel terimler Türkçe karşılıkları ile değiştirilmiştir[110].

25 Kasım 1925'te 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanunu'nun kabulü ve kılık kıyafet konusunda modernleşme uygulamaları da kültür alanında gerçekleştirilen önemli bir adım olmuştur.

Hukukun kültürel değişimde ne derece etkin olduğunu gösteren en iyi örnek belki de Cumhuriyet tarihimizdir.

D.Karşılıklı Etkileşim

Toplumsal ilişkileri düzenleyen hukuk esas olarak sosyal ve kültürel bir olgudur. Hukukun kültürel bir olgu olması her topluluğun kendi sosyo-kültürel yapısına uygun olarak kendi hukukunubelirlemesi anlamına gelir[111]

Kültür ve toplum sürekli olarak birbirini etkiler ve toplum kendi kültürünü oluştururken, kültür de kendi toplumunu yaratır. Batı ülkelerinde, kültür önemle üzerinde durulan bir politikaalanıdır. Bu bağlamda hukukçular da kültürün hukuksal

[109]Fatma ACUN, a.g.e, s.223.
[110] Daha fazla bilgi için Bkz. Refet ÜLGEN, "Türkçeleşen Terimler", Türk Dili, Seri III, Sayı:Haziran 1945, ss.35-40.,
[111]Neslihan SÜMER, "Bir Kültür Ürünü Olarak Hukuk", Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:38,Sayı:1.2, (s. 313-321), s.314

boyutu ile ilgili ciddiçalışmalar yapılmaktadır. Nafziger, Paterson veRenteln'in çalışmasında kültür hukuku bağlamında birtakım ilişkileri şuşekilde belirtmişlerdir[112]

- Hukuk, kültürü kapsar, normlaştırılmasında rol oynar, forma sokar.

- Hukuk, kültürel bağlam ve ifadelerin korunmasını, sınırlarının belirlenmesini, koşullandırılmasını sağlar.

- Hukuk, kültürel farklılıkların harmanlandırılmasını, uluslararası standartların belirlenmesini ve kültürel hakların tanınmasını sağlar,

- Kültür, hukuk kurallarını destekler,

- Kültür, hukuk kurallarının benimsenmesini, yorumlanmasını ve canlılığını şekillendirir ya da sınırlar.

- Kültürel ifadeler ve semboller, hukuki ilişkilerin ortaya çıkmasını teşvik eder.

Kültür, hukuk kurallarının benimsenmesinderol oynar. Örneğin, müzik yapımlarının dağıtımı ya dateknolojik ağlar vasıtasıyla el değiştirmesi ile ilgili olarak, yeni teknolojilerinortaya çıkması, yeni hukuk kurallarının benimsenmesini gerektirmektedir[113].

[112]NAFZIGER,PATERSON, RENTELN, Cultural Law: International, Comparative, and Indigenous, Cambridge University Press, 2014, s. 88-98

[113]NAFZIGER,PATERSON, RENTELN, Cultural Law, s.90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KÜLTÜREL ALAN: KÜLTÜR ALANINDA BAŞLICA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE ÖRGÜTLENMELER

A. UNESCO ve Kültür

1. Kültür Alanında Antlaşmalar Sistemi[114]

UNESCO, 195 devletin üyesi olduğu, BM Şartının 57. maddesinde belirtilen uzmanlık kuruluşlarındandır. UNESCO, Kurucu Antlaşması'nda kendini, eğitim, bilim ve kültür alanlarında yapılan çalışmaların tüm insanlığın ortak menfaatine uygun şekilde yürütülmesi için kararlar almaya, bunları sulh ve işbirliği çerçevesinde uygulamaya gayret eden bir dünya kurumu olarak tanımlamaktadır.

UNESCO kurulduğu günden bu yana kültür alanında dünya çapında yaptığı çalışmalar ve uyguladığı programlarla, somut ve somut olmayan kültür mirasının korunmasında etkili olmuştur. UNESCO nezdinde yapılan kültürlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda hazırlanmış çok sayıda uluslararası sözleşme, uzlaşma, bildirge metinleri bulunmaktadır[115].

2005 yılında bağıtlanan "Kültürel İfadelerin Çesitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi"nin temel felsefesi, kültür endüstrilerinde üstün konumda olan ülkelerin film ve belgesel sanayisinin ortaya çıkardığı ürünlerin günden güne dünyanın çeşitliliğini ortadan kaldırdığı gerekçesiyle, ülkelerin kültür endüstrilerinin tek-tipleşmeye karşı korunması olarak ifade edilmektedir[116].

"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" ise2003 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme uyarınca, kuşaklar boyunca aktarılan "somut olmayan kültürelmiras", insanların doğayla çevreleriyle ve tarihleriyle etkileşimleri sonucunda

[114]UNESCO,Legal Instruments on Culture; "http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13649&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html", Erişim Tarihi:12.12.2018

[115] Öcal OĞUZ, "UNESCO, Kültür, Türkiye", Millî Folklor, 2007, Yıl 19, Sayı 73, s.2

[116] UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, "Kültürel İfadelerin Çeşitliliği Hakkında", http://www.unesco.org.tr/?page=11:144:5:turkce, Erişim Tarihi: 12.06.2014

zaman içerisinde yeniden şekillenir; böylece toplumlarda kimlik ve devamlılık duygusu oluşur. Bu bağlamda sözleşmede kararlaştırıldığı üzere "Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri"5448 nolu "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile Türkiye sözleşmenin tarafı haline gelmiştir.

2001 yılında "Su Altındaki Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Bununla devletlerin su altındaki miraslarının daha etkin bir şekilde korunmasını amaçlamaktadır.

1979 tarihli Model İki Taraflı Anlaşmalar Yoluyla, Telif Haklarının Çifte Vergilendirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme (ve Ek Protokolü) farklı ülkelerde telif hakları alanında çifte vergilendirmenin önlenmesine yöneliktir.

Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde(1972)hangi millete ait olursa olsun benzersiz kültür varlıklarının korunmasının dünya için önemi vurgulanmıştır. Söz konusu alanların Dünya Mirası Listesi'ne kabul olabilmesi için Dünya Miras Komitesince evrensel değere sahip olduğu kabul edilmelidir. Komite tarafından bir kültür varlığının olağanüstü evrensel değere sahip olduğunun kabul edilebilmesi için Operasyonel Yönerge'de (Operational Guidelines) 77. paragrafta belirtilen 10 adet koşuldan en az bir tanesinin yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir[117]. Bu kriterlerden birini taşıyan bir kültür ya da tabiat varlığı, sözleşmede öngörülen hukuki statüye alınabilmektedir. Türkiye bu Sözleşmeyi 1983 yılında kabul etmek suretiyle iç hukuk sisteminde yürürlüğe sokmuştur.

"Ses Kayıt Yapımcılarının, Ürünlerin İzinsiz Kopyalanmasına Karşı Korunmasına Dair Sözleşme"(1971) müzik eserlerinde fikri mülkiyetin korunmasına dair bir sözleşmedir.

"Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç Ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme" (1970)kültür

[117] Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention; http://whc.unesco.org/archive/opguide12-en.pdf, UNESCO, 2012, Erişim Tarihi: 02.06.2014; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Dünya Mirs Listesine Alınma Kriterleri; http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44439/dunya-miras-listesine-alinma-kriterleri.html,

varlıklarının yasadışı ticaretini engellemeyi hedeflemiştir. Sözleşmede, devletlerin kendi topraklarında yer alan kültürel varlıkları koruması ve söz konusu varlıkların yasadışı ticareti, ithalat ve ihracatını engellemek amacıyla işbirliği içerisinde çalışmalar yürütmesi öngörülmüştür. Sözleşmenin veya diğer uluslararası anlaşmaların uygulanamadığı durumlarda uyuşmazlıkların çözümü için, 1978 senesinde UNESCO tarafından Kültürel Varlıkların Ait Olduğu Ülkelere İadesinin Desteklenmesi Hükümetlerarası Komitesi kurulmuştur[118]. Söz konusu Komite, önemli kültür varlıklarının iadesi için gerekli uzlaşma ortamını sağlamaktan ve böylece kültür varlıklarının yasadışı yollardan ticarete konu olması ile mücadele etmekten sorumludur.

Bu bağlamda kültür varlıklarını korumakonusu, onların gelecek kuşaklara aktarılması için muhafaza edilmesini, kaçak kazılara,hırsızlığave ait olduğu yerden uzaklaştırılmasına karşı korunmasını da gerektirmektedir[119]. Uluslararası alanda bazı devletlerin eserlerin nerede korunabilecekse orada muhafaza edilmesini savunduğu, öteki bazı devletlerin ise kültür varlıklarının ait olduğu yerde korunması gerektiğini savundukları görülmektedir[120]. Barış zamanı kültür varlıklarının korunması açısından en önemli sözleşme 1970 tarihli "Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlerle ilgili UNESCO Sözleşmesi"dir[121].

"1958 tarihliResmi Yayın ve Belgelerin Devletler Arasında Değişimine İlişkin Sözleşme"devlet tarafından yayımlanan materyallerin, dökümanların değişiminin kolaylaştırılmasını konu almaktadır. Ülkemiz bu sözleşmeye taraf değildir.

"Yayınların Uluslararası Değişimine İlişkin Sözleşme" (1958) insanlar arasında fikir ve bilgi değişiminin önemi nedeniyle akdedilmiştir. Eğitim, bilim,

---

[118] UNESCO, Restitution of Cultural Property, Intergovermental Committee, http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/restitution-of-cultural-property, Erişim Tarihi: 22.09.2014.

[119] Sibel ÖZEL, Prof. Dr. Nuri Centel'e Armağan, "Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma Kabiliyeti Olan Uluslar Arası Sözleşme: Çalınan Ya Da Yasadışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle İlgili 1995 UNIDROIT Konvansiyonu", s.238

[120] Sibel ÖZEL, Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul 1998, s. 29 vd

[121] Sibel ÖZEL, "Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma.." s. 239

kültür, hukuk gibi alanlarda yazılmış, kitap, dergi, gazete, harita ve planlar gibi yayınların ülkeler arasında değişiminin taraf devletlerce kolaylaştırılmasını konu alır.

"*Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunmasına Dair La Haye Sözleşmesi*"(1954)silahlı çatışma durumunda kültür varlıklarına devletlerce saygı gösterilmesini, bunların hedef alınmasının yasaklanmasını konu almaktadır.

Telif Hakkı Evrensel Sözleşmesi (1952) eserlerin telif haklarında evrensel kuralların tesisine yönelik bir sözleşmedir.

Yine UNESCO'nun bazı bildirge ve tavsiye kararları aşağıdaki şekildedir:

- *"Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı (2005)*
- *Kültür Mirasının Kasıtlı olarak Tahrip Edilmesine Dair UNESCO Bildirgesi (2003)*
- *Kültürel Çeşitliliğe İlişkin UNESCO Evrensel Bildirgesi (2001)*
- *Folklörün ve Geleneksel Kültürün Korunmasına Dair Tavsiye Kararı (1989)*
- *Sanatçıların Statüsüne Dair Tavsiye Kararı (1980)*
- *Hareketli Görüntülerin Korunması ve Muhafazasına Dair Tavsiye Kararı (1980)*
- *Taşınır Kültür Varlıklarının Korunması Hakkında 1978 UNESCO Tavsiye Kararı*
- *Medyanın Barışa, Uluslararası Anlayışa, İnsan Haklarının Teşvikine katkı sağlamasına ve Irkçılığa, Cinsiyet Ayrımına, Savaşa Kışkırtmaya Karşı Koymasına Dair Prensiplere İlişkin Bildirge (1978)*
- *İnsanların Kültürel Hayata Serbestçe Katılmasına ve Katkı sağlamasına Dair Tavsiye Kararı (1976)*
- *Tarihi Bölgelerin Korunması ve Çağdaş Rolü Hakkında Tavsiye Kararı (1976)*
- *Çevirilerin ve Çevirmenlerin Hukuki Korunmasına Dair Tavsiye Kararı (1976)*
- *Kültür Varlıklarının Uluslar arası Değişimine İlişkin Tavsiye Kararı (1976)*
- *Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına Dair Tavsiye Kararı (1972)*

- *Bilgi Akışının Serbestleştirilmesi ve Eğitim ile Kültürel Alışverişin Yaygınlaştırılmasında Uydu Yayıncılığının Kullanımına Dair Temel Prensiplere İlşkin Bildirge (1972)*
- *Kamusal veya Özel Yapım Çalışmalarınca Tehdit Edilen Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı (1968)*
- *Kültürel İşbirliği Prensiplerine Dair Bildirge (1966)*
- *Kültür Varlıklarının Yasadışı İthali, İhracı ve Mülkiyetinin Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanmasına Dair Tavsiye Kararı (1964)*
- *Peyzaj Alanlarının ve Sitlerin Güzelliklerinin ve Özelliklerinin Korunmasına Dair Tavsiye Kararı (1962)*
- *Müzelerin Herkes için Erişilebilir Kılınmasında En Etkin Araçlar ile İlgili Tavsiye Kararı (1960)*
- *Arkeolojik Kazılara Uygulanacak Uluslararası Prensipler hakkındaki UNESCO Tavsiye Kararı (1956)*
- *Eğitsel, Bilimsel ve Kültürel Materyallerin İthalatına Dair Anlaşma (1950)*
- *Eğitsel, Bilimsel, Kültürel Nitelikteki Görsel ve İşitsel Materyallerin Uluslar arası Sirkülasyonunun Kolaylaştırılmasına Dair Anlaşma"*(1948)

Görüldüğü üzere, UNESCO'nun kültür varlıkları, müzeler, sanatçılar, fikri haklar, peyzaj, yayıncılık gibi alanlarda pek çok bildirge tavsiye kararı bulunmaktadır. Anılan sözleşmeler, bildirgeler ve tavsiye kararları ile kültür alanında yeknesak kurallar ve uygulamaların oluşturulması hedeflenmektedir.

2. UNESCO'nun Bilim, Eğitim ve Kültür Alanlarında Uyguladığı Programlar

UNESCO'nun bilim, eğitim ve kültür alanlarında uygulamakta olduğu, içerisinde alt programları da barındıran pek çok programları ile dünya çapında faaliyetler göstermektedir. Bu programlar şöyledir:

i. Bilgi Toplumlarının İnşası Programı

Bilgi ve Enformasyon insanların hayatında önemli bir yere sahip olduğu, bilginin bilgi iletişim teknolojileri yoluyla paylaşımının gerek ekonomiyi, gerekse toplumu dönüştürücü bir role sahip olduğu ifade edilmektedir

Alt programları: "Enformasyona Erişim, İnternet Yönetimi, Açık Çözümler, Enformasyon Muhafazası, Enformasyon Etiği ve Eğitimde Enformasyon İletişim Teknolojilerinin Kullanımıdır".

1990'lardan beri "Bilgi Toplumu" terimi, değişen iletişim ve enformasyon teknolojileriyle oluşan yeni sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkileri betimlemek için kullanılmıştır. Bilgi ve enformasyon, devletlerin, toplumların ve bireylerin kalkınmasında kritik bir öneme sahiptir[122]. Bilgi Toplumu derken UNESCO, insanların sadece enformasyona erişmelerini değil, aynı zamanda insanların yaşam biçimlerini ve içinde bulundukları toplumdaki sosyal ve ekonomik koşulları geliştirecek şekilde bilgi ve idrake dönüştürmeleri yetisini ifade etmektedir. Bu şekilde bir toplumun oluşturulmasını 4 sütunda ele almaktadır: Bilginin oluşturulması, muhafazası, yaygınlaştırılması ve bilgiden yararlanma[123].

Bu bağlamda UNESCO 2001 yılında Herkes için Enformasyon Programını (Information for All Programme) hayata geçirmiştir.

ii. İfade Özgürlüğü Programı

Basın özgürlüğü, medyanın geliştirilmesi, gazetecilerin güvenliği, medya çoğulculuğu ve çeşitlilik ile ilgili politika ve programlar yürütülmektedir.

Basın özgürlüğü kapsamında 3 Mayıs'ı UNESCO Dünya Basın Özgürlüğü günü ilan etmiştir. Ayrıca, UNESCO basın özgürlüğü alanında çalışmalar yapan basın

[122] David SAUTER, Towards İnclusive Knowledge Societies, UNESCO Yayını, 2010, s.10; http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001878/187832e.pdf, 21.12.2017
[123] Ibid, s.11.

mensupları için Guillermo Cano Dünya Basın Özgürlüğü Ödülü'nü hayata geçirmiştir.

Medya'nın Geliştirilmesi bağlamında çok taraflı bir forum olan "İletişimin Geliştirilmesi Uluslararası Programı" (IPDC) hayata geçirilmiştir

iii. Birlikte Yaşamayı Öğrenme Programı

Sosyal Dönüşüm, Kültürlerarası Diyalog, Demokrasi ve Küresel Vatandaşlık, Barışın İnşası Programları bu kapsamdadır.Sosyal Dönüşüm Programı kapsamında, gençlerin bu dönüşümden en çok etkilenen kesimi oluşturduğu düşünülerek Gençlik Forumu oluşturulmuştur. Uluslararası Gençlik Günü'nün ve Dünya Felsefe Günü'nün kabulü de bu bağlamdadır. Öte yandan Latin Amerika ve Karayipler bölgesine has olmak üzere genç araştırmacılara, Juan Bosch Sosyal Bilimler Araştırma Ödülü verilmesi kabul edilmiştir.

iv. Mirasın Korunması, Yaratıcılığın Artırılması Programı

Günümüzün dünyasında kültürün toplumları dönüştürücü gücü açıktır. Kültürün çeşitli görünüş biçimleri ister tarihi anıtlar ve müzeler olsun ya da geleneksel uygulamalar, ister çağdaş sanatlar ya da mimari olsun, insanların yaşamlarını zenginleştirmektedir. Unesco'ya göre, sağlam bir kültür unsuru olmadan sürdürülebilir kalkınma gerçekleştirilemez. Bu bağlamda da insan unsurunun önemine dikkat çekilmektedir[124]. Miras konusunda yukarıda bahsedilen hukuki belgelerin bulunmasının yanı sıra Kültürel Çeşitlilik Uluslararası Fonu da faaliyet göstermektedir.

[124] UNESCO, Protecting Our Heritage and Fostering Creativitiy; http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity, Erişim tarihi:13.01.2019

v. Diğer Programlar

"Sürdürülebilir Gelecek için Bilim", "Bir Gezegen", "Bir Okyanus", "21. Yüzyılda Eğitim" programlarıdır.

B. Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi (ICCROM) ve Kültür

1959 yılında, koruma ve yenileme alanında faaliyet göstermek üzere Roma'da UNESCO kuruluşu olarak kurulmuştur. Kültür var1klarının korunma ve yenilenmesiyle ilgili üye ülkelere destek sağlamak, uygulamaya yönelik kurslar düzenlemek suretiyle bilgi ve tecrübenin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve yerel işgücü oluşturmak ve standartları yükseltmek bu kuruluşun amaçlarındandır[125]. ICCROM'un Kuruluş Statüsü'nün 2. maddesinde, UNESCO üyesi olan ve olmayan ülkelerin, bu uluslar arası kuruluşa üye olabileceği belirtilmiştir. 3. maddede ise kuruluşun organları, Genel Meclis, Konsey ve Sekreterlik olarak belirtilmiştir[126].

1979 yılından beri, Örgüt tarafından, kültür mirasının korunması, yenilenmesi, muhafazası konusunda üstün gayret gösteren kişilere ve kurumun gelişmesine önemli katkıda bulunan kişilere "ICCROM Ödülü" verilmektedir[127].Ülkemiz 1969 yılından beri üyesidir.

C. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ve Kültür

Uluslararası alanda faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen Fransız Dernekler Kanunu'na tâbi olarak kurulmuş "Sivil Toplum Kuruluşu" statüsünde olan ICOM[128],

[125] ICCROM, 2013 Annual Report, http://www.iccrom.org/wp-content/uploads/ICCROM_newsl39_en.pdf, Erişim Tarihi:13.01.2019.
[126] ICCROM Statutes : http://www.iccrom.org/about/statutes/, Erişim Tarihi: 13.01.2019.
[127] ICCROM Award; http://www.iccrom.org/about/iccrom-award/, Erişim Tarihi: 12.06.2014
[128] ICOM Statutes: madde 1: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Statuts/statutes_eng.pdf, Erişim Tarihi: 12.06.2014.

1946 yılında kurulmuştur. Statüsü'nün 2. maddesine göre ICOM, müzelerin ve müzecilerin uluslararası örgütüdür. Aynı maddede amacı, müzecilik faaliyetlerinde profesyonel ve etik standartlar geliştirmek, tavsiye kararlarında bulunmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak, küresel ağlar kurmak ve işbirliği programları yoluyla bilginin ve kamuda kültür alanında farkındalık oluşturmak olarak belirtilmektedir. Müzeler, ICOM Tarafından tanınan kuruluşlar ve bu alanla ilgili kişiler üyesi olabilir.

Günümüzde 32.000 uzmanın, 20.000 müzenin üyesi olduğu ICOM'un, aralarında ülkemizin de bulunduğu 117 ülkede Milli Komiteleri bulunmaktadır[129]. ICOM Türkiye Milli Komitesi aracılığıyla Türkiye de, ICOM Genel Kurulu'nda temsil edilmektedir.

ICOM Müzeler için Etik Kuralları 1986 yılında kabul etmiştir. Bu kapsamda, müzelerin doğal ve kültürel miras niteliğindeki eserleri toplumsal yarar ve gelişme için koruyacağı, eserlerin kazanılmasında, korunmasında ve dolaşımında hangi kuralların esas alınacağı, müzelerin hukuk kuralları çerçevesinde faaliyet göstereceği gibi esaslar belirtilmiştir[130].

ICOM'un uygulamakta olduğu programlar; kaçakçılıkla mücadele, sanatsal ve kültürel aracılık, Acil Müzeler Programı, somut olmayan miras ve kültür turizmidir. Bu kapsamda örgüt,genel konferanslar, uluslararası müze günü ve dünya sergisiorganizasyonları, müzecilikle ilgili uluslararası eğitimler tertiplemektedir.

D. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Kültür

Bir UNESCO kurumuolan ICOMOS, Varşova'da 1965 yılında kurulmuştur. Gayesi tarihi anıt ve sitlerin muhafazası ve değerlendirilmesinde ilkeler, teknikler ve politikalaroluşturmak ve araştırmaları desteklemektir.ICOMOS'un kuruluşunda

[129] ICOM in Brief; http://icom.museum/the-organisation/icom-in-brief/, Erişim Tarihi: 12.06.2014
[130] ICOM Code of Ethics; http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Codes/code_ethics2013_eng.pdf,

"*2.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'"*nin (1964)sonuç bildirgesi olan "Venedik Tüzüğü"debu alanda uluslararası bir konseyin kurulması ihtiyacı bulunduğuna dair kararı yatmaktadır[131].

E. Özel Hukuk Kurallarının Yeknesaklaştırılması Uluslararası Örgütü (UNIDROIT) ve Kültür

Bu örgüt doğrudan kültür alanında çalışmasa da, 1995 tarihli "Çalınan ya da Yasadışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle ilgili UNIDROIT Sözleşmesi"burada zikredilmelidir[132].

Kültür varlıklarının yasadışı trafiğinde iki tür ülke bulunmaktadır: Kültür mirası yönünden zengin, ekonomi açısından fakir kaynak ülkeler ve kültür mirası yönünden fakir ancak ekonomi açısından zengin pazar ülkeler [133] .Bu konuda uluslararası bir sözleşmeye ihtiyaç olduğundanUNIDROIT Sözleşmesi oluşturulmuştur[134]. Her türlü çalınmış kültürel varlıkları içeren ve çalınmış ya da yasadışı ihraç edilmiş tüm kültürel varlıkların ülkelerine iade edilmeleri şart koşulmaktadır. Ancak günümüzde bu sözleşmeye genellikle kaynak ülkelerin taraf olduğunu, diğer ülkelerin ise taraf olmaktan kaçındığını belirtmek gerekir. Ülkemizin de aralarında bulunduğu toplam 35 ülke sözleşmeye taraftır.

[131] ICOMOS Türkiye Milli Komitesi; ICOMOS Hakkında, Erişim Tarihi: 11.12.2018 http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr,
[132] Sibel ÖZEL "Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma.." s. 239
[133] Sibel ÖZEL "Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma.." s. 238
[134] Ibid; s.2

F. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Kültür

1. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Kültür Alanındaki Çalışmaları

1969 yılında Kudüs'te bulunan El-Aksa Camii'nin kundaklanması üzerine ilk olarak İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) adıyla kurulmuştur. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) siyasi, ticari,ekonomik, sosyal,kültürelve bilimsel alanlarda İslam ülkeleriarasında iş birliğini geliştirerek ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarını desteklemek, standartlarını yükseltmek ve uluslararası düzeyde konumlarını güçlendirmek amacıyla faaliyet göstermektedir[135]. Merkezi Cidde'de bulunan örgütün günümüzde 57 üyesi ve beş gözlemci üyesi vardır.

İİT Şartı'nda, uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamak, medeniyetler, kültürler ve dinler arasında anlayış ve diyalogu güçlendirmek, dostane ilişkiler ve iyi komşuluk ilişkilerini, karşılıklı saygı ve işbirliğini teşvik etmek ve güçlendirmek, değişim, hoşgörü çeşitliliğe saygı gibi İslamî değerleri ön plana çıkarmak, İslamî sembolleri ve mirası korumak ve İslam bölgesinin evrenselliğini savunmak, eğitim yoluyla İslami değerleri müslüman çocuklara ve gençlere aşılamak suretiyle sosyal, kültürel, manevi ve ahlakî ideallerini güçlendirmek gibi amaçlar İİT'nin kuruluş nedenleri arasında sayılmıştır[136].

İİT Şartı'nın 1. maddesinde, ılımlılık ve hoşgörü temelli İslami değerlerin ve öğretilerin muhafazası, korunması ve yaygınlaştırılması, İslam kültürünün tanıtılması, İslam mirasının korunması, müslüman halkların ve müslüman olmayan ülkelerde yaşayan müslüman azınlıkların haklarını, itibarını, kültürel ve dini kimliklerini korumak, sosyal ve kültürel alanlarla, enformasyon konularında üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek gibi hedefler belirtilmiştir.Bu hedeflere ulaşabilmek için İİT Zirve Toplantıları ve Dışişleri Bakanları Toplantıları İİT'nin ana gündemini oluşturmaktadır.

---

[135] Charter of the Organisation of Islamic Cooperation, http://www.oic-oci.org/english/charter/OIC%20Charter-new-en.pdf, Erişim Tarihi:12.12.2017

[136] Charter of the Organisation of the Islamic Conference; http://www.comcec.org/TR_YE/Yeni_Site_Dokumanlar/Basic_Documents/OIC_Charter.pdf, Erişim Tarihi:12.2.2018

İİT On Yıllık Stratejik Eylem Planı, İslam dünyasının karşılaştığı politik, kültürel, sosyo-ekonomik ve bilimsel zorlukların giderilmesi için İslam ülkeleri arasında işbirliği oluşturulması ve gerekli önlemlerin alınarak bunların üstesinden gelinmesini hedef almaktadır [137].

10 Yıllık Stratejik Eylem Planının Kültür ve Enformasyon başlığı altında TV kanallarına ve medyaya islam dünyasının uluslararası gelişmelerde fikirlerini ifade edebilmesi için, uluslararasılaşma çağrısı yapılmıştır. Üye ülkelerdeki medya kuruluşlarına, uydu kanalları da dâhil olmak üzere, çeşitlilik ve çoğulculuğu koruyacak, İslam ümmetinin değerlerini ve menfaatlerini koruyacak Etik Kuralları üzerinde uzlaşma sağlanması çağrısında bulunulmuştur.

Eylem Planında, Genel Sekreterlik, Uluslararası İslami Haber Ajansı (IINA) ile İslam ülkeleri Yayıncılık Örgütü'nün (ISBO) halihazırdaki durumunun değerlendirildiği bir rapor hazırlamakla görevlendirilmiştir. Ayrıca, OIC Sistemi içerisinde medyanın rolünün güçlendirilmesi için yollar ve çareler düşünülmesi; bu bağlamda İslam Ülkeleri Enformasyon Bakanları Konferası'nda konunun gündeme taşınması için öneri getirilmesi istenmiştir. Arapça'nın Kur'an dili olduğu vurgulanarak, İslam ülkelerin dilleri arasında çeviriler yapılabilmesi için kültürel değişim programlarının önemine dikkat çekilmiştir.

Ayrıca üye ülkelerde enformasyon ve kültür alanlarına daha fazla dikkat çekilmesi için Kültür ve Enformasyon İşleri Daimi Komitesi'nin (COMIAC) güçlendirilmesi, bu bağlamda, üye ülkelerden dijital dayanışmaya gönüllü olarak katılmaları, dijital boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmaları istenmiştir.

İİT nezdinde yapılan, üye ülkeler için bağlayıcı olan az sayıda anlaşma bulunduğu, bunların da genel olarak ekonomi, ticaret, gümrük, teknik işbirliği gibi alanlarındaolduğu gözlemlenmektedir[138]. İslam ülkeleri arasında işbirliğini teşvik etmesi beklenen en önemli alanlardan birisi de kültür olup, İİT'ye

[137]OIC Ten-Year Program of Action;
http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=228&p_ref=73&lan=en, Erişim Tarihi:20.12.2017

üyeülkelerinbağlarının temelde kültüre dayandığı ifade edilebilir[139].Ancak, İİT'de kültür alanında 'Antlaşma' gibi bağlayıcı hukuki metinler bulunmamaktadır.

İİT'nin kültür alanındaki çalışmaları, İİT Bakanlar Konseyi ya da Zirvelerinde kabul edilen Tüzüklerin incelenmesi ya da kurumsal yapısı ve kurumlarının faaliyetlerinden izlenebilir. Bu nedenle, aşağıda, 18-19 Haziran 2014 tarihli Dışişleri Bakanları Konseyi'nde kabul edilen Kültürel ve Sosyal İşlere İlişkin Tüzükler ve İİT'nin kültür alanında faaliyet gösteren kurumlarına kısaca değinilmektedir.

18-19 Haziran 2014 tarihli Dışişleri Bakanları Konseyi'nde kabul edilen Kültürel ve Sosyal İşlere İlişkin Tüzükler ile kültür ile ilgili pek çok konu ele alınmıştır[140].

Bunlardan ilki, Genel Kültürel Konulara İlişkin 1-41-c sayılı Tüzük olup,[141]Medeniyetler Arasında Diyalog, Medeniyetler İttifakı, Kültürel Strateji ve Eylem Planı ve Hicri Takvim bu tüzükte ele alınmıştır. "Medeniyetler Arasında Diyalog" bağlamında, "İki Kutsal Cami'nin Koruyucusu" Kral Abdullah'ın İnançlararası ve Kültürlerarası Diyalogu güçlendirme ile ilgili girişiminin 2005 yılında Mekke'de müslüman düşünürlerin katıldığı kongrede somutlaştığına değinilmiştir.

Suudi Arabistan'ın çabalarıyla "Kral Abdullah bin Abdulaziz Dinlerarası ve Kültürlerarası Diyalog Uluslararası Merkezi'nin"[142] kurulduğu ifade edildikten sonra üye ülkeler , merkezin dinler ve kültürlerarası diyalog için aktif şekilde çalışan bir örgüt olması için katkı sağlamaya davet edilmiştir.

[139] Kahraman ARSLAN, "İslam Ülkeleri Arasında İşbirliği'ne Giden Yolda Yeni Arayışlar", Uluslararası Yönetim iktisat ve İşletme Dergisi, 2014, Cilt 10, Sayı 21, (ss.179-198), s.188.
[140]Resolutions on cultural and Social Affairs adopted by the Forty-first session of the Council of Foreign Ministers 18 – 19 June 2014;
http://www.oic-oci.org/oicv2/subweb/cfm/41/cfm/en/docs/final/RES-CULT.pdf,
[141] Resolution no. 1/41-c on General Cultural Matters
[142] King Abdullah Bin Abdulaziz International Center for Interreligious and Intercultural Dialogue (KAICID); http://www.kaiciid.org/en/the-centre/, Erişim Tarihi: 03.11.2018.

Ayrıca, Dünya Dini Liderleri Kongresi'nin[143] İİT tarafından desteklendiği, 3 yılda bir yapılan kongrenin dördüncüsünün 30-31 Mayıs 2012'de Kazakistan'da yapıldığı, İİT üyesi ülkelerden dini liderlerin aktif katılımlarının sağlanması gerekliliği ifade edilmiştir. BM'nin, Avrupa Konseyi'nin ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Organizasyonu'nun[144] pek çok siyasi liderin ve sivil toplumun diyalog sürecine katıldığı belirtilmiş; bunun da İslamofobi'nin tehlikeleri ile ilgili küresel bir farkındalık yaratılması için önemli olduğuna, İslam ve Hıristiyanlık arasında tarihselbir uzlaşmaya dikkat çekilmiştir.

İİT Genel Sekreterliğine, UNESCO'ya İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'ne (IRCICA) , İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne (ISESCO) kültürler ve medeniyetler arası diyalogu somut ve sürdürülebilir girişimlerle destekleme, üye ülkelere, İslam Kalkınma Bankası'na (IDB), İslam Dayanışma Fonu'na (ISF) bu girişimlerin başarılı olabilmesi için finansal destek sağlama hususlarında çağrıda bulunulmuştur.

Medeniyetler İttifakı'nın2005 yılında Türkiye ve İspanya'nın ortak girişimiyle başlatıldığı, bunun da İİT'nin 10 Yıllık Eylem Planı'nda belirtilen hedeflere ulaşmada önemli bir katkı sağladığı belirtilmiştir. İİT üye ülkeleri bu girişime özellikle bölgesel stratejilerin geliştirilmesi ve benimsenmesi bağlamında aktif şekilde katılmaya davet edilmiştir.

Anılan tüzükte, Kültür Stratejisi ve Eylem Planı bağlamında, İİT üyesi ülkeler uygulamaya davet edilmiştir. Ayrıca temsilcilikler aracılığıyla, özellikle Avrupa ve Amerika'da İslamofobi ile mücadele etmek, İslam imajını güçlendirmek ve İslam kültürünü yaymak için kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmesi için çağrıda bulunulmuştur.

Filistin'in Kültür İşlerine Dair 2/41-c sayılı Tüzük'te[145] işgal altındaki Arap topraklarında İsrail makamlarının politika ve uygulamalarının bölgede yaşayan Arap

[143] Congress of Leaders of World and Traditional Religions; Merkezi Avusturya Viyana'dadır.
[144] OSCE: Organization for Security and Co-operation in Europe; http://www.osce.org/, Erişim Tarihi: 10.10.2014
[145]OIC Resolution no. 2/41-c on Palestinian Cultural Affairs.

vatandaşlarının kültürel kimliğini yok etmek, sistematik olarak onları eğitimden yoksun bırakmak suretiyle, kendi tarihinden, kültürel mirasından, vatanından, dininden bihaber, cahil – eğitimsiz nesiller yetişmesini sağlamak yönünde olduğu ifade edilmektedir. İsrail'in, tarihi ve coğrafi gerçekleri çarpıtarak, Arap ve İslam medeniyetini kötüleme, Araplara ve Müslümanlara karşı önyargı oluşturma, bölgede yerleşme, genişleme ve İsraillilerin üstün olduğunu savunan ırkçı politika ve uygulamalarıyla işgal altındaki topraklarda yaşayan Arap vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini ihlal ettiği vurgulanmaktadır. İsrail tarafından yapılan saldırılar kınanmaktadır.

İşgal altındaki Filistin topraklarında bulunan üniversitelerin eğitimlerinin İİT üye ülkelerindeki üniversitelerle birleştirilmesi bağlamında üye ülkeler, Filistinli öğrencilere burs vermeye davet edilmiştir. İslam Üniversiteleri Birliği (UIU) Filistin üniversiteleri ile İİT üyesi ülkelerdeki işbirliğini koordine etmeye davet edilmiştir. Ayrıca üye ülkeler Kudüs'te El Aksa Üniversitesi'nin kurulmasına, aktif şekilde katılmaya ve destek sağlamaya davet edilmiştir.

İşgal edilmiş Filistin topraklarında ve Suriye'den işgal edilmiş Golan bölgesinde eğitim ile ilgili olarak, İsrail ve işgal kuvvetlerinin, okullarda Filistin müfredatı yerine İsrail müfredatının okutulması yönündeki kararı kınanmıştır. Bu çirkin politika ve uygulamalara karşı koymak ve durdurmak için uluslararası önlemler alınması gerekliliği vurgulanmış, BM İslami Grubu acilen harekete geçmeye çağrılmıştır.

Uluslararası toplum, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini, insan haklarıyla ilgili hiçbir uluslararası sözleşmeyi, özellikle Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmelerini uygulamayan İsrail'in, bu hukuki metinlere uymaya zorlanması konusunda tüm sorumluluğu almaya davet edilmiştir.

İşgal edilmiş Filistin topraklarında bulunan müslüman mabetlerine İsrail saldırıları ve Kudüs'ün İslami karakterinin, insanlık mirasının ve dini hakların korunması bağlamında, İsrail'in Özel kuvvetlerle, sistematik ve sürekli olarak İslam ve Arap mirasını talan ve tahrif etmesi kınanmıştır.

30.000 Kudüs'ten olmak üzere yaklaşık 80.000 Arap ve İslam kültür mirası niteliğindeki kitapların, el yazmaların Filistinlilerin evinden alındığı, çalındığı ifade edilmiş, UNESCO İslam Grubu, ISESCO ve IRCICA, bu büyük hırsızlığın takip edilmesi ve söz konusu eserlerin gerçek sahiplerine iadesi konusunda göreve çağrılmıştır.

Tüzük'te İsrail'in Hebron'daki El- İbrahim ve Betlehem'deki Bilal bin Rabah Camilerini İsrail Kültür Mirası listesine aldığı hukuksuz karar kınanmaktadır. İsrail'in bu davranışı, Filistin'in kültür mirasının yağmalanması olarak ifade edilmiştir ve başta UNESCO olmak üzere uluslararası toplum Filistin kültür mirasının korunması için ve İsrail'in uluslararası hukuka uyması için göreve çağrılmıştır.

Ayrıca, şehri İsrail'in, Kudüs'ü Filistinlilerden izole etmek ve şehirdeki tarihsel ve kültürel izleri değiştirerek şehri Yahudileştirmek amacıyla Kudüs'ü çevreleyen bir duvar inşa etmesi de tüzükte kınanmıştır. İsrail'in Mescid-i Aksa'nın çevresindeki kazılarının sonucu, kutsal caminin Mağrip girişinin büyük bölümünün çöktüğü, İsrail'in Filistinlilerin Kudüs'teki ibadet yerlerine girişini engellediği, İslam Vakfı'nın çalışmalarına karıştığı ve kutsal mekanların yenilenmesini engellediği ifade edilerek tüm bu davranışlar kınanmıştır.

Kutsal İslami Mekânların Korunmasına Dair 3/41- C sayılı Tüzük'te[146]ele alınan konular; Hindistan'daki Babri Camii'nin tahrip edilmesi ve İslami açıdan kutsal sayılan mekânların korunması, Keşmir'de bulunan Çar-ı Şerif İslami yapısının ve öteki İslami alanların tahrip edilmesi, Ermenistan'ın işgal altındaki Azerbaycan topraklarına saldırısı, bölgede tarihi ve kültürel İslami eserlere ve mabetlere saygısızlık etmesi, onları tahrip etmesidir.

İslami Kültür Merkezleri ve Enstitülerine Dair 5/41- C sayılı Tüzük'te ise Tamamlayıcı Eğitim Bölgesel Enstitüsü (the Regional Institute for Complementary Education- RICE) Hartum'daki İslam Tercüme Enstitüsü Timbiktu'da (Mali) bulunan Ahmet Baba İslami Çalışmalar ve Araştırmalar Enstitüsü ele alınmıştır.

[146] Resolution no. 3/41-c on Protection of Islamic Holy Places

Tamamlayıcı Eğitim Bölgesel Enstitüsü, İslamabad – Pakistan'da bulunmaktadır. Asya ülkelerinde İslam kültürü ve Arapça'nın öğretimi için önemli bir kurum olduğu vurgulanmaktadır. Bunun için üye ülkeler, İslam Kalkınma Bankası, İslam Dayanışma Fonu ve Arap- İslam Okulları Dünya Uluslararası Federasyonu (World Federation of International Arab-Islamic Schools) bu projeyi desteklemeye davet edilmiştir.RICE'ın televizyon, internet, vs. gibi enformasyon teknolojilerini, Arapça ve İslam kültürünün arap olmayan ülkelerde yaygınlaştırılmasına yönelik olarak kullanılmasına dair projesi takdir edilmiştir.

Hartum'daki İslam Tercüme Enstitüsüile ilgili olarak; İslam Tercüme Enstitüsü'nün İslam ülkeleri arasındaki bağları güçlendirici, medeniyetler arası diyalogu da güçlendirici, kültürel ve bilimsel bilgi alışverişinde önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda üye ülkelerden finansal ve teknik desteklerini genişletmeleri, İİT Genel Sekreterliği'nden de eğitim ve uzmanlaşma alanlarında Enstitü ile işbirliği geliştirmesi istenmiştir.

Timbuktu'da (Mali) bulunan Ahmet Baba İslami Çalışmalar ve Araştırmalar Enstitüsü'nün desteklenmesinin de el yazmalarının araştırılması ve muhafazası için önem taşıdığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda üye ülkelere, uzmanlaşmış kuruluşlara, bağlı kültür kuruluşlarına acilen maddi, finansal ve akademik destek sağlamaları yönünde çağrıda bulunulmuştur.

Yan Kuruluşlara Dair 6/41- C sayılı Tüzük'te, İİT yan kuruluşları ele alınmıştır. Bunlar; İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (The Research Centre for Islamic History, Art and Culture - IRCICA) Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (International Islamic Fiqh Academy - IIFA) ve İslami Dayanışma Fonu'dur (Islamic Solidarity Fund - ISF).

2. İslam Kültür, Sanatı ve Tarihi Araştırma Enstitüsü (IRCICA)

IRCICA, 1980 yılında İslam İşbirliği Örgütü bünyesinde kurulmuştur. Faaliyetlerini Türkiye'de sürdürmektedir. IRCICA'nın esas olarak, islam medeniyetiyle ilgili önyargıları gidermek, doğru bir imajı yansıtmak, müslüman ülkelerin tarih, bilim, kültür ve mirası konularında araştırma ve yayınlar yapmak, islam ülkeleri arasındaki kültürel dayanışmayı teşvik etmek, islam tarihinin kültürel, bilimsel ve sanatsal kaynaklarını etüd etmek, islam kültür mirasının tespiti ve korunması gibi görevleri yerine getirmekle görevlidir[147].

IRCICA Farabi Dijital Kütüphanesi programı ile pek çok eser dijital ortama aktarılmaktadır. Böylece, eserlere zamandan ve mekandan bağımsız olmak üzere tüm kullanıcılar tarafından ulaşılması hedeflenmektedir.

IRCICA'nın "Kudüs 2015 Programı" bağlamında tüm dünyadan üniversitelerden akademisyenlerin ve öğrencilerin teorik ve uygulamalı olarak mimari alanında çalışmalar yapmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirilmiştir."İslami Kentsel Miras: Araştırma, Muhafaza, Yönetim" programı Suudi Arabistan'dan El-Turath Vakfı ile ortaklaşa gerçekleştirilen bir proje olup, bu proje kapsamında farklı bölgelerde kısa süreli yaz okulları (2013 Haziran Temmuz Balkanlar'da ve Güneydoğu Avrupa'da yaz okulu, 2014'te Riyad'da Mart ayında, bahar dönemi okulu) düzenlemek suretiyle, çok kültürlü ve tarihi kentler ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

IRCICA'nın gerçekleştirdiği "Ürün Geliştirme Programı" kapsamında çok boyutlu etkinlikler düzenlenmesi de Tüzük'te yer verilen bir husustur. Bu bağlamda Kuveyt Vakıflar Bakanlığı ile ortaklaşa düzenlenen "Elyapımı Seccadeler" Sergisi bunlardan biri olup, Türkiye, İran, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tunus, Fas, Cezayir, Mısır, Moritanya gibi pek çok ülkeden yaratıcı sanatçılar da bu etkinliğe katılmıştır. Ayrıca, Sharjah Uluslararası Miras Günleri

[147] IRCICA, IRCICA'nın Görevleri: http://tr.ircica.org/ircicanin-gorevleri/irc386.aspx, Erişim Tarihi: 11.12.2018

Festivali 6-25 Nisan 2014 tarihlerinde düzenlenmiş, yine pek çok ülkenin katıldığı etkinlikte pek çok ürün ve çalışma teknikleri gösterilmiştir.

IRCICA'nın İslam mimari eserlerinin kayıt altına alındığı "İslam Mimari Mirası Veritabanı" programı bağlamında üye ülkeler kendi miraslarını bildirmeye ve bu bağlamda faaliyet göstermek üzere odak noktaları oluşturmaya davet edilmiştir.

3. İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (ISESCO)

1979 yılında, Fas'ın Fez kentinde toplanan İİT 10. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda bir uluslararası İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü kurulması kararlaştırılmış; İİT Genel Sekreterliği'nden örgütün taslak statüsünün hazırlanması istenmiştir. Pakistan'ın başkenti İslamabad'da düzenlenen İİT 11. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün Kuruluşu, önerilen bütçesi onaylanmış; örgütün kuruluş konferansının toplanması talep edilmiştir.

3 Mayıs 1982'de ev sahibi ülke olan Fas'ın Fez şehrinde gerçekleştirilen kuruluş konferansında Kuruluş Statüsü'nün de kabul edilmesi ile bağımsız uluslararası bir örgüt olarak hukuki kişilik kazanmıştır. Günümüzde 57 İİT üyesi ülkeden 54'ü örgüt üyesidir. Ülkemizde örgütün üyelerinden biridir.

Uzmanlaşmış Kurumlara dair 7/41- C sayılı Tüzükle kabul edilen İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (ISESCO) ve Hilal Uluslararası İslami Komitesi (ICIC) İİT'nin uzmanlaşmış kurumlarıdır. ISESCO'nun yetki alanları, eğitim, bilim, kültür ve iletişimdir. ISESCO'nun 2016-2018 Eylem Planı ve Bütçesi, bütüncül, yenilikçi ve çok disiplinli bir bakış açısını yansıttığı, ISESCO'nun 10 Yıllık Eylem Planı'nın uygulanmasında önemli katkısının olduğu ifade edilmiştir.

ISESCO Şartı'nın 1. maddesinde, ISESCO'nun, İİT bünyesinde eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanlarında uzmanlaşmış uluslararası kuruluş olarak faaliyet

göstereceği belirtilmiştir. 2. maddede, merkezi Fas'ın başkenti Rabat olarak belirtilen örgütün hedefleri 4. maddede belirtilmiştir. Bunlar[148]:

- *"Eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanlarında üye ülkeler arasında işbirliğinin kuvvetlendirilmesi; İslam dünyasının medeniyet referansları ve insancıl İslami değerler ışığında bu alanlarda gelişmenin teşvik edilmesi,*
- *Özellikle bilim, kültür, eğitim ve iletişim araçlarıyla, üye ülkeler arasında ve öteki ülkelerle de karşılıklı anlayışın geliştirilmesi, dünyada barış ve güvenliğin egemen kılınması,*
- *İslam'ın ve İslam kültürü doğru şekilde tanıtılması, medeniyetler, kültürler, dinler arasında diyalogun geliştirilmesi, adalet ve barış değerlerinin, insan hakları ve özgürlükleri çerçevesinde İslam medeniyeti perspektifine uygun olarak yaygınlaştırılması*
- *Kültürel etkileşimi teşvik etmek, bir yandan düşünce özgürlüğünü ve kültürel kimlikleri korurken, diğer yandan kültürel çeşitliliği desteklemek,"*

olarakbelirtilmiştir.Bu bağlamda ISESCO'nun kültür alanındaki çalışmalarının ana hedefi üye ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve islam kültürünün doğru şekilde tanıtılması olmaktadır.

ISESCO tarafından İslam Kültür Başkentleri programı yürütülmektedir. 2005 yılında başlatılan program kapsamında her yıl 3 şehir İslam Kültür Başkenti olarak seçilmektedir[149].ISESCO tarafından İslam Kültür Başkentlerinde pek çok bölgesel, ulusal ve uluslararası etkinlik düzenlenmesi, Kültür Başkentleri Programı'nın ISESCO 10. Genel Konferansında aldığı kararla İİT Üyesi olmayan ülkeleri de içerecek şekilde genişletilmesi düşünülmüştür.

[148] Charter of ISESCO; http://www.isesco.org.ma/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=3&Itemid=58&lang=en, Erişim Tarihi.22.12.2017
[149]Capitals of Islamıc Culture; http://www.isesco.org.ma/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=51&Itemid=81&lang=en, Erişim Tarihi:12.12.2017

ISESCO tarafından tasarlanan eğitim, kültür, bilim ve iletişim alanlarında İslam Eylem Stratejisi ve onun uygulanması mekanizmaları konusunda Tüzükte üye ülkeler ISESCO ile işbirliği yapmaya davet edilmiştir. Tüzük'te ISESCO'ya, İslamofobi ile savaşmak, İslam kültür ve medeniyetinin doğru şekilde tanıtılmasında İslam ülkeleri dışında yaşayan Müslümanların potansiyellerinden yararlanılması için Avrupa, Asya ve Latin Amerika'daki Kültür Merkezleri ve kuruluşlarla daha derin işbirliği geliştirmesi yönünde çağrıda bulunulmuştur.

4. Enformasyon ve Kültür Daimi Komitesi (Standing Committee For Information And Cultural Affairs – COMIAC) ve Kültür

İİT Daimi Komitelerinden biri olan Enformasyon ve Kültür Daimi Komitesi'nin oluşturulmasına, 1981 yılında, 3. İslam Zirvesinde (13/3- P (IS) sayılı karar) karar verilmiştir. Daimi Komitenin başkanı, Senegal devlet başkanıdır. Görevleri, İİT kararlarının uygulanmasını takip etmek, üye ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirmek için çareler aramak, Müslümanlara karşı yürütülen haksız kampanyalarla mücadele etmek, kültür ve enformasyon alanlarında kapasite geliştirilmesine yönelik program ve projeler hazırlamaktır[150].

Enformasyon ve Kültür Daimi Komitesine Dair 9/41-c sayılı Tüzük'te ise COMIAC Koordinasyon Ofisi kurulması, bu ofis için bir Genel Müdür atanması olumlu karşılanmıştır. Yine Senegal Cumhuriyeti'nin 2014 yılının sonlarına doğru COMIAC 10. oturumunu gerçekleştirmesi önerisi de olumlu karşılanmıştır.

Tüzük'te COMIAC ve IDB'nin (Islamic Development Bank) COMIAC etkinliklerinin finansmanında etkin yol ve çareler araması da desteklenmiştir.

[150] Standing Committee For Information And CulturalAffairs; http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=172&p_ref=58&lan=en#comiac,

5. Diğer Kuruluşlar

Bağlı Kuruluşlara İlişkin 8/41-c sayılı Tüzük'te İİT bağlı kuruluşları olan İslam Spor Federasyonu (Islamic Solidarity Sports Federation -ISSF) , Diyalog ve İşbirliği için Gençlik Forumu, Müslüman İzciler Uluslararası Federasyonu Arap İslam Okulları Uluslararası Federasyonu'dur

G. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ve Kültür

1992 yılında, Türkiye, Kırgızistan, Azerbaycan,Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın Kültür Bakanlarının kültür alanında işbirliği için adım atmayı kararlaştırmalarına binaen, Almatı'da 12 Temmuz 1993 tarihinde "TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Antlaşma"yı imzalayarak TÜRKSOY'u kurmuşlardır [151] .Daha sonra, Rusya Federasyonu'na bağlı Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Tuva Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gözlemci üye ülke statüsüyle TÜRKSOY'a katılmışlardır.Bakü'de 16-17 Ekim 2009 tarihlerinde düzenlenen 26. Dönem Toplantısında TÜRKSOY'un açılımı "Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı" olarak değiştirilmiştir.

TÜRKSOY faaliyetleri Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi tarafından belirlenmekte olup, anılan kararlar Genel Sekreterlik tarafından icra edilmektedir. TÜRKSOY, nevruz bayramı kutlamaları etkinlikleri, sinema, tiyatro müzik festivalleri gibi etkinlikler düzenlemenin yanı sıra, Türk kültürüne

[151] Kemal OCAK, "Türksoy'un Kuruluş Öyküsü, Amaçları, Etkinlikleri ve Bugünü, Türksoy Dergisi, 2000, Sayı: 1, (ss. 3-8), s.4

hizmet eden değerli şahsiyetleri anma etkinlikleri, Türk halklarının kültürel zenginliği ile ilgili bilimsel toplantılar, Türk dünyasından fotoğrafçı, şair, ressam, medya mensubu, sinema sanatçıları,mimar gibi farklı mesleklerdenkişilerin toplandığı etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca Türk Dünyası Kültür Başkenti Programı da uygulanmakta olan projelerdendir.

"TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkındaki Anlaşma"'nın amaçları "*Türk dili konuşan Türk kökenli ülke ve halkların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak, Türk kültürünün, insanlık medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tutması dolayısıyla Türk dili konuşan ülke ve halkların kültür ve sanatının korunması ve gelişmesini sağlamak, gelecek kuşaklara millî kültürün esaslarını öğretmek ve böylece karşılıklı dostane ilişkiler kurmak*" olarak belirtilmiştir[152].

TÜRKSOY, türk kökenli ülkelerin ortak kültür kurumu olarak faaliyet gösteren uluslararası bir kuruluştur.

H. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi[153]

"Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" (Türk Keneşi - TDİK), Türk dili konuşan ülkeler arasında kültürel işbirliği kurma amacını gerçekleştğrmek üzere 2009'daTürkiye, Kırgızistan, Azerbaycan ve Kazakistantarafından kurulmuştur.

Türk Keneşi'nin asli belgeleri, "Nahçıvan Anlaşması"(3 Ekim 2009)ve "İstanbul Bildirisi"'dir(16 Eylül 2010). TDİK üyesi ülkeler anılan belgelerde uluslararası hukukun ilkelerini benimsemelerinin yanı sıra, "*barış ve güvenliğin korunması ile iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin uluslararası normların*

[152] Türksoy'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 3973 sayılı Kanun

http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703973.pdf, Erişim Tarihi: 14.08.2018

[153] Türk Keneşi Web Sitesi; http://www.turkkon.org/tr-TR/AnaSayfa, Erişim Tarihi: 14.08.2018

Türk Konseyi çatısı altında yürütülecek işbirliğinin temelini oluşturduğunu" ifade etmişlerdir. Nahçıvan Anlaşması'nın önsözünde "*Türk Keneşi kapsamındaki işbirliğinin, üye ülkeler arasındaki ortak kültür, tarih, kimlik ve Türk dili konuşan milletlerin dil birliğinden kaynaklanan hususi dayanışma temelinde inşa edildiği"* belirtilmiştir.

Sözleşmenin 4. maddesinde 21 Kasım 2008 tarihli İstanbul Anlaşmasıyla işlerlik kazanan 'Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi', ile bilim, sanat, eğitim, kültür alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi için faaliyet gösteren TÜRKSOY, diğer işbirliği araçları olarak belirtilmiştir.

16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlen "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Onuncu Zirvesi"neticesinde İstanbul Bildirisi kabul edilmiştir. İstanbul Bildirisinde işbirliği yapılması öngörülen pek çok alan ile ilgili hususlar dışında kültür de ele alınmıştır. Bu çerçevede İstanbul Bildirisi[154]nde kültür alanında akit devletler; "*ortak tarih, kimlik,kültür ve dil birliğine dayanan karşılıklı çıkarları, işbirliğini geliştirme niyetlerini"* dile getirmişlerdir.Bildiride*"zengin Türk kültür mirasının korunması ve Türk Kültürünün desteklenmesi gayesiyle Bakü'de özel bir vakfın kurulmasının önemini"*teyit etmişlerdir.

Görüldüğü gibi, Türk Konseyi, bilim, teknoloji, enerji, turizm, finans gibi pek çok alanda işbirliği amacıyla kurulmuş olup, kültür Türk Konseyi'nin faaliyet göstereceği alanlardan yalnızca biridir.

[154]Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirve Toplantısının Bildirisi (İstanbul, 16 Eylül 2010); http://www.mfa.gov.tr/bildiri.tr.mfa, Erişim Tarihi:12.12.2018

İ. Avrupa Konseyi ve Kültür

1. Avrupa Konseyi'nin Örgütlenişi

Avrupa Konseyi'nin varoluş sebebi Avrupa Konseyi Statüsü'nün 1. Maddesine göre, "*üyeleri arasında, ortak mirasları olan ideal ve prensipleri korumak ve yaymak ve siyasi, ekonomik ilerlemelerini sağlamak amacıyla daha sıkı bir birlik meydana getirmek*" tir. Avrupa Konseyi nezdinde, Komiteler, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin ilgili Bakanlarından meydana gelir Avrupa Konseyi bu alanlarda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş, on adet "daimi" komiteye sahiptir[155]. Avrupa Konseyi geniş bir alanda faaliyet göstermektedir. Avrupa (Konseyi) Antlaşmaları Serisinde 214 civarında metin bulunmaktadır. (ilgili sözleşmelerin bir parçası olan protokoller dâhil). Bu sözleşmelerden bir kısmı kültür alanını ilgilendirmektedir.

2. Avrupa Konseyi Sözleşmeler Düzeninde Kültür

Avrupa'da kültür alanında yapılan çalışmaların ana hedefi, ortak bir Avrupalılık kimliği ve bilincinin oluşturulmasını, farklı kültür ve dilleri barındıran ve tarihinde pek çok savaş yaşanmış bu coğrafyada, milletler arasında uyumun sağlanmasıdır. Avrupa Konseyi nezdinde bağıtlanan pekçok antlaşmada, Avrupa'ya ait değerlerin tanıtılması, korunması, pekiştirilmesi, zenginleştirilmesi gereği ifade edilmiş bulunmaktadır. "Avrupa Kültür Sözleşmesi, Televizyon Filmleri ile Program Değişimine ilişkin Avrupa Sözleşmesi, Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Hakkındaki Sözleşme, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi" gibi sözleşmelerle Avrupalı ülkelerin menfaatine pek çok düzenleme kabul edilmiştir.

[155] ROHMER ve KLEBES, Avrupa Konseyi Hukuku, Avrupa Konseyi Yayını,.69

Avrupa Konseyi'nin, eğitim, kültür, kültür mirası, gençlik ve spor alanlarında çalışmalar yapmasının dayanağını Avrupa Kültür Sözleşmesi (1954) oluşturmaktadır[156].

Avrupa Kültür Sözleşmesi (European Cultural Convention), 19 Aralık 1954'te imzaya açılmış olan Avrupa Kültür Sözleşmesi, 5 Mayıs 1955'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, Avrupa halkları arasında karşılıklı anlayışı geliştirmek, kültürel çeşitliliği korumak, milletleri Avrupa'nın ortak kültürel mirasına katkı sağlamaya teşvik etmek, Avrupa'nın ortak değerlerine saygı ve sözleşmeye taraf ülkelerin dilleri, tarihi ve medeniyeti üzerinde çalışmalar yapmaya teşvik olarak belirtilmiştir.

Sözleşmenin 1. maddesine göre her akit tarafın Avrupa'nın ortak kültürel mirasına kendi katkısını geliştirmek ve korumak için gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. 2. maddesinde ise her âkit tarafın vatandaşlarının karşılıklı olarak diğer akit devletlerin medeniyet,tarihve dillerini araştırma konusundadestekleyeceği,akit devletlerin kendi dili/dilleri, tarihi ve medeniyeti ile ilgili araştırmaların, diğer âkit tarafın ülkesinde yapılmasını teşvik edeceği gibi, diğer âkit tarafların da kendi tarih, dil ve medeniyetleri ile ilgili araştırmaları topraklarında yapmasına müsaade edeceği belirtilmiştir[157]. Ayrıca 5. Maddede, tüm akit devletlerin Avrupa kültürü için kıymetli olarak kabul edilen ve kendi kontrolünde bulunan eşyaları, Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edeceği, onları korumak için tedbirler alacağı belirtilmekle, akit devletlere bu tür eşyalarla ilgili koruma yükümlülükleri getirilmektedir.

"Televizyon Filmleri ile Program Değişimine ilişkin Avrupa Sözleşmesi" antlaşmaya taraf olan ülkeler arasında film değişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu sözleşme uyarınca, taraf ülkelerde faaliyet gösteren televizyon kuruluşları, öteki taraf ülkelerdeki yayın kuruluşlarını filmlerini yayınlama ve kullanma konusunda yetkilendirebilecektir, meğerki bu filmler üzerinde başkalarının

[156] Aline ROYER, a.g.e., s.48
[157]European Cultural Convention; http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/018.htm, Erişim Tarihi: 07.07.2017.

telif hakkı bulunmasın. Nitekim 5. madde de telif haklarına halel getirilemeyeceği belirtilmiştir[158].

Televizyon Yayınlarının Korunmasına dair Avrupa Anlaşması (1960) ve Ek Protokolleri (1974-1985-1989)[159]uyarınca, taraf ülkelerde bulunan televizyon yayın kuruluşları, diğer ülkelerin topraklarında faaliyet gösteren yayın kuruluşlarını,yayınlarının aktarımı, kablolu yayın, kayıt ve öteki araçlarla yayınlanması hususlarında yetkilendirebilir ya da bunların yapılmasını yasaklayabilir.

Sınırdışı Yayınların Önlenmesi Sözleşmesi (1965)ile gemilerde, ülkelerin sınırları dışında, hava araçlarında ya da diğer yüzen ya da uçan şeylerde bulunan yayın istasyonlarınca yayın alınması ve iletilmesi yasaklanmaktadır[160].(Türkiye'de yürürlüğe girdiği tarih 17/2/1975)

Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'nin (1969)[161](Değiştirilmiş metin,1992) 1. maddesinde sözleşmenin amacı; Avrupa'nın ortak hafızasının kaynağı ve tarihi ve bilimsel bir araç olarak arkeolojik mirası korumak olarak belirtilmiştir.

Sözleşmede, âkit devletlerin altına girdiği taahhütlerden bazıları "*arkeolojik mirasın korunması için uygun bir yasal zemin hazırlanması, arkeolojik mirasın envanterinin çıkarılması ve koruma altına alınacak anıt ve alanların tespiti,arkeolojik kapalı alanların yaratılması, kaçak kazılardan veya resmi kazılardan yasa dışı yollardan elde edilen arkeolojik miras elemanlarının el değiştirmesinin mümkün olduğu kadar kısıtlanması"* olarakbelirtilmiştir[162].

---

[158]European Agreement concerning Programme Exchanges by means of Television Films; http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/027.htm, Erişim Tarihi: 12.11.2018.

[159]European Agreement on the Protection of Television Broadcasts; http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/034.htm, Erişim Tarihi: 12.11.2018.

[160]European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National Territories; http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/053.htm,

161 European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (1969); http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/066.htm,

162European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (1992: Revised Edition) ; http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm, Erişim Tarihi: 10.07.2014

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Hakkındaki Sözleşme'nin (1985) giriş kısmında, mimari mirasın, "Avrupa kültür mirası"nın zenginliği ve çeşitlerinin eşsiz bir ifadesi, geçmişinin değer biçilmez bir tanığı olduğu ifade edilmiştir. Kentsel ve kırsal alanda mimari gelişmenin sağlanmasının, devletlerin ve bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kalkınmasına katkıda bulunacağı, böylece gelecek nesillere bir kültürel kaynaklar sistemi devredilebileceği de ifade edilmiştir. Mimari ve mimari miras, Avrupa Kültür Sözleşmesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Sözleşmenin 20. maddesinde, sözleşmenin uygulanmasını takip etmek üzere Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından bir Uzmanlık Komitesi kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece mimari değere sahip eserler sözleşme ile ayrı bir hukuki statüye sahip olmaktadır.

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi[163] kapsamında yayıncılık, ifade ve haberleşme özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiş, serbest bilgi ve düşünce akışı ile yayıncıların hürriyeti ilkelerinin dikkate alındığı belirtilmiş, kültürün gelişmesi ve fikirlerin serbestçe oluşumunda yayıncılığın önemi vurgulanmıştır.Sözleşmenin amacı, iletilen yayınlarda yer alan televizyon program hizmetlerinin, taraflar arasında, sınır ötesi iletimi ve yeniden iletimini kolaylaştırmak olarak ifade edilmiştir. Sözleşmenin 4. maddesinde "yayın alma ve iletme özgürlüğü", İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'nde belirtilen ve haber alma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiştir. Buna göre âkit devletler, yayın izleme özgürlüğüne güvence vermekte ve bu Sözleşme hükümlerine uygun programların kendi topraklarında yeniden iletimini kısıtlamama yükümlülüğü altına girmektedirler. Sözleşme bağlamında ileten taraf olarak âkit devletler, iletilen tüm program hizmetlerinin bu Sözleşme hükümlerine uygun olmasını temin ile yükümlü tutulmuştur. Ayrıca, âkit devletler, 8. maddede düzenlenen cevap hakkının kullanılması veya benzer yasal veya idari yolların kullanılması ile ilgili olarak, zamanlama ve diğer düzenlemeler bakımından, etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini temin etmekle yükümlü tutulmuştur. Böylece, Avrupa'da Avrupalılık kültürel değerlerinin televizyonlar aracılığıyla ülke sınırı engeline takılmadan serbestçe

[163]European Convention on Transfrontier Television, http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/132.htm, Erişim tarihi: 15.07.2014.

dolaşması temin edilmiş oldu[164]. Avrupa'da televizyon yayınlarının çoğunluğunu Avrupalı yapımlara ayırma zorunluluğu getirilmiştir.Avrupa ülkelerinin Amerikan televizyon programlarının üstünlüğünden ve etkilerinden rahatsız olmaları veAmerika ile rekabet edebilmek için güçlerini birleştirip Avrupa genelinde bir üretim politikası oluşturmak amacıyla bu hükmü benimsedikleri söylenebilir[165].

Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Avrupa Sözleşmesi[166] giriş kısmında, sinematografik ortak yapımı kültürel çeşitliliğin bir ifadesi olarak ifade etmiştir. "Görsel İşitsel Çalışmalar ve Yaratıcı Sinematografik Çalışmaların Dağıtımı ve Ortak Yapımının Desteklenmesi için Avrupa Fonu"nun (EURIMAGES) oluşturulduğu belirtilmiştir. 26 Ekim 1988 tarihinde kabul edilen Avrupa Konseyi Kararı ile sinematografik ortak yapımların desteklenmesi amacıyla EURIMAGES (Avrupa Sinema Destek Fonu) oluşturulmuştur[167]. Günümüze kadar pek çok değişikliğe uğrayan karar, yürürlükte ve uygulanmaktadır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 36 üyesi bulunan organizasyon, yıllık 25 milyon Euro'luk bir bütçeyi sinematografik ortak yapım filmlerin desteklenmesine ayırmıştır[168]. Sinematografik ortak yapımın teşvikinin şartları "Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Avrupa Sözleşmesi"nde belirtilmiştir. Dolayısıyla, EUROIMAGES'ten destek almak üzere başvuruda bulunulan projelerin anılan sözleşmeye uygun olması gerekmektedir.

Avrupa'da "çok taraflı ortak sinematografik ortak yapım"ların tanımlayıcı kurallarla belirtilmesi ve Sinematografik ortak yapım alanında işbirliğini teşvik ve kısıtlamaları azaltılmasının gerekliliği dolayısıyla işbu sözleşmenin bağıtlandığı ifade edilmiştir.Sözleşmenin 2. maddesi uyarınca, üç ve ya daha fazla farklı âkit devlette kurulu bulunan üç farklı yapımcıyı içine alan çalışmalar ortak yapım sayılacaktır.

---

[164] Muammer ÖZTÜRK, "Avrupa'nın Bütünleşmesi için Kültürün Önemi ve Televizyonun Avrupalılaştırılması" , Selçuk İletişim Dergisi,2004 ,Cilt 3, Sayı :2, (ss122-125),s.123

[165] Muammer ÖZTÜRK, ag..m, s.125

[166] Türkiye'de 1.7.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir..
http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Turkish/147-Turkish.pdf,

[167] Resolution (88) 15 Setting up a European Support Fund for the Co-Production and Distribution of Creative Cinematographic and Audiovisual Works "Eurimages;
http://conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Eurim8815.htm

[168] Eurimages, Support for Co-Pruduction,
http://www.coe.int/t/dg4/eurimages/Source/Regulations/Co-ProductionRegulations2015_EN.pdf,
Erişim Tarihi 10.11.2017

Âkit devletlerde kurulu olmayan yapımcılar da ortak yapıma katılabilir; ancak bunların payı yapımın toplam maliyetinin %30'unu aşamaz.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin[169] giriş bölümünde, peyzajın kültürel, çevresel ve sosyal alanlarda önemli role sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, peyzajın Avrupainsanının refahı ve Avrupalı kimliğinin sağlamlaştırılmasına katkıda bulunduğu da ifade edilerek, işbu sözleşmenin bağıtlanmasında gerekçe olarak gösterilmiştir. Sözleşmenin amaçları "peyzaj yönetimini, planlamasını geliştirmek ve peyzaj konuları hakkında Avrupa'da işbirliğini organize etmek" olarak belirtilmiştir.Sözleşme yüksek kalitede mimari ve şehir plancılığını desteklemekte; vatandaşlara ve kuruluşlara çevrenin korunması ve yönetiminde aktif bir rol üstlenme imkânı tanımaktadır. Sözleşme 38 Avrupa Konseyi üyesi ülkede onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Görsel-İşitsel Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi [170] ve Ek Televizyon Yapımlarının Korunmasına İlişkin Protokol, tüm üretilmiş ve kamuya arz edilmiş hareketli- görüntülü materyallerin hukuken zorunlu olarak, saklanmak üzere arşivlenmesini konu almaktadır. Bu alandaki ilk bağlayıcı uluslar arası hukuki metin olan bu sözleşme, görsel işitsel çalışmaların film arşivlerinde sistematik olarak depolanmasını getirmektedir [171] . Ayrıca bu materyallerin kültürel ve bilimsel alanlarda kullanıma sunulması ve araştırmacıların yararlanmalarının sağlanması da sözleşme kapsamında öngörülmektedir.Sözleşmeye göre, görsel işitsel materyaller- hareketli film vs. – çağdaş toplumda kültürel ifade biçimidir; medeniyetin yansımasıdır ve gelecekte tarih olarak nitelendirilecek olan günümüzün gündelik olaylarının kayıt altına alındığı eşsiz materyallerdir. Bu bağlamda hareketli görüntüleri ihtiva eden materyallerin hassaslığı, bunların gelecek nesillere aktarımını tehdit etmekte olduğundan, tarafların bu mirası koruma ve restore etme sorumluluklarının önemi vurgulanmaktadır.Sözleşmenin 5. maddesinde, taraflara gerekli hukuki ve kurumsal mekanizmaları kurmak suretiyle görsel ve işitsel mirası

[169]European Landscape Convention,
; http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm, Erişim Tarihi: 10.11.2017
170 http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/183.htm
171 Summary of the European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage; http://conventions.coe.int/Treaty/en/Summaries/Html/183.htm, Erişim Tarihi, 10.08.2014

derleme yükümlülüğü getirilmektedir. Sözleşmenin 6. maddesine göre, derleme, muhafaza, restorasyon vs. için bir ya da daha fazla kurum ya da kuruluş oluşturulacaktır. Özel ya da kamusal nitelikli olabilecek bu kurumun doğrudan ya da dolaylı olarak medya sektöründe kâr amaçlı faaliyet gösteren, bir gerçek ya da tüzel kişi tarafından kontrol edilmemesi şart koşulmaktadır.Sözleşmenin uygulanmasını gözetmek üzere âkit tarafların da bir ya da daha fazla temsilcilerinden oluşan ve her bir devletin tek oy hakkına sahip olduğu daimi bir komite kurulması, sözleşmenin 16. maddesinde kararlaştırılmıştır.

Görsel-İşitsel Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesine Ek Televizyon Yapımlarının Korunmasına ilişkin Protokolde ise[172]uygulamanın kapsamı ile ilgili olarak, âkit tarafların bu sözleşmenin hükümlerini yürürlüğe girmesinden itibaren tüm sinematografik çalışmalara uygulayacağı belirtilmiştir. Anılan maddenin 2. fıkrasında da bu sözleşmenin 18. maddesine uygun olarak bağıtlanan protokoller uyarınca, uygulamanın televizyon ürünleri gibi tüm hareketli görüntülü materyallere teşmil edeceği ifade edilmiştir. Bu protokolle televizyon için üretilen ürünler, korunması gereken görsel işitsel miras kapsamına alınmıştır.

Kültür Mirasının Toplum için Değerine İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'nde[173]kültürel mirasın gelişmekte olan toplumda için hayat standardını geliştirme potansiyeli vurgulanmıştır. Kültürel miras ile ilgilenebilme hakkı, bireylerin, kültürel hayata katılma hakkının uzantısı olarak ifade edilmiştir.Sözleşmenin 2. maddesinde kültürel miras "insanların sürekli olarak değişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin birikimlerinin ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olan, geçmişten günümüze intikal eden kaynaklar grubu" olarak tanımlanmıştır.

[172] Protocol to the European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, on the Protection of Television Productions:
http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/184.htm, Erişim Tarihi:16.08.2017.
173 Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm, Erişim Tarihi:16.08.2017.

3. Avrupa Konseyi'nin Kültür Alanında Girişim ve Programları

i. Avrupa Kültür Yolları Programı

Avrupa Konseyi nezdinde yapılan Kısmi Anlaşmalar, uluslararası sözleşme olmasa da örgüt kapsamında üye ülkeler arasında işbirliği geliştirilmesini sağlayan araçlardır. Kısmi anlaşmalar, yalnızca âkit devletin çalışma yöntemlerini ve bütçesini belirlediği, örgüt kapsamında gerçekleştirilen program faaliyetlerine ilişkin yazılı metinlerdir [174] .2010 yılında, Kültür Yollarına İlişkin Genişletilmiş Kısmi Anlaşma'nın bağıtlanmasına dek, kültür yollarına ilişkin faaliyetler, "Avrupa Kültür Yolları Programı" olarak yürütülmüştür.Avrupa Konseyinde "Avrupa Kültür Yolları Programı" Konseyin parlamenterler meclisinin bir kararıyla 1984- 1987 yılları arasında başlatılmıştır. Kültürel İşbirliği Konseyi tarafından uygulanmaya başlanan programda görünürlük 1987 yılında ilk kez Santiago de Compostela'nın Bakanlar Konseyi Beyannamesi ile kültür yolu olarak ilanı ile sağlanmıştır.

Programın gelişim seyri esas olarak üç aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İlk aşamada, ilk 10 yıllık süreçte, program yazılı kurallar olmaksızın uygulanmıştır. İkinci şamayı oluşturan gelişim sürecinde Bakanlar Konseyince benimsenen yazılı kurallar programa yön vermiştir. Bilimsel, teknik ve uygulamaya dönük alt dallar " Avrupa Kültür Yolları Enstitüsü'ne devredilmiştir. Üçüncü aşama ise Ekim 2010'da "Kültür Yollarına İlişkin Genişletilmiş Kısmi Anlaşma"nın Bakanlar Konseyi tarafından kabulü ile başlamıştır. Böylece Lüksemburg merkezli "Avrupa Kültür Yolları Enstitüsü" programın icra merkezi konumuna getirilmiştir.

Avrupa Konseyi'nin 2007 yılına ait Kültür Yollarına İlişkin Kararı'nda Avrupa'da kültürel işbirliğinin ana amaçları, Avrupa kimliğini birlik içinde çokluk ilkesi çerçevesinde tanıtılması, Avrupa kültürlerinin çeşitliliğinin korunması, kültürlerarası diyalogun güçlendirilmesi ve çatışma önleyici ve uzlaştırıcı bir fonksiyon üstlenmek olarak belirtilmiştir. Bu ilkeler Avrupa Konseyi Kültür yolları

[174] About Partial Agreements; http://www.conventions.coe.int/Default.asp?pg=/general/IntroAP_en.asp, Erişim tarihi:22.02.2018

programının resmi çerçevesini de oluşturmaktadır. Kültür Yolları Programına yönelik kıstaslar da bu ilkeler çerçevesinde belirlenmiştir[175].

Avrupa Kültür Yolları Enstitüsü[176](EICR)"Avrupa Konseyi Kültür Yolları Programı"nı geliştirmek ve devamlılığını sağlamak amacıyla Lüksemburg'da 1997-1998 yıllarında Avrupa Konseyi ile Lüksemburg Büyük Dükâlığı arasında imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. Görevi esas olarak imzalanan bu anlaşmaya dayanmaktadır.

Avrupa Kültür Yolları Enstitüsü Lüksemburg Hukukuna göre kar amacı gütmeyen dernek statüsünde olup, iki asli regüle edici otoriteye dayanmaktadır.Avrupa Konseyi, Enstitüye önceden seçilmiş olan kültür rotalarının koordinasyonu, bunlara teknik yardım yapılması özellikle doğu ve merkez Avrupa'da geliştirilmeleri için takip etmesi yetkisini vermiştir. Ayrıca yeni tekliflerin alınması ile bilgi akışının sağlanması ve kültür yolları programının belleğini oluşturacak bilgi ağının oluşturulması da bu kapsamdadır.

Kültür Yollarına İlişkin Genişletilmiş Kısmi Anlaşma'da (EPA- Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes)[177] kültür yolu, "ortak Avrupa değerlerini anlama ve onlara saygı göstermede uluslar arası bir öneme sahip olmasıyla tarihi yolları temel alan bir güzergâhın ya da güzergâhlar dizisinin geliştirilmesini ve teşvikini amaçlayan bir kültürel veeğitsel miras ve turizm işbirliği projesi" olarak tanımlanmıştır.

Anlaşma'da, öngörülen "Kültür Yolu Operatörü",Avrupa Konseyi üye devletlerinden birinde veya bir kaçında resmi olarak kayıtlı kuruluş ve ya kuruluşlar grubu veya kültür yollarının yönetimi ve işleyişi konusunda, hukukî, maddi ve manevi sorumluluk taşıyan ve Avrupa Konseyi nezdinde yolu temsil eden kamu kurumu olarak ifade edilmiştir.

---

[175]Resolution CM/Res(2007)12 on the cultural routes of the Council of Europe; https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194679, Erişim Tarihi:22.12.2017

[176] Burada yer alan bilgiler Enstitünün web sitesinden alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. http://www.culture-routes.lu/php/fo_index.php?lng=en&dest=bd_pa_det&unv=qs; Erişim tarihi: 22.12.2017

177Revised Statute of the Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes; http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/CulturalRoutesStatuteRev.htm, Erişim tarihi: 22.12.2017.

KültürYolları programında 70ülkeyikapsayan29adetsertifikalandırılmışyolbulunmaktadır.Çeşitli temalar belirlenerek oluşturulan güzergâhlarla, kültür turizmi yoluyla üye ülkelerde kültür alışverişinin gerçekleştirilmesi ve ortak bir anlayışın oluşturulması hedeflenmiştir.

ii. Avrupa Görsel İşitsel Gözlemevi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 15 Aralık 1992 tarihli ve 70(92) no'lu Tüzüğü ile kurulmuştur. Gözlemevi, film, televizyon, video/DVD, yeni görsel işitsel medya hizmetleri film ve televizyona ilişkin kamu politikaları ile ilgili istatistiki ve analitik bilgi sağlamakla görevlidir[178]. 40 ülke üyesidir ve Türkiye de bu üyelerden biridir. Merkezi, Strazburg'da bulunan Art Nouveou Köşkü'ndedir.

iii. Gençlik Kartı

Gençlerin Avrupa'da dolaşımını kolaylaştıran ve teşvik eden Gençlik Kartına ilişkin Kısmi Antlaşma ile ilgili Karar[179]15 Ocak 2013 tarihinde kabul edilmiştir.

iv. Avrupa Müzeleri Forumu - AMF (The European Museum Forum - EMF)

Avrupa Müzeleri Forumu kar amacı gütmeyen bir kuruluş olup, Avrupa Konseyi himayesinde faaliyet göstermektedir. Avrupa çapında tüm müzelerde

178Resolution (92)70 Establishing a European Audiovisual Observatory; http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Observ9270.htm

[179]Resolution ResAP(2003)1 instituting a Partial Agreement on the Youth Card for the purpose of Promoting and facilitating youth mobility in Europe; http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Youth20031.htm, Erişim Tarihi:22.12.2017

standartların yükseltilmesini amaçlayan AMF, Avrupa Yılın Müzesi Ödülü etkinliğini düzenlemektedir[180].

v. Kültürlerarası şehirler (Intercultural Cities)

Bu ağ yerel yönetimlere kültürel çeşitliliği destekleme hususunda yardımda bulunmaktadır. Farklı grupların birbirleriyle etkileşimini destekleyen ve kültürel çatışmayı engelleyici bir fonksiyonu bulunmaktadır.

vi. Kültürlerarası diyalog

2008 yılında Kültürlerarası Diyalog ile ilgili Beyaz Kitap'ın kabulünden sonra, Avrupa Konseyi, öğretmenlerin eğitimi, azınlıkların korunması, toplumsal bütünleşme alanlarında faaliyette bulunmuştur.

vii. Eurimages Destek Fonu (Eurimages Support Fund)

Avrupalılık değerlerini taşıyan ortak yapım sinema eserlerinin ortaya çıkmasını teşvik amaçlı hibe desteği içeren bir programdır.

viii. Avrupa Konseyi Müze Ödülü (The Council of Europe Museum Prize)

1977 yılından beri düzenlenmekte olan etkinlikte, hangi müzeye ödül verileceğine, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Kültür, Bilim, Eğitim ve

[180] European Museum Forum; https://europeanforum.museum/, Erişim Tarihi:22.12.2017

Medya Komitesi tarafından karar verilmektedir[181]. 2014 yılında bu ödül, ülkemizde Bayburt ilinde bulunan Baksı Müzesi'ne verilmiştir.

ix. Avrupa Yayıncılık Festivali- Prix Avrupa Ödülleri (The European Broadcasting Festival- Prix Europa)

Televizyon, Radyo ve Online kategori olmak üzere 3 kategoride ödüller verilmektedir. Prix Avrupa, tüm Avrupa'dan yayıncılık ve medya alanındaki profesyonellere açık bir ödüllendirme sistemi olarak ilk kez 1987 yılında düzenlenmiştir. Avrupa'nın televizyon, radyo ve online medya alanındaki en büyük festivalidir[182].

Her yıl, televizyon kategorisinde, en iyi belgesel, en iyi dizi, en iyi haber programı ve en iyi "etnik çeşitlilik" boyutlu programlar(IRIS) seçilerek ödüllendirilmektedir[183]. Televizyon kuruluşları, IRIS hariç, her kategoride en fazla 2 program için başvuruda bulunabilmekte olup, hem program temsilcisi hem de jüri heyetinde yer alması için birer profesyonel kişi görevlendirirler[184].

Radyo kategorisinde de, en iyi radyo belgeseline, araştırmasına, dramasına, dizisine ve müzik programlarına olmak üzere 4 kategoride ödül verilmektedir[185].

---

[181] The Museum Prize; http://website-pace.net/en_GB/web/apce/the-museum-prize, Erişim Tarihi:14.10.2017.

[182] Prix Europa; http://prixeuropa.eu/about/history, Erişim Tarihi: 15.10.2014

[183] Televizyon kategorisinde ödüller şöyledir: i) Best European TV Documentary of the Year 2014(donated by the European Commission)ii)Best European TV Drama of the Year 2014(donated by the Federal Foreign Office)
iii)Best European TV Fiction Serial or Mini-Series of the Year 2014, iv) Best European TV Current Affairs Programme of the Year 2014(donated by the European Commission), v)TV IRIS Best Intercultural TV Programme of the Year 2014(donated by the Dutch Public Broadcaster NTR), vi) PRIX GENEVE-EUROPE Most Innovative TV Fiction Script of the Year 2014 by a Newcomer(donated by the European Alliance for Television and Culture – EATC)

[184] Prix Europa, Regulations Television;
http://kio.contain.s3.amazonaws.com/prixeuropa/d1/eec730d07311e393a36fba67663c2f/PE_2014_Regulations_TV.pdf, Erişim Tarihi.22.10.2017.

185Radyo kategorisinde ödüller şöyledir: i)Best European Radio Documentary of the Year 2014,ii) Best European Radio Investigation of the Year 2014,iii)Best European Radio Drama of the Year 2014(donated by the Federal Foreign Office), iv)Best European Radio Fiction Serial or Mini-Series of

4. Türkiye ve Avrupa Konseyi

Avrupa Konseinin üyelerinden biri olarak Türkiye, kendi iç hukuk sisteminde yürürlükte bulunan pek çok sözleşmenin tarafı olmuştur. Kültür alanında da ülkemizAvrupa Konseyi'nin mevcut şu sözleşmelerine taraftır:[186]

i. *"Avrupa Kültür Sözleşmesi*
ii. *Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi*
iii. *Avrupa Mimari Mirasın Korunması Hakkındaki Sözleşme*
iv. *Arkeolojik Mirasın Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi*
v. *Televizyon Filmleri ile Program Değişimine ilişkin Avrupa Sözleşmesi (1964'te Türkiye'de yürürlüğe girmiştir.)*
vi. *Televizyon Yayınlarının Korunmasına dair Avrupa Anlaşması (1960) ve Ek Protokolleri(1976'da ülkemizde yürürlüğe girmiştir.)*
vii. *Sınırdışı Yayınların Önlenmesi Sözleşmesi (Ülkemizde 1975 yılında yürürlüğe girmiştir)*
viii. *Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (1994 yılında ülkemizde yürürlüğe girmiştir)*
ix. *Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Avrupa Sözleşmesi (Ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.)*
x. *Görsel-İşitsel Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi (Ülkemizce 2004 yılında imzalanmış bulunan bu sözleşme, iç hukuktaki onay süreçlerinden geçmediği için henüz yürürlüğe girmemiştir.)*
xi. *Görsel-İşitsel Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesine Ek Televizyon Yapımlarının Korunmasına ilişkin Protokol (Ülkemizce 2004 yılında imzalanmış bulunan bu sözleşme, iç hukuktaki onay süreçlerinden geçmediği için henüz yürürlüğe girmemiştir.)*

---

the Year 2014 v)Best European Radio Music Programme of the Year 2014(donated by the European Broadcasting Union – EBU);

http://kio.contain.s3.amazonaws.com/prixeuropa/de/ffa840d07311e3828893b69e733cee/PE_2014_Regulations_RADIO.pdf,

186

xii. *Kültür Mirasının Toplum için Değerine İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi* (Bu antlaşma 2011 yılında ülkemizde yürürlüğe girmiştir.)"

J. Avrupa Birliği'nde Kültür

1. Avrupa Birliği'nin Kültürü Ele Alışı

Avrupa Birliği, oluşumu, kurumları, işleyişi ile gerek tarihte gerekse Uluslararası Hukuk uygulamasında bir benzeri bulunmayan, üyelerinin, özellikle ekonomik ve siyasal açıdan menfaatlerine hizmet eden, Avrupa halklarının birbirleriyle kaynaşmasını öngören uluslarüstü bir yapıdır.Tarihte, sık sık yaşanan kanlı savaşlara sahne olan Avrupa yüzyıllarca, bu savaşların sonuçlarını acı şekilde tecrübe etmiş, pek çok insan yaşamını yitirmiş, ülkeler ekonomik siyasi açıdan yıkıma uğramışlardır.En son, II. Dünya Savaşından sonra, Avrupa'da savaşın hem galip ve hem de mağlup taraflarının büyük bir yıkıma uğradıkları ortaya çıkmıştır. Avrupa'da bir birlik yaratma düşüncesi, tam olarak II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkmıştır.

Çünkü savaşın nedeninin ulus-devletlerin çıkar çatışmaları olduğu düşünülmüş ve bu çatışmaların ancak uzlaşmanın hakim olduğu bir birlik sayesinde önlenebileceği anlaşılmıştır.Öte yandan, Amerikan politika yapıcılarına göre, güçlü batı ittifakı ancak istikrarlı bir Batı Avrupa ile oluşturulabilirdi. ABD yöneticileri böyle bir Avrupa'nın yaratılması için Batı Avrupa'daki savaş öncesi ve sonrası gerginliklerinin azaltılması düşüncesine öncelik vermiş; savaşın ardından Avrupa'nın yenidentoparlanması sürecinde Avrupa'da federal bir birleşmenin veya en azından bir ekonomik entegrasyonun oluşmasını desteklemişlerdir[187].

[187] Eralp, Atilla, Soğuk Savaş'tan Günümüze Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 1997, s.89.

Belçika, Almanya, Fransa, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda'nın 1957'de Roma Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmalarının ardından ortak politikalar uygulayan 28 üyeli bir birliğe dönüşmüştür.

Gellner, ulusun inşasında kültürel aidiyet hissinin gücüne dikkat çekerek, "iki birey ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyor ise ve sadece ve sadece birbirlerinin aynı ulusa ait olduğunu kabulleniyor ise aynı ulusa mensuptur"[188] der.

AB'de kültür ile ilgili çalışmaların başlatılmasını sağlayan nokta da, ekonomik ve politik bir kurum olarak bu birliğin devamlılığının, ancak "ortak bir aidiyet hissinin geliştirilmesi" ile mümkün olabileceği yönündeki görüştür. Nitekim1970'lerin sonuna doğru, Robert Schuman ile birlikte Avrupa Birliği'nin "kurucu babası" olarak anılan Jean Monnet'in, "Tümüyle yeniden yapabilecek olsaydık, bu defa kültürden başlardık" ifadesi Avrupa Birliği kültür politikalarına ilişkin yapılmış birçok çalışmada vurgulanmaktadır[189].

Cris Shore'a göre kültür, Avrupa'da yaşayan vatandaşların ortak değerler etrafında birleşmelerini sağlayacak temel bir unsur olarak sahiplenilmektedir[190]. Bu anlamda "Avrupa'nın ortak değerlerine" ve bunun "anlam ve önemine" ilişkin farkındalığı çeşitli alan ve katmanlarda yeniden üretmek amaçlanmaktadır. Nitekim, belirli bir politik alana indirgenemeyecek olan kültür, geniş bir toplumsal ve politik düzenleme alanında iş görebilecektir.

AB'de 1990'lardan itibaren "kültür politikaları" olarak yasal zemin kazanan "kültürel boyut" bu bağlamda stratejik bir alan olarak topluluk politika ve programlarında yer almıştır.

[188] Gellner, Ernest (1993). Nations and Nationalism, Blackwell Publishers, Oxford, s.7
[189](Aktaran: Cris SHORE, Building Europe. The Cultural Politics of European Integration, Routledge, London and New York, s.44.)
[190] Cris SHORE, a.g.e. s.44.

2. Avrupa Birliği Hukuku'nda Kültür Mevzuatı

Avrupa Birliği Hukuku'nun kaynakları, birincil kaynaklar olan uluslararası antlaşmalar ve ekleri ve protokolleri ile ikincil nitelikteki mevzuat olan tüzükler (resolutions), direktifler (direktives), kararlar (desicions), tavsiyeler (recommendations) ve görüşlerden (opinions) oluşmaktadır. Bunlardan, tüzükler, direktifler ve kararlar bağlayıcı olup, tüzükler üye ülkelerde doğrudan uygulanan, tüm üye ülkelere yönelik genel nitelikli işlemler iken, direktifler, üye ülkelere hitaben çıkarılan ve üye ülkelerce iç hukuka aktarılması gereken işlemlerdir. Kararlar ise tüzükler gibi bağlayıcı olup, AB Kurumlarını, üye ülkeleri ve hatta vatandaşlarını bağlar. Tüzükten farkı ise spesifik nitelikli bir konu ile ilgili olmalarıdır. Bu genel bilgiden sonra tezimizde AB'de kültür alanında mevcut mevzuata yer verilmektedir.

Avrupa Birliği'nde 1990'lı yıllardan itibaren derinleşme adımlarından olan Maastrict Antlaşmasında özellikle, kimlik, vatandaşlık ve kültür gibi politikalar alanında yapılan düzenlemeler birliğe yeni bir boyut kazandırmıştır. Nitekim bu anlaşma ile siyasal ve kültürel alanlarda önemli yetkiler birlik organlarına devredilmiştir.Antlaşmanın 167. maddesine göre, "*Birlik, üye ülkelerin kültürlerinin gelişmesine katkıda bulunacak, bir yandan da milli ve bölgesel farklılıklarına saygı duyacak, aynı zamanda ortak kültürel mirası ön plana çıkaracaktır*."[191] Maddenin devamında, birliğin işbirliğini teşvik edeceği alanlar sayılmıştır. Bunlar:

i. Avrupa halklarının kültür ve tarihlerinin tanıtılarak yaygınlaştırılması,
ii. Avrupa için önemi olan kültürel değerlerin muhafazası ve korunması,
iii. Ticari olmayan kültür alışverişi,
iv. Görsel-işitsel sektördahil sanatsal ve edebi eserleryaratılmasıdır.

Anılan maddenin üçüncü bendinde ise "Birlik ve üye ülkeler, üçüncü ülkeler, uzman uluslararası örgütler ve özellikle Avrupa Konseyi ile kültür alanında işbirliğini desteklerler." denilmiştir. Böylece, kültür politikaları ile farklı kültürlere sahip olan Avrupa halkına, ortak bir mirasa sahip olduğunun hatırlatılması ve Avrupa

[191]Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma; Maastricht Treaty; http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190enc_002.pdf#nameddest=article167, Erişim Tarihi 14.02.2017

halkının bu konuda bilinçli hale getirilmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda ortak kültürel mirasın ön plana çıkarılmasında amaç, farklı kimlik ve kültürlerin birbirlerini tamamlayıcı olduklarının vurgulanması ve bu şekilde algılanmasının sağlanmasıdır. Ayrıca anılan maddenin 4. bendinde, AB'nin kültürlerarası saygıyı teşvik etmek ve kültürel çeşitliliği güçlendirmek için tüm faaliyetlerinde "kültür" boyutunu göz önünde bulundurması gerekliliğinden bahsedilir.

Lizbon Antlaşmasında Birliğin yetkilendirildiği "kategori ve alanlar" başlığı altında, madde 2A'da Birliğin ve üye ülkelerin sahip olduğu yetkiler, bazı özel alanlarda inhisari yetkiler, üye ülkelerle birlikte kullanılan yetkiler, Birliğin belirli bazı alanlarda eylemde bulunma, destekleme, koordine etme ve tamamlayıcı faaliyetlerde bulunma gibi yetkileri kategorize edilmiştir. Aynı başlık altında, madde 2E' de Birliğin, kültür, eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor alanlarında, destekleme koordine etme, üye ülkelerin faaliyetlerini tamamlayıcı faaliyetlerde bulunma yetkilerine sahip olduğu ifade edilmiştir.

Maastricht Antlaşması ile Birliğin yetkilendirilmesinin ardından Avrupa Birliği çeşitli teşvik programları uygulamıştır. Uygulanan programlar ile sağlanan yapısal fonlar ile Kültürel Eylem Planı, bu çabalar için en önemli araç olarak görülmüştür.Anılan Kaleidoscope, Ariane ve Raphael programları, kültürel alanda işbirliğini geliştirmeye yönelik atılan adımların ilk basamağını oluşturur. Bu programlarda Birlik, kendisine sunulan projelerin finansal açıdan desteklenmesi suretiyle üye ülkelerde programların amaçlarına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Kaleidoscope Programı[192]AB Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 29 Mart 1996 tarihli Kararı ile üç yıllık bir süreç için hayata geçirilmiştir. Avrupa halklarının kültürü ve kültürel hayatıyla ilgili bilgilerin yaygınlaştırmayı ve özellikle sanatsal ve kültürel yaratıcılığı kültürel işbirlikleri aracılığıyla cesaretlendirmeyi amaçlamıştır.

[192] Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope); http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996D0719&from=GA, Erişim Tarihi: 22.04.2018

Ariane programı[193] 6 Ekim 1997 tarihinde AB Parlamentosu ve ab Konseyi tarafından kabul edilerek, iki yıl için hayata geçirilmiştir. Amacı, Avrupa halklarının tarihi ve edebiyat bilgisini karşılıklı olarak derinleştirmek, AB üye devletlerinin kültürünü temsil eden edebi çalışmaların çevirilerini desteklemek ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktır.

Raphael Programı, 13 Ekim 1997 tarihindeAB Parlamentosu ve AB Konseyi tarafından kabul edilerek,iki yıl için hayata geçirilmiştir Bu program mimarlık, arkeoloji, müzeler, koleksiyonlar, kütüphaneler ve arşivler gibi kültür mirası konularını kapsayan, bunların korunmasını amaçlayan bir programdır[194].

2000 yılında kabul edilen Lizbon Stratejisi Kararında ise 2010 itibariyle, AB toplumunun rekabetçi bilgi toplumuna dönüştürülmesi temel hedeflerden biri olarak yer alır.

Kültür 2000 Programı, Avrupa Birliği'nin kültürel alanda mevcut ihtiyaçlarını gidermek ve Birlik politikalarında kültürel önlemlere daha fazla yer vermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu programda, Avrupa Birliği'nde ortak kültür alanı oluşturulması hedeflenmiş, bu çerçevede yaratıcı sanatçılar, kültür operatörleri, üye ülkeler ve diğer ülkelerden kültür kuruluşları ve diğer ortaklıklar arasındaki işbirliği ve kültürel ağların faaliyetlerini desteklemiştir[195]. Kültür 2000, 2000-2007 yılları arasında uygulanmış olup, bütçe olarak 236,5 milyon Euro program kapsamında tahsis edilmiştir[196]. Bu programın sona ermesinden sonra, Kültür 2007 Programı uygulamaya konulmuştur.

Kültürel çeşitlilik ve kültürel mirasın korunmasını hedef alan Kültür2007 Programı ise 2007- 2013 yılları arasında uygulanmış, program kapsamında, toplam

[193]Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane); http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997D2085&from=EN, Erişim Tarihi: 22.04.2018

[194]Decision No2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (the Raphael programme) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1997:305:FULL&from=EN, s.31

[195]Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000 programme; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000D0508, Erişim Tarihi: 22.04.2018

[196]Culture 2000 Programme http://europa.eu/legislation_summaries/culture/l29006_en.htm

400 Milyon Euro, Avrupa düzeyinde kültür alanında faaliyet gösteren kuruluşlara, program kapsamında kabul edilen işbirliği projelerinin gerçekleştirilmesi için hibe edilmiştir[197].

Konsey tarafından 16 Kasım 2007 Avrupa Kültür Gündemi – Tüzük- Resolution- kabul edilmiştir. Avrupa Kültür Gündemi'nde kültürel ve yaratıcı endüstriler ve AB Dış İlişkilerinde Kültür konuları anahtar öncelikli alan olarak kabul edilmiştir Avrupa Kültür Gündemi'nde stratejik hedefler de aşağıdaki şekilde belirtilmiştir[198].

i. *Sanatçıların ve kültür alanında faaliyet gösteren öteki profesyonellerin hareketliliğini geliştirmek,*
ii. *Özellikle kültürel miras, çok dillilik ve dijitalleşme, kültür turizmi, eğitimde sinerji- özellikle sanat eğitiminde- ve sanat koleksiyonlarının dolaşımının teşvik edilmesi suretiyle kültüre erişimi teşvik etme,*
iii. *Kültür sektöründe veritabanı, istatistikî çalışmalar ve metodoloji geliştirilmesi,*
iv. *Küçük ve orta boy işletmeler başta olmak üzere, kültürel ve yaratıcı endüstrilerin potansiyelinin en üst düzeye çıkarılması,*
v. *UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin uygulanmasının teşviki.*

Akabinde, ilk olarak 2008-2010 yıllarını kapsayan Kültür Çalışma Planı[199], devamında 18-19 Kasım 2010 tarihinde, Konsey nezdinde yapılan toplantıda 2011-2014 yıllarını kapsayan Kültür Çalışma Planı (2011-2014) Kararları kabul edilerek, Avrupa Kültür Gündemi'nin uygulamasına yönelik olarak AB Kurumları ile üye

[197] Culture Programme(2007); http://ec.europa.eu/culture/tools/culture-programme_en.htm, Erişim Tarihi: 24.04.2018.
[198]Resolution of the Council of 16 11 2007 on a European Agenda for Culture (2007/C 287/01), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:287:0001:0004:EN:PDF, Erişim Tarihi
[199]Conclusions of the Council and ofthe Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the Work Plan for Culture 2008-2010 (2008/C 143/06); http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:143:0009:0016:EN:PDF,

ülkelerin yapacağı çalışmaların ayrıntıları ve çalışmalar için geçerli prensipler belirlenmiştir[200].

Komisyon 2010 yılında Avrupa Kültür Gündemi'nin uygulanmasına dair bir Rapor hazırlamıştır[201]. Raporda Avrupa Kültür Gündemi'nin kabul edilmesi kültür politikaları alanında işbirliği için yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Raporda 27 Kasım 2009 tarihli konsey kararına değinilerek, yaratıcı bir nesil yetiştirilmesi, çocukların ve gençlerin yaratıcılığının artırılması için kültürel ifadelerin tanınması ile kültürel hizmetlere erişimin hayati önemde olduğu vurgulanmıştır [202] . Raporda denilmektedir ki; medya okuryazarlığı- medya içeriklerine erişebilme ve onları eleştirel biçimde değerlendirebilme- ile ilgili olarak Avrupa Komisyonu bir tavsiye kararı ile üye ülkeler ile medya sektörünü insanlarda karşılaştıkları medya mesajları ile ilgili farkındalık oluşturmaya davet etmiştir. Bunu takip eden çalışma ise MEDIA 2007 ve MEDIA International olmuştur. Bununla ilgili olarak da Portekiz ve Slovakya'daki uygulamalar örnek verilmiştir. Buna göre Portekiz okullarda telif hakları okur-yazarlığı programını uygulamaya koymakla genç insanların kültürel çeşitliliğin ve yaratıcılığın önemini kavramalarını amaçlamıştır. Slovakya'da ise sivil toplum, eğitim ve medya kuruluşlarının işbirliği ile oluşturulan medya eğitimi programı benimsenmiştir.

Raporda kültürel ve yaratıcı endüstriler (KYE) ve kültüre yapılan stratejik bir yatırımın bölgesel ve yerel gelişmedeki katkısı ele alınmıştır. Gerek ulusal düzeyde gerekse Avrupa düzeyinde kültürün yaratıcılığı ve yeniliği (innovation) geliştireceği, büyüme ve istihdamı destekleyeceği belirtilmiştir. Bunun için Yaratıcılık ve Yenilikçilik için Katalizör(Hızlandırıcı) olarak Kültür başlığını taşıyan Konsey

[200] Conclusions of the Council and ofthe Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, onthe Work Plan for Culture 2011-2014; (2010/C 325/01) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:325:0001:0009:EN:PDF,

[201]Commission Report tothe European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions onthe implementation of the European Agenda for Culture; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0390&from=EN, Erişim Tarihi:06.06.2016.

[202]Council conclusions of 27 11 2009 on promoting a Creative Generation: developing the creativity and innovative capacity of children and young people through cultural expression and access to Culture (2009/C 301/08); http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:301:0009:0011:EN:PDF, Erişim Tarihi: 26.07.2017

Kararına değinilmiştir[203].Yılın Büyükelçilerinin Manifestosunda ise yaratıcılığın sanat, felsefe, bilim ve iş alanlarında köprü kurabileceği vurgulanmıştır.

Öte yandan raporda kültür istatistikleri de ele alınmıştır. Buna göre Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) Eylül 2009 itibariyle ulusal istatistik kurumlarını işbirliği içinde çalışmaya teşvik etmektedir. Kültür istatistikleri için uygun bir metodoloji geliştirilmesi hedeflenmektedir. Lüksemburg Kültür Bakanlığı tarafından koordine edilen çalışmalar, kültür istatistikleri için metodolojik çerçeve oluşturulmasını bu bağlamda KYE'ler, kültürle ilgili kamusal ve özel harcamalar, kültürel katılım ve kültürün sosyal etkileri ele alınmaktadır.

AB'nin uluslararası ilişkilerinde kültürün hayati bir unsur olarak teşvik edilmesi de raporda ele alınan hususlardan biridir. Kültür, siyasi, sosyal ve ekonomik kalkınmada giderek daha fazla stratejik bir unsur olarak algılanmaktadır.Buna göre kültür akıllı, sürdürülebilir ve kapsamlı gelişmede temel rol oynayacaktır. Bunda da yaratıcı bir çevre oluşturulması ve teknoloji haricindeki yenilikler için "Yenilik Birliği" girişimi (Innovation Union), yaratıcılık için yeni bir ortam ve kültüre erişim için Dijital Gündem (Digital Agenda) girişimi, Yeni Meslekler için Yeni Beceriler girişimi oluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca dış ilişkilerde Avrupa'yı yaratıcılık merkezi olarak markalaştırmak da hedefler arasında belirtilmiştir.

Avrupa Kültür Başkentleri projesi 1985 yılında, kentlerin ve bölgelerin ya da ülkelerin özgün kültürel unsurlarının Avrupa vatandaşlarına tanıtılması ve yakınlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur[204]. Günümüzde Avrupa Kültür Başkenti ifadesi ile anılan uygulama 1985 yılında yürürlüğe konan tüzükte Avrupa Kültür Kenti olarak anılmıştı. Sonraları Kültür Kenti etkinliği Kültür 2000 programı çatısı altına alınmış ve Avrupa Kültür Başkenti olarak adlandırılmıştır. 1999 yılında

[203]Council Conclusions on Culture as a Catalyst forCreativity and Innovation 2941th Educatıon, Youth and Culture Council meeting Brussels, 12 May 2009 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/107642.pdf,)Erişim Tarihi: 26.07.2017

[204]Resolution of the Ministers responsible for Cultural Affairs, meeting within the Council, of 13 June 1985 concerning the annual event 'European Cityof Culture' ; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41985X0622&from=EN, Erişim Tarihi: 26.07.2017

değişiklik yapılmasına dair kararda, Avrupa Birliği üyesi olmayan devletlerden kentlerin de Avrupa Kültür Başkenti olmalarının yolu açılmıştır[205].

Devamında 2007-2019 yıllarını kapsayan Avrupa Kültür Başkenti etkinliğine dair Eylem Planının kabulüne dair kararda [206] kültür programı için kriterler 4. maddede şu şekilde sayılmıştır:

i. Avrupa düzeyinde kültür operatörleri, sanatçılar, üye ülkelerdeki şehirlerde ve üye ülkelerde bulunan kültür sektörleri arasında işbirliğini sağlama,
ii. Avrupa'nın kültürel çeşitliliği ve zenginliğini vurgulamak,
iii. Avrupa kültürlerinin ortak yönlerini ön plana çıkarma,
iv. Öteki ülkelerin vatandaşlarının ilgilerinin artırılması ile birlikte şehirlerde ve şehirlerin çevrelerinde yaşayan insanların da ilgilerinin ve katılımlarını teşviki,
v. Vatandaşların şehirlerin sürdürülebilir ve uzun vadeli kültürel ve sosyal gelişiminin bir parçası olması.

En son Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 16 Nisan 2014 tarihli kararıyla Birliğin 2020-2033 yılları arasında Avrupa Kültür Başkentleri programını yürütmesi kabul edilmiştir [207]. Programın başlatıldığı 1985 yılından beri toplam 51 kent, Avrupa Kültür Başkentliği yapmıştır. 2010 yılında seçilen şehirlerden biri de İstanbul'dur.

Kültürel ve yaratıcı sektörlerin (KYS) akıllı sürdürülebilir ve kapsamlı bir büyümede potansiyellerini gerçekleştirmesi için uygun bir ortam yaratılmasını konu

[205] Decision 1419/1999/EC of The European Parliament and of The Council of 25 May 1999 establishing a Community action for the European Capital ofCulture event for the years 2005 to 2019
[206]Decisıon no 1622/2006/ec of tThe European Parliament andof The Council of 24 October 2006 establishing a Community action forthe European Capital of Culture event for the years 2007 to 2019;
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006D1622&from=EN, Erişim Tarihi: 26.07.2017
[207] Decision No 445/2014/EU of the European Parliament and ofthe Council of 16 April 2014 establishing a Union action for the European Capitals of Culture forthe years 2020 to 2033 and repealing Decision No 1622/2006/EC**;**
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=EN, Erişim Tarihi: 26.07.2017

alan Yeşil Kitap Nisan 2010'da yayımlanmıştır. Yeşil Kitap'ta (Green Paper[208]) KYS'lerin yaratıcılığın artırılmasındaki önemi, farklı açılardan değerlendirilmiştir. KYS'lerin, ekonomi, eğitim, bilgi toplumuna geçiş, öteki sektörlerle ilişkisi ele alınmış ve bunlar arasında sinerji oluşturulması gerekliliği ifade edilmiştir. Kültür endüstrileri, Yeşil Kitap'ta " *geliştirildikleri zamanda spesifik nitelik, kullanım yada sahip olduğu düşünülmüş, sahip oldukları ekonomik değerden bağımsız olarak, kültürel ifadelerin oluşturulması ya da aktarılması amacı doğrultusunda mal ve hizmet üreten ya da dağıtan endüstriler"* olarak tanımlanmıştır. Kültür endüstrileri, geleneksel sanat sektörlerinin (görsel sanatlar, gösteri sanatları, kültür varlıkları gibi) yanı sıra, film, DVD, video, radyo ve televizyon, video oyunları, müzik, basın, yayıncılık bu kapsamda ifade edilmiştir. Ayrıca, kültürel ifade kavramının 2005 UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi kapsamında düşünüldüğü eklenmiştir.Yaratıcı endüstriler ise "*sonuçları işlevsel olsa da, kültürü bir girdi olarak kullanan, kültürel boyutu olan endüstriler*" olarak ifade edilmiştir. Kapsamı, mimari ve tasarım, grafik tasarım, moda ve reklamcılık olarak belirtilmiştir.

Yeşil kitapta, Komisyonun üç ana politika çerçevesi üzerinde çalıştığı ifade edilmiştir. Bunlar da ayrıntılarına ileride değinilecek olan Avrupa Dijital Gündemi (Digital Agenda for Europe), Yenilik Birliği (Innovation Union)Fikri Haklar Stratejisi'dir (Strategy on Intellectual Property).

İyi bir kültürel ve sanatsal eğitimin, öğrenenlerde, hayal gücünü, özgünlüğü, konsantrasyonu, araştırma ve keşif zevkini, eleştirel ve sözsüz düşünceyi güçlendireceği, bu bağlamda kültür ve eğitim için birlikte çalışma alanları oluşturulması, iki alanda ortak sorumluluk perspektifiyle kalıcı, sistematik ve sürdürülebilir ortaklıklar oluşturulması gereği vurgulanmıştır.

Kültürel ve Yaratıcı Sektörler ile ilgili çalışma yapılmasının önemi ve aciliyeti, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Parlamentosu'na, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesine gönderdiği 22.09.2012 tarihli Tebliği'nde şu şekilde ifade

[208] Green Paper - Unlocking the potentialof cultural and creative industries; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1411993636750&uri=CELEX:52010DC0183, Erişim Tarihi: 26.07.2017

edilmiştir. "*Kültürel ve Yaratıcı Sektörler, küresel rekabet ve "yumuşak güç" için anahtar unsurlardır. Avrupa'nın uluslararası ortakları bu konuda zaten oldukça büyük yatırımlar yapmıştır. ABD Kültürel ve Yaratıcı Sektörleri, hem stratejik ekonomik sektör olarak hem de küresel varlığını devam ettirmede bir araç olarak ele almaktadır. Çin, Güney Kore ve Hindistan da ekonomik potansiyellerini ve "yumuşak güç"lerini artırmak için bu alanda çok büyük yatırımlar yapmaktadırlar. Bunu yaparak da yaratıcı potansiyellerini ve yeteneklerini küresel yarışa dahil etmektedirler. Örneğin Çin'de 2007'den itibaren her yıl, kültür alanında yapılan kamu yatırımı %23 oranında artırılmıştır ve bu sektörlerin GSYH'den aldığı payı, %2,5'tan %5,6'ya çıkarmayı planlamaktadır.*"[209]

Avrupa Parlamentosu'nun Eylül 2013 tarihinde kabul ettiği Avrupa'nın Yaratıcı Sektörlerinin Ekonomik Gelişme ve İstihdam Kaynağı Olarak Teşvikine dair Tüzük [210] te, kültür sektöründe ekonomik krizin hissedilmediği ve toplumsal gelişmede stratejik bir alan olduğu ifade edilmiştir. KYS'lerin ekonomik açıdan ele alındığı anılan Tüzükte, kültürel ve yaratıcı ürünlerin üretiminin turizm, dijital teknolojiler gibi pek çok sektörde önemli bir role sahip olduğu, KYS'lerin genellikle KOBİ'lerden oluşması dolayısıyla, ekonominin bel kemiğini oluşturduğu ifade edilmiştir

Avrupa Parlamentosu'nun Kültürel ve Yaratıcı Endüstrilerin Potansiyellerinin ortaya çıkarılmasına dair Tüzüğü'nde[211] ise kültürel ve yaratıcı ürün ve hizmetlerin ticaretinin geliştirilmesi, kültür, demokrasi ve kalkınmada önemli bir unsur olarak ifade edilmiştir. Denilmektedir ki; yaratıcılık varolan bilgiye (knowledge) çalışma ve yaratıcı içeriklere erişimin sağlanması yoluyla geliştirilebilir.Dijital ekonomide

[209] Communication from the Commission tothe European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee and the Committee ofthe Regions
"Promoting cultural and creative sectors for growth and jobs in the EU"
http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0537/COM_COM(2012)0537_EN.pdf, Erişim Tarihi: 26.07.2017

[210] European Parliament resolution of 12 September 2013 on promotingthe European cultural and creative sectors as sources of economic growth and jobs;
http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2013-368, Erişim Tarihi.07.07.2017.

[211] Unlocking the potential of cultural and creative industries European Parliament resolution of 12 May 2011 onunlocking the potential of cultural and creative industries: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.CE.2012.377.01.0142.01.ENG,
Erişim Tarihi.07.07.2017.

kültürel içeriklerin kritik bir öneme sahip olduğu, nitekim gelecekte Avrupa'nın dijital anlamda büyümesinin yüksek kalitedeki kültürel içeriklerin katkısıyla olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla dijital teknolojinin gelişmesinin kültüre olan etkisi düşünülerek kültürel içeriklerin hazırlanması ve kültürel değişimin yönlendirilmesi düşünülmüştür.

Öte yandan medya alanında gazete ve dergilerin de kültür endüstrileri kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, bu bağlamda kitap basımı, kitap satışı ve yazılı medya da dahil olmak üzere geleneksel kültür endüstrilerinin de sürdürülebilir gelişiminin sağlanması hedeflenmiştir.KYE'lerin gelişiminde fikri hakların korunmasında, modern, erişilebilir ve kesin bir hukuk sisteminin varlığının da önemi vurgulanmıştır.Ayrıca Avrupa Kültür Endüstrileri Birliği'nin de geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bu bağlamda kurulan Avrupa Kültür Endüstrileri Birliği, 12 ülkeden politikacılar ve uygulamacıların yer aldığı ve 28 kuruluşun katıldığı bir platform olarak faaliyet göstermektedir.

Avrupa Birliği ve üye ülkelerin her yaş grubunda – ilköğretimden – yüksek öğretim/ mesleki eğitime kadar- sanatsal ve kültürel eğitimin (özellikle yaratıcılık için) teşvik edilmesi ve hayat boyu öğrenme kapsamında yaratıcıların girişimcilik becerilerinin artırılması için adım atılması gerekliliği belirtilmiştir.Yaratıcığın değeri ile ilgili farkındalık oluşturulması, bilgi ve iletişim teknolojilerin iyi yönde kullanılmasının öğretilmesi ve fikri haklara saygının geliştirilmesi de üzerinde durulan konulardandır.

KYE'ler, üniversiteler, araştırma merkezleri, sanat okulları ve sanat kuruluşları arasında yakın işbirliği sağlanması, ortak eğitim programları ve hayat boyu öğrenme fırsatları oluşturulması da kararlaştırılmıştır.

Avrupa Birliği politikalarında, "Kültürel ve Yaratıcı Sektörler" önemli bir ekonomik potansiyele sahiptir ve "yumuşak güç" (soft power) tesisinde anahtar olarak ele alınmalıdır. "Yumuşak güç" kavramı, Joseph S. Nye tarafından geliştirilmiş, uluslararası ilişkiler literatüründe analistler ve devlet adamları tarafından oldukça sık kullanılan bir kavramdır. Nye'e göre güç, istenen sonuçlara varabilmek için başkalarının davranışlarına etki edebilme yeteneği iken, yumuşak

güç, ulaşılmak istene sonuçlara, ekonomik ya da askeri güçle değil de cazibe merkezi olma ve gündem yaratma yoluyla kendi tarafına çekme ve ikna ile ulaşılmasını ifade eder[212]. Yumuşak güç yalnızca devletler tarafından değil, uluslararası kuruluşlar, şirketler, sivil toplum kuruluşları ve hatta ulusötesi terör ağları tarafından da kullanılabilir[213]. Öte yandan bir ülkenin yumuşak gücünün üç kaynağı olduğu belirtilmektedir. Bunlar, Kültür (diğerleri için çekici olduğunda), politik değerleri (o ülkede ya da dışında, o değerler geçerli ise), ya da dış politikası (diğerleri meşru görüyor ya da ahlaki bir temele sahip olduğunu düşündüğünde)[214]. Nye, kültürün daima dinamik bir yapıya sahip olduğunu, asla statik olmadığını ifade ederek, bir örnek veriyor: *" Batının kültürel cazibesi, İslam toplumlarındaki aşırı uygulamaları azaltabilir mi? Bazıları, aralarında köprü kurulması mümkün olmayan kültürel kopukluk olduğunu ileri sürer. Ama, İran İslam Devleti'ni bir düşünün. Batı Müziği ve Videoları, ülkeyi yöneten Mollalar için lanetli bir şey belki ama ülkedeki genç nesil için oldukça çekici."* Bu bağlamda, Nye, kültür endüstrilerinin yumuşak güç olarak ülkeleri etkileyebileceğini ifade etmiştir.

Özellikle bilgi iletişim araçlarında meydana gelen gelişme, kültürel ve yaratıcı endüstrilerin ürünlerini de dolaşımını hızlandırmıştır. Bu endüstrileri önde olan ülkelerin ürünleri, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla izlenmekte, tüketilmekte olup, bu ülkelerde yaşayan toplumların kültürlerinin ya da bakış açılarının bunlardan etkilenmemesi söz konusu değildir. İşte özellikle batılı ülkelerin rekabet ettiği bu alan, aynı zamanda uluslararası arenada "yumuşak güç" mücadelesinin de yaşandığı bir alan olmaktadır.

Son olarak, Yaratıcı Avrupa Programı, 11 Aralık 2013 tarihli ve 1295 sayılıTüzük[215] ile oluşturulmuş; Kültür, MEDIA ve MEDIA Mundus programlarının devamı olarak 2014 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Anılan tüzükte

[212] Joseph S. NYE, Yumuşak Güç, (Çev. Reyhan İnan Aydın), Elips KİTAP, Ankara, 2005, s.14-15
[213] Joseph S .,NYE, The Future of Power, US Public Affairs, a Member of Perseus Books Group, New York, 2011, s.83
[214] İbid., s.84
[215]Regulation (EU) No 1295/2013 of the European Parliament and of the Councilof 11 December 2013 establishing the Creative EuropeProgramme (2014 to 2020) and repealing Decisions No 718/2006/EC, No 1855/2006/EC and No 1041/2009/EC; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1408546810627&uri=CELEX:32013R1295#ntr4-L_2013347EN.01022101-E0004, Erişim Tarihi 26.04.2018.

Yaratıcı Avrupa Çerçeve programı kapsamında Kültür, Medya ve Çapraz sektörel Bağlantı olmak üzere üç alt program bulunmaktadır. Bu kapsamda, mevcut Kültür, MEDIA ve MEDIA Mundus programları tek çatı altına alınmış, kültürel ve yaratıcı sektörlerin ihtiyaçları için destek sağlamak üzere 1,46 Milyar Euro bütçe öngörülmüştür. Programın amacı, Avrupa'nın kültür ve dil çeşitliliğinin korunarak ileriye taşınması, sürdürülebilir büyümeyi teşvik amacıyla kreatif sektörlerin rekabet gücünün güçlendirilmesi olarak belirtilmiştir. Kültür alanında faaliyet gösteren kuruluşların sınır ötesi işbirlikleri, literatür çalışmalarının tercüme edilmesi, kültürel ve yaratıcı sektörlerin rekabetçi çalışmalarının desteklenmesi, yeni sanatçıların sanatsal çalışmalarının desteklenmesi öngörülmektedir. Görsel İşitsel Sektör bağlamında ise, görsel işitsel sektörde yer alan profesyonellerin eğitimi, görsel işitsel projelerin geliştirilmesi için fon sağlanması, çalışmaların dağıtımı ve pazara erişimi, televizyon programları ve video oyunlarının üretimi, farklı ülkelerin işbirliğinde film yapılması, film festivallerinin düzenlenmesi, görsel işitsel çalışmalara ilgi ve erişimin artırılmasına yönelik aktiviteler düzenlenmesi gibi konularda sektördeki aktörlerin desteklenmesi öngörülmektedir[216].

Yaratıcı Avrupa Programı ile300.000 sanatçı ve kültür alanında faaliyet gösteren profesyonelin çalışmalarının farklı ülkelerdeki kitlelere taşınmasında mali destek sağlanması, Avrupa'da üretilen 1000'den fazla filme Avrupa ve ötesinde dağıtım desteği sağlanması, 2500 Avrupa Sinemasına oynattıkları filmlerin en az %50'sinin Avrupa filmleri olması kaydıyla finansman desteği sağlanması, 5500'den fazla kitap ve edebi eserin farklı dillere çevrilmesi için destek verilmesi, binlerce kültür organizasyonu ve profesyonelin eğitim alması, ulaşılması planlanan hedefler olarak belirlenmiştir[217].

Programın uygulanmasını teşvik için yapısal fonların sağlanmasından başka araçlar da öngörülmüş olup, bunlar AB'de yürürlüğe konulan programların uygulanmasını sağlamaya dönük olarak son derece yaygın şekilde kullanılmakta olan

[216] Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), Creative Europe, "What's in it for me?"; Eu Publications, 2014, Erişim tarihi: 28.04.2018.
[217] İbid. .39-45.

ödüllendirme ve özel etkinlikler ve eylemler sistemidir. Bu bağlamda Yaratıcı Avrupa Programı kapsamında öngörülen ödül ve özel eylemler şunlardır[218]:

i. AB Edebiyat Ödülü (The EU Prize for Literature)
ii. Avrupalı Sınır Aşanlar Ödülü (The European Border Breakers Awards)
iii. AB Çağdaş Mimari Ödülü (The EU Prize for Contemporary Architecture)
iv. AB Kültür Mirası Ödülü (The EU Prize for Cultural Heritage)
v. AB Medya Ödülü (The EU MEDIA Prize)
vi. Avrupa Kültür Mirası Etiketi (The European Heritage Label)
vii. Avrupa Kültür Başkentleri (European Capitals of Culture)

3. Avrupa Birliği'nde Kültür veMimari

AB'de mimari politikası ile ilgili olarak kabul edilen ilk belge, 1985 yılına ait "Mimari ile ilgili Diplomaların, Sertifikaların ya da Öteki Resmi Belgelerin Karşılıklı Tanınmasına dair AB Direktifi"dir. AB'de "mimari", kültürel ve yaratıcı endüstriler kapsamında düşünülen, kültürel bir ifade biçimi olarak kabul edilmektedir. 12 Şubat 2001 tarihli "AB Konseyi'nin Kentsel ve Kırsal Çevrede Mimari Kalite ile ilgili Tüzüğü"nde, ilk cümle Avrupalıların yaşam kalitesinin yükseltilmesinin hedeflendiğini söyler. Kültür bir yaşam biçimini ifade etmekte ise, yaşanılan ortam kültürü doğrudan etkiler. Tüzüğe göre mimari, kültürel mirasın bir parçasıdır ve kültürün teşviki bağlamında ele alınmalıdır.

Tüzükte, imarinin sanatsal ifadenin önemli bir aracı olarak, günümüzde gündelik hayatın parçası, yarının kültürel mirası olduğu, tarih, kültür ve yaşam biçiminde doğrudan etkili olduğu, mimari kalitenin, kentsel ve kırsal alanların tamamlayıcı bir parçası olduğu, AB politikalarında, alanların fiziksel iyileştirilmelerinin ve kalitesinin kültürel boyutuyla ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Anılan Tüzük uyarınca, mimarlık, entelektüel, kültürel, sanatsal ve profesyonel bir iştir. Bu yüzden mimari hizmetlerin, hem kültürel hem ekonomik bir

[218] İbid. S 39-45

boyutu olması dolayısıyla kültür endüstrilerinden sayılması gerektiği, iyi bir mimarinin, gerek kentsel gerekse kırsal alanda yaşam standartlarını geliştirdiği, yeni mesleklerin ortaya çıkmasına, kültür turizminin gelişmesine ve kırsal kalkınmaya olumlu yönde etki ettiği belirtilmiştir[219].

Anılan tüzük uyarınca, üye ülkeler; mimari ve kentsel tasarımın teşviki için çaba göstermeye, insanlarda, mimari, kentsel tasarım ve peyzaj konularında farkındalık ve değer bilinci oluşturulması hususunda çaba göstermeye, kararlar alırken, alanların mimari özelliklerini dikkate almaya, örnek niteliğinde kamu binaları inşa etmek suretiyle mimari kaliteyi artırmaya teşvik etmeye, mimarlıkta, bilgi ve tecrübe aktarımını teşvik etmeye davet edilmiştir. Tüzükte Avrupa Komisyonu ise, bütün politika, program ve tedbirlerde mimari hizmetlerin öznel doğasının dikkate almaya ve mimaride kalitenin garanti altına alınmasını sağlamaya, yapısal fonların yönetimiyle ilgili kurallara uygun olarak ve üye ülkelerle müzakere ederek, daha geniş kapsamlı düşünmek suretiyle mimaride kalite ve kültürel mirasın korunması konularında da bu fonların uygulanmasını sağlamaya, mevcut programlar kapsamında mimari ve kentsel kültür konusunda farkındalığın artırılmasına yönelik önlemler almaya, kültürel mirasın iyileştirilmesi konusunda faaliyet gösteren enstitü ve kuruluşlar arasında bağlantı ya da işbirliği oluşturulmasını kolaylaştırmaya, iyi örneklerin yaygınlaştırılmasını, öğrencilerin ve profesyonellerin eğitim ve dolaşımının teşvik edilmesini sağlamaya ve bu konuda alınan önlemler hususunda AB Konseyini bilgilendirmeye davet edilmiştir.

Mayıs 2007'de Kentsel Gelişimden sorumlu Avrupalı Bakanlar, Leipzig Sürdürülebilir Avrupalı Kentler Şartı'nı kabul etmiştir. Bununla, kamusal alanların kalitesi, kentlerdeki yapılar ve mimarinin kentlerde yaşayan insanların hayat şartlarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı belirtilmiştir[220].

Aralık 2008'de ise "AB Konseyi'nin Mimari Hakkında Kararı: Kültürün Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkısı" kabul edilmiştir. Anılan kararda genel olarak

---

[219] Council resolution of 12 February 2001 on architecturalquality in urban and rural environments;http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1411994368139&uri=CELEX:32001G0306(03), Erişim Tarihi: 16.06.2017.

[220]Leipzig Charter of Sustainable European Cities adopted bythe European ministers on 24 May 2007.

mimarinin, teknoloji unsuru da dâhil olmak üzere, kültürel yaratıcılık ve yeniliği içeren bir disiplin olarak kültürün sürdürülebilir kalkınmaya nasıl bir katkı sunabileceğini dikkate değer biçimde gözler önüne serdiği, mimarinin, kültür politikasının yanı sıra öteki kamu politikalarından da etkilendiği belirtilmiştir[221].

AB Konseyi, kararda, kendi yetki alanlarında üye ülkeleri ve Komisyonu mimari ve mimarinin spesifik özelliklerinin, özellikle kültürel boyutunun, öteki ilgili politika alanlarında – özellikle araştırma, ekonomik ve sosyal birleşme, sürdürülebilir kalkınma ve eğitim politikalarında hesaba katılması, mimari için, tüm ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel koşulları içeren bir yaklaşım tasarlamak, mimarinin sürdürülebilir kalkınmasında, şehir planlamalarında, peyzaj tasarımda, özellikle Avrupa politika ve programları çerçevesinde ve bayındırlık işlerinde, yenilik ve tecrübeyi teşvik etmek, mimari sektöründe bilgi birikimini geliştirmek, istatistiklerle sürdürülebilir kalkınmaya etkisini değerlendirmek, mimari ve şehir planlamasının yüksek kalitede hayat standartları oluşturmadaki rolü konusunda kamuoyunda farkındalık oluşturulması ve halkın sürdürülebilir kentsel kalkınmada katılımının sağlanması, profesyonellerle işbirliği yapılmasının ve öteki üye ülkelerin tecrübelerinden yararlanılmasının faydaları göz önünde bulundurulmalı ve her yıl Avrupa Mimarisi konusunda bir etkinlik yapılmasıhususlarında göreve çağırmıştır.

Bu bağlamda kurulan Avrupa Mimari Politikalar Forumu, (The European Forum for Architectural Policies - EFAP) [222] Avrupa'da mimari politikaları geliştirmek ve teşvik etmek, kamu yönetimi, profesyonellik, kültür ve eğitim arasında köprü kurmak amacıyla kurulmuş uluslararası bir ağdır. Forumlar, toplantılar, etkinlikler düzenleyerek, hükümet organlarından, kültür alanında faaliyet gösteren enstitülerden ve profesyonel kuruluşlardan temsilcilerin bir araya gelmesini sağlamakla, mimari alanında bilgi birikiminin ve iyi örneklerin geniş bir çevrede yaygınlaşmasını, fikir ve tecrübe alışverişinin sağlanmasını amaçlamaktadır[223].

[221]Council Conclusions on Architecture: Culture's Contribution to Sustainable Development http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1411811600498&uri=CELEX:52008XG1213(02), Erişim Tarihi: 16.06.2017
[222]The European Forum for Architectural Policies EFAP, Survey on Architecturel Policies in Europe, 2012, http://www.efap-fepa.org/docs/EFAP_Survey_Book_2012.pdf, s.5, Erişim Tarihi: 18.06.2017
[223] Survey on Architecturel Policies in Europe, European Forum for Architectural Policies, 2012, s.8.

Temmuz 2000'de ilk Avrupa Mimari Politikalar Forumu Paris'te gerçekleştirilmiş, sonraki yıllarda Forum her altı ayda bir toplanmıştır. 2006'da Brüksel'de Forumun faaliyetlerini desteklemek amacıyla kar amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluş kurulmuştur. Günümüzde, bu kuruluşun, (EFAP association), Avrupa çapında, 70'ten fazla üyesi bulunmaktadır[224].

AB Çağdaş Mimari Ödülü (The EU Prize for Contemporary Architecture), 28 Nisan 1987'de Fuar Alanın yeniden inşasının tamamlanmasından 1 yıl sonra, Avrupa Komisyonu üyesi Carlo Ripa di Meana ve Barcelona Mayor Pasqual Maragall arasında imzalanan anlaşma ile AB'de Mies van der Rohe Ödülü benimsendi. 1988'de iki yılda bir gerçekleştirilmesi planlanan ilki düzenlenmiştir. AB Konseyi'nin ve Parlamentosu'nun Kültür 2000 programını kabul ettiği kararında, Avrupa'da özellikle gençler arasında sanatsal yeteneğin ön plana çıkarılması ve tanınması için edebiyat, mimari gibi kültürel alanlarda Avrupa çapında ödüllendirme sistemi oluşturulması benimsenmişti. 2000 yılında AB Komisyonu'nun Kültür 2000 Programı çerçevesindeki çağrısı[225] na cevap olarak, Mies van der Rohe Vakfı tarafından "Mies van der Rohe Ödülü Modeli" sunulmuştur. Vakfın önerisinin kabulü üzerine Mies van der Rohe Ödülü[226], AB'nin resmi mimari ödülü olmuştur.

AB Çağdaş Mimari Ödülü, seçkin mimari çalışmaların tanındığı ve ödüllendirildiği bir bienaldir. AB Çağdaş Mimari Ödülü 60.000 Euro ve 20.000 Euro Mansiyon Ödülü teknik, inşai ve tasarım özellikleri itibariyle seçkin bireysel mimari çalışmalara verilir. Her iki çalışmaya da ödüle ek olarak Barselona'da bulunan Mies van der Rohe Pavilion'u çağrıştıran bir heykelcik verilmektedir.

Bu etkinlik ile mimari alanda seçkinlikle ilgili farkındalığın artırılması, yeni mimari teknik, tasarım ve teknolojilerin geliştirilmesine dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır. Etkinlik, Avrupa Komisyonu ve Mies van der Rohe Vakfı

[224] Ibid.,s.7
[225]Notices, European Union support in favour of Culture Culture 2000 programme, Call for proposals for the establishment of a European Union Prize for Contemporary Architecture, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2000/224/07&qid=1411993636750&from=EN, Erişim tarihi:Erişim tarihi:22.12.2017
[226] Daha fazla bilgi için bkz. EU Miesaward, http://www.miesarch.com, Erişim tarihi:22.12.2017

tarafından ortaklaşa düzenlenmekte, 15 Mimarlık Kuruluşu ve 31 ülkeden gelen uzmanların oluşturduğu bir komite tarafından desteklenmektedir[227].

Mimarların Avrupa Konseyi (Architects' Coincil of Europe) tüm AB üyesi ülkelerin yanı sıra, İsviçre, Norveç, Lüksemburg ve ülkemizden mimarlık kurumları bu kuruluşa üyedir[228]. Mimarların Avrupa Konseyi 11 Mayıs 1990'da İtalya, Treviso'da önceki, Birleşik Avrupa'da Liaison Mimarlar Komitesi (Liaison Committee of the Architects of the United Europe (CLAEU)) ve Avrupalı Mimarlar Konseyi'nin (Council of European Architects (CEA)) birleşmesi ile kurulmuş olan, Avrupa Birliği mimarlık politikaları ile ilgili faaliyet gösteren, kar amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluştur[229].

4. AB'de Görsel İşitsel Politika

1980'lerin sonunda, Avrupa'da sinema izlenme oranlarında düşüşü önlenmesi ve sürekli olarak sayıları artmakta olan televizyon kanallarına kaliteli televizyon programları üretebilmesi için sinema ve televizyon endüstrisine ihtiyaç duyulmuştur. Gelişmekte olan böyle bir endüstrinin yokluğunda, televizyon kanalları dış kaynakların, özellikle ABD yapımlarının etkisi altında kalacağından endişe edilmiştir[230]. ABD'nin başarılı üretim ve dağıtım sisteminden ders çıkaran AB, Avrupa'daki farklı diller ve değişik kültürel geleneklerle çalışmanın yarattığı elverişsiz koşullara karşın, Avrupa çapında gelişmiş bir sinema ve televizyon endüstrisi için gerekli şartları sağlayacak yasal düzenlemeleri yapmaya karar vermiştir[231].

[227]European Prize for Contemporary Architecture, http://ec.europa.eu/culture/tools/actions/architecture-prize_en.htm, Erişim tarihi:22.12.2017.
[228]ACE Member Organisations: http://www.ace-cae.eu/fileadmin/About_us/ACE_Member_Organisations.pdf, Erişim Tarihi: 12.08.2017
[229] Architects' Council of Europe; http://www.ace-cae.eu/about-us/mission-and-objectives/, 12.08.2017.
[230]Desmond DİNAN, (Editör), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, s.485.
[231] Avrupa Birliği Ansiklopedisi, s.486

Sinema endüstrisi, sermaye ile kültürün kesişme alanıdır. Sinema filmlerinin yapımı önemli sermaye gerektirirken, milyonlarca izleyici tarafından izlenen sinema filmleri kültürel değişimde önemli bir bileşendir. Avrupa Birliği'nde de sinema ile ilgili faaliyetlerin geçmişi 1980'lerin sonu- 1990'ların başına kadar gitmektedir. Aslında AB'de sinema sektörü ile ilgili düzenlemeler, görsel işitsel politikalar kapsamında ele alınmıştır.

Avrupa Birliği Antlaşması'nın kültür konusuyla ilgili 167. maddesinde görsel işitsel sektörde dahil olmak üzere sanatsal ve edebi yaratıcılık alanlarında üye ülkeler arasında işbirliğini destekleyecek önlemler alınması öngörülerek, görsel işitsel sektöre özel olarak değinilmiş idi. Avrupa Birliği nezdinde görsel işitsel politikalar kapsamında yapılan ilk düzenleme Sınır Ötesi TV Direktifidir.

Görsel İşitsel Sektörleri konu alan ilk hukuki düzenleme 1989 yılında yapılan Sınır Ötesi TV Direktifi'dir. (TV Without Frontiers[232]) (Tam adı Televizyon Yayıncılığı Faaliyetlerinin İzlenmesi Hakkında Üye Ülkelerdeki Yasal, Düzenleyici ve İdari Önlemlere Dair Belirli Hükümlerin Eşgüdümü Hakkında Direktif) Bu direktif, ulusal televizyon yayınlarının Birlik içinde serbest dolaşımının güvence altına alınması amacıyla kabul edilmiştir. Anılan Direktif ile üye ülkeler Ekim 1991'e kadar gerekli hukuki düzenlemeleri yapmakla yükümlü tutulmuşlardır. Buna göre, üye ülkelerde bulunan tüm görsel işitsel servis sağlayıcıları, Avrupa Birliği sınırları içinde yayınlarını iletebilecek, üye ülkeler, diğer üye ülkelerden kendi topraklarına yapılan televizyon yayınlarının alınmasında serbestiyi temin edecek idi. Anılan direktifte tüm üye ülkeler için geçerli bir takım ilke ve kurallar belirlenmiştir. Bunlar ulusal televizyon kanallarında uygulanan ulusal kotalar, dil kotaları, televizyon reklamcılığı (sayısı ve sıklığı, genel etik kurallar, sigara ve diğer tütün ürünleri, azınlıkların korunması, sponsorluklar vs.) ve cevap hakkı alanlarını kapsamakta idi.

[232]Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 onthe coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989L0552&from=EN, Erişim Tarihi:03.05.2018

Anılan Direktifin 4. Maddesine göre yayıncıların yayın sürelerinin çoğunluğunu Avrupa kaynaklı çalışmalara ayırmaları (haber, spor, oyunlar, reklamlar ve teletekst hizmetleri hariç) gerekliliği ifade edilmiştir. Bu hükümle AB içinde faaliyet gösteren görsel işitsel sektörleri – dış kaynaklı yayınlara (özellikle ABD) kota uygulanması suretiyle korunmaya ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca anılan direktifin 5. maddesinde de yayın kuruluşları iletim zamanlarının %10'unu ya da program bütçelerinin en az %10'unu Avrupalı bağımsız yapımcıların çalışmalarına ayırmakla yükümlü tutulmuştur.

GATT Uruguay Raundu'nda ABD tarafı, Sınır Ötesi Televizyon Direktifi'ndeki Avrupa kotalarının ve MEDIA Programları ve ulusal film destekleme programları ile film yapımcılığına ilişkin teşviklerin kaldırılmasını talep etmiştir[233]. AB ve üye ülkeleri ise DTÖ' ye(Dünya Ticaret Örgütü) anılan yönerge ve MEDIA Programlarının (GATS), Hizmet Ticareti Genel Antlaşması'ndan süresiz olarak muaf tutulacağını tebliğ etmişlerdir[234].

Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi[235], Sınır Ötesi TV Direktifinin yerini almıştır. (TV without frontiers ve 2007 değişikliği[236]). Bu direktifte, "Televizyon Programlarının Üretimi, Dağıtımı ve Teşviki" başlıklı dördüncü bölümde, 16. Madde de, Sınır Ötesi TV Direktifinde de olduğu gibi, üye ülkeler yayın zamanlarının çoğunluğunu –haberler, spor olayları, oyunlar, reklamlar ve teletext hizmetleri hariç- Avrupa yapımlarına ayırmakla yükümlü tutulmuştur. Bağımsız Yapımcılarla ilgili %10 kotası da korunmuştur.

Anılan Direktifte, belirli bir ırk, din, milliyet ya da cinsiyeti baz alarak kışkırtıcı yayın yapılmaması, medya hizmet sağlayıcılarının kademeli şekilde, görme ve işitme engelliler için erişilebilir hizmetler sunmaları gerekliliği, bilinçaltı

---

[233] AB Ansiklopedisi, s. 490
[234] İbid. S.490.
[235] Audiovisual Media Services Directive; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:EN:PDF, Erişim tarihi: 16.06.2017
[236] Directıve 2007/65/Ec Of The European Parliament and Ofthe Council of 11 12 2007amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down bylaw, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32007L0065#ntr4-L_2007332EN.01002701-E0004, Erişim Tarihi: 03.05.2017.

tekniklerin kullanımı yasağı, küçüklerin fiziksel ve ahlaki olarak zarar görebileceği şekilde yayın yapılması yasağı gibi ilke ve kurallar da yer almıştır.

Gerek Sınır Ötesi TVDirektifinde gerekse yerini alan 10 Mart 2010 tarihli Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi'nde[237] giriş kısmında görsel-işitsel medya hizmetlerinin ekonomik olması kadar kültürel hizmetler olduğu vurgulanmıştır. Direktifte "medya hizmetlerinin, demokrasi – özellikle fikir çeşitliliği, medya çoğulculuğu anlamında- eğitim ve kültür alanında toplum için giderek artan önemi, bu alanda spesifik kurallar belirlenmesini haklı çıkarmaktadır." denilmiştir.Direktif'te Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 167. Maddesinin 4. fıkrası -farklı kültürlere saygı ve kültürel çeşitliliğin teşviki bağlamında, Anlaşma'nın öteki maddelerini uygulanmasında Birliğin kültür boyutunu göz önünde bulundurması gerektiği- zikredilmiştir.

Yine Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi'nde "*Avrupa Parlamentosu 27 Mayıs 2006 tarihli Tüzüğü ile UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'ni desteklemiştir. Anılan sözleşme'de denilmektedir ki; kültürel etkinlikler, mal ve hizmetler ekonomik ve kültürel boyutludur, çünkü, kimlikleri, değerleri ve anlamları iletirler ve bu yüzden sadece ticari boyuttan ele alınmamalıdırlar. Avrupa Konseyi'nin 18 Mayıs 2006 tarihli ve 2006/515/EC sayılı Kararıyla anılan Sözleşme Birlik adına onaylanmıştır. Bu sözleşme Avrupa Birliği'nde 18 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu direktif anılan sözleşmede ifade edilen ilkelere saygı duyar*" denilmiştir.

1987-1990 arasında başlayan Media Programı, Avrupa sinema ve televizyon sektörünün güçlendirilmesi ve TV kanallarının kapasitesinin geliştirilmesi için bir destekleme mekanizması olarak öngörülmüştür[238].MEDIA Programlarından ilki olan MEDIA I, 21 Aralık 1990 tarihli Konsey Kararı ile kabul edilmiştir[239]. Avrupa'da

[237] Audiovisual Media Services Directive; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:EN:PDF, Erişim tarihi: 16.06.2014

[238] Vedat ÇAKIR, Birol GÜLNAR, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010, Sayı:18.

[239] 90/685/EEC: Council Decision of 21 December 1990 concerning the implementation of an action programme to promote the development of the European audiovisuel industry (Media) (1991 to 1995), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31990D0685, Erişim Tarihi: 05.05.2018.

görsel işitsel sektörün geliştirilmesini teşvik ve televizyon, film ve sinema endüstrisine daha doğrudan destek sağlanması amacıyla kabul edilen bir eylem planıdır. Anılan Konsey kararında, görsel işitsel sektörlerin desteklenmesinin yaratıcılık ve üretimi artıracağı, böylece Avrupa kültürünün zenginliğinin ve çeşitliliğinin gösterilmesi imkânın doğacağı vurgulanmıştır. Avrupa Birliği görsel-işitsel sektörleri desteklemek için art arda pek çok destekleme programı yürürlüğe koymuştur. Bunlar, MEDIA I (1991-1995), MEDIA II (1996-2000), MEDIA Plus (2001-2006), MEDIA 2007 programlarıdır. En son Yaratıcı Avrupa Programının hayata geçirilmesine yönelik 11 Aralık 2013 tarihli Tüzük ile Medya ve Kültür Programları birleştirilerek tek çatı altında toplanmıştır. Anılan dört Medya Programı, Avrupa'da Avrupa'daki film ve televizyon endüstrilerinin, Avrupa dışı endüstriler ile (özellikle ABD) rekabet edebilirliğini artırmasının yanı sıra üretim ve sirkülasyonunu da artırmıştır. Bu sektörleri desteklemek amacıyla, toplamda 1,78 Milyar Euro fon sağlanmıştır.

Böylece 1991- 2010 yılları arasında, aralarında Oscar ödülü alan filmler de olan 160'tan fazla film finansal ve dağıtım desteği ile desteklenmiştir. Bu durum Avrupa'da sinema-film sektörünün gelişimine oldukça büyük katkı sağlamıştır.

Media 2007 Programı 2007-2013 dönemini kapsamaktaydı.Media 2007'nin amaçları, Avrupa'nın bu görsel-işitsel alanda daha güçlü, rakabet gücü yüksek yapımlar üretmesini sağlamak, kültürel zeginliğini korumak ve vurgulamak, AvrAvrupa'da üretilen yapımların dolaşımını desteklemek, yaratıcılığı teşvik etmek olarak sayılmıştı[240]. MEDIA International(2008-2010) ve MEDIA Mundus[241] (2010-2013) Programları ise daha çok Avrupalı ve Avrupa dışından da görsel işitsel sektördeki profesyonellerin iş birliği içinde proje geliştirmeleri ve ürün ortaya çıkarmalarını sağlamak üzere yürürlüğe konmuş programlardır.

[240] Decision No 1718/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 15 11 2006 concerning the implementation ofa programme of support for the European audiovisual sector (MEDIA 2007)
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1411678192192&uri=CELEX:32006D1718, Erişim Tarihi: 23.04.2018.

[241] Decision No 1041/2009/EC of the European Parliament and ofthe Council of 21 October 2009 establishing an audiovisual cooperation programme with professionals from third countries (MEDIA Mundus);
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1411724105751&uri=CELEX:32009D1041, Erişim Tarihi: 23.04.2018

Dolayısıyla Avrupa Birliği belgelerinde medyanın, özellikle görsel ve işitsel alanın kültür alanının bir parçası olarak ele alındığı görülmektedir. Avrupalılık kimliğinin, Avrupa kültürünün inşasında, yapım kuruluşları işlevsel fonlarla desteklenmiştir.

5. AB ve Kütüphaneler

Avrupa Birliği'nde kütüphaneler ile ilgili düzenlemeler 1980'li yıllarda yapılmaya başlanmıştır. Bununla ilgili çalışmalar çoğunlukla, araştırma ve bilgi toplumu programları (research and information society programmes) çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Kültür, eğitim ve bilim alanları konusunda Birliğe üye ülkeler kendi politikalarını belirlerken, Birlik, araştırma ve bilimsel gelişme konularında işbirliğini teşvik edici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda pek çok çerçeve programla, Birlik üyesi ve ayrıca aday ve bazen de üçüncü ülkelerde programlarda yer alan hedefler ve sınırlar dâhilinde projeler üretmeleri beklenmiş, başarılı projeler programda belirtilen bütçe ile desteklenmiştir.

Schwencke Tüzüğü (Schwencke Resolution) AB'de [242] kütüphanelerin önemine dikkat çekmek için Avrupa Parlamentosu'nca 1984 yılında onu öneren kişinin adıyla kabul edilmiştir. Anılan tüzükte, bir "Avrupa Kütüphanesi" oluşturulması için Avrupa Komisyonu'na harekete geçme çağrısında bulunulmuştur[243].

Avrupa kültürel işlerden sorumlu Bakanlar Konseyi de 27 Kasım 1985 tarihli "veri işleme alanında kütüphaneler arasında işbirliği kurulmasına dair" Tüzük'ü kabul etmiştir[244]. Bu Tüzük ile bilgi ve kültür arasında köprü olan kütüphanelerin AB

[242] AB, Lizbon Antlaşmasına kadar Birlik olarak değil, Avrupa Topluluğu olarak anılıyordu. Nitekim AB Tüzel Kişiliği yoktu. Biz çalışmamızda ikilik Olmasın diye, AB'nin Avrupa Topluluğu olarak ifade edilmesi gereken yerlerde de AB ya da Birlik ifadelerini kullandık.

[243] Libraries Programme, "Rationale and background to the Community Action", Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 1991, s.3;

[244]Resolution of the Council and the Ministers withresponsibility for cultural affairs,meeting within the Council, of 27 September 1985, on collaboration between Libraries in the field of data processing**;** http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41985X1023&from=EN, Erişim Tarihi: 23.04.2018

için önemi kabul edilmiştir. Birliğin yürütme organı olan Komisyona bu konuda gerekli öteki önlemleri almanı yanı sıra, üye ülkelerle yakın işbirliği içerisinde bir çalışma programı hazırlama konusunda çağrıda bulunulmuştur.Kültürel işlerden sorumlu Bakanlar ise 27 Mayıs 1988 tarihli Karar ile Tüzüğün uygulanması konusundaki isteklerini doğrulamışlardır[245].

1990 yılından itibaren Avrupa Telematik[246] Programları kabul edilmiştir. Kütüphaneler Programı, Telematik Sistemlere ilişkin Araştırma ve Teknolojik Geliştirme Programı'nın 1990-1994 yıllarını kapsayan "3. Çerçeve Programı kapsamında" "5. Uygulama Alanı" olarak yer almakta idi. Komisyon," Kütüphaneler için Eylem Planı"nı hazırlamış ve Avrupa fonları bu alanda araştırma geliştirme faaliyetleri yapan aktörlere, belirli kriterler çerçevesinde hazırlanan projelerinde destek olarak dağıtılmıştır. Bu ilk Kütüphaneler Programı'nın amacı aslında değişim sürecini başlatmak ve Avrupa'daki kütüphaneler arasında işbirliğinin etkileri ve yararları konusunda farkındalık yaratmaktı. Ayrıca teknolojik yeniliklerin ve modern kütüphane hizmetlerinin tüm Avrupa'da yaygınlaştırılması- kütüphanelerde bulunan farklı alt yapıların varlığı ve organizasyon ile ilgili farklılıklar da göze alınarak- hedeflenmiş idi.

Akabinde kabul edilen 1994-1998 yıllarını kapsayan 4. Çerçeve Programda ise, 5 uygulama alanı bulunurken, "Telematik Bilgi" Başlığı altında, Araştırma, Eğitim ve Kütüphaneler bulunmakta idi. Kütüphaneler için Telematik Programı'nda, bütün Avrupa ülkelerinin bilgiye erişimini tek çatı altında toplama ve böylece Avrupalıların daha fazla kaynağa daha kolay biçimde erişimini sağlama amacı güdülmüştür. Bunun için de bibliyografyaların dijitalleştirilmesi, Avrupa'da bulunan kütüphaneler arasında işbirliği ve sistemler arasında bağlantı sağlanması, yenilikçi kütüphane hizmetleri, teknoloji temelli kütüphane ürünleri ve hizmetleri oluşturulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda elektronik bilgi altyapısı kurularak,

[245]Conclusions of the Council and of the Ministers Responsible for Cultural affairs meeting within the Council of 27 May 1988 concerning future priority actions in the cultural field (88/C 197/02); http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41988X0727(01)&qid=1412252744404&from=EN,

[246]Telematik:Bilginin telekomunikasyon araçları vasıtasıyla gönderilmesi, depolanması ve alınması ile uğraşan bilim.

"Avrupa Kütüphanesi Alanının Oluşturulması [247] " gereği ifade edilmiştir [248] . Kütüphanelerle ilgili 49 proje kabul edilmiş, toplam 29 Milyon Euro destek sağlanmıştır[249]. Projelere birkaç örnek verecek olursak, çocukların kütüphaneden ve multimedyadan yararlanmasına yönelik HERCULE, görme engellilerin kütüphaneden ve müzik arşivlerinden yararlanmasına yönelik MIRACLE Projelerini verebiliriz.

23 Ekim 1998 tarihinde, Strazburg'da, Avrupa Parlamentosu, Ryynänen'in "Modern Dünya'da Kütüphanelerin Rolü" Raporunu neredeyse oybirliğiyle onaylamıştır. Raporun tümünde kütüphaneler ve bilgi merkezlerinin Avrupa Birliği'nde bilgi toplumuna geçiş sürecindeki önemi vurgulanmıştır. Anılan rapora göre, "*bilgiye sahip ve egemen olmak ekonomik, sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağladığından AB vatandaşları için bilginin düzenlenmesi ve ücretsiz erişimin sağlanması önemli bir husustur. Bilgiye erişimin sağlanmasında kütüphanelerin ve bilgi merkezlerinin giderek artan ve yeri doldurulamaz bir rolü vardır. Araştırma kütüphaneleri olmadan bir araştırmayı veya çalışmayı sürdürmek düşünülemez. Bu kütüphanelerde verilen hizmetlerdeki kalite ve miktar artışı elde edilecek sonuçların başarısını artıracaktır.*"[250]

22 Aralık 1998 tarihinde kabul edilen Beşinci Çerçeve Program'ın 1998-2002 yılları arasında uygulanması planlanmıştır. Bu program, önceki programlardan farklı olarak problem çözme ve sosyo-ekonomik konularda Birlik için önem arz eden problemlere cevap verme amacını taşımıştır. Bu bağlamda Program başlıklarından birini, bilgi toplumuna geçiş için gerekli adımların atılmasını konu alan "Kullanıcı Dostu Bilgi Toplumunu Oluşturma" [251] başlığı oluşturmuştur. Programın uygulanmasında vatandaşlar için sistem ve hizmetler, çalışma ve ekonomik ticarette yeni metodlar,multimedya içerik ve araçları, teknoloji ve altyapı,anahtar eylemler

[247]John Mackenzie Owen "Looking Back at the Telematics for Libraries Programme,1990-1998" , Liber Quarterly,2017, Vol:26, No:4,(ss.217-224), s. 222

[248] Impact of the Telematics for Libraries Programmeunder the forth framework Programme, European Commission DG Information Society, Officefor Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2001, http://aei.pitt.edu/41423/1/A5469.pdf, Erişim Tarihi: 12.06.2018

[249] İbid.,s.2

[250] European Parliament Resolution on the role of Libraries in Modern Societies;OJ C 341, 09.11.1998.

[251] Ravindra N. Sarma(Ed), Libraries in the Early 21st CenturyCreating a User- Friendly Information Society (IST), De Gruyter Saur, Berlin/Boston 2012, s.81.

olarak belirtilmiştir. Avrupa'nın kültürel mirasının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için, geleceğin bilgi ürün ve hizmetlerinin işlevselliğinin ve kullanışlılığının geliştirilmesi, yaratıcılığın teşviki, eğitimin geliştirilmesi, hayat boyu öğrenme için sistem geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Anılan Programın ana amaçlarından biri, Multimedya içerikli ve yaygın olarak erişilebilir hizmetler geliştirilmesi olmuştur. Müzeler, Arşivler ve galeriler gibi kültürel kurumlarla kütüphanelerin, bilgi toplumunun inşa ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda programın gerçekleştirilmesi için 3,6 milyar Euro AB fonu tahsis edilmiştir.[252]

VI. Çerçeve Programı ise 2002-2006 arasında uygulanmıştır. Bu programda Avrupa'da bilgi temelli topluma geçiş için gerekli araştırmaların teşviki ve sürdürülmesi farklı tematik alanlarda uygulanan programlar yoluyla gerçekleştirilmek istenmiştir. Enformasyon Toplumu Teknolojileri' (Information Society Technologies) ve 'Bilgi Tabanlı Bir Toplumda Vatandaşlar ve Yönetim' (Citizens and Governance in a Knowledge Based Society) temaları iki ana tema olarak programda yer almıştır. Enformasyon Toplumu Teknolojileri için 3 milyar 625 milyon 'Bilgi Tabanlı Bir Toplumda Vatandaşlar ve Yönetim' alanı için ise 225 milyon Euro AB fonu ayrılmıştır. Bilgi tabanlı toplum ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesi için, bilginin üretimi, dağıtımı ve kullanımında, bilgi toplumuna giden çeşitli yönelimlerin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Vatandaşlık ve kültürel kimliğin yeni biçimleri de değerlendirilmiştir.

VII. Çerçeve Programı (Seventh Framework Programme- FP7) 2017-2013 kapsayan, Avrupa Birliği'nde araştırma projelerinin desteklenmesi amacıyla oluşturduğu programdır ve Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin 18. 12. 2006 kararı ile benimsenmiştir[253]. Bu program da önceki programlar gibi çok boyutludur ve dünya arenasında, önemli bilimsel ve teknolojik alanlarda ön safta yer

[252] Council Decision of 25 January 1999 adopting a specific programme for research, technological development and demonstration on a user-friendly information society (1998 to 2002), (1999/168/EC); ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp5/docs/b_decision_en.pdf, Erişim Tarihi: 03.06.2014

[253] Decision No: 1982/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Seventh Framework Programme; http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fea6bf93-6db4-473b-b40c-acf92978d6e1.0005.02/DOC_1&format=PDF, Erişim Tarihi: 12.06.2014.

almak, Avrupa'da araştırmacılığı ve yaratıcılığı harekete geçirmek suretiyle yeni fikirlerin geliştirilmesini sağlamak, insan potansiyelini geliştirmek ve güçlendirmek gibi hedefleri vardır. Bu bağlamda "Avrupa Araştırma Alanı"nın (European Research Area) geliştirilmesi de istenmiştir. 7. Çerçeve Programı 5 alt programdan oluşmuştur: İşbirliği Özel Programı(Cooperation Spesific Programme), Fikirler (Ideas), Kişiyi Destekleme (Persons), Kapasiteler (Capacities) ve Ortak Araştırma Merkezleri (Joint Research Centers).

27 Eylül 2007 tarihli "Avrupa Dijital Kütüphanesine Doğru" adlı Tüzükte kültürel uygulamalarda değişiklikleri beraberinde getiren yeni teknolojilerdeki hızlı gelişmenin, çok sayıda kişinin özellikle de gençlerin bilgiye erişmede ve öğrenmede interneti en önemli araç olarak kullandığı, Avrupa'nın kültür mirasının dijital ortama aktarılmasının, kollektif hafızanın gelecek nesillere aktarılmasını garanti altına alacağı, kitlesel dijitalleştirme ile dijital ürünlerin, geleneksel kültürel içerik materyallerinin yerini alması ya da onunla rekabet etmesini amaçlamadığı, daha ziyade güvenilir ve iyi kalitede paralel dijital sürümlerin üretileceği, bu kapsamdaki bir proje için kamu fonlarının yeterli olmadığı vurgulanmıştır.

Bu bağlamda, Avrupa dijital kütüphanesinin, kaynakların ve teknik imkanların bir havuzda toplanması suretiyle, yaratıcılığın, araştırmacılığın ve bilgiden yararlanmanın kolaylaştırılması temelinde planlanması gerektiği ifade edilmiştir[254].

Anılan tüzükte yer alan hedeflere ulaşılabilmesi için, 20 Kasım 2008 tarihli Avrupa Dijital Kütüphanesi'ne (EUROPEANA) dair AB Konseyi kararı kabul edilmiştir[255]. EUROPEANA'nın uygulamaya geçmesi ile, tüm Avrupa'dan kitaplar, gazeteler, fotoğraflar, filmler, tablolar, görsel işitsel çalışmalar arşiv belgeleri, müze çalışmaları ve mimari ve arkeolojik miras varlıkları internet üzerinden tüm

[254]European Parliament resolution of 27September 2007 on i2010: towards a European digital Library: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007IP0416&qid=1412185189248&from=EN, Erişim Tarihi:14.06.2018

[255]Council conclusions of 20 November2008 on the European digital library EUROPEANA; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008XG1213(04)&from=EN, Erişim Tarihi: 16.04.2018

Avrupalıların kendi dillerinden ulaşabileceği ortak bir dijital kütüphane oluşturulmuştur[256].

Komisyonun 30 Eylül 2005 tarihli i-2010 Dijital Kütüphanelere ilişkin Tebliği'nde[257], dijital teknolojilerin potansiyelinin ortaya çıkması ve bilgiye erişimin kolaylaşması hedeflenmiştir.

Avrupa Kütüphanesi (The European Library), ilk olarak 2005 yılında operasyonel olarak başlatılmış, kıtada milli kütüphaneler ile araştırma kütüphanelerinin koleksiyonlarını ve kataloglarını bir araya getirerek AB Katalogu oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen bir organizasyon olarak kurulmuştur. Bu kapsamda sisteme üye kütüphanelerde bulunan tüm materyaller dijitalleştirilerek, kaynaklar internet ortamına aktarılmış olmakta, böylece tüm üye kütüphanelerde, kaynaklar dijital olarak görüntülenebilmektedir[258].

Avrupa'daki kitapların ve bibliyografya kaynaklarının, ortak bir veri tabanında toplanması ve kullanıcılara sunulması suretiyle bilgi temelli topluma geçiş istenmiştir. Günümüzde gerek milli kütüphanelerden, gerekse araştırma kütüphanelerinden milyonlarca kaynağa internet üzerinden ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

Avrupa Kütüphanesinde 200 milyondan fazla kaynak bulunmaktadır. Bunlardan 24 milyon kadarının içeriği tam metin olarak, 19 milyon dijital ürün ve 119 milyon bibliyografya kaydı kullanıcılar tarafından görüntülenebilmektedir. Bu dijital kaynaklar Avrupa'daki 48 milli kütüphaneden ve üniversite araştırma kütüphanelerinden temin edilmiştir[259].

---

[256] EUROPEANA; http://www.europeana.eu/, Erişim Tarihi:14.06.2018

[257] Communication from the Commission of 30 September 2005 to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – i2010: digital Libraries http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0465&from=EN, Erişim Tarihi:14.06.2018

[258] Nuno FREIRE, "Mining The Digital Information Network, Facilitating Access and Reuse of Research Materials: The Case of the European Library", IOS Press, 2013, s.69.

[259] The European Library, http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/aboutus, Erişim Tarihi:14.06.2018

6. Kültür Alanında Faaliyet Gösteren AB Kurumları

a. Kültürel İstatistikler ve Eurostatt (Cultural Statistics[260] Eurostat)

EUROSTAT kültürel istatistiklerin oluşturulması konusunda çalışmalar yapmaktadır. İlk kültürel istatistikler 2007 yılındayayımlanmasından sonra, ilk versiyon geliştirilerek 2011 yılında ikinci baskı yayımlanmıştır. Kültürel istatistikler bağlamında, ekonomik ve sosyal veriler, kültürel miras, eğitim, kültür sektöründe istihdam, kültür sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, kültürel malların uluslararası ticareti, kültür algısı, kültürel katılım, kültürel harcamalar gibi konularda sayısal veriler değerlendirilmiştir.Kültürel miras kapsamında UNESCO Kültürel Miras Listesinden faydalanılarak, Avrupa'da yer alan kültürel (ve/ve ya doğal) miras sayılmıştır. Avrupa'da, ülkeler bazında en çok ziyaret edilen müzeler ve sayısal veriler ifade edilmiştir. Avrupa Kültür başkentleri yine bu kapsamda değerlendirilmiştir. Eğitim alanında ise yabancı dil öğrenimi, yüksek öğretim öğrencilerinin diğer ülkelerde eğitim almaları ve Erasmus programı kapsamında sayısal veriler, kültür ile ilgili alanlarda yüksek öğretim değerlendirilmiştir Benzer şekilde yayıncılık, görüntülü resimler (sinema, animasyon, çizgifilm..) video, tv programı üretimi, ses kayıt, müzik yayıncılığı, programcılık (yazılım vs.) yayıncılık aktiviteleri, yaratıcı sanatlar ve eğlence sektörü Kütüphaneler, arşivler, müzeler, öteki kültürel aktiviteler kültür sektörlerindeki istihdam verileri olarak değerlendirilmiştir.

Kültür alanındaki meslekler ise arşivciler, kütüphaneciler, enformasyon uzmanları,yazarlar ve yaratıcı sanatçılar, gösteri sanatçıları (Kitap yazarları, gazeteciler, heykeltıraşlar, ressamlar, müzisyenler, besteciler, şarkıcılar, koreograflar, dansçılar, aktörler, yönetmenler ve öteki ilgili sanatlarla uğraşanlar) olarak ifade edilmiştir. Kültür alanında faaliyet gösteren işletmelerle ilgili sayısal veriler

[260] Eurostat Publication on Cultural Statistics; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF, Erişim Tarihi:14.06.2018

belirtilmiştir. Ayrıca, kültür ürünlerinin ihracı ve bununla ilgili parasal veriler ve oranlar değerlendirilmiştir.

b. Avrupa Parlamentosu Kültür ve Eğitim Komitesi

Avrupa Parlamentosu, vatandaşlar tarafından seçimle doğrudan seçilen temsilcilerden oluşmakta olup, AB' yasama sürecinde karar organıdır. Parlamento nezdinde çalışmalar yapan komitelerden biri olarak, Avrupa Parlamentosu Kültür ve Eğitim Komitesi özellikle, bilgi birikiminin geliştirilmesi, kültürel çeşitliliğin korunması ve teşviki,kültürel mirasın, kültür alışverişinin, sanatsal yaratıcılığın muhafazası ve korunması,gençlik politikaları,görsel işitsel politikalar ve bilgi toplumunda eğitim ve kültür,Birlik eğitim politikaları, Avrupa'da yüksek öğretim alanı oluşturulması, "Avrupalı Okullar" ve hayat boyu öğrenme sisteminin geliştirilmesi,sporun ve boş zaman politikalarının geliştirilmesi,enformasyon ve medya politikaları gibikonularda çalışmalar yapmaktadır.

c. AB Konseyi Eğitim Gençlik Kültür ve Spor Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi, üye ülkelerin hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır ve birliğin en önemli karar organıdır. "Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor", Komisyonun çalışmalarını gerçekleştirdiği politika alanlarından biridir. AB Konseyi genellikle tavsiye kararı niteliğinde kararlar kabul etse de, Konsey tarafından kabul edilen Erasmus Plus ve Yaratıcı Avrupa Programları gibi girişimlerin üye ülkelerin vatandaşları üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.Ayrıca Konsey Europe 2020 Stratejisinin yürütülmesini yakından takip etmektedir.

Nitekim Europe 2020 Stratejisi eğitim ve gençlik boyutu, kültür sektörünün daha yaratıcı bir Avrupa'ya katkısı ve Dijital Gündem konularını kapsamaktadır.Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Konseyi, üye ülkelerin kültür, gençlik, medya, iletişim, spor alanlarda sorumlu Bakanlarından oluşmaktadır.

Konseyin kat'i oluşumu belirli bir toplantıdaki konuya bağlıdır. Bu arada, toplantılara Avrupa Komisyonu'nun ilgili alandaki temsilcileri de katılır. Konsey, yılda 3 ya da 4 kez toplanır.

d. Avrupa Komisyonu Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü (DG EAC)

Avrupa Komisyonu, AB Politikalarının hazırlanması ve yürütülmesinden sorumludur. Hukuki düzenlemelerde ilk halkayı oluşturan Komisyon, yasa önerileri hazırlayarakKonsey ve Parlamento'ya sunar[261]. Her biri kendi politika alanında uzmanlaşmış Genel Müdürlüklerden oluşur. 2009 yılı verilerine göre Komisyon nezdinde 30.000'den fazla kişi çalışmaktadır[262].Avrupa Komisyonu Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü, eğitim, kültür, gençlik, diller, ve spor politikalarıyla ilgili yürütme birimi olarak, anılan politikalarla ilgili proje ve programların yürütülmesinde görev yapmaktadır.

2011–2014 yıllarını kapsayan kültür için çalışma planında Avrupa Komisyonu Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları açısından da önem taşıyan, kültürel çeşitlilik, kültürler arası diyalog ve ulaşılabilir ve kapsayıcı kültür; kültürel ve yaratıcı sanayiler, vasıflar ve hareketlilik, koleksiyonların hareketliliğini içeren kültürel miras, dış ilişkilerde kültür, kültür istatistikleri kültür ile ilgili altı öncelik alanı olarak belirtilmiştir[263].Avrupa Kültür Gündemi, Yaratıcı Avrupa Programı, Görsel İşitsel Politikalar ve diğer kültür çalışmaları bu Genel Müdürlüğün görev alanı kapsamındadır.

[261] Erik JONES, Anand MENON, Stephen WEATHERİLL(Ed), The Oxford Handbook of the European Union, Oxford Press, 2012, s.337

[262] "Human Resources Card Staff Members Key Figures", European Commission, 2014; http://ec.europa.eu/civil_service/docs/hr_key_figures_en.pdf, Erişim Tarihi: 22.08.2017

[263] Notices from European Union Institutions, Bodies Offices, Agencies(2010/C 325/01) ; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:325:0001:0009:EN:PDF, Erişim tarihi: 22.08.2017

e. Araştırma ve Yenilik Genel Müdürlüğü

VII. Çerçeve Programının hazırlanması ve uygulanmasında görev almış olan Araştırma ve Yenilik Genel Müdürlüğü, bilimsel araştırmaların gerçekleştirilmesinin kolaylaştırılması, bilimsel bilginin yaygınlaştırılması ve bunun için gerekli altyapıların oluşturulması için çalışmalar yapmaktadır. Avrupa Araştırma Alanı"nın (European Research Area) oluşturulması bu kapsamdadır.

f. AB Bölgeler Komitesi Eğitim Gençlik, Kültür ve Araştırma Komisyonu (EDUC)

AB Bölgeler Komitesi, bölgesel ve mahalli organların temsilcilerinden oluşur. Kararları istişari nitelikte olan Bölgeler Komitesinde her üye ülke farklı sayıda temsilci ile temsil edilmektedir[264]. AB'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 305 ve 307. maddelerinde düzenlenmiştir. Bölgeler Komitesi çeşitli uzmanlık grupları halinde çalışmakta olup, bu gruplardan biri, AB Bölgeler Komitesi Eğitim Gençlik, Kültür ve Araştırma Komisyonu'dur.

g. Eğitim, Görsel- İşitsel Medya ve Kültür Alanları Yürütme Ajansı (EACEA)

AB'de eğitim, kültür, görsel işitsel medya ve spor alanlarında yürütülen ve fon sağlayan programlarla ilgili belirli bazı yönetim faaliyetlerinde bulunur. Ajans bu alanlarda, AB yapısal fonlarından yararlanma şartlarını belirlemek, kılavuzlar hazırlamak, başvuruları değerlendirmek, kabul edilebilir projeleri belirlemek ve yararlananlarla proje sözleşmeleri imzalamak, finansal yönetim, yararlananlarla iletişim halinde olma, projelerin uygulanmasını izleme, projeleri yerinde gözlemlemekonularından sorumludur[265].

[264] Ercüment TEZCAN, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, USAK, Ankara, 2005, s.96,97
[265] Decision establishing the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:cu0004&from=EN,

h. Avrupa Görsel İşitsel Gözlemevi (European Audiovisual Observatory)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 15 Aralık 1992 tarihli ve 70(92) no'lu Tüzüğü ile kurulmuştur. Gözlemevi, film, televizyon, video/DVD, yeni görsel işitsel medya hizmetleri film ve televizyona ilişkin kamu politikaları ile ilgili istatistiki ve analitik bilgi sağlamakla görevlidir[266]. 40 ülke üyesidir ve Türkiye de bu üyelerden biridir. Merkezi, Strazburg'da bulunan Art Nouveou Köşkü'ndedir.

i. Avrupa Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Birliği- (ECCIA)

Avrupa Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Birliği, bünyesinde 400'den fazla kültür kuruluşunun yer aldığı Avrupalı beş Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler Birliği'nin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Circulo Fortuny (İspanya), Comité Colbert (Fransa), Fondazione Altagamma (İtalya),Meisterkreis (Almanya), Walpole British Luxury (Büyük Britanya) birliği oluşturan kurumlardır.

14 farklı üst düzey ürün ve hizmet üreten, Avrupa'nın başta gelen yaklaşık 300 lüks markası bu kuruluşa üyedir. ECCIA ve üye kuruluşlar 400 Avrupalı üst sınıf ve yaratıcı ürünler üreten firmasının ve kültürel organizasyonlarının menfaatlerini temsil etmektedir.

ECCIA,fikri hakların korunması ve internet yönetimi, pazaraerişim,kültürel ve yaratıcı sektörleri Avrupa ekonomisinde lokomotif sektör konumuna getirmek, yeniliği, rekabeti ve istihdamı artırmak gibi hedeflere yönelik faaliyetler göstermektedir.

Erişim Tarihi:22.04.2018

[266]Community Participation in the European Audiovisual Observatory, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24209&from=EN, Erişim Tarihi:22.04.2018.

Fransız Comité Colbert, 1954'te kurulmuş olup, 78 lüks marka ve kültür kurumu üyesidir. Bunlar işbirliğini teşvik ederek, Fransız yaşam sanatını (art de vivre) uluslararası arenada tanıtma hususunda birer elçi gibi hareket etmektedirler. Diğer ülkelerde Fransız imajını geliştirmek de organizasyonun amaçları arasındadır. Comité Colbert Fransız stilinin tanıtımında 2000'li yıllarda gelişmekte olan pazarlar olarak görülen Türkiye, Çin, Rusya ve Hindistan üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda her pazarın spesifik özellikleri göz önüne alınmaktadır[267].

j. Avrupa Birliği Gençlik Orkestrası (EUYO)

AB Gençlik Orkestrası, AB Kültür Programı ve üye ülkelerin desteğiyle oluşturulmuştur. Orkestra, AB üyesi ülkelerdeki genç müzisyenlerden oluşmaktadır[268].

k. Avrupa Tiyatroları Birliği- (UTE)

Avrupa'daki kamu tiyatrolarının oluşturduğu birlik, 1990 yılında kurulmuştur. Kültürel etkileşim yoluyla Avrupa'da birlikteliği teşvik etmek amacını taşıyan UTE'nin Rusya ve İsrail'de dahil olmak üzere 18 Avrupa ülkesinden toplam 40 üyesi bulunmaktadır. AB Kültür Programı ve Yaratıcı Avrupa Programları kapsamında desteklenen UTE, her yıl pek çok projeyi hayata geçirmektedir, festivaller düzenlemektedir[269].

[267] Ayrıntılı bilgi için bkz. Comité Colbert web sitesi: http://www.comitecolbert.com/_represent-french-culture_create-dreams.html?id=47&idc=59, Erişim Tarihi.22.04.2018.
[268] European Union Youth Orchestra ; http://www.euyo.eu/, Erişim Tarihi.22.04.2018.
[269] The Union of the Theatres of Europe- UTE; http://www.union-theatres-europe.eu/UNIQ141520823912876/home, Erişim Tarihi.22.04.2018.

l. Avrupa Sanat Enstitüleri Birliği- (ELIA)

Avrupa Sanat Enstitüleri Birliği, 45 ülkeden 350 sanatla ilgili yüksek öğretim kurumunun bir araya geldiği platformdur. Mimari, güzel sanatlar, koruma ve restorasyon, dans, tasarım, moda, film, medya sanatları, müzik, tiyatro disiplinleri ile ilgili enstitüler üyedir. Merkez ofisi Amsterdam'da olan birlik, Avrupa Komisyonu'nca finansal açıdan desteklenmektedir[270].

m. Avrupa Radyo Ağı (Euranet-)

Avrupa'daki uluslararası, ulusal, yerel vs. radyo yayıncılarının konsorsiyumudur[271].

n. Europa Nostra

Avrupa'nın doğal ve kültürel mirasının korunmasında faaliyet gösteren Europa Nostra'nın, 250 organizasyon üyesidir. Avrupa kültürel mirası konusunda lobi yapmakta olan Kuruluş, Avrupa Birliği ile ortak "Avrupa Mirası Ödülü" etkinliğini düzenlemektedir. Avrupa'nın tarihi anıt ve sitleri ile kültür alanlarının korunması konusunda kampanyalar düzenlemektedir[272].

[270]The European League of Institutes of the Arts – ELIA; http://www.elia-artschools.org/home, Erişim Tarihi.22.04.2018.
[271]Euranet- European Radio Network; http://euranetplus-inside.eu/, Erişim Tarihi.22.04.2018.
[272] Europa Nostra; http://www.europanostra.org/, Erişim Tarihi.22.04.2018

o. Avrupa Mimari Politikalar Forumu (The European Forum for Architectural Policies - EFAP)

Avrupa'da mimari politikaları geliştirmek ve teşvik etmek, kamu yönetimi, profesyonellik, kültür ve eğitim arasında köprü kurmak amacıyla kurulmuş uluslar arası bir ağdır[273].

AB, organları vasıtasıyla öteki alanlarda olduğu gibi kültür ve yaratıcı endüstriler alanında da art arda tüzük, direktif, karar vs. gibi hukuki metinlerle programlar çıkararak ve sektörde bulunan, ulusal ve uluslararası aktörleri desteklemekle, küresel yarışta öne geçmeye çalışmaktadır.

K. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(WIPO)

Fikri mülkiyeti iki ana başlık altında inceleyebiliriz: Sınai mülkiyet hakları ve telif hakları. Sınai mülkiyet hakları; teknolojik buluşlar, modeller, mal ve hizmetlerin ticari markaları, endüstriyel tasarımları ve coğrafi işaretleri kapsamaktadır. Telif hakları ise; edebiyat, müzik, sanat ürünleri ve görsel-işitsel ürünler, filmler, bilgisayar program ve yazılımlarını ortaya çıkaran kişilerin bu ürünler üzerindeki hakları ile bunların asıl üreticileri dışında kalan icracı, yapımcı ve yayıncılarının, komşu haklar (veya ilgili haklar) olarak adlandırılan ikincil haklarını içine almaktadır[274].

Ürünleri kendi zihinsel yaratıcılığı ve süreçleri ile meydana getiren kişilerin, bu ürünlerin ekonomik bir değer olarak çoğaltılması, pazarlanması ya da başka bir ürünün üretilmesinde kullanılması durumunda, diğer kişi ve kurumlara izin vermeleri ve fikri hakka konu olan ürünün korunması gündeme gelmektedir. Telif hakları, sınai hakların aksine, ilke olarak tescil işlemine gerek kalmadan, eser sahibinin eserini yayınlamasının ardından ortaya çıkmaktadır.

[273]The European Forum for Architectural Policies EFAP, Survey on Architecturel Policies in Europe, 2012, http://www.efap-fepa.org/docs/EFAP_Survey_Book_2012.pdf, s.5, Erişim Tarihi: 18.06.2014
[274] Yüksel YÜCEKAL, www.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi:07.11.2019

Fikri mülkiyet haklarının korunması, ilk etapta, iç hukuk meselesi olmakla birlikte,uluslararası ticaret, ulaşım ve iletişim teknolojisinde mevcut gelişmeler, fikri mülkiyet hakları konusunun uluslararası boyuta taşınmasını ve bazı uluslararası anlaşma ve örgütlenmelerle koruma alanının genişletilmesini gerektirmiştir. Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'nün kökeni, 19. Yüzyılda imzalanmış olan "Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi (1883)" ve "Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi (1886)"ne dayanmaktadır.Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü, BM Kuruluşu olup 179 ülke üyesidir. WIPO müktesebatında, fikri mülkiyet haklarının farklı alanlarını düzenleyen toplam 23 anlaşma yer almaktadır. WIPO çerçevesinde, bir yandan bu anlaşmaların uygulanması izlenmekte, diğer taraftan da yeni anlaşmalara konu olabilecek hususlar incelenmekte, gerekirse müzakere edilmektedir.Türkiye şu an için 14 anlaşmaya taraftır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KÜLTÜR HUKUKU

A. Hukuk Literatüründe Yeni Bir Kavram: Kültür Hukuku

Türkiye'de kültür alanının düzenlendiği çok sayıda yasa, tüzük, yönetmelik ve bu mevzuatı uygulamakta olan, bu alanda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarından oluşan idari bir yapı mevcuttur. Ayrıca, uluslararası alanda da başta Avrupa Konseyi ve BM-UNESCO olmak üzere pek çok uluslararası örgüt, kültür alanında etkin şekilde faaliyet göstermektedir. Bu örgütlerin çatısı altında bağıtlanan -yukarıda da yer verilen- antlaşmalardan bir kısmı- gerekli onay süreçlerinden geçerek, ülkemiz hukuk sisteminde de yerini almıştır.

Kültürel ve yaratıcı sektörler olarak da anılan "kültür sektörleri" geniş kapsamlı, önemli bir ekonomik alan ve "yumuşak güç" kaynağı olarak gelişmiş ülkelerde gerek kültür politikalarında gerekse hukuki ve idari yapılanmalarda önemle ele alınmaktadır.

Kültür ekonomisi ve kültür endüstrileri, toplumu/toplumları dönüştürücü özellikleri göz önüne alınarak, piyasa koşullarına terk edilmemelidir. Çünkü acımasız piyasa koşulları, kültürü, değerleri değil, kârlılığı birinci plana almayı gerektirmektedir. Öte yandan karlı olmayan ve devletçe yerine getirilmesi ya da desteklenmesi gereken alanlar da mevcuttur.Bu bağlamda devletin toplumun menfaati içintakip etmesi gereken politikalar olmalı ve bu politikaların sonucu olarak hayata geçirilen ve ya geçirilecek hukuksal düzenlemeler titizlikle ele alınmalıdır.

Kültürle ilgili düzenlemeler farklı konularda, geçmişi ve geleceği bir arada değerlendirmeyi gerektiren bir alana işaret etmektedir. Bu düzenlemeler, geleneksel sanatlar gibi geçmişten günümüze ulaşmış ve geleceğe taşınması istenen değerlerle ilgili olabilir, sanatsal yaratıcılığı desteklemeyi amaçlayabilir, kişilerin bilgi

düzeylerinin artırılmasına hizmet edebilir. İşte kültürün bu farklı boyutlarıyla hukuk düzeni içerisinde değerlendirilmesi kültür hukukunun konusunu oluşturmaktadır.

Kültür alanının en iyi şekilde düzenlenmesi için kültürle ilgili mevcut hukuki sistemin bütüncül bir bakış açısıyla analizi gereklidir ve bu da Kültür Hukuku'nun uğraş alanı olabilir.

1. Kültür Hukukunun Özellikleri

Kültür hukuku tıpkı idare hukuku gibi tedvin edilmemiştir. İdareyi düzenleyen kurallar dağınık halde bulunmaktadır. İdari teşkilat içerisinde merkezi idare ve yerel yönetimlerin yapılanması ve görevleri, kamu ihaleleri, imar uygulamaları, kolluk kuvveti ve kamu hizmetlerine dair mevzuat idare hukukunu oluşturmaktadır. İdare hukukunun ayrı bir hukuk disiplini olarak ele alınması, sayılan alanların bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması, idari işleyişte dair bir takım ilkelerin benimsenmesini, idari usulde ve rejimde gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Kültür alanında da kamu kurumları, sanatçılar, mimari, kütüphaneler, yayıncılık, sinema ve medya ile ilgili dağınık halde mevcut bulunan kuralların ve mekanizmaların bir hukuk disiplini içerinde değerlendirilmesi bu alanda gelişmeyi, olanın ve olması gerekenin analizini beraberinde getirecektir.

Kültür soyut değil, somut bir olgudur. Kültür, insanların, toplulukların ya da toplumların düşünsel süreçlerinde, hayata bakış ve anlamlandırmalarında ve yaşam pratiklerinde yaşamakta, değişmekte ve gelişmekte olan bir olgudur. Sinema, medya, edebiyat, mimari, müzik, mimari gibi alanlarda ortaya çıkan kültürel ifadeler, kütüphanecilik, yayıncılık gibi alanlar kültürel değişimde etkilidir. Bu alanların hukuki düzlemde ele alınması ve yönlendirilmesi bir gerekliliktir.

Kültür hukuku kamu hukuku ve özel hukuk kurallarından oluşan karma yapılı bir hukuk dalıdır. Kültür alanında faaliyet gösteren idari birimler, kamu kurumları bu alanın kamusal boyutunu teşkil eder. Kültür Bakanlığı yapılanması, Devlet Operave Balesi ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlükleri, Cumhurbaşkanlığı

Senfoni Orkestrası gibi sanat kurumları, devlet orkestra ve koroları, dans toplulukları, kütüphaneler, devlet televizyonları, RTÜK, kamuda çalışan sanatçıların hukuki statüsü kamu hukukuna dahildir. Oysa özel medya kuruluşları, yayıncılık, sinema ve müzik sektörüne dair düzenlemeler özel hukuka tabidir.

Kültür hukuku kültürel ifadeler ya da ürünler açısından sınırlayıcı, zorlayıcı ve dayatmacı değil, yararlandırıcı ve teşvik edici özelliktedir. Kültürel değişim hukuk kuralları ve idari yapılar bulunmasa da devam eder. İnsanlar, mevcut toplumsal, kültürel düzendeki verileri alır ve uygular. En ilkel toplumlarda dahi, geleneklerden ve uygulamalardan beslenen bir kültür birikimi mevcuttur. Ancak, kültürel değişimin menfi değil müspet yönde olması için devletçe yapılan yardımlar, teşvikler ve düzenlemeler bulunmaktadır.

Tarihsel olarak yüzyıllarla ifade edilen zaman süreci içinde oluşan değerler, uygulamalar, sanatsal ifade biçimleri, toplumların özgün kimliğinin ifadesidir. Bunların yaşatılması ve geliştirilmesi, devletin desteklemesi ile mümkündür.

Kültür hukuku son derece geniş bir alanı kapsamaktadır. Kültür yaşam biçimi ve bakış açısına dair pratikler olduğundan, bunları doğrudan etkileyen ve aynı zamanda kültür endüstrileri olarak da ifade edilen, sanat, mimari ve şehir planlaması, edebiyat, yayıncılık, tarihi eserler, müzecilik, kütüphanecilik, el sanatları, medya ile ilgili düzenlemeler bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunların her biri kendine özgü uygulama ve gereklilikleri barındırsa da hepsinin ortak amacı kültürel bir değeri ya da gerçekliği yansıtmak, insanların sanat anlayışına, estetik duygularına hitap etmektir. Bir sanatçının yapıtını oluştururken, bir mimarın bina yaparken, toplumsal kültürel gelişmeye katkı sağlama kaygıları olsa da olmasa da, kültür hukukunun tüm bu alanlarda ortak olması gereken bu kaygıyı hukuki düzenlemelerde yönlendirici ve destekleyici biçimde ele alması esastır.

Kültür hukuku, idari mekanizmalarla ve hukuki düzenlemelerle insanların bilgi ve becerileri düzeylerini artırmayı, maddi ve manevi varlıklarını geliştirmelerini sağlayacak ortamı kurmayı amaçlar.

2. Kültür Hukuku'nun Kaynakları

Kültür alanına dahil olan hukuki metinlerin toplamı, kültür hukukuna kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca, kültür alanına dahil konularda yapılabilecek hukuki düzenlemelerin neler olabileceğinin değerlendirilmesi de bu kapsamdadır.

i. *"2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,*
ii. *5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu,*
iii. *5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Yaşatılarak Korunması Hakkında Kanun,*
iv. *3194 sayılı İmar Kanunu,*
v. *5706 sayılıİstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun,*
vi. *4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun,*
vii. *664 sayılı Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*
viii. *6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu,*
ix. *5737 sayılı Vakıflar Kanunu,*
x. *5632 sayılı Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun,*
xi. *5224 sayılıSinema Filmlerinin Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun,*
xii. *5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu,*
xiii. *1309 sayılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun,*
xiv. *5441sayılı Devlet Tiyatroları Personeli Hakkında Kanun,*
xv. *6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun,*
xvi. *6940 sayılıRiyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun,*
xvii. *6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun,*
xviii. *6257 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu,*

xix. *644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,*

xx. *5653 sayılı Yunus Emre Vakfı Kanunu*

xxi. *1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*

xxii. *12 Sayılıu Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*

xxiii. *14 Sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi"*

kültür hukukuna kaynaklık eden kanunlardır.

Bunun dışında usulüne uygun olarak onaylanmak suretiyle yürürlüğe giren uluslararası antlaşmalar ile bunları ve iç hukukta mevcut bulunan kanunları uygulama amacıyla yürürlüğe giren çok sayıda yönetmelik de kültür hukukuna kaynaklık etmektedir.

3. 1982 Anayasası'nda Kültür

Ülkemizde devletin kültür alanında faaliyet göstermesi dayanağını Anayasa'dan alır. 1982 Anayasası'nın başlangıç bölümünde"her Türk vatandaşının milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme"hakkı bulunduğu vurgulanmıştır. Şüphesiz kişinin manevi varlığını geliştirmesi, kişinin kendi çabalarıyla birlikte hatta daha fazla içinde bulunduğu toplum, çevresel koşullar ve hayat standartlarının da buna elverişli olmasına bağlıdır. Bunun için uygun şartları hazırlamak, Anayasa'nın 5. Maddesinde de devletin amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

Televizyon, sinema,radyoyayın organlarıyla yapılan yayınlarda, Anayasa'nın 26. maddesinde öngörülen "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti"nin kullanılması söz konusudur. Kitlesel iletişim araçları, geleceğin kültürünün inşasında önemli bir yere sahiptir. Günümüzde televizyonu ve interneti olmayan ev sayısı oldukça azdır.

O halde kitlesel iletişim araçlarını ellerinde bulunduran kesimin topluma karşı sorumlulukları ile özgürlükler arasında bir denge kurulması gereklidir. Bu amaçla görsel-işitsel iletişim alanı ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuş, ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde olduğu gibi ülkemizde düzenleyici denetleyici kurullar oluşturulması yoluna gidilmiştir[275].Bu çerçevede Anayasa'nın 133. Maddesinde, "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları" düzenlenmiştir. Anılan madde uyarınca, radyo vetelevizyonkuruluşları kurmak, serbest olmakla beraber kanuni sınırlamalara tabi olacaktır. Ancak bu serbesti sınırsız olmayıp, RTÜK'ün radyo-televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevlendirildiği belirtilmektedir. İşbu düzenleme ve denetleme faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere bir bağımsız idari otorite olarak RTÜK tasarlanmıştır. Bu bağlamda medya hizmet sağlayıcıları tarafından verilen yayın hizmetleri 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da belirtilen esaslara tabi tutulmuştur.

Kültür endüstrilerinin bileşenlerinden olan "Basın ve Yayıncılık" Anayasa'nın 28. maddesinde "basın hürriyeti, süreli ve süresiz yayın hakkı" başlığı altında temel özgürlük alanı olarak yer bulmuştur. Süreli veya süresiz yayın ile ilgili 1982 Anayasa'sında bir takım güvencelere yer verilmiş,böylece basın ve yayıncılık faaliyetlerini yürüten kişilerin özgürlük alanı anayasal koruma altına alınmıştır.

Sanat, medeniyet ve toplumların en anlamlı göstergelerinden birisi olarak anayasal düzenlemelerde yer almıştır[276]. Anayasanın 27. Maddesinde "Bilim ve Sanat Hürriyeti" temel haklar ve özgürlükler kapsamında sayılmıştır. Bilim ve sanatın, insan yaratıcılığının geliştirilmesi açısından birbirini tetikleyen iki alandır ve Anayasamızda bu iki alanın birlikte ele alınması dikkat çekicidir.

Sanat hakkı, sanatsal faaliyet icra eden tüm şahıslara tanınmış olan ve bireyin kendisine tanınmış, şahsasıkı sıkıya bağlı olan bir haktır[277]. Yani bu hak, negatif statü hakkı olarak şahıslara sanatsal faaliyetler açısından devletin müdahalesine karşı

[275] Metin IŞIK, "Görsel İşitsel İletişim Alanının Düzenlenmesinde Yeni Eğilimler ve RTÜK", SelçukÜniversitesi İletişim Dergisi, Sayı:2, Cilt:5, , 2008, (ss:199-205), s.200.
[276]Anıl ÇEÇEN, "Anayasa ve Sanat", YeniDizi, Sayı: 45, Nisan 1982, (ss.26 vd) s.26
[277] Esra ATALAY, "Sanat Özgürlüğü Temel Hakkının Hukukî Niteliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004, (s.43-66), s. 63.

birsavunma hakkı vermektedir. Öte yandan, 1982 Anayasası 64. Maddede sanatın ve sanatçının korunması başlığı çerçevesinde, devlet tarafından sanat faaliyetlerinin ve sanatın korunup destekleneceği de hükme bağlanmıştır. İşbu madde "sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde, bir pozitif statü hakkı olarak yer alan program hüküm niteliğindedir. Böylece devlete, sanatın ve sanatçının, devlet eliyle desteklenmesi görevi yüklenmiş olmaktadır.

Eğitim, kültür politikalarının uygulanması ve bireylerin kültürel birikiminin artırılmasında, geliştirilmesinde vazgeçilmez bir unsurdur. Eğitim, bir yandan cemiyetin cari değerlerini aktarırken, öte yandan cemiyetin geleceğe dönük ideal ve beklentilerini karşılayacak kabiliyette bireyler yetiştirilmesine aracı olur[278]. Bu bağlamda, eğitimle ilgili amaçlartespit edilirken bireysel ve sosyo-kültürel yönlere bakılmalı, yeni nesillerin toplumsal kültürü tanıması sağlanmalıdır[279]. Eğitimin kültürün inşasındaki önemi, onun bir kültür olgusu olarak; eğitim hakkının ise bir kültürel hak olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. 1982 Anayasası'nda eğitim "sosyal ve ekonomik haklar"başlığında pozitif statü hakkı ve aynı zamanda bir ödev olarak ele alınmaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinde belirtilen, kimsenin, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı ifadesi, devlete bireylerin eğitim ve öğrenim haklarını kullanmalarına engel olan faktörleri ortadan kaldırması görevini yüklemektedir. Öğrenim hakkının ayrıca, içeriği ve detayları kanunla düzenlenen bir alan olarak ifade edildiği görülmektedir.

Eğitimin parasız oluşu, özel okulların bağlı olduğu esasların kanunla düzenleneceği, maddi imkânları olmayan başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burs ve başkaca yardımların devletçe yapılması, özel eğitime ihtiyacı olanları cemiyetefaydalı kılacak tedbirlerin devletçe alınması gibi esaslar yine anayasal güvenceler olarak hukuk sistemimizde yer bulmuştur. Ayrıca, anılan maddede ilköğretim bütün vatandaşlar için zorunlu tutulmuş, eğitim ve öğrenim aynı zamanda bir ödev olarak belirtilmiştir.

[278] Kadir ASLAN, "Eğitimin Toplumsal Temelleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, 2001, s. 28-29
[279] Mahmut TEZCAN, Eğitim Sosyolojisi, Zirve Ofset, Ankara, 1992, s.39

Anayasa'nın 62. maddesinde devletin, yabancı memleketlerde çalışmaları nedeniyle ülkemizde bulunmayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının "*ailebirliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel gereksinimlerinin ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve Türkiye'ye dönüşlerinde yardımcı olunması hususlarında gereken tedbirlerin alması*"şeklindeki hüküm, kültüre ilişkin devlete sorumluluk yükleyen, belirtilen durumda bulunan kişilerin devletten talepte bulunmaları yönünde haklar bahşeden pozitif statü hakkı olarak Anayasamızda yerini almaktadır.

Kültür varlıkları tarihin bir parçasını yansıtan, geçmişle aramızdaki ilintiyi sürdüren ve böylece toplumun tarihine hayat verip araştırmasına yardımcı olan bağlar olarak kültür alanının önemli konularından birini oluşturmaktadır[280].

Tarih, kültür, tabiat varlıklarının muhafazası hususu Anayasa'da devletin görevi olarak 63. maddede yer almış; destekleyici ve teşvik edici tedbirlerin alınacağı belirtilmiş; sosyal ve ekonomik haklar bölümünde pozitif statü hakları kapsamında değerlendirilerek anayasal teminata kavuşturulmuştur[281].

Ülkemizin önde gelen kültür kurumlarından olan "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" Anayasa'nın 134. Maddesinde bir anayasal kurum olarak yerini almıştır. Maddede, kurumun amaçları; Atatürkçü fikriyatı, Atatürk ilkelerini ve inkılâplarını, Türk kültürü ve tarihini ve Türk dilini bilimsel olarak araştırmak, tanıtıp yaymak ve ilgili yayınları yapmak olarak ifade edilmiştir.

"Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey" başlıklı Anayasa'nın 166. maddesinde ise kültürel kalkınmayı planlama ve bu amaçla lüzumlu teşkilatı kurma işinin devlete ait olduğu belirtilmektedir. Kalkınma Planlarının anayasal zeminini oluşturan hükümde, Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenleneceği de belirtilmiştir. Kalkınma planları ve uygulanması, kültür alanını da kapsamaları açısından önemlidir. Kültürel kalkınma olmadan, kalıcı ve sürdürülebilir

[280] Ahmet MUMCU, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1969, Cilt:26, Sayı:3-4, s.50

[281] İhsan BAŞTÜRK, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 65/a-b Maddesinin İptaline ve Bu Kararın Yürürlüğünün Ertelenmesine İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararı Bağlamında Bazı Değerlendirmeler", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı:2, 2013 (ss.39-60) s. 40

kalkınmanın gerçekleşmesi düşünülemez. Kalkınma için, ülkenin en önemli kaynağı insan kaynağıdır. Günümüzde bilgi toplumunda, sanayi toplumundan farklı olarak insanın zihinsel gücü büyük önem arz etmektedir. Bu gerçeğin farkına varılarak ülkemizce beyin gücüne yatırım yapılması, kültür ve eğitim politikalarının aralarındaki bağın kuvvetlendirilmesi, gelecekteki Türkiye'nin nasıl bir yer olacağının belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Son olarak, Anayasa'nın 173. maddesinde "Esnaf ve sanatkârların korunması" ile ilgili olarak devletin, esnafları ve sanatkârı koruyan ve destekleyen tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Kültürel ve sanatsal ürünlerin ve el sanatlarının yerel kalkınma açısından değerlendirilmesi, kültür turizminin geliştirilmesi bugün dünyada kalkınma stratejilerinde yer almaktadır. Esnaf ve sanatkârların destekleneceği mekanizmalar bu bağlamda önem arz etmektedir.

B. Kültür Alanında İdari Yapılanma

1. Genel Olarak

Kültür alanında idari teşkilat içerisinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu(TRT), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu(RTÜK), Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yunus Emre Enstitüsü, merkezi yönetim kapsamında yer almaktadır. Bunlardan Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Kurulu bu alanda merkezi idarenin esas yetkili ve görevli birimidir.6093 sayılı Kanun uyarınca Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 4848 sayılı Kanun'un 27. maddesi uyarınca ise DOBGM ve DTGM, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bağlı kuruluşlarıdır.Ayrıca 15.07.2018 tarih ve 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 734. Maddesiuyarınca, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar BaşkanlığıKTB'ninkamu tüzel kişiliğine haizbağlı kuruluşu

olarak, aynı kararnamenin 521. Maddesi uyarınca, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı da yine Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeli bir idare olarak düzenlenmiştir.

1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 28. Maddesi ile Cumhurbakanlığı Kültür ve Sanat Kurulu oluşturulmuştur. Anılan maddede kurulun görevleri "*kültür ve sanatın toplumun her kesimine yayılması, kültürel ve tarihi mirasın korunması ve kültür turizminin geliştirilmesi için politika önerileri oluşturmak ve yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının sorunlarının tespiti, soydaş ve akraba topluluklarla sosyal, kültürel, iktisadi ve diğer alanlarda ilişkilerin korunup geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesine yardımcı olmak*" olarak tespit edilmiştir.

Kültür politikalarının hazırlanması ve uygulanmasından esas sorumlu kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığı, "4848 sayılı Kültür veTurizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri HakkındaKanun" hükümleri çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Bu anlamda, kültür alanında politika geliştirme, yerel yönetimler de dâhil olmak üzere diğer kamu kuruluşlarını ve özel sektörü yönlendirme, her türlü gelişim potansiyelini yönlendirme işi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda bulunmaktadır.

Önceleri özel kesim tarafından yürütülen bazı bilimsel, teknik, sanat ve kültür faaliyetleri, devletin zamanla bu alanlarla ilgilenmeye başlaması sonucu kamu hizmeti olarak düzenlenmeye başlanmıştır[282]. Aslında müzik alanında devlet tarafından faaliyet gösterilmezken, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın kurulması, sahne ve gösteri sanatları alanında faaliyet gösterilmezken, Devlet Opera Balesi ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüklerinin kurulması buna en iyi örnekler olarak gösterilebilir.

Devletin özellikle opera, bale ve tiyatro gibi sanat dallarını destekleme konusunda politika geliştirmesi sonucunda, ülkemizde bu alanlarda faaliyet gösteren kamu kurumları ortaya çıkmıştır.Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü,1949 yılında

[282]Metin GÜNDAY, İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2011, s.552.

5441 sayılı Kanun'la Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir şekilde dram ve opera bölümlerinden oluşan "Devlet Tiyatro ve Opera Genel Müdürlüğü" adıyla kurulmuştur.1970 yılında 1(309 sayılı) Devlet Opera veBalesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun'la yapılan değişiklikle opera- bale ve tiyatro bölümleri ayrı genel müdürlükler şeklinde örgütlenmiştir.DTGM ve DOBGM kamu tüzelkişiliğine haiz, faaliyet konuları açısından bilimsel, teknik ve kültürel kamu kurumları olup, (5018 sayılı) Kamu Mali Yönetimi veKontrol Kanunu'nda, kanuna ekli (II) sayılı cetvelde, özel bütçeli kurumlar olarak yer almaktadırlar.

"Yazma Eserler Kurumu BaşkanlığıKuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"un kabulü "Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı" kurulmuştur. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 6093 sayılı Kanun'un 2. Maddesi uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olup, özel bütçelidir. Tüzel kişiliği haiz kamu kurumudur. Bilimsel, teknik kültürel kamu kurumlarından olan Yazma Eserler Kurumu'na bağlı 15 adet yazma eser kütüphanesi bulunmaktadır[283].

Dışişleri Bakanlığı da kültür alanında görevleri olan merkezi idare birimlerinden biridir. Esas olarak ülkemizin dış ilişkilerini tüm boyutlarıyla yürütmek, yönlendirmek, geliştirmek ve ülkenin çıkarlarını korumakla görevli Dışişleri Bakanlığı'nın, 6004 sayılı Kanun[284]'un 6. Maddesinde ana hizmet birimleri arasında sayılan Yurtdışı Tanıtım veKültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü; ilgili kuruluşlar ile işbirliği yapmayoluyla , kültür, eğitim, spor vb. alanlarda diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarla ilişkileri ve işbirliğini yürütmekle görevlidir.

"Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"uyarınca kurulan kurumlar, dil, tarih ve kültür alanında hizmet vermektedir. Dil ve tarih konularında verilen hizmetler genel olarak bir kültür hizmeti olup, eğitim ve öğretim ile sağlanan, bilimsel araştırma ve incelemeyi gerektiren hizmetlerdir[285]. Bu bağlamda "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih

[283]6093 sayılı Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun II sayılı cetvelde bu kütüphaneler belirtilmektedir.

[284]6004 s. Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

[285] Hamza EROĞLU, "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Hukuki Durumu ile İlgili Görüş ve Düşünceler", Türk Dili Dergisi, 1986, Cilt 51, Sayı 412, (ss. 304-317), s. 306

Yüksek Kurumu" çatısı altında her biri ayrı birer kamu tüzel kişiliğine sahip dört kültür kurumu toplanmış bulunmaktadır.Anılan kurumların görevi esas olarak Türk dili, tarihi ve kültürü ile ilgili bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak, kaynak eserler tespit etmek, elde edilen sonuçları yayımlamak, tanıtmak, yaymak;gibi görevleri bulunmaktadır. Yine KHK'nın 13. maddesinde kurumların bünyesinde "Bilim Kurulları" oluşturulması, bu kurulların oluşumu ile ilgili hususların yönetmelik hükümleri ile düzenlenmesi öngörülmüştür. Bilim Kurullarının, bilimsel çalışmalarının etkili olarak getirilmesi için ilke kararları almak, bilgi üretimi ile kültür faaliyetleri konusunda görüş bildirmek, Kurumun vereceği bilim ve teşvik ödüllerinin kimlere verileceğini belirlemek gibi görevleri olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla kültür alanında genel olarak bilimsel çalışmaların yapılması ve yürütülmesi açısından bu kurum idari teşkilat kapsamında anayasal bir kurum olarak yerini almıştır.

TRT, bu alanda önemli bir kamu kurumudur[286]. Kamu hizmeti yayıncılığının özelliğinin, söz konusu yayın kuruluşunun toplumun eğitim, bilgilenme, sanat ve kültür ihtiyacını karşılamakla yükümlü olması, bir diğeri de finansman kaynağı olduğunu belirmek gerekmektedir[287]. "2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu"nun 9. maddesinde TRT'nin görevleri arasında milli kültürün geliştirilmesinin de sayılmış olması kamu hizmeti yayıncılığına paralel bir düzenleme olarak hukuk âleminde yer bulmuştur.

Yunus Emre Enstitüsü (Yunus Emre Vakfı), kanunla kurulmuş kamu vakfıdır. Türk kültürünün, dilinin ve sanaının tanıtımı ve bu kapsamda eğitim vermek enstitünün görevleri arasındadır.

Bunların dışında mahalli idarelerin kültür alanında görevleri bulunmaktadır. Esas olarak yerel halkın mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamakla görevli mahallî idarelerin kültür alanındaki rolleri ve görevleri azımsanamayacak ölçüdedir. Bu

[286] S.M.ÖNEN, N.İ. TANYILDIZI, "Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu Yayınlarının Yönetsel Denetimi, İngiltere Yayın Kurumu (BBC) Bir Model Olabilir mi?", Amme İdaresi Dergisi, 2010, Cilt:43, Sayı:3, (ss.125-152), s. 126.
[287] Suat SUNGUR, "Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Özerkliğine dair yeni Düzenlemeler ve Yeni Tartışmalar", Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 2008, (ss.47-68), s.56.

görevlerin bir kısmı mahalli idarelere ilişkin yasal mevzuatta düzenlenirken, bir kısmı da özel kanunlarda belirtilmektedir.

Mahallî idareler Türk hukuk sisteminde üç tane olup; bunlar il özel idaresi belediye ve köydür[288].

5302 sayılı Kanun'un 6. Maddesinde ise il özel idaresinin görevleri arasında kültür sanat alanında hizmetleri yürütmek de sayılmıştır. Yine anılan hükümde il çevre düzeni plânının; vali koordinasyonunda, büyükşehirolan yerlerde büyükşehir belediyesi, diğer vilayetlerde il belediyesi ve il özel idaresiyle birlikte yapılacağı, belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanacağı belirtilmektedir. Kanun'un 16. maddesinde de ihtisas komisyonları kurulması öngörülmüş, "Eğitim, Kültür ve Sosyal Hizmetler Komisyonu", kurulması zorunlu komisyonlardan biri olarak ifade edilmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesi uyarınca belediyeler, mahalli ortak nitelikte olmak kaydıyla, imar, ağaçlandırma, park ve yeşil alanların oluşturulması, kültür sanat hizmetlerini yerine getirmekle görevlidir. Yine anılan madde uyarınca belediyelertarihî dokunun, kültür ve tabiat varlıklarının ve şehirlerin tarihi açıdan önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir.

"5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu"nun 7. maddesinde de kentsel tasarım açısından önem arz eden imar planların yapılması veya yaptırılması, yollar, meydanlar, yapılması, kentsel tasarım projelerine bazı yapılara yükümlülükler koymak; bölge parkları, sosyal donatılar, hayvan barınakları, hayvanat bahçeleri, müze, kütüphane,spor, eğlence vedinlence vb. yerleri yaptırmak, yapmak, işlettirmek veyaişletmek; gerekirse mabetler ile kültür, eğitim, vesağlık hizmetleri için tesisler yapmak, kent tarihi açısından önemli mekânların korunmasını sağlamak, kötü durumda olanları aslına uygun biçimde restore etmek; yaşlılar, kadınlar, engelliler, gençler, çocuklar ve yetişkinlere yönelik kültürel ve sosyal hizmetleri yürütmek gibi hizmetler büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında sayılmıştır. İlçe belediyelerinin görevleri de maddenin devamında paralel biçimde ifade edilmiştir.

[288] K. GÖZLER, G. KAPLAN, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa, 2014, (15. Baskı), s.182.

Görüldüğü üzere, yönetsel bağlamda dil, edebiyat, tarih, sanat, mimari, medya, kültür mirası, müzik, gösteri ve sahne sanatları gibi doğrudan doğruya kültür alanında faaliyet gösteren çok sayıda idari yapı mevcuttur.

2. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Örgütlenişi ve Görevleri

Devletin idare teşkilatında kamu hizmetleri arasında bir iş bölümü yapılmış ve bakanlıklar belli bir ya da birkaç kamusal görevi yürütmek amacıyla kurulmuştur. İdari yapı içerisinde kültür alanında devletin üstlendiği kamu hizmetlerinin esas olarak uzmanlaşmış ve örgütlenmiş birimi Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır.

Kültür işleri ülkemizde ilk olarak 1920'li yıllarda Maarif Vekaleti altında Hars Müdürlüğü şeklinde bir teşkilatlanma ile yürütülmeye başlanmış, 1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda bu müdürlükler genel müdürlüklere dönüştürülmüştür. 1965'te Kültür Müsteşarlığı kurulmuş, Arşiv, Güzel Sanatlar, Milli Kütüphane, Kütüphaneler, Eski Eserler ve Müzelerve Yayımlar Genel Müdürlükleri, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile CSO kültür müsteşarlığı altında örgütlenmiştir. Ancak kültür işlerinin yürütülmesinin ilk kez bakanlık olarak teşkilatlanması 1971 yılında olmuştur. 1976 yılında "Turizm ve Tanıtma Bakanlığı" ile birleştirilmiş, daha sonra ondan ayrılarak Kültür ve Milli Eğitim Bakanlığı olarak teşkilatlanmış, kısa süre sonra ondan da ayrılan bakanlık, 1983 yılında tekrar Turizm Bakanlığı ile birleştirilmiş, 1989'da tekrar ayrılmıştır. En son 2003 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak kurulmuş olup günümüze dek faaliyetlerini bu şekilde sürdürmüştür.

Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleştirilmesi ile bu iki ayrı hizmet alanı tek bakanlık çatısı altında örgütlenmiş olmaktadır. Kültür turizminin geliştirilmesinin sağlanması hususu farklı bir değerlendirme konusu olmakla birlikte, kanımızca, kültürle ilgili kamusal hizmetlerin turizmle eklemlenmesi, kültür alanında yapılan/yapılacak çalışmaların turizmin geliştirilmesi hedefi ile sınırlı ya da bağlantılı görülmesi gibi yanlış bir algılamaya mahal verebilecek niteliktedir. Kültürle ilgili kamusal hizmetler, milletin geçmişle bağlantılarının korunması,ilmin

ve sanatın yaygınlaştırılması ve hak ettiği değere kavuşturulması suretiyle geleceğin inşası için faydalı ve gereklidir.Bunların gerçekleştirilebilmesi için, devletin bir kültür politikasının varlığı ve uygun idari ve hukuki mekanizmaların oluşturulması gereklidir. Mevcut idari ve hukuki yapının değerlendirilmesi de bu noktada önem arz etmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, merkez, taşra ve yurt dışı olarak bir teşkilât ile bağlı kuruluşlardan, Bakanlık merkez teşkilâtıysa ana hizmet birimleriyle danışma ve denetim birimleri ve yardımcı hizmet birimlerinden meydana gelmektedir. Ana hizmet birimleri, güzel sanatlar, kültür varlıkları, müzeler, kütüphaneler, yayımlar, telif hakları, sinema, somut olmayan kültürel miras ve halk kültürü, kültürel konularda eğitimve millî kütüphane hizmetlerigibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Anılan Kanun'un 27. maddesinde de taşra ve yurt dışı teşkilâtları ile bağlı kuruluşlar düzenlenmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın oldukçageniş bir taşra teşkilatı bulunmaktadır. Taşra teşkilatını, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, orkestralar, topluluklar, korolar, kütüphaneler, rölöve ve anıtlar müdürlükleri, koruma bölge kurulları, müzeler, kütüphaneler oluşturmaktadır. Bakanlığa bağlı, toplam 1146 kütüphane[289] (çocuk kütüphaneleri dâhil), 44 gezici kütüphane,139 düzenlenmiş örenyeri, 197 müze[290] bulunmaktadır.

Öte yandan 27. maddede yurtdışı teşkilatı ile ilgili olarak Bakanlığın, 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri uyarınca yurtdışı teşkilâtı kurmaya yetkili olduğu belirtilmekle, buna göretoplamda 44 adet Kültür ve Tanıtma Temsilcilikleri (Müşavirlikler ve Ataşelikler) yurt dışı taşra teşkilatı olarakoluşturulmuştur[291].

Kültür alanında devletin üstlendiği kamu hizmetlerinin esas olarak uzmanlaşmış ve örgütlenmiş birimi olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevleri ve

[289] Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü; http://www.kygm.gov.tr/TR,9/istatistikler.html, Erişim Tarihi:12.07.2018
[290] Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü; http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43253/bakanligimiza-bagli-muzeler.html, ErişimTarihi:12.07.2018
[291] Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı

idari yapısına dair ana hatlar belirtildikten sonra, kültür alanının bileşenlerinin hukuki açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

C. TÜRKİYE'DEKÜLTÜR HUKUKUNUN BİLEŞENLERİ

Kültürü oluşturan ve etkileyen unsurların çok sayıda ve her birinin alan itibariyle yapısal ve sektörel açılardan birbirlerinden oldukça farklı olması, bu alanların ayrı ayrı irdelenmesini gerektirmektedir. Aşağıda, her bir alan idari yapı içerisindeki yeri ve hukuki rejimi itibariyle tek tek ele alınmaktadır.

1. Sanat Hukuku

Sanat, kültürün önemli unsurlarından biri olaraktoplumsal değerlerin, bireylerin bakış açılarının, iyi-kötü, güzel-çirkin ayrımının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.[292] Günümüzde gelir getirici yönü ve ekonomiyle ilişkisi ile de ele alınan sanatsal faaliyetler,[293] gerek ekonomik bakımdan gerekse toplumsal gereksinimler düşünülerek, geçmişten günümüze yürütülmesi için devletin desteğine ihtiyaç gösteren bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, devletin kültürel bir değer olarak toplumda sanatın geliştirilmesini destekleme ödevi genel olarak kabul edilmektedir[294]. Devletin sanatı destekleme şekli ve kapsamı ise ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte, devlete bağlı sanat kurumlarında sanatçıların doğrudan istihdam edilmesi, vergi muafiyetleri uygulamaları, sponsorlukların teşviki ya da bağımsız devlet kurumları aracılığıyla kültürel ve sanatsal etkinliklerin desteklenmesi gibi yöntemler sıklıkla uygulanmaktadır.

Ülkemizde devlet ile sanat ilişkisinin değerlendirilmesinde ele alınabilecek sanat ile ilgili hukuki düzenlemelerin en başında Anayasanın 27. maddesinde güvence altına alınan sanat hürriyeti gelmektedir. "Sanat hürriyeti" kişilere bu kapsamdakifaaliyetler açısından devletin etkileme girişimlerine vemüdahalesine karşı bir savunma hakkı bahşetmekte, bu ise elbette devletin bu alana hiç karışmayacağı anlamına da gelmemektedir. Hiç bir devlet sanat konusunda tamamen

[292] Nilgün KIRICIOĞLU, "Sanat Üzerine", Sanat Tartışmaları, Ankara, 1981, s.1-11
[293] J.HEILBURN, C.M.GRAY, The Economics of Arts and Culture, Cambridge University Press, UK, 2001,s.3-5
[294] Esra ATALAY, a.g.m., s. 61-62.

tarafsız davranamaz[295]. Bununla birlikte, devletlerin yasal düzenlemelerle birlikte, sanatı ve sanatçıyı kendi ideolojisi doğrultusunda sınırlandırmaya çalıştığı da bir gerçektir[296]. Ancak sanatın düşündürme, bilinçlendirme, toplumsal-tarihsel bir bilgi alanı oluşturma, eğitimgibi işlevlerini[297] yerine getirebilmesi ve yaratıcı düşüncenin gelişmesi için sınırlayıcı değil, özgürleştirici ve destekleyici bir ortama ihtiyaç duyduğu muhakkaktır.

Devletin sanat yaşamına müdahale etmemesi, sanatı pozitif olarak desteklemeyeceği anlamına gelmeyip, kültürel değerlerin,modern hukuk devletince desteklemesi gerekliliği kabul edilmekte, devletin gücüne bağlı olarak sanat desteklenmektedir [298] . 1982 Anayasası'nın 64. maddesinde devletin sanat faaliyetlerini ve sanatı koruyacağı ve destekleyeceğine dair hüküm yer almaktadır. Bu düzenleme ile devlete sanatsal faaliyetlerde olumlu edimlerde bulunma yükümlülüğü yüklenmiştir [299] .Bu anlamda bir takım sanatsal faaliyetlerin yürütülebilmesi için sanat kurumları oluşturulmuştur.

Ülkemizde, sanat kurumlarının gelişmesi büyük ölçüde devlet öncülüğünde gerçekleşmiştir[300]. Kültür ve Turizm Bakanlığı altında örgütlenmiş bulunan Devlet Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü,Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuş orkestra, topluluk ve koro gibi yapılarkamusal sanat kurumları olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

TRT'yi de gerçekleştirdiği sanatsal etkinlikler bağlamında bu kapsamda saymak gerekir. Ayrıca, üniversiteler, belediyeler ile dernekler, vakıflar ve özel kişiler tarafından özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş bulunan sanat kurumları da bulunmaktadır.

---

[295] Esra ATALAY, a.g.m., s. 61.
[296] Bilge BİNGÖL, "Sanat Özgürlüğü", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Cilt:2, 2011, (ss:92-139),s.93.
[297] Bilge BİNGÖL,a.g.m.,s.99
[298]Ibid. S.62.
[299] Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları , Ankara:, 1995, s.110
[300] Ömer BOZKURT, "Kamu Sanat Kuruluşlarında İstihdam, İnsan Gücü Planlaması ve Hizmetin Yaygınlaştırılması", 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri, Cilt 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.79

Devletin sanatı desteklemesinde nelerin bu kapsamda sayılacağı sanatın kapsamının belirlenmesini gerektirmektedir. Güzel sanatlar, geleneksel olarak, edebi sanatlar, plastik sanatlar, sahne – gösterisanatları ve fonetik sanatlar olarak sınıflandırılmaktadır [301] . Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün teşkilatlanma yapısında, Plastik Sanatlar Dairesi Başkanlığı ve Müzik ve Sahne Sanatları Dairesi Başkanlığı birimleri yer almaktadır. Anılan genel müdürlüğün görevleri, 4848 sayılı Kanun'un 8. maddesinde kısaca, *"klasik, çağdaş ve geleneksel sanat akımlarını takip ederek, yurtiçindeki sanat faaliyetlerinin yürütülmesi ve yayılmasını sağlamak, ulusal resim ve heykel sanatları ile geleneksel Türk süsleme ile el sanatları koleksiyonlarını geliştirmek, güzel sanatlara ilişkin çalışmaların sosyal ve kültürel gelişme bakımından verimli olması için tedbirler almak, güzel sanat galerileri ile orkestralar, korolar, çalgı, ses ve halk oyunları toplulukları, resim ve heykel müzeleri kurulmasını teklif etmek ve bunlara ilişkin hizmetleri yürütmek, diğer ülke sanatlarının yurt içinde tanıtılması amacıyla tedbirler almak"* olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda yazın sanatları hariç, geleneksel sanatların tümünün bu genel müdürlüğün görev kapsamına dâhil edildiği söylenebilir.

Ülkemizde sahne-gösteri sanatları ve sesli sanatlar ile ilgili faaliyetlerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı bağlı kuruluşları olan DOBGM,DTGM ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü etkin rol oynamaktadır.

Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı sanat kurumları, kamu tüzel kişiliği bulunmayan, 4848 sayılı Kanun'da (I) sayılı Cetvelin (I) sayılı Listesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın "taşra teşkilatı"olarak düzenlenmiştir. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışan koro ve topluluklar ile ilgili, "Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Koroları ve Toplulukları Yönetmeliği" bulunmaktadır. Yönetmeliktetoplulukların vekoroların yönetimi, kuruluşu, idari sözleşmeli personelin atanması, sınav,adaylıkve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir.

[301] Ömer BOZKURT, Sanat ve Estetik Kuramları, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.22

Senfoni orkestralarında görevli sanatçıların hukuki statüsü "Kültür ve Turizm Bakanlığı Senfoni Orkestraları Solist Sanatçılarının Çalışma Usulleri Hakkında Yönetmelik"te yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın taşra teşkilatı olarak faaliyet gösteren sanat kurumları, dans ve müzik toplulukları, klasik ve halk müziği koroları, orkestralardır. Bunun dışında CSO'nun kendi mevzuatı bulunmaktadır. Orkestra, 1957 yılında kabul edilen 6940 sayılı "Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun" ve "Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Yönetmeliği" hükümlerine tâbidir. Orkestra, 6940 sayılı Kanun'un 23. Maddesi uyarınca Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı kurum, 4848 sayılı Kanun'un (I) sayılı Cetvelin (I) sayılı Listesinde ise "taşra teşkilatı" olarak sayılmıştır.Diğersenfoni orkestralarının bir mevzuatı bulunmaması nedeniyle uygulamada, yasal boşluğu doldurmak amacı ile CSO Yönetmeliği hükümleri kıyasen uygulanmaktadır.

Öte yandan, DOBGM ve DTGM 4848 sayılı Kanun'un 27. Maddesi uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bağlı kuruluşlarındandır. DOBGM ve DTGM, kamu tüzel kişiliğine haiz hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak "Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları" arasındadır[302].

Plastik sanatlar, eserleri göze hitap eden sanatlar olup, bunlar da resim, heykel,seramik, fotoğrafçılık, tasarım (giysi, takı, mobilya vb), mimarlık, fotoğrafçılık, grafik tasarım(karikatür, illüstrasyon, çizgi film, animasyon vb), özgün baskı sanatları bu sanat dalı kapsamındadır. Bu sanat dalı açısından, Kültür ve Turizm Bakanlığı bağlamında, devletin gerek düzenleyici işlemler bakımından, gerekse idari yapılanmada aktif olduğunu söylemek zordur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı nezdinde Güzel Sanatlar Galerileri oluşturulmuştur. Ülkemizde Kültür ve Turizm İl Müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet gösteren 48 adet Güzel Sanatlar Galerisi bulunmakta olup, bunlar, sanatçıların ücretsiz olarak sergi açabileceği ve eserlerini satabileceği yerler olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca buralarda plastik sanatlar alanında hobi kursları ile güzel sanatlar fakültelerine hazırlık kursları da verilmektedir.

[302]Metin GÜNDAY, a.g.e., s.536-537 ve 552-553.

Ülkemizde, plastik sanatlar açısından üniversiteler en etkin rolü üstlenmektedir. Ülkemizde 51 devlet üniversitesinin, 27 özel üniversitenin, güzel sanatlar bölümlerinde, resim, heykel, grafik tasarımı, seramik, cam tasarımı, tekstil ve moda tasarımı, fotoğraf, mimarlık, iç mimarlık, endüstri tasarımı, çizgi film, animasyon gibi alanlarda lisans düzeyinde eğitim verilmektedir.

El Sanatları doğaçlama biçimlendirilmiş iş ürününden, yaratıcı gücün devreye girdiği artistik el sanatları niteliği arz eden parçalara kadar ulaşan[303] geniş bir yelpazede örnekler içeren görsel halk sanatlarıdır. Genel olarak halk kültürünün özelde de el sanatlarının araştırılması ve geliştirilmesinde, ülkemizde KTB ana hizmet birimi olarak, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü faaliyet göstermektedir. Bu durum, idari yapılanmada el sanatlarının, öteki görsel sanatlardan ayrı tutularak, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü çatısı altında değil ve fakat halk kültürü ile ilgili Bakanlık birimi çatısı altında örgütlendiğini göstermektedir.

"Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları Yönetmeliği"nde, de el sanatlarının yaşatılması, öğretilmesine yönelik kurslar açılması öngörülmüş bulunmaktadır.

Sanatsal uğraşının bir meslek mi yoksa gelir getirici bir faaliyet mi olduğu, profesyonel sanatçıların ve sanat eserlerinin belirlenmesinde objektif değerlendirme kriterlerinin bulunmaması tartışmalı konulardır. [304] Günümüzde sanatçıların tanımlanmasında, farklı ülkelerde, meslek birliklerine üyelik, sanatçılardan oluşan bir komite ya da yetkili makam tarafından tanımlama, sanatsal eser üzerinden tanımlama gibi yöntemler kullanılmaktadır[305].

UNESCO'nun Sanatçıların Statülerine İlişkin Tavsiye Kararında sanatçı, sanat eserini yaratan, yeniden yaratan ve yaratıcı ifade ile biçimlendiren, sanatsal üretimin hayatının önemli en önemli parçasını teşkil ettiğini düşünen, sanatın ve kültürün geliştirilmesine katkı sunan ve bunları yaparken de herhangi bir istihdam

[303] Hatice Örcün BARIŞTA, Cumhuriyet Dönemi Halk Plastik Sanatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s.23
[304] S. PEKSAN, F. TOSUN, "Sanatçıların Sosyal Haklara Ulaşımındaki Güçlükler", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:3, 2014, (ss. 207-230), s.209
[305] İbid. s. 209

ilişkisi ya da meslek kuruluşu gibi bir yere bağımlı olması gerekmeyen kişi olarak tanımlanmıştır[306]. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, Uluslararası Standart Meslek Sınıflamasına göre ise sanatçılar, yaratıcı sanatçılar, sahne sanatçıları, görsel sanatçılar, yazarlar, aktörler, dansçılar gibi meslek dallarında sınıflandırılmıştır[307]. Bu bağlamda sanatçı denildiğinde çok farklı uğraşı alanları ve meslekler bu kapsama girmektedir. Bu durum sanatçıların farklı istihdam biçimleri ile çalışma hayatında var olmalarına ve farklı hukuki statülerde bulunmalarına, dolayısıyla devletin sanatı ve sanatçıyı destekleme biçiminde farklılıklara yol açmıştır.

Ülkemizde sanatçılar, hizmet sözleşmesi ile işçi statüsünde ya da eser sözleşmesi ile bağımsız olarak faaliyet gösteren serbest meslek erbabı olarak, ticaret şirketleri yapılanması kapsamında tacir olarak ya da kamuda memur ya da sözleşmeli personel olarak 657 sayılı Kanun hükümleri kapsamında faaliyet göstermektedir.

Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde bulunan CSO, orkestra, koro ve topluluklarda ve DOBGM ile DTGM bünyesinde istihdam edilen sanatçılar, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun Ek Geçici 12,14,15 ve 16. maddelerine göre kamu çalışanı statüsündedirler. Kamu çalışanı olarak yalnızca, sahne- gösteri sanatları ya da sesli sanatlar alanında yer alan sanatçılar bulunmakta olup, öteki sanat dallarındaki sanatçılar açısından kamu çalışanı olmak gibi bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla, devlet memuru statüsündeki sanatçılar, orkestra, koro ve topluluklarda ve DTGM ile DOBGM'de istihdam edilen sanatçılar olup, diğer sanat dallarında yer alan sanatçılar, işçi, serbest meslek erbabı ya da tacir statüsünde olmaktadır.

Türkiye'de, 1971 yılından itibaren, sanata olan katkıları ve yaptıkları hizmetler dikkate alınarak mesleğinin üstün temsilcisi olan sanatçılara "devlet sanatçısı" unvanı verilmesine dair uygulama hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda 89 sanatçıya bu statü verilmek suretiyle, emeklilik, yurtdışı seyahatlerinde ayrıcalıklar ve devlet törenlerinde protokolde yer alma gibi konularda avantajlar sağlanmıştır. Ancak 22.08.1991 tarih ve 20968 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Devlet

[306] UNESCO, Recommendation concerning the Status of Artists, 27 Ekim 1980.
[307] ILO, International Standart Classification of Occupations 08.

Sanatçısı Olacak ve Bu Haktan Yararlanacaklar ile Bunların Nitelikleri ve Seçilmeleri Hakkındaki Yönetmelik ile bu yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair 07.11.1998 tarihli ve 23516 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmelik" iptal istemi ile açılan davada Danıştay 10. Dairesi'nin 18.01.2002 tarih ve 1999/2780 E., 2002/72 K. Sayılı kararı ile iptal edilmiş ve "Devlet Sanatçısı" ünvanı kaldırılmıştır. Yönetmeliğin iptalinden sonra hiç bir sanatçıya bu ünvan verilmemiştir.

2. Kültür Varlıkları Hukuku

Kültür varlıkları,*"tarih öncesi ve tarihi devirlere ait kültür, bilim, din ve güzel sanatlarla ilgili yer üstü, yer altı veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmazvarlıklardır"*[308]. Kültür varlıkları, insanoğlunun uygarlaşma tarihinin somut verileri olmaları açısından haiz oldukları önem dolayısıyla, gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemelerin konusu olmuştur.

Ulusal ve uluslararası düzenlemelere bakıldığında kültür varlığı, kültür mirası ve eski eser kavramlarının birbirine yakın kavramlar olarak kullanıldığı görülmektedir. Kültür mirası, toplumların binlerce yıllık hayat deneyiminin günümüze dek ulaşan somut ve somut olmayan kalıntıları olarak, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının yanı sıra, somut olmayan kültürel mirası da kapsamına almaktadır. Günümüzde uluslararası sözleşmelerde dört tür kültür mirası kategorisi bulunmakta olup, bunlar, somut kültürel miras (tablolar, heykeller, sikkeler, arkeolojik eserler el yazmaları, gibi taşınır kültürel miras / arkeolojik sitler, anıtlar, tarihsel kent dokuları gibi taşınmaz kültür miras), su altı kültürel mirası (batıklar, su altı kentleri, kalıntıları vs.), somut olmayan kültürel miras (gösteri sanatları, sözlü gelenekler, ritüeller vs.), doğal miras (kültürel peyzajlar, doğal sitler, vs.) olarak belirtilebilir[309]. Kültür varlıkları ise su altı ve su üstü, taşınır ve taşınmaz kültür

[308] İ.SÖNMEZ, T. KARAGÖZOĞLU ve F. KARAGÖZOĞLU, TaşınırTaşınmaz Eski Eserler Hukuku, Hukuk Merkezi Yayınları, Ankara, 1985, s.19.

309 D. ÜNSAL, G. PULHAN, "Türkiye'de Kültürel Mirasın Anlamı ve Yönetimi", Kültürel Miras Yönetimi (Ed:A.AKSOY, D.ÜNSAL) , Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2012, ss.30-66, s.34.

varlıkları olarak daha sınırlı bir alanı ifade etmektedir. Önceden eski eserler olarak mevzuatımızda yer alan kültür varlıkları kavramının, halen yürürlükte bulunan mevzuatımızda kullanılması dolayısıyla, bu kavramı kullanmayı uygun buluyoruz.

Kültür varlıklarının gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde korunmasını teminen işbirliği düşüncesi oldukça yakın bir geçmişe sahiptir[310]. "Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkinSözleşme" (UNESCO, Lahey, 1954) silahlı çatışma durumundakültür mirasının muhafaza edilmesinikonu edinen ilk uluslararası sözleşmedir[311].

"*Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlere İlişkin Sözleşme*[312] *(UNESCO, Paris, 1970), Uluslararası Çalınmış ve Kanunsuz Şekilde İhraç Edilmiş Kültür Varlıklarının Geri Verilmesi UNIDROIT Sözleşmesi*[313] *(1995), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme*[314] *(UNESCO, Paris, 1972), Sualtı Kültür Mirasının Korumasına İlişkin Sözleşme*[315] *(UNESCO, Paris, 2001), Somut Olmayan Kültür Mirasının Korunmasına İlişkinSözleşme*[316] *(UNESCO, Paris, 2003), Avrupa Kültür Sözleşmesi* [317] *(Avrupa Konseyi, 1954), Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Avrupa Konseyi, Londra, 1969) ve Gözden Geçirilmiş Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Avrupa Konseyi, Valetta, 1992)* [318] *, Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme* [319] *(Avrupa Konseyi, Granada, 1985),Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Sözleşme*[320] *(UNESCO, 2005) Toplum İçin*

[310]Durmuş TEZCAN, "Arkeolojik Kültür Varlıklarının Korunması ve Milletlerarası Ceza Hukuku", AÜSBF Dergisi, C.51, 1996, ss.425-451), s. 428.
[311]D. ÜNSAL, G. PULHAN, a.g.m., s.38.
[312]Bu konvansiyonu, Türkiye 1981 yılında imzalamıştır.
[313] 1995 Unidroit Konvansiyonu belli koşullarda yasadışı yollarla ihraç edilmiş kültür varlıklarının kaynak ülkeye iadesini mümkün kılmıştır. Türkiye henüz bu sözleşmeye taraf değildir.
[314]Bu sözleşme ile dünya çapında üstün evrensel değere sahip doğal ve kültürel miras alanlarının korunması hedeflenmektedir. Ülkemiz Sözleşme'ye taraftır.
[315] Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir.
[316] Ülkemiz sözleşmenin tarafıdır.
[317] Türkiye bu sözleşmeyi 1957 yılında onaylamıştır.
[318]Türkiye bu sözleşmeyi 1999 yılında kabul etmiştir.
[319]Türkiye bu sözleşmeyi 1989 yılında kabul etmiştir.
[320]Sözleşmeyi 120 ülke kabul etmiştir ancak Türkiye bunlardan biri değildir.

Kültür Mirasının Değeri Çerçeve Sözleşmesi" bu alanda yapılan önemli uluslararası sözleşmelerdir.

Kültür varlıklarının bulundukları yerden alınarak başka bir yere götürülmesi geçmişte sıkça yaşanmış ve günümüzde yaşanmaya devam eden bir durumdur. Kültür varlıkları açısından zengin konumda olan kaynak ülkeler ile gelişmiş ithalatçı ülkeler arasında zaman zaman ihtilafa yol açan bu gibi durumlarda "*Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlere İlişkin Sözleşme" ile "Uluslararası Çalınmış ve Kanunsuz Şekilde İhraç Edilmiş Kültür Varlıklarının Geri Verilmesi UNIDROIT Sözleşmesi"*'nde çözüm getirilmektedir. Ancak burada yerlerinden edilmiş kültür varlıkları ileilgili iki farklı görüşünbulunmakta olduğunu belirtmek gerekir. Bunlar; kültür varlıklarının insanlığın ortak mirası olduğunu söyleyen "evrensellik görüşü" ile kültür varlıklarının milli kültür mirasına ait olduğunu söyleyen "milliyetçi görüş". Evrensellik görüşü, kültür varlıklarının tüm insanlığın ortak malı ve mirası olarak kabul edilmesini ve en iyi nerede muhafaza edilecekse o ülkede korunması gerektiğini savunurken, milliyetçi görüş de denilen diğer görüş, kültür varlıklarının bulunduğu yerde korunması gerektiğini savunur[321].Bu bağlamda her ne kadar "*Uluslararası Çalınmış ve Kanunsuz Şekilde İhraç Edilmiş Kültür Varlıklarının Geri Verilmesi UNIDROIT Sözleşmesi"*'nde milliyetçilik görüşü benimsenmiş olsa da, ithalatçı ülkelerin evrensellik görüşünü benimsemeleri nedeniyle bu sözleşmeyi imzalamamaları yerlerinden edilmiş kültür varlıklarının iadesini güçleştirmektedir.

Batı'da Rönesans sonrası dönemde halk müzelerinin kuruluşu ile 19. yüzyılda eski eserlere olan ilgi artmıştır. Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine denk gelen bu süreçte Osmanlı Devleti topraklarında bulunan eski eserler, yabancılar tarafından tam anlamıyla yağmalanmıştır[322]. Bu durum, kültür varlıkları alanında ilk hukuki düzenleme olan "1869 Asarı AtikaNizamnamesi"nin yapılmasının yolunu açmış olup, işbu nizamnameye kadar eski eserlerin hukuki durumları tamamen Fıkıh

[321] Oğuz SANCAKDAR, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 55
[322] Ahmet MUMCU, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", AÜHF Dergisi, 1969, C.26, S. 3-4, ss.45-78, s.46.

esasları ile belirlenmişti [323] . 1874 yılında yeni bir Asar-ı Atika Nizamnamesi yapılmak suretiyle bu alandaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, 1912 yılında da taşınmaz kültür varlıklarına dair Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnameler, 1710 sayılı eski Eserler Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1973 yılına kadar uygulanmıştır. 1710 sayılı kanun ise 1983 yılında yerini 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na bırakmıştır.

a. Kültür Varlıkları Alanında İdari Yapı

1982 Anayasası'nın, "Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması" başlıklı 62. Maddesi hükmü ile devlete tabiat ve kültür varlıklarının korunması ile ilgili gerekli yasal ve idari düzenleme yapma görevi yüklenmiştir. Bu bağlamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ana hizmet birimlerinden olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü oluşturulmuş; "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının araştırılması, korunması ve yönetimineilişkin kuralları ihtiva eden düzenleme olarak 1983 yılında yürürlüğe girmiştir ve halen yürürlüktedir.

"2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu" kültür varlıklarının hukuki durumunu hüküm altına almıştır. Kanun'da kültür varlıkları taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları olarak iki gruba ayrılarak her bir grup için farklı hukuki statü oluşturulmuştur[324]. Ayrıca, 2863 sayılı Kanunun 5. maddesinde gerek devlete, gerekse özel hukuk gerçek veya tüzel kişilerine ait taşınmazlarda, varlığı bilinen ya da ileride meydana çıkabilecek taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının devlet malı statüsünde olduğu vurgulanmıştır. Kanunda tanımlanan devlet malı niteliğinde olma koşulunun, özel hukuk kuralları çerçevesinde tanımlanan mülkiyet hakkından farklı bir hukuki statü olduğunu belirtmek gerekir[325]. Bu düzenlemeyle mülkiyeti özel hukuk kişisinde veren, buna karşın mülkiyet hakkının kullanımıyla

[323] Ahmet MUMCU, a.g.m., s.66.
[324] Nusret İlker ÇOLAK, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 11
[325] Sabih KANADOĞLU, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 89

ilgili kısıtlamalar getiren ve kullanımı sıkı koşullara bağlayan bir hukuki yapı oluşturulmuştur[326].

Genel Müdürlük merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ve sürekli bilimsel kurullardan oluşmaktadır. Taşra teşkilatını 'müze müdürlükleri', merkeze bağlı taşra teşkilatını ise 'Rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlükleri, Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü' oluşturmaktadır. Sürekli Bilimsel Kurullar ise, 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'dır.

b. Taşınmaz Kültür Varlıkları

Taşınmaz kültür varlığı olarak koruma altına alınabilecek eserlerin neler olduğunu kanun koyucu hem niteliklerine göre, hem de sayma yoluyla belirleme yolunu seçmiştir[327].Bu bağlamda, 20. yüzyıldan önce yapılmış taşınmaz yapılar ya da bu tarihten sonra yapılmakla beraber eser niteliği gösterebilecek ve bakanlıkça korunmaya değer özellikte olan taşınmaz yapılar; sit alanlarındaki taşınmaz yapılar, tarihimizdeki önemleri olayların yaşandığı taşınmazlar, Atatürk'ün kullandığı evler, kanunen koruma altında bulunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak sayılmıştır. Bunlar karineten "korunması gereken taşınmaz kültür varlığı" statüsünde bulunduklarından, bunlarla ilgili tescil kararları inşai değil açıklayıcı niteliktedir[328]. Bunların dışında, kaya mezarları, tümülüsler, köprüler, kervansaraylar, hanlar, gibi, kabartmalar, bedestenler, kiliseler, şifahaneler vs. gibi yerler kanunda "taşınmaz kültür varlığı" statüsünde sayılmıştır. Bu gibi yerler, ilgili kurum ve kuruluşların görüşü de alınmak suretiyle KTB tarafından tespit edilir ve "koruma bölge kurulu" kararı ile tescillenir.

Bu tescil kararı, karar konusu teşkil eden yapıların hukuki statüsünü tamamen değiştiren idari bir işlemdir ve kararla özel kişilere ait yerlerde mülkiyet

[326] Nusret İlker ÇOLAK, "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Devlet Malı Niteliği ve Sonuçları", Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Şubat 2009, Sayı:84.
[327] Nusret İlker ÇOLAK, a.g.e., s.17-18
[328] Oğuz SANCAKDAR, a.g.e. s. 348-349

hakkınaönemli kısıtlamalar getirilmiş olmaktadır[329].Tescil kararı ile farklı bir hukuki statü kapsamına giren taşınmaz kültür varlıklarına, fizikî ve inşaî girişimlerde bulunulamayacağı gibi, bunların kullanıma açılmaları ya da farklı şekilde kullanımı söz konusu olamamaktadır.Kararsonucunda, statüsü değişen yapılar, koruma mevzuatına tabi yapılar olarak, bunlarla ilgiliher türlü uygulama ve kullanım değişikliği izne bağlı olur. Yapılar, muafiyet ve istisnalar ile kamusal yardımlardan yararlanma ayrıcalıklarına sahip olurken; bunlara karşı yapılan izinsiz müdahaleler, kanunda belirtilen idari ve cezai yaptırımlara tabi olur[330].

"2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"nun 51. maddesi çerçevesinde işbu kanun kapsamındaki yapılarla ilgili işlerde "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" tesis edilmiştir[331]. Dikkat edilecek olursa, bu kurullar yalnızca taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili hizmetleri yerine getirmek üzere kurulmuş olup, taşınır kültür varlıkları ile ilgili herhangi bir görev ve yetkileri bulunmamaktadır. Bölgesel düzeyde kültür ve tabiat varlıklarının muhafazasında karar alma ve uygulamayı denetleme vazifesi'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'nda iken, ülke çapında uygulamada birlik sağlayıcı denetimsel ve ilke belirlemeye yönelik kararlar alma yetkisi'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nda bulunmaktadır[332]. Taşınmaz bir tarih ya da tabiat varlığının muhafazayı gerektirecek bir önem taşıyıp taşımadığı konusunda karar alma yetkisi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna verilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 57. maddesinin I. fıkrasının(a) bendinde, Bakanlık tarafından yapılan ya da yaptırılan tespitler üzerine kültür ve tabiat varlıklarının tesciline karar verme yetkisinin Koruma Bölge Kurullarının yetkisinde olduğu açıkça düzenlenmiştir[333].

---

[329]İbid. S.349

[330] Nusret İlker ÇOLAK, a.g.e., s.495-503.

[331]8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 41. maddesi ile 2863 sayılı Kanunda yer alan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ibareleri "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" şeklinde ve "kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu" ile "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" ibareleri "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şeklinde değiştirilmiştir.

[332]NusretİlkerÇOLAK, "Kültür ve Tabiat Varlığı Olarak Tescil Kararı, Hukuki Niteliği ve Sonuçları" E-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Kasım 2011, S. 117.

[333]ibid

2863 sayılı Kanunda Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun esas görevi, koruma ve restorasyonadair ilke kararları vermek, bölge kurullarını koordine etmek ve uygulamada çıkanbir takım sorunları Bakanlıkla birliktedeğerlendirmektir. Bakanlıklarca Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesi talebiyle gönderilen ve gündeme alınan hususlarda karar vermek olarak belirtilmiş, çalışmaya dair diğer hususların yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiştir.Ayrıca, koruma yüksek kurulu, plânlama yetkisi olan kamu kuruluşlarıyla valilik ve belediyelerin, koruma bölge kurullarının, sit alanı, sit derecelendirilmesi, sit geçiş dönemi koruma esasları ve kullanım şartları, koruma amaçlı imar planları ve revizyonları konularındaki kararlarına karşı 60 gün içerisinde yapılan itirazları incelemek ve karara bağlamakla görevlidir.

Koruma bölge kurullarının genelde belirli bir taşınmaz kültür varlığına ya da taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu alanlara yönelik bireysel işlemler yaptığını belirtmek gerekir. Koruma yüksek kurulları ise düzenleyici işlem niteliğindeki ilke kararları alır ve bölge kurullarının kararları açısından itiraz merciidir.

c. Taşınır Kültür Varlıkları

2863 sayılı Kanun'un 23. maddesinin (a) bendinde yine sayma yoluyla korunması gerekli taşınır kültür varlıkları belirtilmiştir. Her türlü menkul eşya, tarihi ve kültürel bakımdan değer taşımak kaydıyla bu kapsamda yer alabilir. 24. madde uyarınca burada sayılan etnografik içeriktekimenkuller üzerinde ülke içinde hukuki tasarrufta bulunmak serbesttir. Ancak Kanunun 25. Maddesinde belirtildiği üzere, bu tür eşyalar, tescil ve tasnif dışı bırakılmış ve Devlete ait müzelere alınması gerekli görülmemiş ise de "taşınır kültür varlıkları" olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile ticareti yapılabilmektedir. Bunlarla ilgili ticari esaslara göre faaliyet gösteren işletmeler Bakanlığın denetiminde bulunmaktadır.Konuyla ilgili ayrıntıların düzenlenmesi yönetmeliklere bırakılmıştır.

"*Korunması Gerekli Taşınır Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik*"te tasnife ve tescile dair esaslar

belirtilmiştir.Yine "Etnografik Nitelikteki Taşınır Kültür VarIıkları Hakkında Yönetmelik", "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik", "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yurt Dışına Çıkarılması ve Yurda SokuIması Hakkında Yönetmelik", "Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik", "Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik", "Taşınır Kültür Varlığı Ticareti ve Bu Ticarete Ait İşyerleri İle Depoların Denetimi Hakkında Yönetmelik", "Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Bulanlara, Haber Verenlere ve Yakalayan Kamu Görevlilerine Verilecek İkramiye İle İlgili Yönetmelik", taşınır kültür varlıkları ile ilgili ayrıntılı düzenlemeleri içeren düzenleyici işlemlerdir.

d. Müzeler

Müzeler, bireylerin gerek geçmişe gerekse günümüze ait bilimsel, sanatsal, kültürel, tarihsel, sosyolojik, ekonomik vs. izleri sürebildikleri mekânlardır. Tarihsel ve kültürel açıdan değer taşıyan kültür varlıklarının toplandığı, arşivlendiği ve koruma altın alındığı, kişilerin bilgi ve deneyimlerinin artırılmasına etki eden yerler olan müzelerin, toplumsal açıdan eğitici bir fonksiyonu bulunmaktadır. Uluslararası Müzeler Konseyi -ICOM -Tüzüğünde müze, "*kar amacı gütmeden, toplumun faydası ve gelişimi için çalışan, her türlü katılıma açık, koruyan, araştıran, iletişim odaklı, insanlığın maddi ve manevi kültürel mirasını, çevresel değerleriyle birlikte sergileyen, eğiten, araştıran ve eğlendiren sürekli kurumlar*" olarak tanımlanmıştır[334]. İşbu düzenlemede de müzelerin eğitici işlevi ve toplumsal gelişimi destekleyici özeliği vurgulanmıştır.

Tarihsel süreçte koleksiyonculuk- biriktirme ve saklama girişimleri- müzelerin ve arşivlerin ortaya çıkmasından bir önceki aşamayı oluşturmaktadır. İngiltere'de 1638'de Oxford Üniversitesinde EliasAshmole adlı bir antika

[334] ICOM Tüzüğü'nün en son şekli , Viyana'da gerçekleştirilen 21. Genel Meclis Toplantısı'nda kabul edilmiştir.

meraklısının topladıklarından faydalanarak ilk müze kurulmuştur[335]. İlk ulusal müze olan "Louvre" ise Fransa'da 1793 yılında açılmış, aristokrasinin koleksiyonları burada sergilenmeye başlanmıştır[336].

ABD'de 1773 yılında Charleston ve 1785'te Philadelphia müzeleri açılmıştır. İspanya'da Prado Müzesi, Almanya'da Berlin, Rusya'da Hermitage, Avusturya'da Belvedere müzeleri ise 19. Yüzyıl'da açılmıştır.

Türkiye'de koleksiyonculuk faaliyetleri daha eski tarihlerde başlamış olmakla beraber, müzeciliğin 19. Yüzyılda başladığı kabul edilmektedir. 1869 yılında açılan Müze-i Hümayun[337]ülkemizin ilk müzesidir. Cumhuriyetin ilanından sonra ise 1923 yılında Ankara Arkeoloji Müzesi kurulmuş, 1934 yılında Topkapı Sarayı müzeye dönüştürülmüş, 1913 yılında kurulan 'Evkaf-ı İslamiye Müzesi', 'Türk İslam Eserleri Müzesi' adını almış; Konya'daki 'Mevlana Dergâhı' müze haline getirilmiş; 1930 yılında Ankara Etnografya Müzesi açılmıştır.

Müzecilik çalışmaları, yürürlüğe giren mevzuatla da desteklenmiş ve kurumsallaşmaya başlamıştır. 1924 yılında kabul edilen 'Âsâr-ı Atîka Encümeni'nin Teşkilât ve Vazifelerine Dair Kanun' ile 'Müze ve Râsâthane Kanunu' ve 1925 yılında kabul edilen' Kıymetli Eserlerin Harice İhracının Men'ine Dair Kararnâme' ve bunların yürütülmesine ilişkin tüzük ve genelgeler düzenlenmiştir[338].

Günümüzde KTB bünyesinde 200 civarı devlet müzesi 150 civarında da örenyeri ziyarete açıktır. Ayrıca türbeler de bu kapsamdadır. Müze müdürlükleri, bakanlığın taşrateşkilatındandır. Resim Heykel Müzeleri de yine devlet müzeleri olarak Bakanlığa bağlı hizmet birimleridir.

[335] Erdem YÜCEL, Türkiye'de Müzecilik, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s?
[336] Burçak MADRAN (Ed: Levent ÇALIKOĞLU),, Çağdaş Sanat Konuşmaları 4- Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik, YKY, İstanbul, 2009, SS.63-85.
[337] İmparatorluk Müzesi, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi bilinmektedir.
[338] Erdem YÜCEL, "Müze" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2006, Cilt:32, ss.240-243, s.242.

e. Özel Müzeler

Özel müzeler Kültür ve Turizm Bakanlığınca izin verilmesi halinde açılabilmektedir. Kamu kurumları, gerçek ve ya tüzel kişiler ya da kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere vakıflar,özel müze açabilirler. Bu müzeler Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumlu müze müdürlüklerince yıllık olarak denetlenmektedir. Halen faaliyet göstermekte olan 254 adet özel müze bulunmaktadır; bu özel müzelerle ilgili istatistik verileri Bakanlıkça kayıt altına alınarak değerlendirilmektedir[339].2863 sayılı Kanun'un 26. Maddesi uyarınca özel müzeler, taşınır kültür varlıklarının korunması hususunda devlet müzesi statüsündedir.

Özel müzeler"Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik" hükümleri uyarınca faaliyet göstermektedir. Yalnızca '2863 sayılı Kanun' kapsamında bulunan taşınır kültür varlıkları barındıran özel müzeler buna tabidir. '2863 sayılı Kanun'a tabi olmayan çağdaş sanat eserlerinin sergilendiği özel müzeler, "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik"gereğince ilgili idarece ruhsatlandırılmaktadır.

f. Müzelerle İlgili Mevzuat

Ülkemizde müzeler ile ilgili kabul edilen yasalar, 'Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü' (UNESCO) ve 'ICOM' gibi uluslararası organizasyonlarca düzenlenen ve ülkemizce kabul edilen uluslararası antlaşmalar ve diğer metinler, müzelerin yönetim politikasında önemli araçlardır[340]. Müzelere ilişkin mevzuat aşağıda kısaca ele alınmaktadır.

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları bağlamında 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan düzenlemeler müzeler ile ilgili iç hukukumuzdaki başlıca düzenlemelerdir. Müzelerde sergilenebilecek taşınır kültür ve tabiat

[339] Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018 yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 58.
[340] Levent ÇALIKOĞLU, "Yeni Bir Dikkat Alanı: Koleksiyon- Koleksiyonerlik, ve Müzecilik", Çağdaş Sanat Konuşmaları 4- Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik, (Ed: Levent ÇALIKOĞLU), YKY, İstanbul, 2009, ss.7-16, s.12.

varlıklarına ilişkin hükümler işbu kanunda yer almaktadır. Kanunun 25. Maddesinde, tasnif ve tescile tabi tutulan korunması gerekli kültür varlıkları arasından devlet müzelerinde bulunması uygun görülenlerin müzelere alınacağı belirtilmektedir. Müzelere alınması uygun görülmeyenler ise sahiplerine belge ile teslim olunmaktadır. Yine Kanun'un 26. Maddesinde, müze, özel müze ve koleksiyonculuk ile ilgili genel esaslar belirtilmektedir.

"Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu"ndaiseteşvik konuları başlıklı 4. Maddenin b bendinde; teşvik ve indirime konu olabilecek faaliyetler arasında müzelerin yapımı, onarımı ve işletilmesi sayılmıştır.

'Korunması Gerekli Taşınır Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik'te[341], müzelere alınabilecek taşınır kültür varlıklarının tasnif ve tescili ile ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmektedir[342].Yönetmelik uyarınca, "*tasnif ve tescil işlemleri, yetki ve görevleri ve oluşumlarına ilişkin ayrıntıların anılan yönetmelikte belirtildiği değerlendirme ve kıymet takdir komisyonlarınca"* yapılmaktadır.

'Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği*'*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı müzelerin vazifelerini, işleyişini, personelin nitelik ve görevlerini belirtmektir.

'Ulusal Müze Başkanlıklarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelikte'"ulusal nitelikli müze", é*ulusal kültür mirasını bilimsel yöntemlerle toplayan, onaran, koruyan, sınıflandıran, sergileyen, tanıtan, kültürel, eğitsel ve bilimsel etkinlik faaliyetleri ve kurumsal ilişkilerle toplumla iletişim ve etkileşimde bulunan, coğrafi konum, koleksiyonlarıniçeriği ve genişliğine göre Bakanlıkça belirlenen hizmet birimlerié* olarak ifade edilmiştir[343].Ulusal nitelikli müzelerde, müze müdürlüğü değil,doğrudan Genel Müdürlüğe bağlı müze başkanlığı kurulur.

[341]20/04/2009 tarih, 27206 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
[342]Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı olan Resim ve Heykel müzeleri, işbu yönetmelik kapsamına alınmamıştır.
[343]11/11/2005 Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir.

'Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği' [344] uyarınca tarafı olduğumuz 'Milletlerarası Müzeler Konseyi Tüzüğüne' uygun olarak Ankara'da (ICOM) '*Türkiye Milli Komitesi*' kurulmuştur.

'Askeri Müzeler Yönetmeliği', Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki müzelere ilişkindir.

'Etnografik Nitelikteki Taşınır Kültür Varlıkları Hakkında Yönetmelik'te ise etnografik mahiyette bulunan taşınır kültür varlıkları düzenlenmektedir. İşbu yönetmelik uyarınca "*müzeye dahil edilmeyen etnografik nitelikteki taşınır kültür varlıklarının, yurtiçinde alımının, satımının ve devrinin serbest olduğu, ancak bunu gösterir bir belgenin Bakanlıkça düzenlenip, anılan kültür varlığı ile birlikte maliklerine iade edileceği"* belirtilmektedir. Müzeye alınması uygun görülenler ise bedeli mukabilinde müze tarafından satın alınmaktadırlar.

Müzelerle ilgili düzenlemelerin genellikle taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, devlet müzelerinde ve özel müzelerde taşınır kültür ve tabiat varlılarının hem koruma altına alınması, hem de teşhirinin sağlanmasıdır. Öte yandan kültür varlığı niteliği taşımayan, çağdaş sanat eserleri ve/veya eşyalarını barındıran yerler,işyeri niteliğinde olup farklı bir hukuki statüdedirler.

3. Sinema Hukuku

Kültür endüstrilerinin önemli bir ayağını oluşturan sinema endüstrisi, sunulan içerik ve mesajlarla tüm dünyadan bireylerin fikirlerini ve bakış açılarını etkileyebilen, yönlendirme gücüyle sanatsal ve ekonomik olduğu kadar politik yönüyle de ele alınabilecek bir alandır. Öte yandan sinema filmleri kültür ürünü olarak, üretildikleri ülkelerin kültürlerini ve bakış açılarını ya da yaymak istedikleri fikirleri kendi ülkelerinde ve pazar ülke konumundaki diğer ülkelerde yaymalarını sağlayan stratejik önemi haiz ürünlerdir.

[344] 11.12.1970 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Günümüzde sinema endüstrisi milyarlarca dolarlık getirisi olan bir sektöre işaret etmektedir. 2014 yılı verilerine göre, ABD'nin bir yılda bu sektörden elde ettiği gelir 28.159 milyar dolar iken, en yakın takipçisi Birleşik Krallık'ın 6.476 milyar dolar'dır[345]. Japonya, Çin, Almanya, Fransa, Güney Kore, Hindistan gibi ülkeler de sinema filmleriyle küresel pazarda yerlerini almışlardır. ABD sinemasının baskın konumu karşısında, gerek Avrupa Birliği tarafından geliştirilen politikalar kapsamında, gerekse Fransa'nın "kültürel istisna" programlarıyla, hem kurumsal hem hukuksal, hem de ekonomik anlamda yeni düzenlemeler yapılmıştır[346].Bu düzenlemelerle sinema sektöründe rekabet gücünün artırılması hedeflenmiştir.

Sinema filmlerinin üretimi, dünyada olduğu gibi ülkemizde de özel kesim tarafından gerçekleştirilmektedir. Devletin ise bu filmlerin değerlendirilmesi, denetlenmesi, sınıflandırılması ve desteklenmesi gibi konularda bu alana müdahil olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu alanda idari yapı içerisinde oluşturulan birimlerle, kanunlar tarafından çizilen çerçeve dâhilinde ve düzenleyici işlemlerle faaliyet gösterilmektedir.

Ülkemizde, "*sinemanın gelişimini sağlamaya dönükbir çerçeve ortaya koyan, izleyiciye ulaşmaolanaklarını artıracak, bu alanda yapılacak yatırımları teşvik edecek, ayrıca, ülkede üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticarî dolaşıma ve gösterime girmeden önce, kayıt ve tescile de temel olacak şekilde kamu düzeni, genel ahlâk ile gençlerin ruh sağlığının korunması, insan haysiyetine uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesini ve sınıflandırılmasını temin edecek bir mekanizmanın oluşturulması amacıyla"* 5224 sayılı 'Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun' düzenlenmiş, 21.07.2004 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir[347]. Bu Kanunda, sinema sektörünün eğitim, girişim, yatırım, yapım, dağıtım ve gösterim alanlarında geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ile kayıt ve

[345] Dünya'da Film Endüstrisi İstatistikleri, (Filmedentertainmentrevenue in selected countries worldwide in 2014 (in million U.S. dollars)); http://www.statista.com/statistics/296431/filmed-entertainment-revenue-worldwide-by-country/, Erişim Tarihi:12.04.2018.

[346] Hülya UĞUR TANRIÖVER, "Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2011, s. 88

[347]5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'un Genel Gerekçesi.

tescile de esas bir şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi, sınıflandırılması ve devletçe desteklenmesine dair hususlarda düzenlemeler yer almaktadır.

Devletin sinema alanındaki yetkisi ve görevi bir taraftan sinema sektörünün korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik iş ve işlemleri yapmak iken, diğer taraftan da nitelikli eser üretimini teşvik etmektir. Bakanlık bu görevleri yerine getirirken, 5224 Sayılı 'Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'da yer alan düzenlemeler çerçevesinde hareket etmektedir. Anılan Kanun'un 2. Bölümünde, sinema filmlerinin değerlendirilmesinde ve desteklenmesinde görev yapmak üzere sürekli kurullar oluşturulması öngörülmüştür. Bunlar, Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu ve Destekleme Kurulu'dur. Sinema filmlerinin değerlendirilip sınıflandırılmasının, Bakanlık bünyesinde oluşturulan Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunca gerçekleştirileceği hükme bağlanmıştır[348]. Destekleme başvurusunda bulunulan projeleri değerlendirmek ve desteklenecek olanları belirlemek üzere Bakanlık bünyesinde Destekleme Kurulu oluşturulması hükme bağlamıştır. Bu bağlamda değerlendirme, sınıflandırma, sektör araştırması yapılması ve desteklenecek filmlerin değerlendirilmesi işleri bu kurullarca gerçekleştirilmektedir.Sinema hukuku açısından filmlerin denetlenmesi mekanizması ve teşvik mekanizması iki önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukukumuzda bunlarla ilgili nasıl bir sistem oluşturulduğu aşağıda incelenmektedir.

a. Film Denetim Sistemi

Sinemanın geniş halk kitleleri üzerinde etkili olması nedeniyle zararlı etkilerini önleme gerekliliğinin kamu otoriteleri tarafından anlaşılması üzerine sinema filmleri, gerek ülkelerin iç hukuklarında gerekse uluslararası belgelerde

[348] Kurul; Bakanlık ile İçişleri ve Millî Eğitim bakanlıklarından birer üye,ilgili alan meslek birliklerince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek, alanında doktoraderecesi bulunan bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşur. Kurul, enaz altı üyenin katılımıyla toplanır ve beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır. (md. 4)

çeşitli hukuki düzenlemelere tabi tutulmaya başlanmıştır[349]. Nitekimfilmler yoluyla kişilik haklarının ihlal edilmesi, bir ülkenin tarihinin tezyif edilmesi, küçüklerin maneviyatı üzerinde olumsuz etki bırakılması, devletin uluslararası şahsiyetine saldırılması, toplumun değer yargılarına ters düşen fikir ve görüntülerinin sergilenmesi söz konusu olabilir[350]. Bu bağlamda filmlerin denetlenmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu denetimin nasıl yapılacağı, uygulanan film denetleme sistemi ile ilintilidir. Filmlerin denetlenmesinde, denetlemenin hangi mercilerce yapılacağı, ne zaman yapılacağı önem arz etmektedir[351]. Sinema yapımlarının denetlenmesine ilişkin "sansür sistemi" ve "kendi kendini denetleme sistemi" olmak üzere iki sistem olduğu ifade edilmektedir[352].

Sansür sisteminde, film, dolaşıma sunulmasından önce devlet tarafından oluşturulan mekanizmalarla belirli kriterlere göre değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Kendi kendini denetleme sisteminde ise filmlerin sinema endüstrisinin oluşturduğu bir kuruluş tarafından denetlenmesi söz konusudur.

Ülkemizde üretilen veya ülkeye ithal edilen sinema filmlerinin, ticari dolaşıma ve gösterime sunulmasından önce değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılmaktadır. 5224 sayılı Kanunda 3. Maddenin (f) bendinde değerlendirme ve sınıflandırma, "*ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticarî dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce, gösterim ve iletim biçimleri dikkate alınarak, kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması*" olarak tanımlanmıştır. Kanunda, denetleme işlemi sonucunda '*uygun bulunmayan filmlerin ticari dolaşıma ve gösterime sunulmayacağı*' ifade edilmektedir. 5224 sayılı Kanunda değişiklik öngören, '7163 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da "*Değerlendirme ve sınıflandırması yapılmamış olan sinema filmleri;*

[349] Ahmet ÇİFTÇİ, "Mukayeseli Hukuk Açısından Film Denetim Sistemleri ve 3257 Sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nun Getirdiği Sistem", Selçuk İletişim Dergisi, Yıl: 2, Sayı:1, 2001, (ss.16-35), s.17.
[350] Ahmet ÇİFTÇİ,a.g.m., s.17.
[351] Ahmet ÇİFTÇİ, a.g.m., s. 19.
[352]Kayıhan İÇEL, Kitle İletişim Hukuku, İstanbul, 2015, s. 443

festival, özel gösterim ve benzeri kültürel ve sanatsal etkinliklerde ancak 18+ yaş işareti ile gösterilir" denilmek suretiyle bazı bazı sinema filmlerin değerlendirme ve sınıflandırma dışı tutulabileceği, bunların ise ancak festival, özel gösterim ve kültür sanat etkinliklerinde gösterilebileceği belirtilmektedir. Maddenin devamında bakanlıkça değerlendirilen sinema filmlerinin, değerlendirme sonucu uygun görülen uyarı ve ibarelerle gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu değerlendirme ve sınıflandırma işi ise anılan Kanun'un 4. Maddesi uyarınca, Bakanlık bünyesinde oluşturulan Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunca yapılmaktadır.Ayrıca, 22.10.2019 tarihli ve 30926 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre, her türlü sinema filminin, ticari kayıt ve tescili yapılmadan önce değerlendirilme ve sınıflandırılma süreçleri ile bu değerlendirmeleri yapacak kurulların oluşumuna dair esaslar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 10. Maddesinde değerlendirme ve sınıflandırma esasları düzenlenmiştir. Bu esaslar, "*cinsellik, çıplaklık, şiddet, korku ile uyuşturucu madde, kaba ve argo dil gibi olumsuz örnek oluşturabilecek davranışların ağırlığı*" olarak belirtilmektedir.

Yapılan değerlendirme sonucu kullanılması öngörülecek işaret ve ibarelerin, "*film öncesinde, her türlü tanıtım ve gösterim alanında ve taşıyıcı materyal üzerinde rahatça görülebilecek ve okunabilecek şekilde kullanılması zorunlu"* tutulmuştur. Ticari gösterime veya dolaşıma sunulmasında sakınca görülmeyen filmlerin içeriklerini gösteren ibare veişaretler, izleyicinin bilgilendirilmesiya da belirli yaşın altındakilerin izlemesinin sakıncalı görüldüğü durumlarda, Yönetmeliğin ekinde yer alan işaret ve ibarelerin kullanılmasının zorunlu tutulabileceği belirtilmiştir. Ticari gösterime veya dolaşıma sunulması kabul edilmeyen filmlere ise bu Yönetmelik ekinde yer alan uyarıcı mahiyetteki işaret ve ibare verilmektedir.

Yönetmeliğin 17. Maddesinde işaret ve ibareleri denetlemek üzere İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü personelinden oluşan bir komisyon kurulacağı, bu komisyonundenetim yapacağı belirtilmiştir. Yapılan denetimler sonucunda*; "Değerlendirme ve sınıflandırma yükümlülüğüne uymayan, zorunlu tutulduğu halde gerekli*

*işaret ve ibareleri kullanmayan veya yanıltıcı şekilde kullanan film yapımcısına yirmi bin Türk Lirası; değerlendirme ve sınıflandırma yükümlülüğüne uyulmayan filmlerin dağıtımını yapanlara yirmi bin Türk Lirası; değerlendirme ve sınıflandırma yükümlülüğüne uyulmayan filmlerin ve fragmanların gösterimini yapanlar ile gerekli işaret ve ibareleri kullanmadan veya yanıltıcı şekilde kullanarak film gösterimi yapanlara elli bin Türk Lirası; gösterim ve tanıtım alanlarında gerekli işaret ve ibareleri kullanmadan etkinlik düzenleyenlere film başına yirmi bin Türk Lirası; reklam, fragman ve film arası sürelerine uymadan gösterim yapan, Kanunun 13 üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkra hükümlerine aykırı hareket eden ve Kanunun 13 üncü maddesinin beşinci fıkrasında yer alan yükümlülükleri yerine getirmeyen veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunan sinema salonu işletmecilerine salon başına elli bin Türk Lirası"*idari para cezasıverileceği öngörülmüştür. Söz konusu idari yaptırım, denetim komisyonunun durumu tutanakla tespit etmesi üzerine mahalli mülki idare amirince verilecektir.

Buna karşın, televizyon yayıncılığı yoluyla sinema filmlerinin gösterilmesi dolayısıyla, "6112 sayılıRadyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"un 8. Maddesinde belirtilen yayın ilkelerinin ihlali halinde RTÜK tarafından uygulanacak idari yaptırımlar gündeme gelmektedir. Yine "5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Kanunu"nda da konuyla ilgili bir takım idari tedbirler öngörülmüş bulunmaktadır.

b. Teşvik Mekanizması

Film yapımının, yüksek maliyetleri bünyesinde barındırması, sanatsal bir faaliyet sonucu ortaya çıkan eserin beğenilmemesi riski, sektörde yabancıların hâkim konumda olması gibi nedenlerle teşvik mekanizmasının oluşturulmasını gerektirmiştir. Ülkemizde ilk olarak 1986 yılında, 3257 sayılı "Sinema, Video Ve Müzik Eserleri Kanunu" yürürlüğe girişiyle bu alanda devlet teşvikleri verilmeye başlanmıştır. Ancak 3257 sayılı Kanun'un 10 maddesinde düzenlenen "Sinema ve

Müzik Sanatı Destekleme Fonu"nun 2001 yılında 4629 sayılı "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun" ile kaldırılmasıyla filmlerin desteklenmesi kesintiye uğramıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren "5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile destek mekanizması yeniden kurulmuştur.

18.01.2019 tarihli 7163 sayılı 'Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ileDesteklenmesi Hakkında Kanunda DeğişiklikYapılmasına Dair Kanun' ile 5224 sayılı Kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan ilki,Kanunun değişiklikten önceki halinde, Bakanlıkça sağlanan destekler geri ödemeli ve geri ödemesiz olarak belirlenmiş; yapım destekleri geri ödemeli, belgesel, canlandırma ve kısa filmler geri ödemesiz destek olarak belirtilmişti. Değişiklikle, kanun kapsamında verilen tüm desteklerin geri ödemesiz olarak yapılacağı belirtilmiştir. Yine 5224 sayılı Kanun'undeğişiklikten önceki halinde film türleri, kurgu, belgesel, animasyon vekısa film olarak belirtilmişti[353]. Değişiklikten sonra, dizi filmler, Bakanlıkça desteklenecek film türleri kapsamına alınmıştır.

7163 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikle, destek tutarları, film türlerine ve süreçlerine göre farklılaştırılmıştır. Buna göre, animasyon, kısa film yapımları, diyalog ve senaryo yazımları ile yerli filmin gösterimi için bütçenin tamamı tutarında destek verilebilecektir. *"Proje geliştirme, ilk uzun metrajlı kurgu film yapım, uzun metrajlı sinema film yapım, ortak yapım, belgesel film yapım, çekim sonrası ile dağıtım ve tanıtım"*için ise destekleme tutarı, toplam bütçenin yüzde ellisi olarak öngörülmüştür. Yabancı film yapımı için ise bu tutar en fazla yüzde otuz olarak düzenlenmiştir.

Yine, 5224 sayılı Kanun'un 9. Maddesinde,7163 sayılı Kanun'la getirilen değişiklikle, sinema alanındaki etkinlik ve projelerin, uluslararası projelere ve yarışmalara katılımın desteklenmesi öngörülmüştür. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu tüzel kişilerine donanım desteği verilebileceği öngörülmüştür.

[353] Ömer Cüneyt BİNATLI, "5224 Sayılı Kanuna Göre Sinema Filmlerine Devlet Desteği", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi", Yıl:4, Sayı:7, (ss.133-137) , s. 134

Diğer bir yenilik ise 5224 sayılı Kanun'un 9. Maddesinde ihtiyaç sahibi sinema sanatçılarına ve sinema sektörü çalışanlarına Bakanlıkça maddi destek sağlanabileceğine dair düzenlemedir.

15.10.2019 tarihli ve 30919 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 'Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik' [354] ile önceki yönetmelik yürürlükten kaldırıımış;5224 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklere uygun düzenlemeler yapılarak, destekleme komisyonlarının teşkili, destek türleri, başvuru koşulları, değerlendirme ölçütleri ve destekten yararlananların yerine getirmesi gereken yükümlülükler düzenlenmiştir.

Anılan Yönetmeliğin 10. Maddesinde, değerlendirme ölçütleri, "*projenin özgünlüğü, kültürel, sanatsal ve estetik açıdan niteliksel değer taşıması, ülkemizin ve milli kültürümüzün tanıtımına katkısı, ulusal ve uluslararası dolaşım potansiyeli, başvuru sahibinin varsa önceki çalışmaları ile ulusal veya uluslararası başarıları, yapımcı, yönetmen, senaryo ve diyalog yazarı ile diğer ekibin alanlarındaki deneyimi ve başarıları, bütçe ve finansal planı, insan onuruna ve Anayasada öngörülen ilkelere aykırılık teşkil etmemesi*" olarak ifade edilmiştir. Önceki yönetmelikte bulunmayan, desteklenecek filmde bulunması gereken bazı özellikleri tanımlayan bu kriterler, ülkemizdeki sinema teşvik mekanizması bağlamında önemli bir gelişme olarak düşünülebilir.

Yönetmelikte ayrıca, 'destek türlerine ilişkin hükümler' başlığı altında, destekleme türlerine göre farklı yükümlülükler öngörülmüştür. Örneğin ilk uzun metrajlı kurgu film, uzun metrajlı sinema filmi ve ortak film yapımı desteklerinde destek alana "*filmin Türkiye'de sinema salonu gösterimini yapma*" yükümlülüğü getirilmiştir.

"Kültür Bakanlığı Film Yaptırma Yönetmeliği", tanıtıcı,eğitici ve sanatsalolarak değerli yapımlarınüretilmesi amacıyla, Kültür Bakanlığı'nın film yaptırmasına yönelik olarak düzenlenmiştir. Yönetmelikte, Bakanlığın düzenlediği ulusal ya da uluslararası film yaptırma yarışmaları neticesinde kazanan kişilere film yaptırabileceği ifade edilmektedir. Anılan yarışmada kazanan kısa ya da uzun

[354] 15.10.2019 tarihli ve 30919 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

filmlerin yapım giderlerinin tamamen ya da kısmen Bakanlıkça karşılanacağı belirtilmektedir.

c. Uluslararası Anlaşmalar

Avrupa Konseyi ile akdedilen "Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Sözleşme" 2004 yılında 5115 SayılıKanun ile onaylanmıştır. Sözleşmenin giriş kısmında, görsel-işitsel ve sinematografik yapımların ortak yapımının ve dağıtımınınteşviki amacıyla Avrupa Fonu'nun oluşturulmuş olduğu, Eurimages'in Avrupa'da sinematografik ortak yapımı teşvik edeceği hatırlatılmıştır. Sözleşme uyarınca bir sinematografik çalışmanın "Avrupa Sinematografik Çalışması" sayılabilmesi için sözleşmenin ayrılmaz bir cüzünü teşkil eden ek 2'de yer alan puanlama kriterlerine göre toplam 19 puan üzerinden 15 puan alması gerekmektedir. Ortak yapım statüsünü elde etme, sözleşmede ek 1'de yer alan prosedüre uygun olarak yapılan başvurunun kabulüne bağlıdır. 2005 yılında kabul edilen "Sinematografik Ortak Yapımlar ve Türkiye'de Ticari Amaçlı Film Çekmek İsteyen Yerli Yapımcılar Hakkında Yönetmelik", "Sinematografik Ortak Yapım Üzerine Sözleşme"nin uygulanması amacıyla çıkarılmıştır.

d. Tespit ve öneriler

Teşvik mekanizması kapsamında, filmlerin yapım öncesi ve yapım süreçlerine, tür, tema, anlatı yapısı, estetik özellikler, mekânsal özellikler, temsil özellikleri gibi açılardan daha nitelikli ürünlerin elde edilmesini temin amaçlı olarak, üniversitelerin sinema, edebiyat, tarih gibi ilgili bölümlerinden akademisyenlerin dâhil edilmesinin sağlanması devletçe teşvik edilebilir. Böylece, teorik bilginin pratikle bütünleştirilmesi, filmin nitelik ve derinliğinin artırılması sağlanabilecektir. Örneğin tarihi bir film söz konusu ise tarihçilerin senaryoyu incelemelerinin

sağlanması, film evreni açısından değerlendirmeleri, filmlerin nitelik yönünden geliştirilmesi açısından faydalı olabilir.

Öte yandan, devletin sinema teşviklerinde esas alınan 5224 sayılı Kanun ve Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik'te 10. Maddede teşvik için değerlendirme kriterlerinin yer aldığı, ancak bu kriterlerin genel olarak muğlak ifadeler şeklinde belirtildiği söylenebilir. Anılan kriterlerin, dijital teknolojilerin kullanımı, medeniyetimize,milli tarihimize ait unsur ve değerlere yer verilmesi, bilimsel bilgiye yer verilmesi hususlarınıiçerecek şekilde genişletilmesi düşünülebilir. Yine anılan kriterlerin, puanlama sistemi öngörülmek suretiyle somutlaştırılması, teşvik edilen yapımların niteliklerini artırmada etkili bir yol olarak düşünülebilir.

4. Kültür ve Medya İlişkisi- Medya Hukuku

Gazete, dergi, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan "medya", günümüzde haber almanın ötesinde, görsel ve sanatsal bilginin aktarılması, bilgi alışverişi ve eğlence alanı olma işlevlerini de üstlenmiş olan geniş bir alanı ifade etmektedir. Teknolojik, ekonomik ve kültürel boyutları olan devasa bir sektörü de işaret eden medyanın, kamuoyu üzerinde önemli ölçüde sosyal ve kültürel etkisi bulunduğu bilinen bir gerçektir.Bu durum kültür politikalarının belirlenmesinde ve kültür yönetiminde ve hukukunda medyanın da ele alınmasını gerektirmektedir.

Kültür ve medya politikalarının geleneksel olarak ayrılması, kültür politikasının esas olarak sanat sektörüyle birlikte değerlendirilmesine ve medya sektörünün daha çok ekonomik ve politik açıdan ele alınmasına bağlanmaktadır[355].Kültür politikaları açısından genel olarak sanatın korunması ve yaygınlaştırılması hedeflenir ve burada sanat ve ticaretin karşıtlığı varsayımı

[355]David HESMONDHALGH,"Media and cultural policy as public policy: The case of the British labour government", International Journal of Cultural Policy, Vol:11, No:1 , 2005, ss. 95–109

esastır[356]. Oysa toplumsal ya da popüler kültürün üretilmesinde önemli etkisi olan kitlesel medya politikaları açısından yayın özgürlüğü, çoğulculuk, yayın ilkeleri ve ilgili hukuki düzenlemeler esas ilgi alanını oluşturmaktadır[357]. Ne var ki, kültür politikası alanının genişlemesi ve bu iki alanın ayrılmasına neden olan bilgi-/haber, sanat/ eğlence içeriğinin giderek yakınlaşması, kültür tüketiminde medyanın payının oldukça fazla yer kaplaması gibi nedenler bu iki alanın birlikte ele alınmasını gerektirmektedir[358].

Öte yandan medya hukuki boyutu itibariyle de ele alınmaktadır. Medya hukuku genel olarak, kitle iletişiminde uyulması gereken kuralları, kitle iletişim araçlarının yapısını ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları ve uygulamaları ile ilgilenen hukuk dalı olarak tanımlanmaktadır[359]. Basın yayın faaliyetleri, radyo ve televizyon yayıncılığı, internet yayıncılığı medya hukuku kapsamındadır[360]. Bu bağlamda, gazete, dergi gibi basılmış eserlerin basımı, yayımı gibi faaliyetler, yazılı medyayı oluştururken, radyo ve televizyon yayıncılığı görsel ve işitsel medya alanını oluşturmaktadır. 1982 Anayasası'nda yer alan basın ve yayıncılık ve ifade özgürlüğü ile ilgili hükümlerin yanı sıra, "Basın Kanunu", "Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu", "Radyo ve Televizyonların Kuruluşu ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun", "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun", "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" ve diğer kanunlarda yer alan ilgili hükümler medya hukukunun kaynakları olmaktadır.

Ülkemizde, medya hukuku bağlamında gerek mevzuat, gerekse akademik kaynaklar incelendiğinde medyanın kültür üzerindeki etkisinin pek ele alınmadığı görülmektedir. Oysa, medya araçlarının önemli ölçüde kültürel etkisi bulunduğu bir gerçektir. Teknolojik üstünlüğe sahip bulunan merkezler ya da kitlesel iletişim araçları sahiplerince, hangi kültürel değerlerin saygınlık kazanması isteniyorsa, o

[356]Nicholas GARNHAM, From cultural to creative industries: An analysis of the implications of the "creative industries" approach to arts and media policy making in the United Kingdom", International Journal of Cultural Policy,Vol.11 No:1, 2005, ss. 15–29
[357]Nicholas GARNHAM, a.g.m. , ss. 15–29
[358]Philip M. NAPOLİ, a.g.m., s.315
[359] H.İ.GÜRCAN, F.BAYRAM, S.YILDIZ, B.GÜNAYDIN, F.İLKİZ, Medya Hukuku, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2545, 2013, s.4
[360]Ibid. S.4

değerler ön plana çıkarılmakta ve toplumlara empoze edilmektedir[361]. Bu nedenle hukuk sistemimizde medyanın kültürel etkisi göz önüne alınmalıdır. İngiliz sisteminde medya kültür alanına dahil olarak düşünüldüğünden, bu hizmet koluna ilişkin bakanlık, Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı olarak örgütlenmiştir. Almanya'da ise kültür ve medya bir arada devlet bakanlığı olarak örgütlenmiştir. Ülkemizde de idari mekanizmada ve hukuki düzenlemelerde bu iki alan arasındaki bağın kurulması gerekmektedir.

a. Görsel , İşitsel, Yazılı Medya

Kültürü yaymada, kitlelere bilimin verilerini ulaştırmada; onları etik, estetik ölçüleri içerisindeeğitme, öğretme ve eğlendirmede görsel ve işitsel alanın önemli bir yeri bulunmaktadır. Ayrıca, cehaletin azaltılmasında, boş zamanların verimli kullanılmasında, halkın aydınlatılması ile eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılanmasında da görsel işitsel araçların yadsınamayacak işlevleri vardır[362]. Bu nedenle, kültür ve medya alanları arasında güçlü bağlar kurulmasına yönelik mekanizmalar oluşturulması kültür ve medya ürünlerinin üretiminde ahenk oluşturacaktır[363]. Az önce belirtilen işlevlerin yerine getirilebilmesi ve medyanın bireylerin entellektüel kapasitesinin geliştirilmesi araçlarından biri haline getirilebilmesi amacıyla, devletin bilimsel ve kültürel açıdan zengin ve nitelikli içeriklerin yayınlanmasında teşvik edici ve yönlendirici tedbirler alması bir gerekliliktir.

Ülkemizde bu alanda devlet, özel sektörün yanında bir taraftan televizyonve radyo yayıncılığına devam etmekte, bir taraftan da RTÜK eliyle bu faaliyet alanının denetim ve yönlendirilmesini elinde tutmaktadır[364]. TRT'nin kuruluşu, yapısı ve işleyişi ile radyo ve televizyon yayıncılığı esas olarak "2954 sayılı Türkiye Radyo ve

[361] Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, s.226.
[362] Ahmet ÇİFTÇİ, "Kitle Haberleşmesindeki Gelişmeler Yeni Radyo Televizyon Rejimi Nasıl Olmalıdır?", Ankara Barosu Dergisi, Yıl:1992, Sayı:4, (ss. 513-551), s.515.
[363]Philip M. NAPOLİ, Bridging Cultural Policy and Media Policy, TheJournal of Arts Management, Law and Society, Vol:37, No:4(s.310-330), s.315.
[364]Ahmet ÇİFTÇİ, a.g.m.,s. 530.

Televizyon Kanunu" ile "6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş Yayın ve Hizmetleri Hakkında Kanun"'da düzenlenmiştir. Ayrıca internet yayıncılığı da "5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"'da düzenlenmiştir. Anılan kanunlar ve bunlara dayanılarak çıkarılan düzenleyici işlemler bir arada görsel ve işitsel alana dair mevzuatı oluşturmaktadır.

TRT, anayasal olarak tarafsız ve özerk bir kurum olarak, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yayın yapan kamu hizmeti yayıncısı olarak hizmet vermektedir. Bu bakımdan TRT ülkemizde kamusal medyanın sahip olduğu kültürel misyonu yerine getirmesi bakımından ayrı bir yere sahiptir. TRT'nin bugün TRT 1, TRT2,TRT Avaz, TRT Haber, TRT World, TRT Belgesel, TRT Spor, TRT Çocuk, TRT Diyanet, TRT Müzik, TRT El-Arabia, TRT Türk, TRT Okul,TRT Kürdi, olmak üzere 13 kanalı bulunmaktadır.

TRT Çocuk kanalında Pepe, Canım Kardeşim, Elif'in Düşleri, İstanbul Muhafızları gibi yerli yapım çizgi filmleri gösterilmektedir. Son yıllarda yerli yapım çizgi filmlerde artış olması son derece olumlu bir gelişme olsa da, bu yapımların teknolojik ve sinematografik açıdan geliştirilmesinin teşvik edilmesi düşünülmelidir. Ayrıca senaryonun da çocukların ruh sağlığı açısından uzman psikologlarca değerlendirilmesi gerekmektedir. TRT'nin hizmet alımlarında bu önerileri dikkate almasını sağlamaya yönelik olarak, yapımların niteliklerinin zenginleştirilmesine de hizmet edecek teşvik edici yasal zemininin oluşturulması iyi bir öneri olabilir.

Özellikle TRT'de yayınlanacak programların, üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin teorik bilgiyi pratiğe yansıtmalarını temin edecek biçimde projelendirilmesinin yasal dayanakları ile teşvik edilmesi düşünülmelidir. Şöyle ki, bir yapım tarihsel bir kurgu barındırıyorsa, bunun eğitici içeriği de düşünülerek, kişilerde yanlış algı uyandırılmasının da önüne geçilmesi açısından, belirli bir tarih bilgisi ve bilincine sahip bilim insanlarınca senaryo ve yapım süreçlerinin değerlendirilmesi, eserlerin içeriğinin zenginleştirilmesine hizmet edecektir. Tabidir ki, belgesel programı değillerse, yapımların yüzde yüz tarihsel gerçekleri yansıtması, kurgu olmaları dolayısıyla beklenemez. Ancak, bilinen tarihi gerçekleri çarpıtan,

karalayan kurgulara hiçbir mecrada yer verilmemelidir. Ayrıca yayınların psikolojik, sosyolojik etkilerinin değerlendirilmesinde bilimin verilerinin gözetilmesinin sağlanması düşünülebilir.

TRT Belgesel'de yayınlanacak yapımların da yine doyurucu, yeterli bilimsel bilgi ile donatılmasını teminen, fizik, kimya, tarih, astrofizik, sanat tarihi, coğrafya gibi alanlarda, dijital teknolojinin sağladığı imkânlardanyararlanılması ve bu defa bilim insanlarının yapım projelerinde yer almalarının zorunlu tutulması hukuki düzenlemelerde yer verilebilecek bir husustur.

Özel medya ve hizmet sağlayıcı kuruluşlar 6112 sayılı kanunda düzenlenmektedir. Esasen anılan kanun kamusal ve özel kuruluşlar için geçerli olmakla birlikte, radyo televizyon kuruluşlarının, kuruluş şartları, frekans planlaması ve yayın lisansı konularında mevcut düzenlemeler özel kuruluşlara özgüdür. 6112 sayılı Kanun'da radyo ve televizyonların uymakla yükümlü oldukları yayın hizmeti ilkeleri, ticari iletişim esasları, yayın hizmetinin içeriği, özel medya ve hizmet sağlayıcı kuruluşlar, radyo televizyon kuruluşlarının, kuruluş şartları, frekans planlaması ve yayın lisansı, reklam yayınlama kuralları, seçim dönemi, radyo ve televizyon kuruluşlarının kanunda düzenlenen yayın ilkelerine uyup uymadığını denetlemekle görevli olan Radyo Televizyon Üst Kurulu, kurulun teşkili, görev ve yetkileri, idari yaptırımlar ve adli yaptırımlar düzenlenmiştir.

Kanun'un 8. maddesinde medya hizmet sağlayıcılarının uymak zorunda oldukları yayın hizmeti ilkeleri 24 bent halinde sayılmıştır. Burada ülke bütünlüğüne aykırı olmama, ayrımcılık yapmama, toplumsal barışa zarar vermeme, toplumsal değerlere ve ahlaka aykırı olmama gibi kriterler belirlenmiştir. Tüm hizmet sağlayıcılarının yaptığı her yayının içeriğinin maddede belirtilen kriterlere- ilkelere - uygun olup olmadığının denetlenmesinin zorluğu ortadadır. Bununla birlikte denetlemenin varlığı da gereklilik arz etmektedir. Bu bağlamda, denetimin yalnızca bir kamu otoritesi tarafından değil, kamunun ta kendisi tarafından yapılması ana hedef olarak düşünülebilir. Bu bağlamda medya okuryazarlığı olarak ifade edilen radyo, televizyon, bilgisayar, gazete ve dergilerde ve reklamlarda yer alan binlerce

sözlü ve görsel sembolü değerlendirme yeteneği önem kazanmaktadır[365]. RTÜK tarafından "izleyici bildirimlerinin" alınması halkın da denetimin bir parçası olmasına hizmet etmekte ise de medya okuryazarlığının geliştirilmesi düşünülmelidir. Okullarda medya okuryazarlığı derslerinin verilmesi buna yönelik önemli bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

Radyo, televizyon ve gazetelerin mülkiyeti konusu da dikkate alınması gereken bir husustur. Örneğin, Fransa'da multimedya ile ilgili yasa maddesi uyarınca, farklı kategorilerde 3 ulusal medya organına(bir gazete, bir radyo ve bir televizyon) aynı anda sahip olmak yasaklanmıştır[366]. Bununla, sermayeyi elinde bulunduran kişi ya da grupların farklı türlerde medya araçları ile toplum üzerinde baskın şekilde etki sahibi olmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiş olsa gerektir. Yazılı basında genel ya da siyasal bir gazetenin % 30'undan fazla hissesinin tek bir elde bulunması, televizyon yayıncılığı için ise aynı kişinin %49'dan fazla hisseye sahip olması yasaklanmıştır[367]. Ülkemizde medya kuruluşlarının sahipliğine dair benzer bir düzenleme bulunmamaktadır.

Yazılı medya, gazete, dergi gibi basılmış eserlerin tamamını, basın hukuku ise bunlarla ilgili hukuki düzenlemeleri ifade eder. Anayasa'da basın ile ilgili hükümler, "5187 sayılı Basın Kanunu", "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu", kişilik haklarının korunması ve ihlali bakımından "Medeni Kanun", basın yoluyla işlenen suçlar bakımından "Türk Ceza Kanunu" medya hukukuna kaynak teşkil etmektedir.

Basın Kanunu'nda basın özgürlüğü, yayınlarda bulunması gereken zorunlu bilgiler, yayın beyannamesine ilişkin kurallar, yayınlardan kimlerin sorumlu olacakları, düzeltme ve cevap hakkı, basın yoluyla işlenen suçlar, süreli yayınlara el konulması hususları düzenlenmiştir.

Basın yayın kuruluşları basılı eserlerde, kimlerin, nelerin ve hangi olayların gündeme getirileceği hususunu belirlemede önemli bir role sahip bulunmaktadır. Bu

[365]Elizabeth THOMAN, "Skills and Strategies for Media Education", Educational Leadership, Feb99, Vol. 56 Issue 5, s. 50.
[366] Özgür GÖNENÇ, "Fransa'da Basın Hukuku", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,2006, Sayı:26, s.54.
[367]Özgür GÖNENÇ, a.g.m. s.54

durum ise kültürel değişimi yönlendirme gücüne işaret etmektedir. Bu güç aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bilimsel, kültürel, sanatsal, akademik alanda başarı sağlayan kişiler topluma rol model olarak ilk sayfada sunulabileceği gibi, hiç sunulmayabilir ya da sayfa aralarında bir yerlere sıkıştırılabilir. Ya da gündem kardeşlik, birlik, beraberlik, sevgi yardımlaşma gibi değerler üzerinden oluşturulabileceği gibi çatışma ve ayrılıklar ya da sansasyonel olay ve söylemler üzerinden de oluşturabilir. Sürekli herkesin bir şeylerden şikayet ettiği, mutsuz ve karamsar bakış açılarının hüküm sürdüğü bir gündelik yaşam arzu edilir değildir. Bunun içindir ki gündem belirleyen söylemlerin dikkatli seçilmesi gerekir. Kişilerin maddi ve manevi varlığını geliştirebilmesi, suç oranlarının azaltılması, huzurlu ve mutlu bir ortamda mümkündür. Bu ise en az basın özgürlüğü kadar önemli bir temel hak ve özgürlük alanına işaret etmektedir.

b. Bilinçaltı (Subliminal) Mesajlar

Kitle iletişim araçları, bilgilendirme, haber verme, eğlendirme işlevleri ile günümüz toplumunun vazgeçilmezlerinden biri haline gelmiş olsa da yanlış ellerde kişilerin ve toplum üzerinde son derece olumsuz sonuçlara yol açabilecek bir silah olarak kullanılma ihtimalini barındırır. Subliminal mesajlarsa zihin manipülasyonunun bir sonraki aşaması olarak değerlendirilebilir. Bunlar, görüntülü ya da sesli olarak, hızlı ve zayıf biçimde iletilen, insan gözünün ya da kulağının ayırt etmesi mümkün olmayan ve insanların bilinçaltını yönlendirme amacı taşıyan mesajlardır. İzleyici ya da dinleyici bilinç düzeyinde algılayamasa da bilinçaltı düzeyde bu mesajlardan etkilenmektedir. Bilinçaltına yönelik mesajların medyada kullanılması çeşitli ülkelerde tartışmalara yol açmıştır. ABD'de subliminal mesajların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği[368], dokunulmazlık ihlali oluşturduğu[369] yönünde mahkeme kararları mevcut olsa da bu konuda bir

[368] Supreme Court, Central Hudson Gas & Electric Corp. v. Public Service Commission of New York in 1979.
[369] Vance v. Judas Priest in the 1989 case, Nevada

kanuni düzenleme yoktur. İngiltere ve Avustralya gibi bazı ülkelerde ise ticari amaçlı subliminal mesaj yasaklanmıştır.

Bilinçaltı mesajların görsel ve işitsel yayınlarda kullanıldığı bilinmektedir. İzleyici ya da dinleyici bilinç düzeyinde algılayamasa da bilinçaltı düzeyde bu mesajlardan etkilenmektedir. Görüntülü ya da sesli olarak, hızlı ve zayıf biçimde iletilen insan gözünün ya da kulağının ayırt etmesi mümkün olmayan bu mesajlar, izleyici ya da dinleyicinin bilinçaltı tarafından algılanmakta ve kabul edilmektedir[370].

Bilinçaltı tekniklerin dört türü olduğu kabul edilmektedir. Bunlar, eşikaltı(subthreshold), insan kulağının bilinçli duyma sınırının altında ama bilinçaltı tarafından algılanabilen düşük enerji düzeyinde ses ve insan gözünün bilinçli olarak fark edemeyeceği kadar hızlı biçimde görüntü yayınlanması, maskeleme (masked),dikkat çekici ses veya görüntünün sunumu gerçekleşirken içerisine gizlenmiş başka ses ve görüntülerin de sezdirmeden sunulması, hazırlıksız yakalama (unattended) görüntülerde yer alan çizgi, şekil ya da bulut gibi detaylarda farklı yazı ve görüntülerin gizlice yerleştirilmesi, figürsel oynama, söz ve resimlerin tanınmayacak derecede değiştirilerek ses ve görüntü içerisine yerleştirilmesi şeklinde olmaktadır[371].Bu teknikler konusunda yapılan pek çok bilimsel çalışma, bunların kişiler üzerinde etkili olduklarını doğrulamaktadır[372]. University College London tarafından MR yöntemi kullanılarak yapılan araştırmada, bilinç düzeyinde algılanmasa da retina tarafından algılanan görüntülerin beynin oksipital lobun bir parçasını teşkil eden ana görsel korteksi etkilediği bulunmuş; konu Current Biology dergisinde yayınlanmıştır[373]. Hukuki açıdan ise, kişinin iradesi olmaksızın- istem dışı olarak-psişik ya da fiziksel olarak etkisini bilmediği uyaranlara maruz bırakılması

[370]M. PHILIPS, O. GOODKIN, "The Subconcious Taken Captive: A Social, Ethical, and Legal Analysis of SubliminalCommunicationTechnology", Southern California LawRewiew, 54, 1981, s.1077, 1080

[371]Anthony R. PRATKANİS, and Anthony G. GREENWALD "Recent Perspectives on Unconscious Processing. Still No Marketing Applications:" Psychology and Marketing, ,1988, Vol. 5 (Winter). 337-353.

[372] Jamie Lynne WILFONG, The Effects of Subliminal Messages in Print Advertisements, Undergraduate Honors Thesis Collection,2002 (Paper 61)s.1-57, https://digitalcommons.butler.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.tr/&httpsredir=1&article=1062&context=ugtheses, Erişim Tarihi 18.01.2017

[373] Bu çalışma, Dr. Bahador Bahrami, Prof. Nilli Lavie and Prof. Geraint Rees tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. https://www.ucl.ac.uk/media/library/notaware Erişim tarihi: 22.02.2018

kişinin maddi ve manevi dokunulmazlığının ihlali hali olarak değerlendirilebilir. Medyada bilinçaltı tekniklerin kullanılması hukuken, ellerinde bir takım teknolojik imkânların var olması nedeniyle bazı kişilerin-görüntülü sesli ya da yazılı medyada - üstelik sayısı da belirsiz bulunan muhatapları hedef alarak ve onların da izni olmaksızın, gerek kendi amaçları doğrultusunda gerekse başka amaçlarla bilinçaltı uyaranlara maruz bırakması hali olarak tanımlanabilir.

Mevzuatımızda bilinçaltı tekniklerin kullanımına dair bazı düzenlemeler yer almaktadır. "Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"te bilinçaltı tekniği ile ticari iletişim tanımlanmıştır.Bu iletişimle kastedilen televizyonda,seyircilerinancak bilinçaltıyla algılayabilecekleri ve fakat bilinli olarak algılayamayacaklarıkadar kısa görüntüler kullanılması suretiyle, hizmet veya ürün tanıtımı yapılmasına ilişkin mesajlar içeren ticari iletişimdir. Ülkemizin de taraf olduğu, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nde subliminal mesajlar içeren reklamlar açıkça yasaklanmıştır[374]. "Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği"nin 6. Maddesi uyarınca "*çok kısa sürelerle imaj veren elektronik aygıt yada başka bir araç kullanılarak veya yapılarını izleyenlerin fark edemeyecekleri yada bilemeyecekleri bir biçime sokarak bilinçaltıyla algılanmasını sağlayan reklamlar yapılamaz*"[375]. "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"da da yine ticari iletişimde bilinçaltı teknikleri kullanılamayacağı belirtilmektedir. Mevzuatımızda bilinçaltı tekniklerin kullanılması yasağı yalnızca ticari amaçlı kullanımı kapsamakta olup, bu yasağın ihlalinin tespiti halinde uygulanabilecek bir yaptırımdan bahsedilmemektedir.

Subliminal teknikler, belirli bir ürünü satın almaya sevk etme, alışveriş yapma isteği uyandırma gibi ticari amaçlarla ya da toplumsal korku oluşturma, toplumsal değerlere aykırı davranışlarda bulunma, suç işlemeye sevk etme, dini düşüncelerini değiştirme gibi toplumsal barışı hedef alan amaçlarla kullanılabilir. Bu tekniğin ne amaçla kullanılacağı bu teknolojiyi elinde bulunduran ve kullanma gücüne sahip olan kişi ya da kişilerin inisiyatifindedir. Dizi, reklam, sinema filmi,

[374] Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi , md. 13/2 (European Convention on Transfrontier Television)
[375] Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği, RG Tarih 10.01.2015, Sayı: 29232

radyo yayını içeriklerine sesli ya da görsel olarak yerleştirilebilen bu mesajların kişileri ve toplumları yönlendirme gücü düşünülecek olursa, böyle bir konunun yerli ya da yabancı, kişi ya da grupların inisiyatifine bırakılamayacak türden bir hassasiyet içerdiği düşünülmelidir. Bu nedenle bunların yalnızca ticari amaçla değil, her ne amaçla olursa olsun yapılması engellenmelidir.

Bu tür görsel ve sesli içeriklerin tespiti ancak bu konuda yeterli teknolojik donanım varsa yapılabilmektedir. Bu açıdan, radyo ve televizyon yayınlarının denetimi ile görevli RTÜK'ün bu açıdan yetkinleştirilmesi ya da bu konuda ihtisaslaşmış yeni bir denetleyici kurum oluşturulması ve mevzuatın da güncellenmesi düşünülebilir. Medya araçlarıyla bilinçaltı mesajların kullanılması sadece ticari amaçlı olanları değil, bu tür içeriklerin tamamını kapsayacak şekilde yasaklanmalı ve kullanımının tespit edilmesi halinde yayın lisansının iptal edilmesine kadar varabilecek idari ya da adli yaptırımlar kabul edilmelidir.

Ülkemizde medya hukuku, medya sektöründe faaliyet gösteren tüzel kişilerin kuruluşu ile ilgili koşullar ve işlemler ile bunların faaliyetlerini konu alan hukuk dalıdır. Oysa medya kültürel değişimde anahtar bir role sahiptir ve hukuki düzenlemelerde onu bu rolüyle de ele almak gerekmektedir.

5. Şehir Planlaması, İmar ve Mimari Hukuku

a. Kültür ve Mimari

Doğrudan sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel etkileşimin gerçekleştiği yerler olan şehirler ve diğer yerleşim birimleri, yaşam biçimini ve kültürü etkilemektedir. Bu nedenle, başlı başına bir kültür olgusu olan şehri ve şehirleşmeyi kültürel süreç dışında düşünebilmek imkansızdır[376]. Yerleşim yerleri sokaklar, caddeler, heykeller, parklar, kütüphaneler, müzeler, halkın bir arada bulunduğu meydanlar ve mimarisi, topluma bir görüş, duyuş veren, insanların gereksinmelerinin toplanmış olduğu, eğlence ve dinlence yerlerinin bulunduğu yerleşim özekleridir[377]. Yerleşim yerlerinde yapıların ve alanların tasarlanması, yaşam biçiminin de tasarlanmasını ifade ettiğinden, şehir planlaması, imar faaliyetleri ve hukuku ile mimari, kültür politikalarında yer alması gereken bir husustur. Dolayısıyla, yerleşim birimlerinin oluşturulmasında ve toplum hayatının birden çok unsuru üzerinde etkili olan şehirlerin imarı konusu, çok boyutlu ve multi disipliner bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

İdari bir faaliyet olarak şehir planlamacılığı, "*şehirsel yerleşmelerin, mevcut ve gelecekteki tabii kültürel, iktisadi ve sosyal şartlarla bir düzen içinde bağdaştırılması için gerekli işlem ve eylemlerle örgütlenme çabalarının tümü"* biçiminde tanımlanmaktadır[378]. Şehirlerin ve diğer yerleşim yerlerinin tasarımı, imar hukuku kurallarına göre yapılmaktadır. İmar, yerleşim yerlerinin fiziki olarak düzenlenmesi ve mekânsal tasarımının ötesinde, nasıl bir yerde nasıl bir yaşam sürüleceğinin belirlenmesi etkinliğidir. İmar, bilimsel, sanatsal, teknik ve estetik değerleri içerisinde barındıran, gündelik hayatımızın bir parçasını teşkil eden, kültürümüze ve yaşam biçimimize doğrudan etki eden bir alanı ifade etmektedir. Mimari ise, barınaktan kentsel boyuta kadar yerleşimlerin fiziki ortamını düzenleyen

[376] Anıl ÇEÇEN, Kültür ve Politika, s.261.
[377] Hasan Hüseyin DOĞAN, "Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sürecine Halkın Katılımı", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:8, Sayı:2, Aralık 2015, (ss.505-543), s.508.
[378] Yıldızhan Yayla, Şehir Planlamasının Başlıca Hukuki Meseleleri ve İstanbul Örneği, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2098, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, s.9

yapı ve mekân tasarımı etkinliği olarak yine bilim, teknik,sanat ve insan yaşamıyla ilişkili, estetik yaratıcılıkla tasarlama ve inşa etme sanatıdır. Mimarinin denklemsel sunuluşu aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

Mimari = Fonksiyon x (Strüktür + Konstrüksiyon) x Sanatsal Değer[379]

Geçmişte yaşamış ve /veya halen yaşamakta olan medeniyetlerin günümüze kadar gelen eserleri ve şehirler, bunların kültürel bir hedefe yönelik olarak inşa edildiğini göstermektedir. Tarihte en eski medeniyetlerden biri olan Mısır'da, sanat ve mimari, Firavunun kudretini, tanrısallığını vurgulamaktadır. Büyük İskender MÖ IV. Yüzyılda kurduğu İskenderiye şehrinde, şehrin kalbine büyük bir kütüphane ve antik çağ müzesi yerleştirmek suretiyle bu şehri bilim ve kültür merkezi haline getirmeyi amaçlamıştır[380]. Ptolemaios döneminde ise İskenderiye antik dünyanın zihinlerinin ortak bir toplanma mekanı haline gelmiş, Mısırlılar, Yunanlar, Yahudiler, Babiller, Persler, Gauller, Fenikeliler ve Romalılar buraya akın etmiş, matematik, astronomi, astroloji, simya, tıp ve anatomi, gramer, coğrafya, felsefe ve jeoloji alanlarında büyük başarılar elde etmişlerdir[381]. Selçuklu Devleti, bugün de yaşayan eserleriyle Anadolu'yu Türk yurdu haline getirmeyi amaçlarken, Osmanlı İmparatorluğu, Rumeli'de imar ve inşa faaliyetleriyle belki de en çok İslam kültürünü yerleştirmeyi amaçlıyordu. Avrupa tarihine baktığımızda ise gotik, barok gibi mimari akımların altında bir felsefe olduğu açıkça görülmektedir[382]. 12. Yüzyıl'da, bir Avrupa köylüsünün görebileceği en etkileyici şey olan Gotik katedrali inşa ettiren kilise, hem kendi otoritesini sağlamlaştırıyor, hem de tanrısal güce atıfta bulunuyordu. Peki biz bugün şehirlerimizi imar ve inşa ederken neyi amaçlıyoruz?

Mimari, ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, şehirden şehre ve büyük farklılıklar göstermektedir[383]. Bunun nedeni, kültürel bir ifade biçimi olarak farklı kültürlerde farklı üslupların ve sanatların hakim olmasıdır. Yaşam kalitesinin, mimari ve kentsel çevre kalitesinin artırılması yoluyla yükseltilmesi, kültür vizyonuna sahip

[379]Bülent ÖZER, Kültür Sanat Mimarlık, YEM Yayın, İstanbul 2009, s. 176
[380]Justin POLLARD ve Howard REID,The Rise and Fall of theAlexandria: Birth Place of the Modern World, PenguinBooks, London, 2006 (Aktaran: Ahmet Davutoğlu, Medeniyetler ve Şehirler, Küre Yay., İstanbul, 2016, s.110)
[381]Ibid. 110.
[382] Mustafa Kadir ATASOY, Kültür ve Medeniyetimiz Üzerine Düşünceler, Ankara, 2016, s.40.
[383] Bülent ÖZER, a.g.e., s.9.

yaşam birimlerinin oluşturulması, mimari çalışmalarla kentlere kültürel kimlik kazandırılmasını teminen, mimarlık faaliyetleri işlevseldir. Mimari açıdan, üslup, estetik ve sanatsal değerler taşıyan yapı ve mekânların imar edilmesi için hukuki düzenlemelerde bu husus özellikle teşvik edilmelidir.

Ülkemiz şehir ve kasabaları pek çok sorunla karşı karşıyadır: Demografik değişiklikler ve onun kentsel genişlemeye etkisi, çevresel sorunlar, iklim değişiklikleri, mimari ve kültürel değerlerin oluşturulması ve korunması ve geliştirilmesi ihtiyacı bu sorunlar arasındadır. Bu sorunlara sürdürülebilir kentsel gelişme ile kültür, ekonomi, çevre ve sosyal ilişkilerin bütünsel ve yaratıcı bir bakış açısıyla ele alınması suretiyle cevap verilebilmesi gerekmektedir.Mimari, sürdürülebilir kentsel kalkınmada yenilikçi ve bütünleştirici bir rol oynayabilir. Şöyle ki; yüksek kalitede mimari yaratılar, şehir ve kasabalarda, ekonomiyi ve turizmde çekim gücünü canlandırıcı bir etki yaratırken, binaların ve alanların farklı koruma gerekliliklerinin karşılanması, bölgede yaşayanların meşru taleplerinin karşılanması ve kentsel genişlemenin kontrollü şekilde yapılması, çeşitlilik, nitelik ve yaratıcılığa katkı sağlama, kentlerde yaşayan insanların kültürel zenginliğinin, yaşam standardının, ekonomik, ticari ve turizm ile ilişkili olarak geliştirilmesi ve bunun için de KOBİ'lerin desteklenmesi, kentsel kalkınmada çözüm yolları olabilir. Sürdürülebilir kentsel kalkınma, yeni mimari stillerin keşfedilmesinde, yaratılmasında fırsatlar sunar. Böylece, geleneksel uygulamalar yeniden yorumlanabilir, kullanılabilir.

b. Mevcut Sistem

Anayasamızın 56. maddesinde; "*herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı bulunduğu"*ve "*çevreyi geliştirmenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğu"* belirtilmiştir. 57. maddede ise, "*devletin şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çevresinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri almakla yükümlü olduğu"* düzenlenmiştir. Devletin bu görevlerine yerine getirmek amacıyla giriştiği imar faaliyetleri, başta mülkiyet hakkı olmak üzere, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, maddi ve manevi varlığını geliştirme hürriyeti, yerleşme ve seyahat hakkı gibi pek çok temel hak ve özgürlükle doğrudan ya da

dolaylı olarak ilişkilidir[384]. Anılan temel hakların kullanılmasının sağlanması imar faaliyetlerinin yukarıda bahsedilen boyutlarıyla gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Türk Hukukunda şehirlerin tasarımı ve yapıların tabi olacağı kurallar, başta '3194 sayılı İmar Kanunu' olmak üzere doğrudan ve dolaylı olarak ilgili bulunan pek çok kanun, tüzük ve yönetmeliklerde ve imar planlarında yer almaktadır[385]. İmar Kanunu'nun 20. Maddesinde yapıların imar planlarına, yönetmeliklere, ruhsat ve eklerine uygun olarak yapılabileceği esası yer almaktadır

İ'mar Kanunu'nun 2. Maddesinde, "*kanunun belediye ve mücavir alanlar[386] ile bunların dışında kalan tüm kırsal alanlarda- yani her yerde uygulanacağı"* belirtilmiştir. Dolayısıyla tüm bu alanlar imar planlamasına tabidir. Ancak, özel kanunlarında özel bir rejime tabi tutulan alanlarda, ilgili özel kanunlarda öngörülen imar ile ilgili hükümler uygulanacaktır.

İmar hukukunda planlar,'genel amaçlı planlar' planlama rejimi açısından farklılık arzeden, özel bir amaca hizmet etmesi düşünülen planlar ise 'özel amaçlı planlar' olarak ifade edilmektedir[387]. Genel amaçlı imar planları, 'İmar Kanunu'nda ve ilgili yönetmeliklerde düzenlenmiş; bölge planları ve imar planları olarak ikiye ayrılmıştır. İmar planları da nazım imar planları ve uygulama imar planları olarak ayrılmıştır. '3194 sayılı Kanun'da ve 'Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'te metropoliten imar planı, ilave imar planı, mevzi imar planı gibi farklı plan türlerine de yer verilmiştir. '2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 'koruma amaçlı imar planı', 'Turizmi Teşvik Kanunu'nda 'turizm amaçlı uygulama imar planı' ve diğer kanunlarda 'özel çevre koruma bölgesi planı', 'organize sanayi bölgesi planı', 'teknoloji bölgesi planı', 'ıslah imar planları','sanayi bölgesi planı' ve 'köy yerleşme planları' gibi planlar özel amaçlı planlar olarak düzenlenmiştir.

---

[384] Nusret İlker ÇOLAK, İmar Hukuku, XXII Levha Yayınları,2. Baskı, İstanbul, 2014, s.9

[385] Halil KALABALIK, İmar Hukuku, Cilt II, Seçkin Yayınları (4. Baskı), Ankara,2012, s. 1513

[386] Belediye alanı, belediye sınırları içinde kalan alan iken mücavir alan belediyelerin yakın çevresindeki imar faaliyetlerini denetlemesini ve rantı ve plansız yapılaşmayı önlemesini sağlamak üzere kontrol ve mesuliyeti altında bulunan yerlerdir. İmar Kanununun 45. Maddesine göre mücavir alan Belediye Meclisinde kabul edilir, İl İdare Kurulunun da kabul etmesiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilir. Bakanlığın aynen veya değiştirerek onaylaması ile mücavir alan ortaya çıkar.

[387] Elif ORTA ,İmar Hukukunda Plan Hiyerarşisi ve Planların Çatışması, Legal Yayınevi, İstanbul, 2006, S.26

İmar planlarının yapılmasında amaç, şehrin yapılaşma sürecini kontrol etmek, insanların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamalarına imkân veren ortamların oluşturulmasını sağlamaktır[388]. İmar planlarının yapılması ve onaylanmasına dair hususlar başta "3194 sayılı Kanun" olmak üzere, "5393 sayılı Belediye Kanunu", "5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu", "644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", diğer özel kanunlar ve bu kanunlara dayanılarak hazırlanıp yürürlüğe konulan uygulama yönetmeliklerinde düzenlenmiştir. 4 Temmuz 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin kabulünden sonra, İmar kanununda buna paralel olarak yapılan değişiklikler ve 2014 yılında "Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği"'nin[389] kabulü ile plan kademelenmesinde beş düzeyli bir sıralama –' *Ülke Mekansal Strateji Planı (1. Düzey)Bölge Mekansal Strateji Planı (2. Düzey)Çevre Düzeni Planı (3. Düzey)Nazım İmar Planı (4. Düzey), Uygulama İmar Planı (5. Düzey)*'– öngöülmüştür[390].

Bunlardan ülke ve bölge mekansal strateji planları ile havza veya bölge çevre düzeni planlarının Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanacağı kabul edilmiştir. Alt ölçekli çevre düzeni planlarının büyükşehirlerde Büyükşehir Belediye Meclisi, büyükşehirler dışında ÇŞB Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacağı, il çevre düzeni planları, nazım ve uygulama imar planlarının ise büyükşehirlerde Büyükşehir Belediye Meclisi, büyükşehirler dışında Belediye Meclisleri veya İl Genel Meclisleri tarafından ya da İlçe Belediye Meclisi tarafından kabulü ve Büyükşehir Belediye Meclisi onayı ile kabul edilmesi öngörülmüştür.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8/b maddesinde: *"İmar planları nazım imar planı ve uygulama imar planından meydana gelir. Mevcut ise, bölge planı ve çevre düzeni planı kararlarına uygunluğu sağlanarak belediye sınırları içinde kalan*

[388] Nusret İlker ÇOLAK, İmar Hukuku, s.108.
[389] 14 Haziran 2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, belediyelerin, il özel idarelerin, bakanlıkların ve diğer idarelerin planlar yapılırken hangi esasları dikkate alacağını belirlemektedir. Yönetmelikte mekansal strateji planı, çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı, koruma amaçlı imar planı, bütünleşik kıyı alanları planı, kentsel tasarım projesi ile ilgili bölümler yer almaktadır.
[390] Yücel ÜNAL, Türk Şehir Planlama Hukukunun Dünü Bugünü 1985-2015, Legal Yayınları, İstanbul, 2015, s. 33

*yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır. Belediye meclisince onanarak yürürlüğe girer"*denilmektedir.5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde; büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları arasında *"çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak; büyükşehir içindeki belediyelerin nazım plâna uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar plânlarını, bu plânlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon plânlarını ve imar ıslah plânlarını aynen veya değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek; nazım imar plânının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmayan ilçe belediyelerinin uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmak veya yaptırmak"* sayılmıştır. Aynı kanunun 14. Maddesinde ise ; *"... Büyükşehir kapsamındaki ilçe belediye meclisleri tarafından alınan imara ilişkin kararlar, kararın gelişinden itibaren üç ay içinde büyükşehir belediye meclisi tarafından nazım imar plânına uygunluğu yönünden incelenerek aynen veya değiştirilerek kabul edildikten sonra büyükşehir belediye başkanına gönderilir."* Bu bağlamda belediyeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan ülke ve bölge mekânsal strateji planları ile il çevre düzenleme planlarına uygun olmak kaydıyla belediyeler nazım ve uygulama imar planlarını hazırlama göreviyle donatılmış, büyükşehirlerde ise ayrıca büyükşehir belediyelerine ilçe belediyelerinin imara ilişkin kararları üzerinde denetim yetkisi tanınmıştır.

İmar Kanunu 8/f maddesinde "*kentsel asgari standartlar, Bakanlıkça belirlenen esaslar doğrultusunda çevre düzeni planı ile belirlenebilir. Uygulamaya ilişkin kararlar, yörenin koşulları, parselin bulunduğu bölgenin genel özellikleri, yapının niteliği ve ihtiyacı, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, çevreye etkisi dikkate alınarak ve ölçüleri verilerek Bakanlıkça belirlenen esaslara göre uygulama imar planında belirlenir"* denilmektedir. Maddede kentsel asgari standartlarla ilgili referans hüküm benimsenmiş olsa da bu standartların neleri kapsayacağına dair bir açıklık bulunmamaktadır.

Planların uygulanması açısından imar hukukunda bir takım ilkeler benimsenmiştir. Bu bağlamda, plan kademeleri arasında hiyerarşi gözetilmesi -üst

dereceye bağlılık ilkesi- anılan üst ve alt düzeydeki planlar arasında ülke çapında eşgüdümün sağlanması zorunludur[391]. Kamu yararının sağlanması için usule ve hukuka uygun şekilde kesinleşmiş kamu planlarına herkes tarafından uyulması "zorunluluk ilkesi" olarak belirmekte; günün değişen koşullarına uygun olarak daha önce kesinleşmiş bulunan imar planlarının yeni koşullara uygun hale getirilmesinde uygulanan ilkeye ise "esneklik ilkesi" adı verilmektedir[392]. Böylece hiyerarşi ilkesi ile planların birbiri ile tutarlı olmasının, zorunluluk ilkesi ile planlara uygulama gücü tanınmasının amaçlandığı söylenebilir. İmar hukukunda katılım ilkesi ise, planlama çalışmasından etkilenen, ilgili kişi, sivil toplum birimi, kuruluş,ve kamu otoritesinin o planın yapılmasında ve kesinleşmesinde sürece dâhil olmasının sağlanmasıdır[393]. Mevcut sistemde hazırlık aşaması gizli olmakta, planların hazırlanmasından sonra ilanı için öngörülen bir aylık süre katılım ilkesinin yerine getirilmesinde gerçekçi olamamaktadır. Açıklık ilkesi, hazırlanan planların aleniyetinin sağlanmasıdır. Bu ise, imar planlarının ayrıntılı olarak düzenlenmiş olması ile mümkündür[394]. Açıklık ve katılım ilkeleri birbirlerini tamamlayıcı nitelikte ilkelerdir.

c. Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm; "*yapılaşma safhasında imar planı bulunmayan ya da imar planlarına aykırı yapılanmış yerlerin, imar planlama faaliyetlerinin temel amaçlarına uygun hale getirilmesi için iyileştirilmesi ve eskiyen, bozulan kent dokusunun yenilenmesinin toplu adıdır"*[395]. Yapılaşmış bir yerleşim yerinin, imar sorunlarının çözülmesi ve düzenli ve estetik bir görünüme kavuşturulmasına yönelik uygulamalarda kentsel dönüşüm olarak ifade edilebilir[396].

Ülkemizde hemen hemen her ilde sağlıklı ve dengeli kent özelliklerini taşımayan, gerek altyapı gerekse vatandaşların istifadesi için gerekli donatılardan

[391] Yücel ÜNAL, Türk Şehir Planlama Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 44
[392] Halil KALABALIK, İmar Hukuku (Planlama, Arsa, Yapı, Koruma), Ankara 2005,s.119,120
[393] Zeynep AKKAŞ ÇAĞLAR, "Karşılaştırmalı Hukukta İmar Hukukuna Hakim Olan Temel İlkeler", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7. Sayı, Haziran 2016, (ss.321-350), s.333
[394] Zeynep AKKAŞ ÇAĞLAR, a.g.m., s.338
[395] Gürsel ÖNGÖREN, Nusret İlker ÇOLAK, a.g.e., s.2
[396] Nusret İlker ÇOLAK, İmar Hukuku, İstanbul, 2010, s. 778 vd.

yoksun, sosyoekomik açıdan yetersiz, suç oranlarının yükseldiği alanlar mevcuttur ve bu alanlar kentsel dönüşüme ihtiyaç duymaktadır[397].

Kentsel dönüşüm, plansız yapılaşma dolayısıyla oluşan kentsel sorunların bildik planlama yöntem ve metotlarıyla çözülemez olduğu durumlarda, kentleri giderek içine gömüldüğü bataktan çıkaracak bir uygulama olarak kabul edilmektedir[398]. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm müessesesi, ancak olağan usullerin yetersiz kalması durumunda başvurulabilecek ikincil bir usul olarak kabul edilmektedir. Kentsel dönüşüm yasaları ile getirilen "olağan sayılamayacak" bazı hukuki araç ve imkânlar ve ayrıca dönüşümde şehri bütüncül ve çok yönlü olarak ele alan bu yaklaşım, kentsel dönüşümü "olağanüstü bir imar uygulaması" olarak kabul etmeyi gerekli kılmaktadır[399].

Kentsel dönüşümle ilgili hukuki alanda yapılan çalışmalardan ilki 1966 yılında yürürlüğe giren Gecekondu Kanunu olup, bu kanunla mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımını önlemek hedeflenmiştir[400].1984 yılında kabul edilen 2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun(İmar Affı Kanunu), 1984 tarihli Toplu Konut Kanunu yine kentsel dönüşümle dolaylı olarak ilgili bulunan kanunlar olmuştur. 2004 yılında "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu" ise kentsel dönüşümle ilgili ilk doğrudan yasal çalışma olmuştur[401]. Nihayet 2005 yılında Belediye Kanunu'nun 73. Maddesinde yapılan değişiklikle kentsel dönüşümün ülke çapında ilk kez uygulanacak yasal altyapısı oluşturulmuş ve belediyeler kentsel dönüşümde görevli kurum olarak belirlenmiştir[402].

---

[397] A. ŞİŞMAN, D. KİBAROĞLU, Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 1115 Mayıs 2009, Ankara http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/0e6be4ce76ccfa7_ek.pdf, Erişim Tarihi :10.04.2018

[398] Pınar Pelin ÖZDEN; Kentsel Yenileme, İmge Yayınevi, Ankara 2008, s.14

[399]Melikşah YASİN, Cenk ŞAHİN, Kentsel Dönüşüm Hukuku,İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırmave Uygulama Merkezi Yayınları, No:2013/1, s.12.

[400] Gürsel ÖNGÖREN, Nusret İlker ÇOLAK, a.g.e., s.10.

[401] İbid. S.10

[402]İbid.s.10.

"5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu" ile Büyükşehir belediyeleri kentsel yenileme konusunda görevli iken, "5393 Sayılı Belediye Kanunu" ile belediyelere ilk kez kentsel dönüşüm konusunda görevler verilmiştir. Ayrıca, 2005 yılında "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile Kültür veya Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca/Komisyonlarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen kent bölgelerinde, 2012 yılında "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" ile Türkiye'nin afet riskli bölgelerinde ve binalarında kentsel dönüşüm çalışmaları yapılabilmesini temin edecek düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Kontrolsüz ve çirkin yapılaşmanın yarattığı kötü yaşam alanlarının ıslahı için günümüzde kentsel dönüşüm çalışmaları yapılmaktadır. Ancak dönüştürülen yerleşim alanlarının mimari, estetik ve sanatsal değerleri taşımasına ve sağlıklı ve dengeli çevrenin oluşturabilmesi için en az belirli bir oranda yeşil alanların varlığına dair asgari kurallar belirlenmelidir.

d. Mimari ve Estetik

İmar Kanunu'nda, mimari ve estetik unsurların kullanımı hususuna birkaç yerde değinilmiştir. İmar Kanunu'nun planların hazırlanması ve yürürlüğe konulması ile ilgili 8. Maddesinin (ğ) bendinde *"Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır"* denilmek suretiyle, yalnızca, mimari dokunun korunması ve geliştirilmesi için önem arz eden 'bazı köylerde', zorunlu değil ihtiyari olarak köy tasarım rehberleri hazırlanabileceği ifade edilmiştir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 30/7 maddesinde, kentsel tasarım rehberi, *"kentsel tasarım projesi doğrultusunda mekânın imge, anlam ve kimlik kazanmasını, estetik ve sanat değerinin yükseltilmesini, yapıların bir uyum içerisinde ve bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmesini amaçlayan ve mekânsal planlama sistematiği*

içerisinde uygulamaya yönelik kılavuz ve tavsiye niteliğinde kararları içerecek" bir rehber olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda kanunda bazı yerler için kentsel tasarım projesi-zorunlu olmamakla beraber- hazırlanabileceği belirtilmektedir.

İmar Kanunu'nun 8. Maddesinin (j) bendinde "*(Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) İlgili idareler, Bakanlıkça belirlenen esaslara göre mimari estetik komisyonu kurar. Komisyon, yapıların ve onaylı mimari projelerinin özgün fikir ifade edip etmediğine karar vermeye yetkilidir. Özgün fikir ifade etmeyenlerde yapılacak değişikliklerde ilk müellifin görüşü aranmaz. Özgün fikir ifade eden mimarlık eser ve projelerinde; eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmediğine, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğuna karar verilen değişiklikler müellifinin izni alınmaksızın yapılabilir. Bu durumda ilk müellif tarafından talep edilebilecek telif ücreti; ilgili meslek odasınca belirlenen mimari proje asgari hizmet bedelinin, tamamlanan yapılarda yüzde yirmisini, inşaatı süren yapılarda yüzde on beşini geçemez"* denilmek suretiyle, ilgili idarelerde plan ve projelerin özgün olup olmadığını değerlendirmek üzere "mimari estetik komisyonu" kurulabileceği ifade edilmiştir.

21. maddenin son fıkrası uyarınca, "*belediyeler veya valilikler mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla dış cephe boya ve kaplamaları ile çatının malzemesini ve rengini tayin etmeye*" yetkili kılınmıştır.

Kamuya ait yapılarla ilgili olarak ise, İmar Kanunu'nda ilgili maddede "*kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak veya yaptırılacak yapılara, imar planlarında o maksada tahsis edilmiş olmak, plan ve mevzuata aykırı olmamak üzere mimari, statik, tesisat ve her türlü fenni mesuliyeti bu kamu kurum ve kuruluşlarınca üstlenilmesi ve mülkiyetin belgelenmesi kaydıyla avan projeye göre ruhsat verilir*" denilmektedir. Kamuya ait binalarla ilgili olarak imar planlarındaki tahsis amacına uygun olması ve mimari, statik, tesisat ve her türlü fenni sorumluluğun ilgili kamu kuruluşunca üstlenilmesi dışında bir koşul öngörülmemiştir. Kamuya ait binaların mimari, estetik değerler ifade eden, tarihi belleği ve toplumun yaşam felsefesini yansıtmasını temin edecek, anıtsal yapılar olarak tasarlanması amaçlanmalıdır.

Bunun tüm ülkede tüm kamu binaları için geçerli olacak bir sistemle temin edilmesinde İmar Kanunu'nda buna yönelik düzenlemeler yapılabilir. "Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği", 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Özellikle kamusal binalar ve alanların tasarımının mutlak surette tasarım yarışmaları yoluyla yapılması düşünülmelidir. Öte yandan, yönetmelik kültürel, sanatsal ve estetik unsurları taşıyan yerleşim birimlerinin tasarlanmasında önemli bir adım olarak ifade edilebilse de, uygulamanın geneli kapsaması gerekliliği de düşünülmelidir.

Kanunun haritaların, imar planlarının ve yapı projelerinin hazırlanması ve uygulanmasına dair 38. Maddesinde *"halihazır harita ve imar planlarının hazırlanması ve bunların uygulanmasının fenni mesuliyetini; uzmanlık, çalışma konuları ve ilgili kanunlarına göre, mühendisler, mimarlar, şehir plancıları deruhte ederler. Yapıların, mimari, statik ve her türlü plan, proje, resim ve hesaplarının hazırlanmasını ve bunların uygulanmasıyla ilgili fenni mesuliyetleri, uzmanlık konularına ve ilgili kanunlarına göre mühendisler, mimarlar ile görev, yetki ve sorumlulukları yönetmelikle düzenlenecek olan fen adamları deruhte ederler."* denilmektedir. Buna göre haritaların, imar planlarının ve yapıların plan, projelerinin hazırlanması işinin, mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı mesleklerine mensup kişilerce yapılması gerekli ve yeterlidir. Bunun dışında herhangi bir yeterlilik koşulu bulunmamaktadır. Uygulamada genellikle harita ve planların ilgili kurumlarda istihdam edilen görevlilerce yapıldığı bilinmektedir.

e. Kültürlü Yerleşim Yerleri

Şehir planlaması ve imar doğrudan yaşam biçimini ilgilendiren, toplumsal kültürün oluşmasında önemli hususlardır. Planlama yetkisi kullanılırken bunlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Yerleşim birimlerinin dizaynında temel teşkil eden imar hukukunun teknik bazı düzenlemelerden ibaret olması, estetik, sanatsal ve kültürel öğeleri barındıran yerleşim yerlerinin oluşturulmasının sağlanmasında etkili

olamamaktadır. Müteahhitlerin ve arsa sahiplerinin mülklerden rant elde etmek için planları revize etmek istemesi, planlarda bina alanı olarak öngörülmeyen yerlere bina yapmaları, belediyelerin on yıllardır imar planları ile uyuşmayan yapılara göz yumması,önceden çizilmiş planlarındeğiştirilmesi ve fiili duruma uyarlanması, sosyal donatı için ayrılan alanların ve yeşil alanların, buralara da bina yapmak için planlardan kaldırılmaları gibi sebeplerle, sağlıklı birşehirleşme gerçekleşememiştir. Bununla birlikte hukuka aykırı olarak yapılmış yapıların imar afları [403] ile meşrulaştırılması, ihlalde bulunanların hak sahibi olmalarını sağlamıştır. İmar affına yönelik yasalarla adeta çarpık imar düzeni teşvik edilmiş, arazi gaspı ve bu yolla yerleşme gelenek haline gelmiştir[404]. 'İmar affı ya da barışı' olarak adlandırılan bu tür düzenlemelere de gerekçe olarak, kayıt dışılığın engellenerek buraların vergilendirilmesi ve fiilen kullanılan bu tür yapılarda yaşayan kişilerin devletçe verilen hizmetlerden yoksun kalmaması gerekliliği belirtilmiştir. Oysa bu tür yapıları yapan kişilerin, yeni ihlallerin önlenmesi amacıyla, idari ve adli para cezalarına tabi tutulması ve "ihlal eden hak sahibi olamaz" ilkesinin uygulanması daha yerinde bir uygulama olabilirdi.

İmar Hukukunun yerleşim yerlerinin gelişimi bakımından önemli bir işlevi bulunmaktadır. Oysa ülkemizde imar mevzuatının işlevsel olmadığı, şehirlerin tasarımında olumsuz etkilerinin olduğu, birçok sorunun kanunlara uygun ve fakat hukuken kabul edilemez yaklaşımlardan/uygulamalardan kaynaklandığı ifade edilebilir[405]. Bu kadar geniş bir mevzuatla, bu kadar çok ve çeşitli plan türleri öngörülmüş olmasına rağmen, Türkiye'de yerleşim birimlerinin genellikle hiç plan yokmuşçasına gelişmiş olduğu söylenebilir.

---

[403] Türkiye'de 775 Sayılı Gecekondu Kanunu öncesinde toplamda 5 imar affi kanunu çıkarılmıştır. Yıllarına göre; 1948 Yılı 5218 Sayılı Kanun , 1948 Yılı 5228 Sayılı Kanun , 1949 Yılı 5431 Sayılı Kanun , 1953 Yılı 6188 Sayılı Kanun, 1959 Yılı 7367 Sayılı Kanun. 775 Sayılı Gecekondu Kanunu sonrasında ise toplamda 7 imar affi kanunu çıkarılmıştır. Yıllarına göre; 1966 Yılı 775 Sayılı Kanun, 1976 Yılı 1990 Sayılı Kanun , 1983 Yılı 2085 Sayılı Kanun, 1984 Yılı 2981 Sayılı Kanun , 1986 Yılı 3290 Sayılı Kanun, 1987 Yılı 3366 Sayılı Kanun, 1988 Yılı 3414 Sayılı Kanun , 1989 Yılı 2981 Sayılı Kanun, 2008 Yılı 5784 Sayılı Kanun.

[404] S. Evinç ORLAK, " Gecekondulaşmanın Gelişimi, İmar Afları ve Islah İmar Planları", Çağdaş Yerel Yönetimler,Cilt12, Sayı , Ocak 2003,(ss 64-73), s.70.

[405] Aydın GÜLAN, "Şehircilik Sorunlarının Ağırlaşmasında Hukukun Rolü", Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, Sayı:22,2011, (ss.295-303), s.295

Şehirleşmede hukuk her zaman yazılı ve kurucu işlevi ile etkin biçimde yer almış olmasa da, yüksek kültürel değerleri taşıyan şehirlerin korunması ve gelişmesi ve yeni şehirlerin kurulması bakımından belirleyici, yönlendirici, yasaklayıcı, yaptırım uygulayıcı işlevleriyle ortaya çıkmakta, İmar Hukuku, İmar Kanunu ve ilgili mevzuat şehircilik açısından temel bir rol üstlenmektedir[406]. Ancak Türkiye'de mevcut imar mevzuatının çok boyutlu bir şehircilik yaklaşımı ile hazırlanmadığı, görünürdeki gelişmiş kuralların eksiklik ve istisnaları ile aslında, sağlıklı şehirleşmenin önündeki en büyük engel olan rant kavgasını perdelemekte olduğu, ispata yarayacak yeterli örnekle ortadadır[407]. 3194 sayılı İmar Kanunu, 1985 yılından beri uygulanmaktadır. Oysa son yıllarda değişen yerleşim yerlerinin dahi sağlıklı ve dengeli bir çevre anlayışıyla oluşturulduğunu, yapıların planlı olarak yapıldığını söylemek güçtür.

Esas yaşam alanını oluşturan kentsel alanların düzenlenmesinde mimari, estetik ve peyzaja ait unsurların kullanılması, her il ve ilçede halka açık bir kütüphane, yine her il ve ilçede özellikle merkezi konumda bulunan ve herkesin rahatlıkla ulaşabileceği yakınlıkta en az belirli bir oranda büyüklükte[408] park ve bahçelerin imar planlarında ve uygulamada oluşturulmasının ve yerleşim yerlerinin bunlar merkeze alınarak düzenlenmesinin sağlanmasının kanuni düzenlemelerle zorunlu tutulması düşünülebilir. Hali hazırdaki sistemde, mekansal strateji planları ile il çevre düzenleme planları gibi üst düzey imar planlarını hazırlamakla görevli ve yetkili idare Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nı ya da belediyeleri bu konuda bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu tür yerler o yer sakinlerinin ortak kullanımına hasredilmiş yerler olmaları, binlerce, yüzbinlerce kişinin yararlanabileceği ve bir ihtiyaca yönelik olarak düzenlenmeleri dolayısıyla yüksek dereceli bir kamusal menfaate hizmet ederler. Bu nedenle, kanuni düzenlemelerde bunların varlığını garanti altına alacak hükümlere yer verilmeli, ilgili idarelerin inisiyatifine bırakılmamalıdır.

[406] Aydın GÜLAN, a.g.m., s.297
[407] Aydın GÜLAN, a.g.m., s.297
[408] New York'ta bulunan Central Park 341 hektar büyüklüğündedir. Burada da illerde ve ilçelerde hektarlarla ölçülen alanlarda park ve bahçelerin düzenlenmesi kastedilmektedir.

Bu bağlamda, devletin her yerleşim biriminde toplam alanların belirli bir oranında, şehrin gürültülü ve betonsu yapısından arındırılmış, geniş alanları, oranın sakinlerine kullanımına tahsis etmesi gerekmektedir. Yerleşim birimlerinde yeşil alanların, park ve bahçelerin en az belirli bir oranda olmasının sağlanması hedeflenmelidir. Ayrıca, yapıların sanatsal ve estetik açıdan bir değer taşımasının sağlanmasına yönelik düzenleme ve uygulamaların hayata geçirilmesi düşünülmelidir. Öte yandan, gerek çocukların ve gençlerin, gerekse yetişkinlerin vakit geçirebileceği sanat atölyeleri, kütüphane, etüt merkezi ve ibadethane gibi mekanların mutlaka estetik ve mimari bir değer taşımasının temini ve boş zamanların geçirilmesinde cazip yerler haline getirilmesi düşünülmelidir.

Belediyelerin görevleri arasında gençler için tesisler kurmak, tiyatro, sinema, müze ve benzeri kuruluşları açmak, halk için kitaplık ve okuma salonları açmak, özel yeşil alanlar oluşturmak, sokak ve meydanları özel planlara göre yeniden düzenlemek gibi işlevler yasada sayılmış olup, yasa koyucu yerel yönetimlerin kültür alanında belirli görevleri bulunduğunu kabul etmiştir[409]. Kanunda anılan bu tür yerlerin oluşturulmasında buraların birer cazibe merkezi olarak dizayn edilmesi, her birinin alanında önde gelen mimar, şehir plancıları tarafından, mümkünse tasarım yarışmalarıyla yaptırılması iyi bir öneri olabilir.

Çevre ve imar planlarını yürüten bakanlık ve belediyelerde; bazı şehir plancılarının yalnızca fonksiyona yönelik planlarıyla yetindiği, bir sanatı içeren yeni yaklaşım ve tasarımlardan uzak durduğu söylenebilir[410]. Devletin, planlarınıtasarım yaparak hazırlayan şehir plancılarını bir araya getirerek ya da sanatsal eserler mimari eserler veren tasarımcılarla, teknik şehir planlama ilkelerinin uygulanmasına göre estetik değerler taşıyan kentler oluşturması ülkemizin önemli ihtiyaçlarından biridir[411]. Kanunda alanında başarılı eserler vermiş kişilerden oluşan mimar, peyzaj mimarı, şehir plancısı ve sanatçılardan oluşan bir ekibin bu tür yerlerin oluşturulmasında görevlendirilmesi öngörülebilir. Hukukumuzda 2002 yılında yürürlüğe giren "Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım

[409]İlhan TEKELİ a.g.e., s. 262.
[410] Gürsel ÖNGÖREN, Nusret İlker ÇOLAK, Kentsel Dönüşüm Hukuku, Öngören Hukuk Yayınları, İstanbul 2013, s.13
[411] Ibid. S.13.

Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliğ"i ile dayanak bulabilecek tasarım yarışmalarının yaygın bir uygulamaya dönüştürülmesi yoluyla kültürel, sanatsal ve estetik değerleri barındıran şehirleri ve binaları kurması düşünülebilir.

Planların kentsel tasarım - proje yarışmaları yoluyla yaptırılması ve o birimin sakinlerinin oyuna başvurulması, planlarda yer alacak asgari şartların belirlenmesi, özellikle parklar, bahçeler, kütüphaneler için ayrılacak alanların belirtilmesi, yapıların uyumlu ve mimari üslupla yapılması gibi belirli kriterlerin gözetilmesinin zorunlu tutulması, bu yanlışlığı gidermede çözüm önerileri olabilir.

Yerleşim birimlerinde fazla mesafe kat etmeksizin- erişilebilir- halkın nefes alabileceği, zihnini dinlendirebileceği, yürüyüş ve spor yapabileceği geniş alanların varlığı ihtiyaçtan öte zorunluluktur. İnsanların boş vakitlerini değerlendirebileceği mekanların tasarlanması da kültürel bir husustur. Parklar, bahçeler, kütüphaneler şehirlerin tasarlanmasında öncelik verilmesi gereken yerlerdir. Bu tür alanların farklı ülkelerde özel bir hukuki statüye sokulduğu görülmektedir. Örneğin Londra'da günümüzde yaklaşık 2000 hektarlık bir alan, kraliyet parkları ve açık alanlar olarak halkın kullanımına sunulmuştur. Bunların önemli bir bölümünü 19. Yüzyıldan itibaren kraliyet ailesi tarafından halka açılmış bulunan kraliyet parkları oluşturulmaktadır. Parkların hukuki statüsü ilk olarak 1851'de düzenlenen Kraliyet Arazileri Kanunu[412], daha sonra Parkların Düzenlenmesine dair Kanun[413], ve en son Kraliyet Parkları ve Diğer Açık Alanlar Kanunu[414] ile düzenlenmiştir. Londra'da parklar ve açık alanların yönetimi ve denetiminde belediyenin herhangi bir rolü bulunmamaktadır. Parkların yönetimi 2017 yılı itibariyle Dijital Kültür Medya ve Spor Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olan Kraliyet Parkları Ajansı'ndan alınarak bağımsız bir vakıf olarak örgütlenen Kraliyet Parkları Vakfı'na devredilmiştir. Ülkemizde de bu tür alanlar için özel düzenlemeler yapılması, park ve bahçelerin yönetiminde görevli idari bir mekanizmanın kurulması (Örneğin kamusal bir vakıf

[412] The Crown Lands Act,1851
[413] The Parks Regulation Acts,1872,1926
[414] The Royal Parks and Other Open Spaces Regulation, 1997.

olarak düzenlenecek Millet Bahçeleri Vakfı[415]) her il/ilçe için nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurularak uygun miktarda alanın park ve bahçeler için tahsisi ve bunların daha sonra göreve gelebilecek kişilerce ortadan kaldırılmasını önleyecek hukuki ve idari güvencelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

6. Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku

Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, kişilerin düşünsel süreçler sonucu ortaya çıkardıkları eserlerin hukuksal korunmasını ele alan hukuk dalıdır. "5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" (FSEK), fikir ve sanat alanında gösterilen faaliyetler sonucu yaratılan eserler dolayısıyla sahip olunan haklar ile bu konudaki hukuki ilişkileri düzenlemektedir[416]. FSEK'te eser kavramı merkezi bir konuma sahiptir. FSEK 1/B maddesi uyarınca eser, sahibinin özelliklerini taşıyan ve musiki, ilim ve edebiyat, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her çeşit fikir ve sanat mahsulleri olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, 6 maddeye göre istifade edilen eser sahibinin haklarına halel getirmemek kaydıyla oluşturulan ve işleyenin hususiyetini taşıyan işlenme ve derlemeler de eser sayılmaktadır. FSEK ile mali ve manevi haklar ile bağlantılı haklar (komşu haklar) koruma altına alınmıştır[417]. Eserin FSEK kapsamında korunabilmesi için, yasada sayılan fikir ve sanat eserlerinden birini teşkil etmesi gerekir. Bunlar, yasada sınırlı sayıda olmak üzere, ilim ve edebiyat eserleri, güzel sanat eserleri, musiki eserleri, sinema eserleri ve işlenme eserler olarak sayılmıştır.

FSEK'in 76. Maddesinde kanunun düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan dava ve işler ile bu Kanundan kaynaklanan ceza davalarında görevli mahkeme konusunda Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 156. Maddesinin 1. fıkrasına yollama yapılmıştır. İlgili hüküm uyarınca, görevli mahkemeler, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemeleri, bunların kurulmamış olduğu

[415]Nitekim, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Millet Bahçeleri" 24 Haziran 2018 seçim vaadi olarak ifade edilmiştir.
[416] Fırat ÖZTAN, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 1.
[417] Cahit SULUK, Rauf KARASU, Temel NAL, Fikri Mülkiyet Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara,2017, s. 41.

yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren dava ve işlerde, o yerlerdeki asliye hukuk ve asliye ceza mahkemeleri görevlidir. Dolayısıyla FSEK'te öngörülen manevi ve mali hakları tecavüze uğrayan hak sahiplerinin başvurabileceği tecavüzün ref'i ve men davaları ile tazminat davaları gibi hukuk davaları ile; suç oluşturan fiiller nedeniyle görülecek ceza davaları bu kanun hükümlerine göre çözümlenmektedir.

Yargısal yollar haricinde, fikir ve sanat eserlerinin korunmasına hizmet eden mevcut bir sistem bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ana hizmet birimi Telif Hakları Genel Müdürlüğü ile bu alanda FSEK'in meslek birliklerinin kurulmasına dair 42. Maddesine dayanılarak kurulmuş çok sayıda meslek birliği mevcuttur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bulunan bünyesinde Telif Hakları Genel Müdürlüğü 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile Bakanlığa verilen görevleri yürütmek üzere kurulmuştur. 4848 sayılı Kanunun 11. maddesinde Telif Hakları Genel Müdürlüğünün "Fikir ve Sanat Eserleri Kanun" ile verilenler dışındaki görevlerisayılmıştır. Buna göre, fikir ve sanat eserlerinin korunması amacıyla, mevzuat hükümlerinin geliştirilmesi, teknolojik gelişmelere uygun altyapının hazırlanması, fikir ve sanat eserlerine ilişkin projeler hazırlamak gibi görevleri bakanlık ilgili birimi yerine getirmektedir. Bakanlığın anılan hükümde belirtilen görevlerinden başka 5846 sayılı kanunda belirtilen bazı görevleri mevcuttur.

5846 sayılı Kanunun 13. Maddesinde *"Filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcıları ile seslerin ilk tespitini gerçekleştiren fonogram yapımcıları, hak ihdas etmek amacı taşımaksızın, sahip oldukları hakların ihlâl edilmemesi, hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve malî haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesi maksadıyla, sinema ve müzik eserlerini içeren yapımlarının kayıt ve tescilini yaptırırlar. Aynı maksatla, eser sahiplerinin talebi üzerine, bu Kanun kapsamında korunan tüm eserlerin kayıt ve tescili yapılabilir, malî haklara ilişkin yararlanma yetkileri de kayıt altına alınabilir. Beyana müstenit yapılan bu işlemlerden Bakanlık sorumlu tutulamaz. Ancak, kayıt ve tescil işlemlerine esas teşkil edecek işlemlerde, mevcut olmadığını bildiği veya bilmesi icap*

ettiği veya kendisine ait olmayan malî ve manevî haklara ilişkin yanlış beyanda bulunanlar, bu Kanunda öngörülen hukukî ve cezaî müeyyidelere tâbidirler. Bu Kanun kapsamında yapılan tüm kayıt ve tescil işlemlerine ilişkin ücretler Bakanlık tarafından belirlenir. Kayıt ve tescilin usul ve esasları, ücretlerinin belirlenmesi ile diğer hususlar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir." denilmek suretiyle sinema ve müzik eserlerini içeren yapımların Kültür Bakanlığı'nca kayıt ve tescil edilebileceği belirtilmiştir.

Umuma açık mahallerde ilişkin esasların düzenlendiği FSEK 41. Maddede umuma açık mahallerde eser, icra, fonogram, yapım ve yayınların kullanılması ve/veya iletilmesinde meslek birlikleri ile umuma açık mahaller arasında sözleşme yapılabilmesi için meslek birliklerinin temsil ettikleri eser, icra, fonogram ve yapımlar ile üyelerine ilişkin bilgilerin, Bakanlığa bildirmesi zorunludur. Bu bağlamda Bakanlık ortak veri tabanı oluşturmak ve bunu taraflara açmakla görevlidir.

Bunun dışında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın meslek birlikleri üzerinde denetim yetkileri bulunmaktadır. Meslek birliklerinin kurulması için Bakanlıktan izin almaları öngörülmüştür. Ülkemizde sinema, müzik, ilim-edebiyat, radyo-tv, güzel sanatlar ve tiyatro dallarında meslek birlikleri kurulmuştur[418]. Bu alanda faaliyet gösteren meslek birlikleri, eser ve bağlantılı hak sahiplerinin eser üzerindeki haklarına yapılan tecavüzleri tespit ederek, bunlarla hukuki zeminde mücadele eden, gerektiğinde dava açan, eser sahibi ya da bağlantılı hak sahibi adına sözleşmeler yapan, yapısı ve çalışma prensipleri kanunla belirlenmiş özel hukuk tüzel kişisi niteliğindeki kuruluşlardır[419].

FSEK uyarınca özel hukuka tabi tüzelkişiler olarak örgütlenen meslek birlikleri ve federasyonlar, uygulamada sivil toplum kuruluşları gibi faaliyet göstermektedir. Bunlardan Türkiye'de az sayıda üyeye sahip toplamda 27 tane meslek kuruluşu bulunmaktadır. Bunun yerine barolar gibi kamu kurumu niteliğinde, tüzel kişiliği haiz bir üst meslek kuruluşu kurulması, bu alanlarda fikri hakların

[418] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü web sayfası; http://www.telifhaklari.gov.tr/Turkiye-de-Meslek-Birlikleri, Erişim Tarihi:23.03.2018.
[419] Ünal TEKİNALP, Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s.298

korunması işlevinin yanı sıra mesleklerin gelişimi, düzeni ve saygınlığının sağlanmasında iyi bir fikir olabilir. Bununla birlikte, bu tür bir meslek kuruluşu kültür endüstrilerinde - sinema, ilim- edebiyat, güzel sanatlar, müzik, mimari, radyo televizyon yayıncılığı, yayıncılık, kütüphanecilik gibi alanlarda kültür ve sanatın korunması ve kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak, bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, kültürel etkinliklerin, fuarların, festivallerin düzenlenmesinde çalışmak ve yurt dışında ve uluslararası alanda yapılan festival ve fuarlarda temsilci olmak, bulundurmak gibi konularda daha etkin hizmetlerde bulunabilir.

A. Kütüphaneler Hukuku

Yaşadığımız çağ, "bilgi toplumu" çağı olarak adlandırılmaktadır. Bilgi artık çok daha kolay elde edilebilmekte, işlenebilmekte, iletilebilmekte, kullanılabilmektedir. Kütüphane kurumu ise bilginin toplandığı, saklandığı, hizmete sunulduğu, toplumun bilgi gereksiniminin karşılanmasına hizmet eden, odağında bilgi bulunan kültürel ve toplumsal bir kurumdur [420] . Kütüphaneler, bilginin gücünden, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) sunduğu fırsatlardan da yararlanılarak, refah ve mutluluğun artırılmasında işlevseldir.

Kütüphanecilik hizmetleri nitelikleri gereği genel olarak devletçe yerine getirilmektedir. Milli Kütüphane, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı ana hizmet birimidir. Halk kütüphaneleri ise bakanlığın taşra teşkilatı olarak yapılanmıştır.

'4848 Sayılı Kanun'un 15. maddesinde, Millî Kütüphane Başkanlığı'nın, "*Türkiye'nin millî kültür ile bilgi birikimiyle bilgi akımını sağlayacağı ve 5632 sayılı Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun ile diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getireceği*" belirtilmektedir. Milli Kütüphane Başkanlığı ile ilgili konular esas

[420] Bülent YILMAZ, Hakan AYDIN, "Bilgi Politikası Konusundaki Uluslararası Çalışmalarda Kütüphane Kurumuna Yaklaşım: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ile Birleşmiş Milletler Bilgi Toplumu Zirvesi", Bilgi Dünyası, 2011, 12(1) (ss.46-69), s.47

olarak ‘5632 sayılı Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir. 5632 sayılı Kanun’un 2. maddesinde, ‘*Milli Kütüphane'nin; milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve vesikaları bir araya toplayarak güçlü bir merkez vücuda getirmek ve aynı zamanda her türlü bilim ve sanat araştırmalarını kolaylaştırmakla görevli olduğu, bu görevlerini yerine getirmek üzere Milli Kütüphane'nin lüzumlu göreceği eser ve vesikaları satın almaya veya başka yollarla sağlamaya ve bunların tasnifi, muhafazası ve genel istifadeye arzı için gerekli her türlü tesis ve vasıtaları satın almaya veya yaptırmaya yetkili*’ olduğu belirtilmiştir.

4848 sayılı kanun uyarınca KTB bünyesinde 2019 yılı itibariyle yurt genelinde mevcut 1146 adet[421] halk kütüphanesi anılan hüküm uyarınca idare edilmektedir. Ancak bu kütüphanelerin fiziki imkanlarının kötü olduğu, halk için cazip yerler olmadığı söylenebilir.

Teknolojik gelişmeler elektronik bilgi kaynaklarının gelişimine ortam hazırlamıştır. Elektronik ortamda üretilipveya daha sonra elektronik ortama aktarılan bilgi kaynakları arasında, elektronik dergileri, kütüphane katalogları, elektronik veri tabanları, elektronik kitapları, sözlükleri, elektronik ansiklopedileri, biyografileri, elektronik tezleri, elektronik gazeteleri, elektronik teknik raporları, patentleri ve standartları, radyo ve televizyonları, elektronik müzeleri,elektronik rehberleri ve elektronik ses ve görüntü kayıtlarını sayabiliriz[422]. Milli Kütüphane’de, kütüphane katalogları ve elektronik veri tabanları kullanılmaktadır. Eski eserlerin ve süreli yayınların da dijital ortama aktarılmasına dair çalışmalar sürmektedir. Bununla birlikte, eserlerin çoğu elektronik ortama aktarılmamıştır.

Halk kütüphaneleri ile Milli Kütüphane’nin idari bakımdan tek bir çatı altında toplanması, tüm kaynakların dijital bir havuza aktarılması ve fikri haklar gözetilmek suretiyle ülke çapında kullanıcıların hizmetine sunulması yönünde düzenlemeler yapılabilir.

[421] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Web sayfası; http://www.kygm.gov.tr/TR,204967/halk-kutuphaneleri-genel-istatistikler.html, Erişim Tarihi:20.03.2018

[422] Bülent YILMAZ, Hakan AYDIN, a.g.m. s.51

7. Kültür Alanında Teşvikler

Ülkemizde kültür sektörünün desteklenmesine ilişkin çeşitli mekanizmalar oluşturulmuştur. 2004 yılında çıkarılan 5225 Sayılı Kültür Yatırımlarını Ve Girişimlerini Teşvik Kanunu çerçevesinde; kültür merkezlerinin yapım, onarım ve işletilmesi, kütüphane, sanat galerisi, müze, arşiv, sinema, tiyatro, bale, opera, konser ve benzeri kültür ve sanat etkinliklerinin yapıldığı veya sergilendiği mekânlar ile kültür ve sanat alanlarına yönelik özel araştırma, eğitim veya uygulama merkezlerinin yapım, onarım veya işletilmesi; 2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının, bu kanunun amacı doğrultusunda kullanılması, kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşivlenmesi, yayınlanması, belgelendirilmesi, eğitimi, öğretimi ve tanıtılması benzeri faaliyetler desteklenmektedir. Bu çerçevede gelir vergisi stopajı indirimi,su bedeli indirimi ve enerji desteği, taşınmaz mal tahsisi sigorta primi işveren paylarında indirim, yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırabilme, hafta sonu ve resmi tatillerde faaliyette bulunabilme gibi destekler kanun uyarınca teşvik unsurları olarak öngörülmüştür[423].

14/7/2004 tarihli 5224 Sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'da; "*sinema sektörünün eğitim, girişim, yapım, yatırım, dağıtım ve gösterim alanlarında geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için kayıt ve tescile de esas olacak şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması ve devletçe desteklenmesine"* dair hususlarda düzenlemeler yer almaktadır.

4848 sayılı Kanun'un 2. Maddesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevleri arasında"*yerel yönetimler, kamudaki kurum ve kuruluşlar tarafından kurulan veya kamu alışanlarını desteklemek için kurulan dernekler ve aynı amaçlarla Medeni Kanuna göre kurulan vakıflar dışındaki asıl amacı kültür, turizm,sanat ve tanıtım faaliyeti olan dernek ve vakıflar ile özel tiyatrolar tarafından gerçekleştirilecek projelere nakdi yardımda bulunmak*" da sayılmıştır. Bu hükme

[423] 5225 Sayılı Kültür Yatırımlarını Ve Girişimlerini Teşvik Kanunu İle Getirilen Vergisel Teşvikler, http://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yatirimlarda-vergisel-tesvikler/l-kanunlarina-gore-vergisel-tesvikler/k-5225, Erişim tarihi: 04.01.2018

dayanılarak çıkarılan 15.03.2007 tarih ve 26463 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 'Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Yerel Yönetimlerin, Derneklerin ve Vakıfların Projelerine Yapılacak Yardımlara İlişkin Yönetmelik'te ise "*kültür, sanat ve turizmi geliştirmek ve tanıtmak için hazırlanan projelere Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinden yapılacak yardımlara dair usul ve esaslar"* düzenlenmektedir. "*Kültür, sanat ve turizm değerlerini ve zenginliklerini yaşatıcı, destekleyici, yayıcı, geliştirici ve tanıtıcı, ulusal, yerel ve uluslararası nitelikteki şenlik, festival, anma günleri, sergi, konser, gösteri, sempozyum, kongre, seminer, panel, güzel sanatlar, fuar ve benzeri etkinliklere ilişkin projelere"* nakdi yardımda bulunulması öngörülmüştür.

26.08.2017 tarihli 30166 sayılı 'Edebiyat Eserlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik' uyarınca, "*yeni ve orjinal edebiyat eserlerinin üretilmesine, yayımlanmasına, yeni yazarların desteklenmesine yönelik olmak üzere, ilk eser niteliği taşıyan bir edebiyat eserini yayımlayacak yayınevlerine*", Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca maddi destek sağlanmaktadır.

"193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu"nun 89. maddesi ile "5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu"'nun mükerrer 14. maddesi uyarınca, "*genel ve özel bütçeli kamu idareleri, belediyeler, il özel idareleri, köyler, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve bilimsel araştırma faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen veya desteklenmesi uygun görülen bazı kültürel çalışmalarda yapılan harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların tamamı kurumlar vergisi matrahının tespitinde kurum kazancından indirileceği (Kurumlar Vergisi Kanunu); gelir vergisi matrahının tespitinde, gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirlerden indirileceği*" (Gelir Vergisi Kanunu) hükme bağlanmıştır[424].

Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme (TEDA) Projesi, Türk kültür, sanat ve edebiyatıyla ilgili Türkçe veya farklı bir dilde

[424]Kültürel Alandaki Destek (Sponsorluk) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Hakkında 2005/13 Sayılı Genelge

yayımlanmış eserlerin, çevrilmesi ve yayımlanması ve yurt dışında tanıtılmasını sağlamak oluşturulmuş bir destek programıdır[425]. Program kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca desteklenmesi öngörülen projelere nakdi destek sağlanmaktadır.

Kültür alanında yapılan desteklemeler dağınık bir yapı arz etmektedir. Dağınıklığın giderilmesi ve izleme, değerlendirme süreçlerinin adil şekilde yapılması, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin, teşviklerin ve desteklenen projelerin sonuçlarının anlamlı bir haritasının elde edilmesi, fayda maliyet analizinde stratejik hedeflerin belirlenmesi ve uygulanması için kamusal tekil bir yapının benimsenmesi olumlu bir adım olabilir. Nitekim bununla ilgili İngiliz Sanat Konseyi örnek alınarak, Türkiye Sanat Kurumu kurulmasına dair bir yasa çalışması yapılmış idi[426]. Askıya alınan bu yasa çalışmasının revize edilerek yeniden gündeme alınması düşünülmelidir.

8. Devletin Kültür Alanında Yürüttüğü Faaliyetlerin Kamu Hizmeti Niteliği

Kamu hizmeti organik açıdan, belli bir vazifeyi yürütmek için bir kamu tüzel kişisi tarafından tahsis edilmiş olan ajan ve araçların tamamı olarak, maddi açıdan, bu faaliyeti yapan örgütün niteliklerinden bağımsız olarak, tatmininde kamu yararı olan toplumsal bir ihtiyacı karşılayan bir faaliyet olarak, şekli açıdan ise kamusal yönetim usullerine tabi hizmetler olarak tanımlanmaktadır[427].Ancak günümüzde sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle, bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için idari kuruluşlarca yürütülmesi şartının ortadan kalkması ve tüm kamu hizmetlerinin imtiyaz ile özel kişilere gördürülebileceğinin kabul edilmesi; niteliği ne olursa olsun her insani faaliyetin kamu hizmeti sayılmaya elverişli olması, bir faaliyetin kamu hizmeti olarak sayılabilmesi için takdirin esas itibariyle başta yasama organı olmak

[425]Ayrıntılı bilgi için Bkz. http://www.teda.gov.tr/, Erişim Tarihi:02.02.2018
[426] Türkiye Sanat Kurumu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı, Kültür Bakanlığı Web Sitesi; http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/23946,tusaktasatasarisitaslagiv2.pdf?0, Erişim Tarihi :20.03.2018
[427] Metin GÜNDAY, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011,s. 330

üzere siyasal organların yetkisi içinde olması, özel kesim tarafından yürütülen bazı iktisadi, sınai ve ticari faaliyetlere devletin de el atması hallerinde, bu faaliyetlerin özel kesim ile rekabet içinde yürütülebilmesi için özel hukuk rejimine tabi tutulabilmeleri nedeniyle bu ölçütlerin işlevselliği azalmıştır[428].

Bir takım kültürel kamu hizmetleri, idarenin önceleri genellikle özel faaliyete konu olan tiyatro, müzik, resim, bale gibi sanat ve kültür işlerine el atması sonucu ortaya çıkmış kamu hizmetleridir[429]. Öte yandan kütüphanecilik gibi diğer kültürel kamu hizmetlerinin nitelikleri gereği devlet tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunun dışında kültür endüstrilerinin gelişiminde kültür kurumları destekleyici ve yönlendirici bir rol oynamaktadır.

[428] İbid.,s.330-333.
[429] İbid.,s.340.

SONUÇ

Kültür, paylaşılan değerler ve yaşam biçimlerini ihtiva eden geniş bir tanım alanıdır. İnançlar, yaşam tarzları, kültür varlıkları, performans sanatları, müzeler, festivaller, bayramlar, kitap, gazete ve dergi gibi basılı materyaller, edebiyat, kütüphaneler, filmler, televizyon ve radyo yayıncılığı, şehir planlaması ve mimari, somut olmayan kültürel miras gibi birbirinden farklı alanları kapsayan bir kültürel alandan bahsedilebilir. Bütün bu alanlar hep birlikte insanların ve toplulukların bakış açılarını ve yaşam biçimlerini oluşturur. Kültüre dair farklı politikalar ise hukuk kuralları aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu nedenle geniş kültür alanı, hukuki düzlemde de bütün olarak ele alınmayı hak etmektedir.

Kültür alanının en iyi şekilde düzenlenmesi için kültürle ilgili mevcut hukuki sistemin bütüncül bir bakış açısıyla analizi gereklidir ve bu da Kültür Hukuku'nun uğraş alanı olabilir.

20. yüzyılın başlarından itibaren dünyada ve ülkemizde kültür alanında hukuki düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.Devletler,kültür kurumları ve mevzuatları ile bu alanda, kültürel değerlerinin korunmasını ve geliştirilmesini, amaçlamışlar, gerek kamusal kurumlarla bizzat yürütmek gerekse kamusal fonlar oluşturmak suretiyle kültürel ve sanatsal faaliyetleri desteklemişlerdir. Bu alanda kurulan uluslararası kuruluşlar ise yerel kültürlerin korunması, kültür varlıklarının korunması, kültürel ve yaratıcı sektörlerin geliştirilmesi, ortak bir kimlik ve bakış açısı oluşturmak üzere faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Uluslararası alanda özellikle UNESCO ve Avrupa Birliği etkin çalışmalar yapmaktadır. UNESCO tarafından yapılan tüm dünyada mevcut somut ve somut olmayan kültürel mirasın kayıt altına alınması çalışmaları, adeta bir "*dünya kültür haritası*" nın çıkarılmasına hizmet etmektedir. Avrupa Birliği ise, 1980'lerden itibaren Avrupa'da bir ortak kültür, ortak kimlik inşası amacıyla, idari, finansal ve hukuki mekanizmaları aracılığıyla etkin şekilde çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda, bir Avrupa Kütüphanesi oluşturulmuş, kültür ve medya programları

yoluyla üye ülkelerden, kültür ve medya sektörlerinde faaliyet gösteren sanatçılara, yapımcılara, işletmelere, dernek ve vakıflara işbirliği içerisinde projeler gerçekleştirmelerini teminen hibe vermek suretiyle finansal olarak desteklemiştir ve desteklemeye devam etmektedir. Yine Avrupa Birliği tüzüklerinde mimari ve şehir planlamasının kültürel ve sanatsal uğraş alanı olarak ele alınması dikkate değer bir husustur.

İslam İşbirliği Teşkilatı çalışmalarının ise bölgede mevcut savaşlar ve çekişmeler dolayısıyla buruk ve düşük yoğunluklu olduğu söylenebilir. Dünyada silah üreticisi konumunda olmamasına rağmen ülkeleri savaş alanına dönmüş İslam ülkeleri, bir de dünyada oluşturulmaya çalışılan bir algı operasyonu olan "islamofobi" ile mücadele etmektedir. Buna rağmen Örgüt çatısı altında İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'ne (IRCICA), İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne (ISESCO) gibi alt örgütlerin yaptıkları çalışmalar umut vericidir.

Özellikle batılı ülkelerde, Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler olarak ifade edilen ve kültür alanının ekonomik ve sektörel bazda ele alındığı bir sistem bulunmaktadır. Hakikaten, kültür varlıkları yönetimi, performans sanatlarının icrası, müzecilik, festivaller, bayramlar, kitap, gazete ve dergi yayıncılığı, edebiyat, kütüphanecilik, film yapımcılığı, televizyon ve radyo yayıncılığı, şehir planlamacılığı ve mimarlık aynı zamanda ekonomik faaliyetlerdir. Bunların desteklenerek küresel çapta aktörlerle rekabet edebilir hale getirilmesi de idari ve hukuki düzenlemelerin konusudur. Buna yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmesi de düşünülmelidir.

Ülkemizde kültür alanında mevcut yapı ve mevzuata bakıldığındaçok güçlü olmayan bir kültür politikasının izlerini sürmek mümkün olabilir. Bazı alanlarda belirli bir politikanın varlığı görülebilirken, bazı alanlarda da politikanın var olmadığı söylenebilir. Örneğin Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu esas alınarak, devlet tarafından kamu kaynakları kullanılarak Türkiye'de pek çok restorasyon yenileme çalışmaları yapılmış; bu politika doğrultusunda Anadolu'da harabe halindeki kiliseler ayağa kaldırılmıştır. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun uyarınca, ülkemizde sinema sektörünün

güçlendirilmesi amaçlanırken, devletin kaynaklarıyla yapılan teşviklerin somut bazı kriterlere göre verilmesi gerekmektedir. Ayrıca sinema sektörünün sadece ekonomik bazda gelişmesi, kültürel gelişmeye hizmet etmeyebilir. Evrensel değerlerin ve milli kültüre ait unsurların sinema eserlerinde işlenmesi, yapımlarda teorik bilginin uygulamaya aktarılmasına ve profesyonelleşmeye yönelik olarak üniversitelerle işbirliği yapılması, teşvik için ön koşullar olmalıdır.

Kültür hukuku kavramının uluslararası literatürde ve yabancı hukuk sistemlerinde yerleşmeye başlaması bizi bu konuda düşünmeye sevk etmektedir.İngiltere'de Dijital, Kültür Medya ve Spor Bakanlığı yapılanması, kültürel değişimde dijital teknolojilerin ve medyanın taşıdığı önem konusundaki bir farkındalığa dayanmaktadır. Oysa ülkemizde medyanın kültürel değişimdeki rolü göz ardı edilmektedir. Medyanın bireylerin entellektüel kapasitesinin geliştirilmesi araçlarından biri haline getirilebilmesi amacıyla, devletin bilimsel ve kültürel açıdan zengin ve nitelikli içeriklerin yayınlanmasında teşvik edici ve yönlendirici tedbirler alması bir gerekliliktir.

Türkiye'deki yapılanmada kültür ve turizm alanları tek bir bakanlıkta birleştirilmiştir. Hakikaten iyi bir kültür yönetimi kültür turizminin gelişmesi için gereklidir. Ancak kültür yönetimi turizmin geliştirilmesi gibi bir amaca hizmet edemez, bununla sınırlandırılamaz. Nitekim ülkemizde kültür turizmi çok sınırlı olarak gerçekleştirilmektedir.Kültür yönetimi, politikası –hukuku- insanların zihinlerinin ilmî, sanatsal, edebî açıdan geliştirilmesi ve kültürel ve yaratıcı sektörlerin nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesini konu almalıdır. Yerli ve yabancı ziyaretçi sayısının artması ise bunun yalnızca küçük bir sonucu olabilir.Ülkemizde mevcut bu bakış açısı kültürle ilgili gerekli çalışmaların bir türlü hayata geçirilememesi ile sonuçlanmıştır.

Hukuk kuralları toplumsal düzeni sağlamada etkili yapılardır. Kültür ilim ve irfan arayışına dairdir. İlim ve irfanın olmadığı yerde cehalet, kuralların olmadığı yerde keyfilik vardır. Türkiye'de kültür ile ilgili kurum ve kurallar ilim ve irfanın artırılmasına hizmet etmiyorsa -ki durum budur- geleceği inşa etmek mümkün olamayacaktır. Biz kültürümüzü koruma ve geliştirme işini yerli yabancı turistlere

servis etme amaçlı düşünemeyiz. Eğer bu yanlışa düşersek, köklü tarihimize ve değerlerimize ihanet etmiş oluruz. Biz ulu bir medeniyetin mirasçısı olarak, kültür yönetimimizde her dimağın muhtaç olduğu gıdayı elde etmesini özendirecek ve sağlayacak bir sistemi inşa etmeliyiz.

Atatürk'ün deyişiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür. Her beyni bilimle, sevgi ve barış düşüncesi ile bezemeye hizmet etmek, değerlerimize sarılmak, bizi biz yapan kültürümüzü yüceltmek zorundayız. Her birimizin insan olarak değerinin, gücünün ve saygınlığının teslim edildiği bir düzenin kurulması ancak bakış açılarımızı ve farkındalığımızı bu yönde geliştirmekle mümkün olabilir.

Özellikle bu alanda geri kalamayız ve seyirci kalamayız. Bilgili ve bilinçli nesillere sahip olmak bir ülke için en önemli güçtür. Bu gücü kullanabilmek için kültürümüzü ve geleceğimizi en iyi şekilde inşa etmekle mesulüz. Çünkü medeniyetler ancak bilgili ve bilinçli insanların omuzlarında yükselmektedir.

İşte bu yüzden mevcut idari ve hukuki düzeni incelemek ve eksikliklerine eğilmek elzemdir.

KAYNAKÇA

ACUN, Fatma (Ed.), Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi, Siyasal Yayınevi, Ankara,2016

ADA, Serhan(Ed.)i, Bilgi Üniversitesi 'Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu, İstanbul, 2011

ADORNO, Theodor W. (Çev.: N.Ünler, M.Tüzel, E.Gen), Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi, İletişim Yay., İstanbul, 2007.

AKBULUT, İlhan, Türk Hukuk Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul,2018

AKDEDE, Sacit Hadi, "Dünyada Kültür Politikaları I" İktisat ve Toplum Dergisi, 2013, sayı 30.

AKILLIOĞLU, Tekin, İnsan Hakları, İmaj Yayınları,2. Bası, Ankara, 2010

AKKAŞ ÇAĞLAR, Zeynep, "Karşılaştırmalı Hukukta İmar Hukukuna Hakim Olan Temel İlkeler", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7. Sayı, Haziran 2016, (ss.321-350)

ARTUN, Erman, "Halk Kültürlerinin Gelecek Kuşaklara Taşınması" , Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/49.php

ARSLAN, Ali, "Medya'nın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri", İnsan Bilimleri Dergisi, 2004, Sayı 1

ARSLAN, Kahraman, "İslam Ülkeleri Arasında İşbirliği'ne Giden Yolda Yeni Arayışlar", Uluslararası Yönetim iktisat ve İşletme Dergisi, 2014, Cilt 10, Sayı 21, (ss.179-198)

ASLAN, Kadir, "Eğitimin Toplumsal Temelleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, 2001

ASLANTÜRK, Zeki /AMMAN, Tayfun Sosyoloji- Kavramlar Kuramlar Süreçler Teoriler, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001

ATALAY, Esra, “Sanat Özgürlüğü Temel Hakkının Hukukî Niteliği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004, (s.43-66)

ATATÜRK, M. Kemal, Atatürk’ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 37, Ankara 1990

ATASOY, Mustafa Kadir, Kültür ve Medeniyetimiz Üzerine Düşünceler, Ankara, 2016

BARROWCLOUGH, Diana/ KOZUL-WRİGHT, Zeljka, Creative Industries and Developing Countries:Voice, Choice and Economic Growth, Routledge , 2008

BAŞTÜRK, İhsan , “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 65/a-b Maddesinin İptaline ve Bu Kararın Yürürlüğünün Ertelenmesine İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararı Bağlamında Bazı Değerlendirmeler”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı:2, 2013 (ss.39-60)

BENOIT, Florence / KLEBES, Rohmer ve Heinrich, Avrupa Konseyi Hukuku, Avrupa Konseyi Yayını

BENNETT, Oliver, “Intellectuals, romantics and cultural policy”, International Journal of Cultural Policy, Sayı: 12 Cilt: 2, (117-134)

BİNATLI, Ömer Cüneyt, “5224 Sayılı Kanuna Göre Sinema Filmlerine Devlet Desteği”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi”, Yıl:4, Sayı:7, (ss.133-137)

BİNGÖL,Bilge, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(2),2011, (ss:92-139)

BOZKURT, Ömer, “Kamu Sanat Kuruluşlarında İstihdam, İnsan Gücü Planlaması ve Hizmetin Yaygınlaştırılması”, 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri, Cilt 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990

BOZKURT, Ömer, Sanat ve Estetik Kuramları, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995
Hatice Örcün BARIŞTA, Cumhuriyet Dönemi Halk Plastik Sanatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005

CANSEL, Erol, ÖZEL, Çağlar, YÜKSEL, Mehmet, Hukuk Başlangıcı, Seçkin Yayınları, Ankara

ÇAKIR. Vedat/ GÜLNAR, Birol, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler”, Küreselleşme ve Yeni Medya Politikaları Uluslararası İletişim Sempozyumu;
http://arsiv.setav.org/ups/dosya/27485.pdf

ÇALIKOĞLU, Levent , "Yeni Bir Dikkat Alanı: Koleksiyon- Koleksiyonerlik, ve Müzecilik", Çağdaş Sanat Konuşmaları 4- Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik, (Ed: Levent ÇALIKOĞLU), YKY, İstanbul, 2009, ss.7-16

ÇEÇEN, Anıl,Adalet Kavramı, Gündoğan Yayınları, Ankara,1993

ÇEÇEN, Anıl , "Anayasa ve Sanat", Yeni Dizi, Sayı: 45, Nisan 1982, (ss.26 vd)

ÇEÇEN, Anıl, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2000

ÇEÇEN, Anıl, "Kültürel Haklar", İnsan Hakları Yıllığı, 1985/1986

Kültür ve Politika, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996.

ÇİFTÇİ, Ahmet, "Kitle Haberleşmesindeki Gelişmeler Yeni Radyo Televizyon Rejimi Nasıl Olmalıdır?", Ankara Barosu Dergisi, Yıl:1992, Sayı:4, (ss. 513-551)

ÇİFTÇİ, Ahmet, "Mukayeseli Hukuk Açısından Film Denetim Sistemleri ve 3257 Sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nun Getirdiği Sistem", Selçuk İletişim Dergisi, Yıl: 2, Sayı:1, 2001, (ss.16-35)

ÇOLAK, Nusret İlker, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011

ÇOLAK, Nusret İlker, İmar Hukuku, XXII Levha Yayınları,2. Baskı, İstanbul, 2014

ÇOLAK, Nusret İlker, "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Devlet Malı Niteliği ve Sonuçları", Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Şubat 2009, Sayı:84

ÇOLAK, Nusret İlker, "Kültür ve Tabiat Varlığı Olarak Tescil Kararı, Hukuki Niteliği ve Sonuçları" E-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Kasım 2011

DAVER, Bülent, Türkiye Cumhuriyeti'nde Laiklik, Ankara, 1955.

DAVID, Rene, French Law, 1972,s.71 (Aktaran: Adnan GÜRİZ, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001

DİNAN, Desmond (Ed.), Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005

DOĞAN, Hasan Hüseyin, "Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sürecine Halkın Katılımı", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:8, Sayı:2, Aralık 2015, (ss.505-543)

EAGLETON, Terry , Kültür yorumları (Çev. Ö. Çelik,). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005

ERALP, Atilla, Soğuk Savaş'tan Günümüze Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 1997

FINDIKOĞLU, Z. Fahri, Hukuk Sosyolojisi, İstanbul, 1958.

FREIRE, Nuno ,"Mining The Digital Information Network, Facilitating Access and Reuse of Research Materials: The Case of the European Library", IOS Press, 2013, s.69.

GARNHAM, Nicholas, From cultural to creative industries: An analysis of the implications of the "creative industries" approach to arts and media policy making in the United Kingdom", International Journal of Cultural Policy,Vol.11 No:1, 2005, ss. 15–29.

GELLNER, Ernest, Nations and Nationalism, Blackwell Publishers, Oxford, 1993.

GÖKALP, Ziya, Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990

GÖNENÇ, Özgür, "Fransa'da Basın Hukuku", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,2006, Sayı:26

GÖZLER, K. /KAPLAN, G. , İdare Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa, 2014, (15. Baskı)

GÖZLER, Kemal Hukuka Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa,1998

GÖZLER, Kemal Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı, Muhafazakar Düşünce Dergisi, Yıl:4, Sayı 15, 2008, (ss.77-90)

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, A.Ü.Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1985

GÜLAN, Aydın , "Şehircilik Sorunlarının Ağırlaşmasında Hukukun Rolü", Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, Sayı:22,2011, (ss.295-303)

GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2011

GÜRCAN, H.İ. /BAYRAM, F. /YILDIZ, S. /GÜNAYDIN, B. /İLKİZ, F. ,Medya Hukuku, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2545, 2013

GÜVENÇ, Bozkurt, Kültürün ABC'si, YKY Yayınları, İstanbul,2013

HAFIZOĞULLARI, Zeki, Bir Kültür Ürünü olarak Hukuk Düzeni, 4. Uluslararası Türk kültürü Kongresi'nde sunulan tebliği (4-7 Kasım 1997, Ankara- Türkiye).

Hamza EROĞLU, "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Hukuki Durumu ile İlgili Görüş ve Düşünceler", Türk Dili Dergisi, 1986, Cilt 51, Sayı 412, (ss. 304-317)

HARALAMBOS, Michael Sociology: Themes and Perspective, Harper Collins Publishers, London, 2000

HEILBURN, J. /GRAY, C.M. ,The Economics of Arts and Culture, Cambridge University Press, UK, 2001

HESMONDHALGH, David, "Media and Cultural Policy as Public Policy: The Case of the British Labour Government", International Journal of Cultural Policy, Vol:11, No:1 , 2005, ss. 95–109

HESMONDHALGH, PRATT, "Cultural industries and cultural policy", International Journal of Cultural Policy, 2005, Cilt 11, Sayı 1, 1-13

HUNTINGTON, Samuel P. ,Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, OkuyanUs Yayınları, İstanbul, 2011

IŞIK, Metin, "Görsel İşitsel İletişim Alanının Düzenlenmesinde Yeni Eğilimler ve RTÜK", Selçuk İletişim, Cilt:5, Sayı:2, 2008, (ss:199-205), s.200.

İÇEL, Kayıhan, Kitle İletişim Hukuku, İstanbul, 2015

JONES, Erik / MENON, Anand/ WEATHERİLL , Stephen (Ed), The Oxford Handbook of the European Union, Oxford Press, 2012

KALABALIK, Halil, İmar Hukuku (Planlama, Arsa, Yapı, Koruma), Ankara 2005

KALABALIK, Halil , İmar Hukuku, Cilt II, Seçkin Yayınları (4. Baskı), Ankara,2012

KANADOĞLU, Sabih, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007

KÖSOĞLU, Nevzat, Küreselleşme ve Milli Hayat, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006

KIRICIOĞLU, Nilgün "Sanat Üzerine", Sanat Tartışmaları, Ankara, 1981, s.1-11

LANE, Jan-Erik / ERSSON, Svante, Culture and Politics: A Comparative Approach, England: Ashgate, 2005

MADRAN, Burçak (Ed: Levent ÇALIKOĞLU),, Çağdaş Sanat Konuşmaları 4-Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik, YKY, İstanbul, 2009, SS.63-85

MALINOSKI, Bronislav, İnsan ve Kültür, Çev. Fatih Gümüş, Verso Yayıncılık, Ankara, 1990

MCGUIGAN, Jim, "Rethinking Cultural Policy", Open University Press, Berkshire, England,2004

MILLER, YUDİCE, Cultural Policy, Sage.Moles, London,2002

MUMCU, Ahmet ,"Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1969, Cilt:26, Sayı:3-4

NAFZIGER,PATERSON, RENTELN, Cultural Law: International, Comparative, and Indigenous, Cambridge University Press, 2014

NAPOLI, Philip M.,Bridging Cultural Policy and Media Policy, TheJournal of Arts Management, Law and Society, Vol:37, No:4(s.310-330)

NAR, Mehmet Şükrü , "Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları", TBB Dergisi, 2013, Sayı 108, (ss.273-290)

NYE, Joseph S, The Future of Power, US Public Affairs, a Member of Perseus Books Group, New York, 2011

NYE, Joseph S.,Yumuşak Güç, (Çev. Reyhan İnan Aydın), Elips KİTAP, Ankara, 2005, s.14-15

OCAK, Kemal "Türksoy'un Kuruluş Öyküsü, Amaçları, Etkinlikleri ve Bugünü, Türksoy Dergisi, 2000, Sayı: 1, (ss. 3-8)

ORLAK, S. Evinç, " Gecekondulaşmanın Gelişimi, İmar Afları ve Islah İmar Planları", Çağdaş Yerel Yönetimler,Cilt12, Sayı , Ocak 2003,(ss 64-73)

ORTA, Elif, İmar Hukukunda Plan Hiyerarşisi ve Planların Çatışması, Legal Yayınevi, İstanbul, 2006

OWEN, John Mackenzie "Looking Back at the Telematics for Libraries Programme" 1990-1998", Liber Quarterly,2017, Vol:26, No:4, (ss.217-224)

ÖKTEM, Niyazi, Fenomenoloji ve Hukuk, İstanbul,1982

ÖKTEM, Niyazi, "Hukuksal Pozitivizm Akımı", İÜHFM, C.43, S.1-4, İstanbul, 1979.

ÖNEN, S.M./ TANYILDIZI, N.İ. "Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu Yayınlarının Yönetsel Denetimi, İngiltere Yayın Kurumu (BBC) Bir Model Olabilir mi?", Amme İdaresi Dergisi, 2010, Cilt:43, Sayı:3, (ss.125-152)

ÖNGÖREN, Gürsel, ÇOLAK, Nusret İlker, Kentsel Dönüşüm Hukuku, Öngören Hukuk Yayınları,İstanbul, 2013

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları , Ankara:, 1995,

ÖZDEN, Pınar Pelin; Kentsel Yenileme, İmge Yayınevi, Ankara 2008

ÖZDEMİR, Nebi, Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi, Millî Folklor, 2009, Yıl 21, Sayı 84

ÖZDEMİR, Nebi, "Tüketim- Kültür İlişkisi ve Kültür Ekonomisi", Tüketici Yazıları 1, 2007, H.Ü.TÜPADEM: 223- 240.

ÖZEL, Sibel, Prof. Dr. Nuri Centel'e Armağan, "Kültür Varlıklarının İadesinde Doğrudan Uygulanma Kabiliyeti Olan Uluslar Arası Sözleşme: Çalınan Ya Da Yasadışı Olarak İhraç Edilen Kültürel Objelerle İlgili 1995 UNIDROIT Konvansiyonu.

ÖZER, Bülent , Kültür Sanat Mimarlık, YEM Yayın, İstanbul 2009

ÖZTAN, Fırat , Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008,

ÖZTÜRK, Muammer ,"Avrupa'nın Bütünleşmesi için Kültürün Önemi ve Televizyonun Avrupalılaştırılması" , Selçuk İletişim Dergisi,2004 ,Cilt 3, Sayı :2

PEKSAN, S./ TOSUN, F., "Sanatçıların Sosyal Haklara Ulaşımındaki Güçlükler", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:3, 2014, (ss. 207-230)

PHILIPS, M./ GOODKIN, O. "The Subconcious Taken Captive: A Social, Ethical, and Legal Analysis of SubliminalCommunicationTechnology", Southern California LawRewiew, 54, 1981

PİERGİOVANNİ, CARREE, SANTARELLİ, "Creative İndustries, New Business Formation and Regional Economic Growth" ,Small Bus Econ, Springers, 2012, Sayı:39,(539–560)

POLLARD, Justin ve REID,Howard, The Rise and Fall of theAlexandria: Birth Place of the Modern World, PenguinBooks, London, 2006 (Aktaran: Ahmet Davutoğlu, Medeniyetler ve Şehirler, Küre Yay., İstanbul, 2016, s.110)

PRATKANIS Anthony R. /GREENWALD, Anthony G. "Recent Perspectives on Unconscious Processing. Still No Marketing Applications:" Psychology and Marketing, 1988, Vol. 5 (Winter). 337-353.

PRATT, A. C. ,"Cultural Economy", International Encylopedia of Human Geography, Elsevier, 2009, c.2, 407-410

SANCAKDAR, Oğuz, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012

SARMA, Ravindra N. (Ed), Libraries in the Early 21st CenturyCreating a User-Friendly Information Society (IST), De Gruyter Saur, Berlin/Boston 2012

SAUTER, David, Towards İnclusive Knowledge Societies, UNESCO Yayını, 2010

SCANNELL, SCHLESINGER, SPARKS (Ed.), Culture and the Power, London, Sage, s.13

SCHULZ, ZIMMERMANN, HUFNAGEL, Arbeitsmarkt Kultur, Klassifikation der Berufe 2010, Band 1: Systematischer und Alphabetischer Teilmit Erläuterungen, Bundesagentur für Arbeit, Deutscher Kulturrat, 2013, Nürnberg

SHORE, Cris Building Europe, The Cultural Politics of European Integration, Routledge, London and New York, 2000

SÖNMEZ, İ. / KARAGÖZOĞLU, T. ve KARAGÖZOĞLU, F., Taşınır Taşınmaz Eski Eserler Hukuku, Hukuk Merkezi Yayınları, Ankara, 1985

SULUK, Cahit / KARASU, Rauf / NAL, Temel ,Fikri Mülkiyet Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara,2017

SUNGUR, Suat ,"Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Özerkliğine dair yeni Düzenlemeler ve Yeni Tartışmalar", Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 2008, (ss.47-68)

SÜMER, Neslihan, "Bir Kültür Ürünü Olarak Hukuk", Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:38,Sayı:1.2, (s. 313-321)

ŞANLI, Denizer "Planlama Yetkisinin Analizi", Ankara Barosu Dergisi, 2009, Sayı 3, (s. 47-58)

ŞİŞMAN, D. KİBAROĞLU, Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, TMMOB Harita ve
Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 11-15 Mayıs 2009, Ankara

TEKİNALP, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012.

TEZCAN, Durmuş , "Arkeolojik Kültür Varlıklarının Korunması ve Milletlerarası Ceza Hukuku", AÜSBF Dergisi, C.51, 1996, (ss.425-451)

TEZCAN, Ercüment, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, USAK, Ankara, 2005

TEZCAN, Mahmut, Eğitim Sosyolojisi, Zirve Ofset, Ankara, 1992

THOMAN, Elizabeth , "Skills and Strategies for Media Education", Educational Leadership, Feb99, Vol. 56 Issue 5

TOMLINSON, John, Kültürel Emperyalizm, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001

TONTA, KÜÇÜK, "Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler", 12-13 Mayıs 2005 tarihlerinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından İstanbul'da düzenlenen Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum, Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları Uluslararası Sempozyumu Bildirisi, Cilt:19 Sayı:4,(s449-464)

TOPALOĞLU, Abdullah, "Türkiye'de İlk Sayısal Kütüphane Yönetim Sistemi: IRCICA FARABİ" Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt 25, Sayı 2 (2011)

TOYNBEE, Arnold J., A Study of History, New York, NewYork University Press, 1939, c.4, s.1-2. Aktaran Ahmet DAVUTOĞLU, "Kültürlerarası Etkileşim ve Medeniyetlerin Ben İdraki", Medeniyet Tasavvuru Dergisi, Ankara, 2014, Sayı:1

THROSBY, David, "Modelling the Cultural Industries", International Journal of Cultural Policy, 2008, 14:3, (217-232)

UĞUR TANRIÖVER, Hülya, "Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2011

ULLDEMOLINS, AROSTEGUI, "The governance of national cultural organisations: comparative study of performance contracts with the main cultural organisations in England, France and Catalonia (Spain)" International Journal of Cultural Policy, Vol. 19, No. 2, 2013, S. 249–269

UYGUR, Nermi, Kültür Kuramı, YKY Yayınları, İstanbul, 2013

ÜNAL, Yücel, Türk Şehir Planlama Hukukunun Dünü Bugünü 1985-2015, Legal Yayınları, İstanbul, 2015

ÜNAL, Yücel, Türk Şehir Planlama Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003

ÜNSAL, D./ PULHAN,G., "Türkiye'de Kültürel Mirasın Anlamı ve Yönetimi", Kültürel Miras Yönetimi (Ed:A.AKSOY, D.ÜNSAL) , Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2012, ss.30-66

WILFONG, Jamie Lynne, The Effects of Subliminal Messages in Print Advertisements, Undergraduate Honors Thesis Collection,2002 (Paper 61)

YAYLA, Yıldızhan,Şehir Planlamasının Başlıca Hukuki Meseleleri ve İstanbul Örneği, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2098, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975

YASİN, Melikşah /ŞAHİN, Cenk, Kentsel Dönüşüm Hukuku,İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırmave Uygulama Merkezi Yayınları, No:2013/1

YILDIRIM, U./ GÜL,/ AKIN, Z. S. "İl Mülki Sınırı Büyükşehir Belediye Modelinin Getirdiği Yenilikler", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Yıl:2015, Cilt:10, Sayı: 2, (ss.205-229)

YILMAZ, Bülent / AYDIN, Hakan , "Bilgi Politikası Konusundaki Uluslararası Çalışmalarda Kütüphane Kurumuna Yaklaşım: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ile Birleşmiş Milletler Bilgi Toplumu Zirvesi", Bilgi Dünyası, 2011, 12(1) (ss.46-69)

YÜCEL, Erdem, "Müze" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2006, Cilt:32, ss.240-243

YÜKSEL, Mehmet , "Modern Toplumda Hukuk Kültürü", Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, 2013, Cilt 3, (ss.3239-3264)

İnternet Kaynakları

Arts Council Web Sayfası
http://www.artscouncil.org.uk

Avrupa Birliği Mevzuatı
http://eur-lex.europa.eu/legal-content

Avrupa Kültür Yolları Enstitüsü
http://www.culture-routes.lu

British Museum, School Sessions;
http://www.britishmuseum.org

Comité Colbert web sitesi:
http://www.comitecolbert.com/

Community Participation in the European Audiovisual Observatory,
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/

Cultural Policy In Turkey – National Report
http://www.coe.int/

Deutscher Kulturrat
http://www.kulturrat.de/index.php

Euranet- European Radio Network;
http://euranetplus-inside.eu/

European Museum Forum;
https://europeanforum.museum/

European Union Youth Orchestra ;
http://www.euyo.eu/

Gelir İdaresi Başkanlığı
www.gib.gov.tr

ICCROM, 2013 Annual Report,Statutes
http://www.iccrom.org

ICOM Statutes:
http://icom.museum

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,

http://www.kulturvarliklari.gov.tr

Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü;
http://www.kygm.gov.tr/

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü; http://www.kulturvarliklari.gov.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı,
2018 yılı İdare Faaliyet Raporu
http://sgb.kulturturizm.gov.tr/

Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü web sayfası; http://www.telifhaklari.gov.tr/

Monitoring zu ausgewählten wirtschaftlichen Eckdaten der Kultur- und Kreativwirtschaft 2013; http://www.kultur-kreativ-wirtschaft.de/

Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention; http://whc.unesco.org/archive/opguide12-en.pdf, UNESCO, 2012

2009 UNESCO Framework For Cultural Statistics
http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001910/191061e.pdf

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu,
http://www.unesco.org.tr

UK's Creative Industries;
https://www.gov.uk

Prix Europa;
http://prixeuropa.eu

Teda Projesi
http://www.teda.gov.tr/

The Museum Prize;
http://website-pace.net

The European Forum for Architectural Policies EFAP, Survey on Architecturel Policies in Europe ; http://www.efap-fepa.org

The European Library,
http://www.theeuropeanlibrary.org

The Union of the Theatres of Europe- UTE;
http://www.union-theatres-europe.eu

The European League of Institutes of the Arts – ELIA;

http://www.elia-artschools.org

Supreme Court, Central Hudson Gas & Electric Corp. v. Public Service Commission of New York in 1979.

TBMM Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu, 28.3.2003, Esas No: 1/243, Karar no:29

Türkiye Sanat Kurumu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı, Kültür Bakanlığı Web Sitesi;
http://www.kultur.gov.tr

Vance v. Judas Priest in the 1989 case, Nevada

Türk Konseyi Web Sitesi; http://www.turkkon.org/tr-TR/AnaSayfa,

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Dünya Miras Listesi'nde Türkiye, http://www.unesco.org.tr

EU Miesaward,
http://www.miesarch.com

EUROPEANA;
http://www.europeana.eu/

MEVZUAT

UNESCO

Recommendation concerning the protection and promotion of museums and collections, their diversity and their role in society

Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions

Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

UNESCO Declaration concerning the Intentional Destruction of Cultural Heritage

Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage

UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore

Recommendation concerning the Status of the Artist

Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images

Multilateral Convention for the Avoidance of Double Taxation of Copyright Royalties, with model bilateral agreement and additional Protocol.

Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property

Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racialism, apartheid and incitement to war

Recommendation concerning the International Exchange of Cultural Property

Recommendation on Participation by the People at Large in Cultural Life and their Contribution to It

Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas

Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators

Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage

Declaration of Guiding Principles on the Use of Satellite Broadcasting for the Free Flow of Information, the Spread of Education and Greater Cultural Exchange

Declaration of Guiding Principles on the Use of Satellite Broadcasting for the Free Flow of Information, the Spread of Education and Greater Cultural Exchange

Convention for the Protection of Producers of Phonograms against Unauthorized

Duplication of their Phonograms

Universal Copyright Convention as revised at Paris on 24 July 1971, with Appendix Declaration relating to Article XVII and Resolution concerning Article XI

Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property

Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private works

Declaration of Principles of International Cultural Co-operation

Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property

Recommendation concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites

Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums Accessible to Everyone

Convention concerning the International Exchange of Publications

Convention concerning the Exchange of Official Publications and Government Documents between States

Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavations

Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention

Universal Copyright Convention, with Appendix Declaration relating to Articles XVII and Resolution concerning Article XI

Agreement on the Importation of Educational, Scientific and Cultural Materials, with Annexes A to E and Protocol annexed

Agreement For Facilitating the International Circulation of Visual and Auditory Materials of an Educational, Scientific and Cultural character with Protocol of Signature and model form of certificate provided for in Article IV of the above-mentioned Agreement

Mexico City Declaration on Cultural Policies 1982

Council of Europe

European Cultural Convention

European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National Territories

European Convention on the Protection of the Archaeological HeritageProtocol to the European Agreement on the Protection of Television Broadcasts

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe

European Convention on Transfrontier Television

European Convention on Cinematographic Co-Production

European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society

Resolution CM/Res(2007)12 on the Cultural Routes of the Council of Europe;

Organisation of Islamic Cooperation

Charter of the Organisation of Islamic Cooperation

Charter of ISESCO

OIC Ten-Year Program of Action

Resolutions on cultural and Social Affairs adopted by the Forty-first session of the Council of Foreign Ministers 18 – 19 June 2014

Resolution no. 1/41-c on General Cultural Matters

OIC Resolution no. 2/41-c on Palestinian Cultural Affairs.

Resolution no. 3/41-c on Protection of Islamic Holy Places

European Union

Audiovisual Media Services Directive

Conclusions of the Council and of the Ministers Responsible for Cultural affairs meeting within the Council of 27 May 1988 concerning future priority actions in the cultural field (88/C 197/02)

Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the Work Plan for Culture 2008-2010 (2008/C 143/06)

Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States,
meeting within the Council, on the Work Plan for Culture 2011-2014; (2010/C 325/01)

Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions
"Promoting cultural and creative sectors for growth and jobs in the EU"

Communication from the Commission of 30 September 2005 to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – i2010: digital Libraries

Commission Report to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the European Agenda for Culture

Council Conclusions on Architecture: Culture's Contribution to Sustainable Development

Council Conclusions of 20 November 2008 on the European Digital Library EUROPEANA;

Council conclusions of 27 November 2009 on promoting a Creative Generation: developing the creativity and innovative capacity of children and young people through cultural expression and access to Culture (2009/C 301/08);
Council Conclusions on Culture as a Catalyst for Creativity and Innovation 2941th Education, Youth and Culture Council meeting Brussels, 12 May 2009

Council Decision of 25 January 1999 adopting a specific programme for research, technological development and demonstration on a user-friendly information society (1998 to 2002), (1999/168/EC)

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe

Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the Pursuit of Television Broadcasting Activities

Council Resolution of 12 February 2001 on Architectural Quality in Urban and Rural Environments

Decision No 445/2014/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 establishing a Union action for the European Capitals of Culture for the years 2020 to 2033 and repealing Decision No 1622/2006/EC

Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 Establishing a Programme of Support, Including Translation, in the Field of Books and Reading (Ariane)

Decision No2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of13 October 1997 Establishing a Community Action Programme in the Field of Cultural Heritage (the Raphael programme)

Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope);

Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 Establishing the Culture 2000 Programme;
Decision No: 1982/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Seventh Framework Programme

Directive 2007/65/Ec of The European Parliament and of the Council of 11 December 2007 amending Council Directive 89/552/EEC on the Coordination of Certain Provisions Laid Down By Law, Regulation Or Administrative Action İn Member States Concerning The Pursuit Of Television Broadcasting Activities

European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National Territories

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (1969)

European Convention on Transfrontier Television,

European Parliament Resolution of 12 September 2013 onPpromoting the European Cultural and Creative Sectors as Sources of Economic Growth and Jobs;

European Parliament resolution of 27 September 2007 on i2010: towards a European digital Library

European ParliamentResolution on the role of Libraries in Modern Societies**;** OJ C 341, 09.11.1998

Impact of the Telematics for Libraries Programme under the forth framework Programme, European Commission DG Information Society, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2001

Leipzig Charter of Sustainable European Cities adopted by the European ministers on 24 May 2007.Council Conclusions on Architecture: Culture's Contribution to Sustainable Development

Notices, European Union support in favour of Culture Culture 2000 programme, Call for proposals for the establishment of a European Union Prize for Contemporary Architecture

Maastricht Treaty

Notices from European Union Institutions, Bodies Offices, Agencies(2010/C 325/01)

Protocol to the European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, on the Protection of Television Productions:

Resolution ResAP(2003)1 Instituting a Partial Agreement on the Youth Card for the Purpose of Promoting and facilitating youth mobility in Europe;

Resolution of the Council of 16 November 2007 on a European Agenda for Culture (2007/C 287/01),

Resolution of the Council and the Ministers with Responsibility for Cultural Affairs**,** Meeting within the Council, of 27 September 1985, onCollaboration between Libraries in the Field of data Processing

Revised Statute of the Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes;

Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries European Parliament Resolution of 12 May 2011 on Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries:

Türk Hukuku

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Yaşatılarak Korunması Hakkında Kanun

İmar Kanunu

İstanbul 2010 Kültür Başkenti Hakkında Kanun

Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu

Vakıflar Kanunu

Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun

Sinema Filmlerinin Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Kanun

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun

Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun

Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun

Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Yunus Emre Vakfı Kanunu

Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

Kültürel Alandaki Destek (Sponsor) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Hakkında 2005/13 Sayılı Genelge

Türksoy'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 3973 sayılı Kanun

ILO, International Standart Classification of Occupations 08

Birleşik Krallık Kanunları

The Crown Lands Act,1851

The Parks Regulation Acts,1872,1926

The Royal Parks and Other Open Spaces Regulation, 1997

ÖZET

Kültür birtakım değerlerle yaşam tarzlarını ihtiva eden geniş bir tanım alanıdır. İnançlar yaşam tarzları, kültür varlıkları, performans sanatları, müzeler, festivaller, bayramlar, kitap, gazete ve dergi gibi basılı materyaller, edebiyat, kütüphaneler, filmler, televizyon ve radyo yayıncılığı, şehir planlaması ve mimari, somut olmayan kültürel miras gibi birbirinden farklı alanları kapsayan geniş bir kültürel alanda bahsedilebilir. Bütün bu alanlar hep birlikte insanların ve toplulukların bakış açılarını ve yaşam biçimlerini oluşturur. Kültüre dair farklı politikalar ise hukuk kuralları aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu nedenle geniş kültür alanı hukuki düzlemde de bütün olarak ele alınmayı hak etmektedir.

Kültür alanında iç hukukumuzda geniş bir mevzuatın uygulayıcısı bir Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yanısıra kültürle ilgili faaliyet gösteren birçok idari yapı bulunmaktadır. Yine kültürle ilgili çok sayıda uluslararası anlaşma ile ülkemizin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır.

Kültür alanının en iyi şekilde düzenlenmesi için kültür ile ilgili mevcut hukuki sistemin bütüncül bir bakış açısıyla analizi gereklidir ve bu da kültür hukukunun uğraş alanı olabilir.

Bu çalışmada gerek iç hukukumuzda gerekse uluslararası alanda mevcut kültürü hukuk kuralları ve mekanizmaları genel hatlarıyla ele alınarak kültür hukuku perspektifinden bir değerlendirme yapılmaktadır.

Kültür ve medeniyetin korunması ve geliştirilmesi için yapılabilecek düzenlemeleri saptamak amacıyla kültür alanında mevcut ulusal ve uluslararası kurumsal ve hukuksal düzenlerin araştırılması gerekmektedir böyle geniş bir perspektiften bakmak ve belirli bir hukuk dalı olarak konuyu ele almak elzem görülmektedir.

ABSTRACT

Culture is a wide range of definition that includes a number of values and lifestyles. Beliefs, lifestyles, cultural heritage, performing arts, museums, cultural heritage, festivals, feasts, books, printed materials such as newspapers and magazines, literature, libraries, movies, television and radio broadcasting, urban planning and architecture, covers a wide range of different areas All these areas together form the perspectives and lifestyles of people and communities. Different policies on culture are implemented through the rules of law. For this reason, the wide cultural area deserves to be considered as a whole on the legal level as well.

Besides the Ministry of Culture and Tourism, which is the enforcer of a wide range of legislation in our domestic law, there are many administrative structures operating in relation to culture. There are also many international agreements related to culture and international organizations of which our country is a member.

In order to best regulate the cultural field, an analysis of the existing legal system related to culture from a holistic perspective is required, and this may be the field of study of Cultural Law.

In this study, an evaluation is made from the perspective of cultural law by taking into consideration the existing culture in our domestic law and international law rules and mechanisms in general.

In order to determine the regulations that can be made for the protection and development of culture and civilization, the existing national and international institutional and legal systems in the field of culture must be investigated.